

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KIRSAL KALKINMA YATIRIMLARININ DESTEKLENMESİ PROGRAMININ
SOSYAL VE EKONOMİK YÖNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: BATI AKDENİZ
BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

Yavuz TAŞCIOĞLU

**DOKTORA TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI**

2011

**KIRSAL KALKINMA YATIRIMLARININ DESTEKLENMESİ PROGRAMININ
SOSYAL VE EKONOMİK YÖNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: BATI AKDENİZ
BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

Yavuz TAŞCIOĞLU

**DOKTORA TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI**

**Bu tez 2010.03.0121.010 proje numarasıyla, Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma
Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.**

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KIRSAL KALKINMA YATIRIMLARININ DESTEKLENMESİ PROGRAMININ
SOSYAL VE EKONOMİK YÖNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ: BATI AKDENİZ
BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Yavuz TAŞCIOĞLU

DOKTORA TEZİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Bu tez 25/11/2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından (....) not takdir edilerek
Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

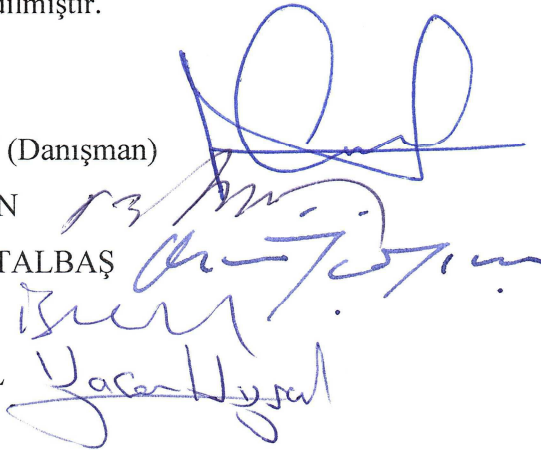
JÜRİ: Prof.Dr. Cengiz SAYIN (Danışman)

Prof.Dr. Burhan ÖZKAN

Prof. Dr. Orhan ÖZÇATALBAŞ

Prof. Dr. İsmet BOZ

Prof. Dr. Yaşar UYSAL

ÖZET

KIRSAL KALKINMA YATIRIMLARININ DESTEKLENMESİ PROGRAMININ SOSYAL VE EKONOMİK DEĞERLENDİRİLMESİ: BATI AKDENİZ BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Yavuz TAŞCIOĞLU

Doktora Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Cengiz SAYIN
Kasım 2011, 192 Sayfa

Bu çalışmada Türkiye genelinde uygulanan Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) kapsamında Antalya, Burdur ve Isparta illerinin içinde bulunduğu Batı Akdeniz Bölgesi'nde söz konusu programdan yararlanan üreticilerin tutum ve davranışları, programdan yararlanmalarında etkili olan faktörler, işletmelerin sosyo-ekonomik, demografik, davranışsal profilleri, işletmelerin faydalarını en üst düzeye çıkaran optimum politika araç ve bileşenleri, işletmelerin programa yönelik tutumları, beklentileri, olası sorunlarının araştırılması amaçlanmıştır.

Sanayileşme ile birlikte dünyada ekonomik alanda büyük değişiklikler yaşanmış, kentsel alanlar, kalkınmanın ve gelişmenin odak noktaları olduğu kabul edilmiştir. Bunun sonucunda kentsel alana verilen önem artmış, kırsal alan göz ardı edilmiş, bölgesel dengesizlikler ortaya çıkmıştır. Ancak birçok ülkede son yıllarda kentsel ve kırsal alanların bir bütün olduğu, toplumsal kalkınma için bölgeler arasında ayrımın yapılamayacağı düşüncesi kabul görmeye başlamıştır.

Türkiye'de kırsal kalkınma çalışmaları Cumhuriyetin ilk yıllarında başlamış daha sonraları planlı dönemle birlikte kırsal alan için gerekli altyapı ve diğer devlet hizmetlerinin etkin bir şekilde sürdürülebilmesi amacıyla çeşitli çalışmalar, stratejiler, projeler ve programlar geliştirilmiştir. Bunlardan birisi de 2006 yılında yürürlüğe giren KKYDP'dir. Program ile kırsal alanda gelir düzeyinin yükseltilmesi, tarımsal üretim ve tarımsal sanayi entegrasyonunun sağlanması, gıda güvenliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının yaratılması amaçlanmaktadır. Programda ekonomik faaliyetlere ve altyapıyı iyileştirmeye yönelik yatırımlara destek verilmektedir. Program, il bazında yapılan bir uygulama olması nedeniyle Türkiye'de ilktir.

Çalışmada araştırma alanı, Antalya, Burdur ve Isparta illerini kapsayan Batı Akdeniz Bölgesi seçilmiş ve bölgede KKYDP'ndan yararlanan toplam 96 adet işletme ile yüz yüze görüşmeye dayalı anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada öncelikle bölgedeki işletmeleri tanımlayıcı özellikleri ortaya konulmuştur. Çalışmanın ekonomik analiz kısmı ise üç aşamalı olarak gerçekleştirilmiş olup işletmelerin KKYDP'ni tercihinde etkili olan faktörlerin belirlenmesi, işletmeleri yatırıma yönlendiren etkenlerin neler olduğunun ortaya konulması için Faktör Analizi, işletmelere maksimum faydayı sağlayacak optimum kırsal kalkınma politika seti ile üreticilerin tarım politikası kararları ile ilgili özelliklerinin etki derecelerinin belirlenmesi için Conjoint Analizi ve programdan yararlanma düzeylerine göre üreticilerin gruplara ayrılması ve her bir alt grubun profilinin ortaya çıkarılması

amacıyla Cluster Analizi uygulanmıştır. Yapılan analizlerle hibe desteğinden yararlanan işletmelerin ileriki dönemlerde verilecek desteklerden yararlanma nedenleri, şekilleri ve hangi işletme tipinin hangi desteklemeyi tercih ettikleri ortaya konulmuştur.

Araştırmada Faktör Analizinde programdan yararlanan işletmelerin bu destekten yararlanmasında etkili olan 12 adet değişken 3 faktörde birleştirilmiş olup bu faktörler “**desteğin bölgeye uygunluğu ve destek hakkında bilgi sahibi olma**”, “**desteğin istihdam olanağı**” ve “**desteğin çevreye duyarlılığı**” şeklindedir. Conjoint Analizinde, bireylerin tarımsal destekleri tercih etmelerinde etkili olabilecek 5 temel faktör; destekleme şekli, destekleme miktarı (oranı), destekleme alanı, yatırım süresi ve vergi muafiyeti olarak belirlenmiştir. Bireylerin destekleme tercihinde en önemli faktörün "destekleme alanı" olduğu ortaya çıkmıştır. Destekleme alanının destekten yararlanma kararındaki etki derecesi %38.23, bunu "yatırım süresi" (%16.25), "destekleme şekli" (%15.57), "vergi muafiyeti" (%15.42) ve "destekleme miktarı" (%14.53) izlemektedir. Kümeleme analizinde ise program desteklerinden yararlanan işletmeler 2 kümede tanımlanmış ve 1. kümede yer alan bireyler toplam kitlenin %54'ünü ve 2. kümede yer alanlar toplam kitlenin %43'ünü tanımlayacak şekilde bulunmuştur.

Bu çalışmada, elde edilen sonuçlar doğrultusunda kırsal alana yapılacak desteklemelerde, işletmelerin destekleme programının ne tür özelliklerinden dolayı seçtikleri, işletmelerin hangi özelliklerine göre destekten yararlandığı ve işletmelerin toplam faydasını maksimum yapan destekleme kombinasyonunun neler olduğu Batı Akdeniz Bölgesi'nde KKYDP'ndan yararlanan işletmeler örneği üzerinden gerçekleştirilmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: Kırsal Kalkınma, Yatırımları Destekleme Programı, Faktör Analizi, Kümeleme Analizi, Conjoint Analizi, Batı Akdeniz Bölgesi

JÜRİ: Prof. Dr. Cengiz SAYIN (Danışman)
Prof. Dr. Burhan ÖZKAN
Prof. Dr. Orhan ÖZÇATALBAŞ
Prof. Dr. İsmet BOZ
Prof. Dr. Yaşar UYSAL

ABSTRACT

SOCIAL AND ECONOMIC EVALUATION OF THE RURAL DEVELOPMENT INVESTMENTS SUPPORT PROGRAM: WESTERN MEDITERRANEAN REGION CASE

Yavuz TAŞCIOĞLU

Ph.D. Thesis in Department of Agricultural Economics

Advisor: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

November 2011, 192 Pages

Within the scope of the Rural Development Investments Support Program (RDISP) implemented throughout Turkey; the attitudes and behaviours of the producers benefiting from the aforementioned program in the Western Mediterranean Region comprising the Antalya, Burdur and Isparta cities, factors effecting the utilization of the program, the socio-economic, demographic and behavioural profiles of the establishments, the optimum political tools and components maximising the benefits of the establishments, attitudes and expectations of the establishments towards the program and the possible problems were examined in this study..

With the industrialization, many changes occurred around the world and the urban areas were considered as the focal spots of development and improvement. Hence, the importance attached to urban areas increased, the rural areas were ignored and regional instabilities occurred. However, in many countries, the idea towards the integrity of urban and rural areas and that no discrimination could be made among these regions gained acceptance in the recent years.

Efforts towards the rural development in Turkey started in the early years of the Republic, and with the planned period, several studies, strategies and projects were developed with the aim of efficiently sustaining the infrastructural services and other state efforts required for the rural areas. Among these efforts is the RDISP which came into effect in 2006. The program aims to increase the income level in rural areas, maintaining the integrity of agricultural production and agricultural industry, reinforcing the food safety and creating alternative income sources in the rural areas. Within the program, investments towards improving the economic activities and the infrastructure are supported. The program is a first in Turkey due to being an implementation on a city-basis.

In the research, the area of study was chosen as the Western Mediterranean Region comprising the cities such as Antalya, Burdur and Isparta and a survey based on face-to face interviews with a total of 96 regional establishments benefiting from the RDISP was realized.

In this study, the defining characteristics of the regional establishments were set forth in the first place. The economic analysis phase of the study was conducted within three stages, where Factor Analysis was used for the determination of the factors effecting the establishments' preferences towards RDISP and the factors orienting the establishments towards investment, Conjoint Analysis was used for the determination of the optimum rural development policy set providing the maximum benefit for the

establishments and determining the degrees of influence of the decisions of the establishments regarding the agricultural policy and their related characteristics, and Cluster Analysis was used to classify the establishments depending on their degrees of utilizing the program and to reveal each sub-group profile. By the aforementioned analysis, the grantees' forms and reasons of benefiting from the donations to be awarded in the next years and which establishment type they would like to support were exposed.

In the Factor Analysis of the research, 12 variables affecting the establishments' preferences towards benefiting from the program were merged in 3 factors, which are; **“being informed about the convenience of the support for the region and the support itself”**, **“the employment opportunity of the support”** and **“environmental awareness of the support”**. In the Conjoint Analysis, five primary factors which effected the individuals' preferences towards supporting rural areas were determined as the type of support, amount (ratio) of support, area of support, investment period and tax exemption. The most important support factor was determined as the “area of support”. While the effect of the “area of support” for preferring to utilize the grant was 38,23 %, the “investment period” was 16,25%, “type of support” was 15,57%, “tax exemption” was 15,42% and “amount of support” was 14,53%. In the Cluster Analysis, establishments benefiting from the grant were classified in two groups, where the total of individuals in the 1st group identified the 54%, whereas the individuals in the 2nd group identified the 43% of the total population.

In this study, towards the findings obtained regarding the supports to be provided for rural development; the characteristics effecting the establishments' decisions towards utilizing the grant, characteristics they rely on while benefiting from the support and the support combination maximizing the total benefit of the establishments were set forth, by using the example of establishments of Western Mediterranean Region benefiting from the support.

KEY WORDS: Rural Development, Investment Support Program, Factor Analysis, Cluster Analysis, Conjoint Analysis, West Mediterranean Region

COMMITTEE: Prof.Dr. Cengiz SAYIN (Advisor)
Prof.Dr. Burhan ÖZKAN
Prof. Dr. Orhan ÖZÇATALBAŞ
Prof. Dr. İsmet BOZ
Prof. Dr. Yaşar UYSAL

ÖNSÖZ

Türkiye'de farklı plan dönemlerinde toplum kalkınması, köy kalkınması ve tarımsal kalkınma olarak isimlendirilen kalkınma girişimleri, 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren "kırsal kalkınma" olarak adlandırılmış ve kalkınma politikaları kapsamında farklı ekonomik ve sosyal sektörleri ilgilendiren yeni bir politika alanı olarak kabul edilmiştir. Kentsel alanlardan uzak, nüfus yoğunluğu düşük, ekonomik ve sosyal ilişki ağları sınırlı, temel geçim kaynağı tarımsal faaliyetler olan küçük toplum birimlerindeki kalkınma girişimlerinin tümünün birlikte planlanması ve uygulanması esasına dayanan kırsal kalkınma, tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin zamanla önemli miktarda kaynak ayırdığı bir politika haline gelmiştir. Kırsal kesimin, nüfus büyüklüğüyle ilgili olarak dönemsel farklılıklar gösterse de; ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan yaşatılmasına kaynaklık eden dokusu nedeniyle, ülkemiz açısından taşıdığı önem daima yüksek olmuştur. Cumhuriyetin kurulduğu dönemde nüfusun %75'i köylerde yaşarken, günümüzde yaklaşık aynı orandaki nüfus şehirlerde yaşamaktadır. Önemli oranda kırsal nüfus; daha iyi yaşam koşullarına erişmek, düzenli iş ve gelire kavuşmak için kentlere göç etmektedir. Kırsal kesimdeki üretken işgücünün kaybedilmesi ve nüfusun yaşlanmasıyla sonuçlanan nüfus çözülmesini en aza indirmek ve kırsal alandaki kaynak potansiyelinin ülke kalkınması için değerlendirilmesi, tarım ve tarım dışı sektörlerin birlikte planlanması esasına dayanan kırsal kalkınmanın gerçekçi bir şekilde tasarlanmasından ve etkin bir şekilde uygulanmasından geçmektedir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın koordinasyonunda başlayan KKYDP ile kırsal kalkınma faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Bu amaca yönelik olarak hazırlanan KKYDP temel katkısı ülkemiz kırsalındaki beşeri ve doğal kaynak potansiyelini sürdürülebilir kalkınma yaklaşımıyla değerlendirmek suretiyle, kırsal nüfusun iş ve yaşam koşullarının kendi yöresinde iyileştirilmesi yönünde olacaktır. Bu süreçte, küresel bir sorun olan iklim değişikliğinin etkilerini en aza indirmek üzere kırsal kalkınma faaliyetleri; iyi tarım uygulamalarını, güvenilir gıda üretiminin artırılmasını, yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaştırılmasını, doğal çevrenin korunmasını ve yoksulluğun azaltılmasını temin edecek şekilde uygulanması temel ilke olmalıdır.

Bu çalışma ile amaçlanan kırsal alanın daha verimli ve etkin kullanılması için uygulanan desteklerin söz konusu alanlara etkisini tam olarak yansıtmasını sağlamaktır. Kırsal alanların gelişmesine yönelik yapılacak her türlü destek bu alanda yaşayanların hayat standartlarını arttıracak, bu artış kentsel alana da yansısıyla kırsal ile kentsel alan arasındaki gelişmişlik farkı ortadan kaldırılacaktır.

Bana bu konuda çalışma olanağı veren danışman hocam Prof. Dr. Cengiz SAYIN'a, Tez İzleme Komitesi ve Jüri Üyelerine değerli katkıları ve önerilerinden dolayı çok teşekkür ederim.

Bu çalışmada verilerimin temelini oluşturan ana kitleyi belirlemede Antalya, Burdur ve Isparta Tarım İl Müdürlüğü Destekleme Şubesi Müdürlerine ve çalışanlarına, KKYDP'nden yararlanan ve görüşme talebimi geri çevirmeyen üretici veya firma yöneticilerine çok teşekkür ederim. Sevgili eşim Sezen, kızım Ceyda, oğlum Şeref Kaan, annem Ferhande TAŞCIOĞLU'na ve kayınvalidem Ayten, kayınpederim Vedat GIRAN'a destekleri için çok teşekkür ederim. Değerli arkadaşım M. Nisa MENCET'e ve H. Ekin OKTAY'a tez çalışmama katkıları için çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL BİLGİLER ve KAYNAK TARAMALARI.....	12
3. MATERYAL ve METOT.....	17
3.1. Materyal.....	17
3.1.1. Araştırma bölgesi hakkında bilgiler.....	17
3.1.2. Verilerin elde edilmesinde kullanılan yöntem.....	24
3.2. Metot.....	25
3.2.1. Verilerin analizinde kullanılan metotlar.....	25
3.2.1.1. Faktör analizi	25
3.2.1.2. Conjoint analizi.....	29
3.2.1.3. Cluster (Kümeleme) analizi.....	33
4. BULGULAR ve TARTIŞMA.....	36
4.1. Genel Bulgular.....	36
4.1.1. Kırsal kalkınmanın tanımı, önemi, ilkeleri, politika uygulayıcıları ve araçları.....	36
4.1.1.1. Kırsal kalkınmanın tanımı.....	36
4.1.1.2. Kırsal kalkınmanın önemi.....	45
4.1.1.3. Kırsal kalkınmanın ilkeleri.....	46
4.1.1.4. Kırsal kalkınma politika uygulayıcıları.....	48
4.1.1.5. Kırsal kalkınma politika araçları.....	49
4.1.2. Dünyada bazı ülkelerdeki kırsal kalkınma uygulamaları.....	52
4.1.2.1. ABD'deki kırsal kalkınma uygulamaları.....	52
4.1.2.2. İsrail'deki kırsal kalkınma uygulamaları.....	54
4.1.2.3. Norveç'teki kırsal kalkınma uygulamaları.....	55
4.1.2.4. Japonya'daki kırsal kalkınma uygulamaları.....	56

4.1.2.5. Avrupa Birliği (AB)'ndeki kırsal kalkınma uygulamaları.....	57
4.1.3. Türkiye'de kırsal kalkınma uygulamaları.....	64
4.1.3.1. İzlenen politikalar.....	64
4.1.3.2. Türkiye'de uygulanan bazı kırsal kalkınma projeleri.....	69
4.1.4. Kırsal kalkınma politikalarındaki yaklaşımlar.....	79
4.1.4.1. Entegre kırsal kalkınma.....	80
4.1.4.2. Hızlı kırsal değerlendirme.....	81
4.1.4.3. Katılımcı kırsal değerlendirme.....	83
4.1.4.4. Endojen kırsal kalkınma.....	84
4.1.4.5. Rehovot yaklaşımı.....	86
4.1.5. Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı.....	87
4.2. Alan Araştırması Bulguları.....	97
4.2.1. İşletmeler Hakkında Genel Bilgiler.....	97
4.2.1.1. İşletmelerin illere göre dağılımı.....	97
4.2.1.2. İşletmelerin hukuki yapısı.....	103
4.2.1.3. İşletmelerde görüşme yapılan kişiler ve bu kişilerin işletmedeki statüleri.....	104
4.2.1.4. İşletmelerde görüşme yapılan kişilerin eğitim durumu.....	105
4.2.1.5. İşletmelerin gelir getirici faaliyetinin olma durumu.....	106
4.2.1.6. Görüşme yapılan kişilerin kırsal alana yönelik kursa katılma durumu.....	106
4.2.2. İşletmelerin Proje Bilgileri.....	108
4.2.2.1. Programa başvuru yapılan projenin faaliyet alanı.....	108
4.2.2.2. İşletmelerin proje konularını belirlemede etkili olan nedenler	109
4.2.2.3. İşletmelerin projelerini başka destekleme programına sunma durumu.....	111
4.2.2.4. İşletmelerin program hakkında bilgi aldıkları kaynaklar.....	111
4.2.2.5. İşletmelerin programa diğer başvuruları.....	112
4.2.2.6. İşletmelerin programa sundukları projeleri hazırlayan kişiler	113
4.2.2.7. İşletmelere proje hazırlamasında yardımcı olan kurum ve kuruluşlar.....	114
4.2.2.8. İşletmelerin yatırım süresi.....	115
4.2.2.9. İşletmelerin faal çalışma süreleri.....	115
4.2.2.10. İşletmelerin proje bütçesinde revizyon yapma durumu.....	116

4.2.2.11. İşletmelerin proje ile ilgili hedefleri.....	116
4.2.2.12. İşletmelerin kapasiteyi arttırmaya yönelik düşünceleri.....	118
4.2.2.13. İşletmelerin programa başvurularında zorlukla karşılaşma durumu.....	118
4.2.2.14. İşletmelerin program hakkında devletten beklentileri.....	119
4.2.2.15. İşletmelerin ileriki yıllarda yatırım yapma durumu.....	121
4.2.2.16. İşletmelerin programın devam etmesine ilişkin düşünceleri.	121
4.2.2.17. İşletmelere göre programın devam etmesini gerektiren nedenler.....	121
4.2.3. İşletmecilere Göre Program İle İlgili Sorunlar ve Programın Geliştirilmesi Gereken Yönler.....	123
4.2.3.1. İşletmelerin programa ilişkin sorunları.....	123
4.2.3.2. İşletmelere göre programda geliştirilmesi gereken yönler.....	125
4.2.4. İşletmecilerin Programın Genel Yapısı İle İlgili Düşünceleri.....	127
4.2.4.1. İşletmecilerin program kapsamında desteğin kullanımına ilişkin düşünceleri.....	127
4.2.4.2. İşletmecilerin işletme yönetimi ile ilgili düşünceleri.....	128
4.2.4.3. İşletmecilerin desteğin kullanımı ile ilgili düşünceleri.....	129
4.2.4.4. İşletmecilerin kırsal alan ile ilgili düşünceleri.....	130
4.2.4.5. İşletmecilerin programın yasal yapısı ile ilgili düşünceleri.....	131
4.2.4.6. İşletmecilerin ülkenin ve bölgenin ekonomik yapısı ile ilgili düşünceleri.....	132
4.2.5. Analiz Sonuçları.....	133
4.2.5.1. Faktör analizi sonuçları.....	133
4.2.5.2. Kümeleme (Cluster) analizi sonuçları.....	138
4.2.5.3. Conjoint analizi sonuçları.....	145
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	151
6. KAYNAKLAR.....	161
Ek-1. Faktör Analizi Sonuçları.....	171
Ek-2. Conjoint Analizi Sonuçları.....	175
Ek-3. Cluster Analizi Sonuçları.....	179
Ek-4. Anket.....	181
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÖF	Açık Öğretim Fakültesi
ARIP	Tarım Reformu Uygulama Projesi
BKP	Bölgesel Kalkınma Politikası
BM	Birleşmiş Milletler
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÇATAK	Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DB	Dünya Bankası
DOKAP	Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EDAM	Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi
FAO	Tarım ve Gıda Örgütü
FEDER	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
FEOGA	Tarımsal Garanti ve Yönverme Fonu
FSE	Avrupa Yapısal Fonu
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
ICARDA	International Center for Agricultural Research in the Dry Areas
IFAD	Uluslararası Tarım ve Kalkınma Fonu
İBBS	İstatistiki Bölge Birimi Sınıflandırması
KHGB	Köylere Hizmet Götürme Birlikleri
KKYDP	Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı
LEADER	Topluluk Kırsal Kalkınma Girişimi
OECD	About the Organisation for Economic Co-operation and Development
OPD	Ortak Piyasa Düzenlemesi
OTP	Ortak Tarım Politikası
ÖİK	Özel İhtisas Komisyonu/Komisyonları
RG	Resmi Gazete
UKKS	Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
URAK	Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu
TDK	Türk Dil Kurumu
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
TKB	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TVA	Tennessee Vadisi Yetkili Meclisi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Araştırma Bölgesinin Türkiye'deki konumu.....	17
Şekil 3.2. Araştırma Bölgesi TR61'in detaylı haritası.....	18
Şekil 4.1. Programdan yararlanan işletmelerin illere göre dağılımı.....	97
Şekil 4.2. Programdan yararlanan işletmelerin hukuki yapısı.....	103
Şekil 4.3. Programdan yararlanan işletmelerde görüşme yapılan kişilerin statüleri	104
Şekil 4.4. Görüşme yapılan kişilerin eğitim durumu.....	105
Şekil 4.5. İşletmenin hibe desteğine diğer başvuruları ve sonuçları.....	113
Şekil 4.6. İşletmelerin programa proje hazırlanmasında yardımcı olan kurum ve kuruluşlar.....	114
Şekil 4.7. İşletmelerin programa başvuru esnasında güçlüklerle karşılaşma durumu ve nedenleri.....	118
Şekil 4.8. İşletmelere göre programın devam etme durumu.....	121
Şekil 4.9. Faktör analizi çizgi grafiği.....	135

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Analiz Teknikleri.....	25
Çizelge 1.2. Conjoint Analizinde Kullanılan Faktörler ve Faktör Düzeyleri.....	32
Çizelge 1.3. Conjoint Analizi Kombinasyonları.....	33
Çizelge 4.1. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kırsal Kalkınma.....	67
Çizelge 4.2. Kronolojik Sıraya Göre Kırsal Kalkınma Yaklaşımları.....	80
Çizelge 4.3. Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı Uygulama Birimleri ve İş Akışı.....	96
Çizelge 4.4. Antalya ilinde görüşme yapılan işletmeler.....	98
Çizelge 4.5. Burdur ilinde görüşme yapılan işletmeler.....	101
Çizelge 4.6. Isparta ilinde görüşme yapılan işletmeler.....	102
Çizelge 4.7. Programdan işletmelerin hukuki yapısı illere göre dağılımı.....	104
Çizelge 4.8. Üretici-yöneticinin kırsal alana yönelik katıldığı kursun konuları.....	106
Çizelge 4.9. Kırsal alana yönelik yapılan kursların konularının illere göre dağılımı.....	107
Çizelge 4.10. Kırsal alana yönelik kursu düzenleyen kurum.....	107
Çizelge 4.11. KKYDP'ndan yararlanan işletmelerin faaliyet alanlarının illere göre dağılımı.....	108
Çizelge 4.12. İşletmelerin proje konularını seçme nedenleri.....	110
Çizelge 4.13. İşletmelerin hibe desteği hakkında bilgi kaynakları.....	111
Çizelge 4.14. İşletmelerin hibe desteği hakkında bilgi kaynaklarının illere göre dağılımı.....	112
Çizelge 4.15. Hibe desteği projesini hazırlayan kişiler.....	113
Çizelge 4.16. İşletmelerin programa sundukları projeyi hazırlayan kişilerin illere göre dağılımı.....	114
Çizelge 4.17. İşletmelerin yatırımlarını bitirme süresi (ay).....	115
Çizelge 4.18. İşletmelerin faal olarak çalışma süresi (ay).....	116

Çizelge 4.19. İşletmelerin proje ile ulaşmak istediği hedefler.....	117
Çizelge 4.20. İşletmelerin programın kullanımı ile ilgili devletten beklentileri.....	120
Çizelge 4.21. Üretici-yöneticiye göre programın devam etmesini gerektiren nedenler.....	122
Çizelge 4.22. Üretici-yöneticiye göre program ile ilgili sorunlar.....	124
Çizelge 4.23. Üretici-yöneticiye göre KKYDP'nın geliştirilmesi gereken yönleri.	126
Çizelge 4.24. Üreticinin / yöneticinin destekleme kullanımı ile ilgili düşünceleri..	127
Çizelge 4.25. Üreticinin / yöneticinin işletme/kooperatif yönetimi ile ilgili düşünceleri.....	128
Çizelge 4.26. Üreticinin / yöneticinin desteğin kullanımı ile ilgili düşünceleri.....	129
Çizelge 4.27. Üreticinin / yöneticinin bölgenin kırsal alanı ile ilgili düşünceleri....	130
Çizelge 4.28. Üreticinin / yöneticinin desteklemenin yasal yapısı ile ilgili düşünceleri.....	131
Çizelge 4.29. Üreticinin / yöneticinin ekonomik yapı ile ilgili düşünceleri.....	132
Çizelge 4.30. Faktör analizinin başlangıç çözüm istatistikleri.....	135
Çizelge 4.31. Faktör analizinin rotasyon çözümü.....	136
Çizelge 4.32. Conjoint analizinde kullanılan faktörler ve faktör düzeyleri.....	146
Çizelge 4.33. Conjoint analizi ortogonal dizaynı.....	146
Çizelge 4.34. Conjoint analizi sonuçları.....	149
Çizelge 4.35. Conjoint analizinde kombinasyonların toplam fayda değerleri.....	150

1. GİRİŞ

Kalkınma olgusu, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin ortak amacı olup ülkelerin ekonomik, toplumsal, siyasal yapılarının değişerek, insan yaşamının ekonomik ve sosyal alanda ilerlemesi, refahının artması olarak tanımlanabilir. Harris (1992), kalkınmayı ekonominin büyümesi, yapısının değişmesi ve gelir dağılımının düzeltilmesi ile siyasal ve kültürel alanda iyileştirmeler yapılması olarak tanımlamaktadır. Devlet Planlama Teşkilatının (DPT) IX. Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) Raporu'nda kalkınma "İnsanların insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, gelir dağılımının iyileşmesi, gelir düzeyinin yükselmesi, sosyal ve kültürel alanlarda yerele uygun gelişmelerin sağlanması, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin bireyin hayatına yansıma süreci" olarak tanımlanmıştır (DPT 2006a).

Genel bir kalkınma, "Bir ulusun arzu edilen şekilde ekonomik gelişme sürecini ortaya koyabilmesi amacıyla ulusal ekonomiyi bir bütün olarak düzenlemesi" şeklinde tanımlanacağı gibi "Bir toplumda ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda arzu edilen her türlü değişme ve gelişme" olarak da tanımlanabilmektedir (Anonim 2011a). Bununla birlikte kalkınma, gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan büyük ölçüde beşeri noksanlıkların azaltılması ve maddi anlamda kırsal alanlarda ikamet edenlerin refahını arttırmaya yönelik var olan gücün harekete geçirilmesi olarak tanımlansa da bu olgu sadece gelişmekte olan ülkelerde değil aynı zamanda gelişmiş ülkelerde var olan noksanlıkların ortadan kaldırılma çabasıdır. Kalkınma ülkelerin ulaşmayı istedikleri hedef ve bu isteklerine yönelik gelişen bir hareketler dizisidir.

Bu geniş kapsamlı tanımlamalar ışığında kalkınma; insanların ekonomik, sosyal ve toplumsal açıdan daha fazla refah içinde yaşamaları olgusudur. Bu bakımdan kalkınma sadece ekonomik anlamda bireylerin gelirlerinin artması olmayıp aynı zamanda da sosyal ve kültürel açıdan gelişmeler olarak ele alınır. Kalkınma, tanımlarından da anlaşılacağı gibi oldukça kapsamlı ve makro düzeyde incelenmesi gereken bir konu olarak kabul görmektedir.

Kalkınmanın dengeli olabilmesi için, nüfus dinamikleri, doğal kaynaklar, ekonomik faaliyetler, teknolojik gelişmeler, sosyal ve kültürel yapılar arasındaki uyumun sağlanması, planlamanın ve politika geliştirme süreçlerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Kalkınmada beklenen hedeflere ulaşabilmek için, toplumun eğitim, sağlık ve insan gücü yönünden niteliklerinin iyileştirilmesi, yaşam standardının yükseltilmesi, bölgeler ve yerleşim yerleri arasındaki farklılıkların giderilmesi en önemli amaçlardan birisi olmalıdır (Anonim 2002).

Ancak dünyada yaşanan gelişmeler ve kalkınma girişimleri hep kırsal alanların aleyhine kentsel alanların ise lehine olmuştur (Van den Bor vd 1997). Dünyada yüzyıllardır kentsel alanların, kalkınmanın ve gelişmenin temel odak noktaları olduğu kabul edilmiştir. Sanayi devrimi ile birlikte bu düşünce daha da güçlenerek kırsal alandan kentsel alana göç hızlanmıştır. Bu durumun sonucunda kalkınma ve gelişme için kentsel alana verilen önem artmış, buna karşılık kırsal alan göz ardı edilmiştir. Ancak birçok ülkede özellikle de son yıllarda toplumsal kalkınma için kentsel ve kırsal alanlar arasında ayrımın yapılamayacağına ortaya konulması ile bu düşünce günümüzde değişmeye başlamıştır. Bu nedenle kırsal alanların kalkınmasına çaba sarf etmeden, kentsel alanların kalkınamayacağı gerçeği ve kırsal politikalar üzerine çalışan politika yapımcıların sorumluluklarının artması, kırsal alana yönelik düşünceleri ve kırsal toplumu gündemde tutmuştur (Taşcıoğlu vd 2008).

Günümüzde gerek gelişmiş ülkeler gerekse gelişmekte olan ülkeler kırsal alanlarının kalkınmasına verdikleri önem artmıştır. Ülkeler uygulanan bölgesel ve kırsal kalkınma politikalarını sürdürülebilir kalkınmayla birleştirmektedir. Kırsal kalkınma politikaları; kırsal alanda yaşayan toplumlarının ekonomik, sosyal, toplumsal ve kültürel olanaklarını geliştirmek, bu toplumların yaşam düzeylerini arttırmak, onların ulusal gelişmeye katılmaları yönünde desteklemek amacıyla ülke genelinde yapılan çabaları ortaya çıkarmaya yönelik oluşturulan politikalar (DPT 2000a).

Birleşmiş Milletler (BM) Nüfus ve Kalkınma Komisyonu Raporu'na göre, yaklaşık 7 milyar olan dünya nüfusunun yaklaşık yarısı şehirlerde yaşamaktadır. Ancak bu gelişme trendi ile birlikte 2030 yılında şehirlerde yaşayan nüfus oranının %61'e ulaşması tahmin

edilmektedir (Anonymous 2005). Dünya Bankası (DB) tarafından 2000-2001 yılında hazırlanan raporda nüfus gelişimi ile ilgili projeksiyon yapılmış ve dünyada 2025 yılında kırsal alanlarda yaşayan nüfusun %39 olacağı, bu nüfusun barınma, sağlık, beslenme ve temiz su sorunlarıyla karşılaşacağı ve bütün bu konuların uluslararası tarım politikalarının kapsamında değerlendirilmesi gereği vurgulanmıştır (Anonymous 2000). Buradan da anlaşılacağı üzere, kırsal kalkınma, ülkelerin iç politikası olmaktan çıkıp uluslararası bir konu haline gelmiştir. Bu nedenle BM, DB vb. uluslararası kuruluşlar başta olmak üzere günümüzde birçok ülke, kırsal alanların kalkındırılması ve bölgesel farklılıkların azaltılması için geliştirilen projeleri desteklemektedir.

Dünya Bankası tarafından 2008 yılında hazırlanan “Kalkınma için Tarım Raporu”nda gelişmekte olan ülkelerin tarıma daha fazla yatırım yapması ve 2015 yılına kadar aşırı yoksulluğu ve açlığı yarı yarıya azaltma hedeflerine ulaşılabilmesi için tarımın temel sektör olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca raporda, tarımsal ve kırsal kesimin son 20 yılda yetersiz yatırım sorunlarıyla karşı karşıya kaldığı ifade edilmiştir. Dünyadaki yoksul nüfusun %75’i kırsal alanlarda yaşarken, gelişmekte olan ülkeler ekonomilerinde kalkınma için ayrılan desteğinin sadece %4’ünün tarıma harcandığı raporda belirtilmiştir (Anonymous 2008). Bununla birlikte raporda, tarıma ve kırsal kalkınmaya destek sağlamaya devam edilmesi için ülkelere çeşitli öneriler sunulmuştur.

Kırsal kalkınma faaliyetleri ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Hatta ABD’nde her eyaletin kırsal kalkınma programında farklılıklar bulunmaktadır. Eyaletlerin bazılarında kırsal alana yönelik hizmetler sivil toplum kuruluşları, üniversitelere bağlı kırsal kalkınma ve tarımsal yayım grupları tarafından gerçekleştirilmekteyken bir kısım eyaletlerde ise bu çalışmalar sadece devlet kanalı ile yapılmakta ve denetlenmektedir (Gürlük 2001a). AB’nde ise kırsal kalkınma faaliyetinin temeli, tarımda üretimin devamlılığının sağlanması, kırsal alanda farklı ekonomik faaliyetlerin yürütülmesi esnasında çevrenin korunması ve şeffaflık gelmektedir (Can 2007).

Kırsal kalkınmada ülkelerdeki gelişmelerle birlikte dünyada kırsal alanların kalkındırılmasına yönelik çeşitli politikalar geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Avrupa'da özellikle Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede kırsal alanların kalkınması için teşvik programları uygulanmaktadır. Birliğin, kırsal kalkınma politikalarının genel çerçevesini Roma Antlaşması ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu ile birlikte oluşturulan Bölgesel Politikalar çerçevesinde incelenmektedir. Roma Antlaşması'nın giriş bölümünde, üye ülkelerin ekonomik bütünleşmelerinin başarıya ulaşması için bölgeler arasındaki ekonomik gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi gerektiği belirtilmiştir (Taşcıoğlu ve Sayın 2009). AB'nde bölgesel politikalar çerçevesinde yapılan başlıca uygulamalar; köylerin yenilenmesi ve kalkınması, mera ve kolektif arazi parçalarının geliştirilmesi, drenaj sisteminin düzenlenmesi, turistik el sanatlarının desteklenmesi, tarım ve orman ürünlerinin korunması, kırsal yerleşimlere altyapının sağlanması gibi konulardır (Koç 2005).

AB, kırsal alanların kalkındırılması için gönüllü inisiyatiflerden yararlanmaktadır. Birlik ülkelerinde hem devlet hem de gönüllü toplum örgütleri tarafından yürütülen kırsal kalkınma çalışmalarının eşgüdümünü sağlamak, karşılıklı dayanışma ortamını yaratmak, deneyimleri paylaşmak ve yenilikleri desteklemek üzere LEADER (Links Between Action for the Development of Rural Economy) girişimi oluşturulmuştur. Bu girişimle kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi bütünleşmiş, yenilikçi ve katılımcı bir bölgesel kalkınma stratejilerinin uygulanması amaçlanmıştır. Yaklaşımında, kırsal alanların sosyo-ekonomik kalkınmasını sağlamak en önemli ögedir (Taşcıoğlu ve Sayın 2010).

AB'nin kırsal kalkınmaya yönelmesinin asıl nedeni ise; Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün Tarım Anlaşması ile ülkelerin tarımsal üretimi ve tarımsal ürünler ticaretini doğrudan desteklemeleri sınırlandırması ve yeşil kutu içinde yer alan kırsal kalkınmaya yönelik desteklemelere herhangi bir sınırlamanın getirilmemesidir (Gülçubuk 2005). Türkiye'de ise kırsal kalkınma faaliyetleri Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren başlamış, o günün şartlarına bağlı olarak bazı güçlüklerle karşılaşmış, bu nedenle yeni ekonomik yapılanmayı gerçekleştirmek için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1924 yılında köylere tüzel kişilik kazandıran, köylerin idari yapısı ve köylerde görülecek hizmetlerin belirtildiği 442 sayılı "Köy Kanunu" çıkartılmıştır. Daha

sonraki yıllarda I. İktisat Kongresi, I. Köy Kongresi, aşar vergisinin kaldırılması, sıtma ve verem ile savaş, Çiftçiyi Topraklandırma Yasası, kırsal alandaki eğitim problemini çözmek için eğitmen yetiştirilmesi, köy enstitülerinin açılması ve Atatürk Orman Çiftliği'nin kurulması gibi düzenlemelere gidilmiştir.

Teknolojide ve bilgi düzeyinde yaşanan gelişmeler, tarımsal üretimde makine kullanımının artması, kırsal işgücünün tarımsal üretimden ayrılmasına ve kırsal alanda istihdam açığı neden olmuştur. Ayrıca nüfusun artış hızının yüksek olması, yeni iş olanaklarının kısıtlı olması kırsal alandan kentlere göçü hızlandırmış ve Türkiye 1950'li yıllardan sonra hızlı bir çarpık kentleşme sürecine girmiştir. Kır-kent arasındaki gelişmişlik farklılıklarından kaynaklanan göç ve hızlı kentleşme hem kırdan hem de kentte sorunlar yaratmış planlı dönemle ulusal ölçekteki kalkınmanın; kamu kesimi açısından emredici, özel kesim açısından yol gösterici nitelikte hazırlanan beş yıllık kalkınma planları ve bunların uygulanmasına yönelik olarak hazırlanan yıllık program ve yatırım programları çerçevesinde sağlanması öngörülmüştür. Planlı dönemle birlikte, gerek kırsal alana yönelik altyapı ve kamu hizmetlerinin artması gerekse kırsal kalkınmanın hızlandırılması amacıyla çeşitli stratejiler geliştirilerek uygulamaya konmuştur (DPT 2006b). Bu dönemde kırsal alanlarla ilgili çıkarılan temel yasal düzenlemeler yanında, ulusal kalkınma planlarının tamamında kırsal kalkınma, köy sorunları, köy kalkınması gibi konulara değinilmiş olup kırsal alanlar için yapılması gerekenler öncelikli hedefler bu plan ve programlarda belirlenmiştir.

Öte yandan, 1970'li yıllardan bu yana, önemli bir bölümü dış kaynaklarla finanse edilen kırsal kalkınma projeleri uygulamaya konulmuştur. Tamamlanmış ya da halen uygulanmakta olan kırsal kalkınma projelerinin amaçları, geri kalmış yörelerde ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve kırsal alanda yaşayanların gelirinin artırılması yoluyla yaşam kalitesinin yükseltilmesidir. Kırsal kalkınma projeleri; tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, sulama, suluk alanların ıslahı, köy ve orman yollarının yapımı, içme suyu göletlerinin inşası, içme suyu sağlanması, tarımsal ve hayvansal üretimin artırılması, ağaçlandırma faaliyetleri gibi alanları kapsamaktadır. Kırsal kalkınma projelerinin başarısı başta finansman ve örgütlenme olmak üzere çeşitli sorunlar nedeniyle sınırlı kalabilmektedir.

Tamamlanmış ya da halen yürütülmekte olan kırsal kalkınma projeleri ve kırsal kalkınmaya katkıda bulunan bölgesel projeler arasında Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi (DOKAP) sayılabilir. Bu bölgesel kalkınma projeleri yanında Çorum - Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi, Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi, Bingöl – Muş Kırsal Kalkınma Projesi, Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi, Erzincan – Sivas Kırsal Kalkınma Projesi, Ordu – Giresun Kırsal Kalkınma Projesi, Doğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi, Köy-kent Projesi, Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı, Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi, Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi, Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi ve Diyarbakır-Batman-Siirt Kırsal Kalkınma Projesi ve Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projeleri uygulanmış ve uygulamaları devam etmektedir (DPT 2007a).

Türkiye'de, tarım sektörünün ekonomiye katkısı yıllar itibariyle oransal olarak azalma eğilimi göstermektedir. Buna karşın Türkiye ekonomisinde tarım sektörü hala önemli bir yere sahiptir. Ülkemizde kırsal ve kentsel alanlar arasındaki gelişmişlik farkları daha da derinleşmesi nedeniyle kırsal alana yapılan yatırımlardan elde edilecek ekonomik sonuçlar ülke için ve bu bölgelerde yaşayanlar için oldukça önemlidir. Dolayısıyla, uygulanan kırsal kalkınma projelerinin sonuçlarına yönelik araştırmaların yapılması, kaynakların daha etkin bir şekilde kullanımına yönelik bir anlayışı da beraberinde getirmektedir.

Kırsal kalkınma politikalarının temel amacı, kırsal alanda yaşayan toplumların ekonomik, toplumsal ve kültürel olanaklarını geliştirmek, bu toplumları ulusal yaşam düzeyine kavuşturmak, onların ulusal gelişmeye bütünüyle katılmalarını sağlamak için, toplumun ve devletin birlikte yapacağı çabalar bütünüdür (DPT 2000a). Dünya genelinde nüfusun önemli bölümü kırsal alanda yaşamakta olup bu topluluklar tarım sektörü başta olmak üzere ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda kalkınmalarını kendi olanakları veya dışarıdan destek yöntemi ile sağlamaktır.

Türkiye'de ise kırsal kalkınma faaliyetleri Cumhuriyetin ilk yıllarında başlamış ve günümüzde devam etmektedir. Türkiye'de birçok kamu kurum ve kuruluşu yanında,

meslek örgütleri, vakıflar, kooperatifler, birlikler, özel kuruluşlar ve üniversiteler çeşitli yönlerden kırsal alanla ilgili çalışmalar yürütmektedir (Bakırcı 2003).

Türkiye’de yürütülmekte olan kırsal kalkınma ile ilgili kapsamlı çalışmalar genelde planlı dönem öncesi ve sonrasında uygulamalar şeklinde iki grupta incelenebilir. Bilindiği gibi Türkiye Cumhuriyetin ilk yıllarında özellikle ekonomik alanda önemli güçlüklerle karşılaşmış ve bu nedenle yeni ekonomik yapılanmayı gerçekleştirmek için birçok düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan başlıcaları arasında Köy Kanunu, I. İktisat Kongresi, I. Köy Kongresi, aşar vergisinin kaldırılması, sıtma ve verem ile savaş, eğitmen yetiştirilmesi, köy enstitülerinin açılması ve Atatürk Orman Çiftliği’nin kurulması vb. düzenlemeler sayılabilir (Bakırcı 2003).

Türkiye’de planlı dönemle birlikte kırsal alana ve kırsal kalkınmaya yönelik yaklaşımlar önceki dönemden genel olarak farklı olmuştur. Önceki dönemde çıkarılan temel kanunların yanında bu dönemde kırsal kalkınmada sanayileşme, tarımda modernleşme ve kentleşme bir bütün olarak ele alınmış ve köy kalkınmasının ulusal kalkınmanın bir parçası olduğu ve birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmıştır (Çağlar 1986). Ayrıca bu dönem içinde bölgesel kalkınma projeleri uygulamış ve uygulanmaya devam etmektedir.

Türkiye’de kırsal kalkınmaya yönelik genel ve bölgesel faaliyetler yanında ayrıca kalkınma odaklı çeşitli programlar da yürütülmektedir. Bunlardan birisi de 2003 yılında yayımlanan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS)’nde belirtilen esaslara göre oluşturulan 06.04.2006 tarih ve 26131 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak uygulamaya konulmuş olan “*Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı*”dır.

Program ile doğal kaynakların korunmasını dikkate alarak, kırsal alanda gelir düzeyinin yükseltilmesi, altyapının iyileştirilmesi, tarımsal üretim ve tarımsal sanayi entegrasyonunun sağlanması, gıda güvenliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının yaratılması, yürütülmekte olan kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliklerinin artırılması, temel kamu hizmetlerinin düzeyinin yükseltilmesi, hizmetlere

erişimin artırılması ve kırsal toplumda belirli bir kapasitenin yaratılmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Programın kapsamı ise, kalkınma plan ve programları ile 2006 – 2010 Ulusal Tarım Stratejisi çerçevesinde, tarım üreticilerine, kırsal alanlarda bireysel ve/veya bir arada yapacakları öz sermayeye dayalı projeli yatırımları için belirlenen iller dahilinde kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak için, gerçek ve tüzel kişilerin tarım ürünlerinin işlenmesi, değerlendirilmesi, ve pazarlamasına yönelik ekonomik faaliyet yatırımları ile kuruluşların mevcut altyapı tesislerinin rehabilitasyonuna yönelik yatırımlarını teşvik etmek ve desteklemek amacıyla yapılması gerekenlere ilişkin hususlar olarak belirlenmiştir.

Program, 2006 (I. Etap) ve 2007 (II. Etap) yıllarında 65 il, daha sonraki yıllar ve günümüze kadar Türkiye genelindeki bütün illeri kapsamaktadır.

Destek oranı kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak için gerçek ve tüzel kişilerin ekonomik faaliyete ve kuruluşların mevcut tarımsal sulama altyapı tesislerinin rehabilitasyonu yatırımlarına yönelik olarak hazırlayacakları hibe başvurularının, belirtilen usul ve esaslar doğrultusunda yapılan değerlendirmeleri sonucunda seçilecek yatırım projelerine ait hibeye esas proje tutarlarının, ekonomik yatırımlara yönelik olanlarında %50'si, basınçlı sulama sistemine yönelik olanlarında ise %75'i hibe desteği olarak program kaynaklarından karşılanacağı, program içindeki çeşitli yatırım projelerine destek verileceği belirtilmiştir. Bunlar *ekonomik faaliyetler için*; tarımsal ürünlerin depolanması, işlenmesi, paketlenmesi, ambalajlanmasına yönelik yatırım tesisleri ile jeotermal, güneş, rüzgâr ve benzeri alternatif enerji kaynakları kullanılan seraların yapım konularını, *altyapıyı iyileştirmeye yönelik*; kırsal alandaki mevcut altyapı tesislerine yönelik yatırım teklifleri proje konusu bölge köyünü temel alan sulama tesisi olarak belirlenmiştir. *Ekonomik faaliyetlere yönelik yatırımlarda* proje başvurularına verilecek toplam hibe tutarı, bireysel başvurular için I. ve II. etapta 25.000 TL, grup başvuruları için 175.000 TL ile sınırlandırılmıştır. Hibeye esas proje toplam tutarları bireysel başvurularda 50.000 TL, grup başvurularında 350.000 TL'yi aşmadığı takdirde hibeye esas proje toplam tutarının %50'sine hibe

yoluyla destek verilmektedir. Hibe desteği, kuruluş yatırımlarında KDV hariç, diğer tüm yatırımlarda KDV dahil toplam gider üzerinden hesaplanmaktadır. Hibeye esas proje toplam tutarının; bireysel başvurular için 50.000 TL, grup başvuruları için ise 350.000 TL'yi aşması durumunda, artan kısmın proje sahiplerince finanse edilmesi ve yatırım süresi içerisinde tamamlanması gerekmektedir. Bu durumun hibe başvurusu ile beraber taahhüt edilmesi şart getirilmiştir. *Altyapı hizmetine yönelik yatırımlarda* toplam hibe miktarı 300.000 TL ile sınırlandırılmıştır. Hibeye esas proje toplam tutarı 400.000 YTL'yi aşmadığı takdirde, katma değer vergisi dahil hibeye esas proje toplam tutarının %75'ine hibe desteği sağlanmaktadır. Hibe desteği, tüm yatırımlarda KDV dahil toplam gider üzerinden hesaplanmaktadır. Hibeye esas proje toplam tutarının; 400.000 TL'yi aşması durumunda, artan kısmın proje sahiplerince finanse edilmesi ve yatırım süresi içerisinde tamamlanması gerekmektedir. Bu durumun ilgilisi tarafından başvuru ile beraber taahhüt edilmesi şartı getirilmiştir.

Programda yatırım projeleri, başvuruları kabul edilen proje sahipleri ile Tarım İl Müdürlüğü arasında hibe sözleşmesinin imzalanmasından sonra, *en fazla 15 ayda*, bu süre içerisinde kalmak kaydıyla proje sahiplerinin yüklenicilerle yapacağı sözleşmelerden sonra ise *en fazla 12 ayda* tamamlanacağı belirtilmiştir.

Programa başvuracak projelerin değerlendirilmesinde

- Projenin istihdam yaratma etkileri,
- Kırsal alanda yaşayanların projeden etkileme oranı,
- Çevre ve doğal kaynakların korunması,
- Proje konusu gerçekleştirildikten sonra sürdürülebilir olması,
- Kırsal toplumun güçlendirilmesi,

• Gelecekte benzeri projeleri hazırlama kapasitesinin (özellikle Avrupa Birliği fonları için) yaratılması gibi kriterler öncelikli olarak dikkat edilmektedir (RG 2006).

Türkiye’de kırsal kalkınmaya yönelik özellikle son yıllarda çeşitli proje ve programlar uygulanmaktadır. Ancak yapılan bu projelerin tamamı bölgesel düzeyde kalkınma amaçlı projelerdir. Ancak KKYDP ise ülke geneli ve il kapsamı ile Türkiye’de yapılan kırsal kalkınma amaçlı ilk program özelliğindedir. Bu yönüyle programın hem ülke genelinde il bazında ilk olması nedeniyle hem de daha önce yapılan kırsal kalkınma projelerinin değerlendirme çalışması bulunmamaktadır. Ayrıca programdan yararlanan üreticilerle programın genel yapısı ve bundan sonra yapılacak olan kırsal kalkınma destekleri ile ilgili yönlendirme çalışmalarına yol göstermesi beklendiği için çalışma alanında ilklere biridir.

Bu çalışma kırsal kalkınmada hedef kitle olarak kabul edilen üreticilerin kırsal alanın kalkınmasına yönelik politika önerilerinin belirlenmesi ve toplam faydalarının en üst düzeyde olacağı politika uygulamasının belirlenmesi nedeniyle önemlidir. Ayrıca çalışma ile KKYDP kapsamında işletmelere verilen desteklerin kırsal alanın kalkınmasına yönelik yararlılık durumu ortaya konulmuştur. Bu nedenle bu tez çalışması ile elde edilecek bulgularla kırsal alanların kalkınması ile ilgilenen başta kamuda karar yapıcılar ve karar vericiler olmak üzere özel, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları için veri tabanı oluşturulması beklenmektedir.

Bu çalışmada belirtilen önem doğrultusunda çalışmanın yapılmasının temel amacı;

- Batı Akdeniz Bölgesi’de KKYDP’den yararlanan işletmelerin destekleme programından yararlanma düzeylerine etki eden faktörlerin belirlenmesi,
- İşletmelerin programdan yararlanma düzeylerini etkileyen bu faktörler doğrultusunda gruplara ayrılması, her bir grubun profilinin ortaya konulması ve bu gruplara uygun politika uygulama önerilerinin geliştirilmesi,

- İşletme bazında kırsal kalkınmaya yönelik desteklerin nasıl olması gerektiği, işletmelerin bundan sonraki bu tür programlarda ve/veya desteklemelerde hangi tür destekleri tercih etme istekleri incelenmiştir.

Bu temel amacın yanında; programdan yararlanan işletmelerin sosyo-ekonomik, demografik, davranışsal profilinin ve genel yapısının belirlenmesi, işletmelerin programa dahil oldukları projelerin ve yatırımların uygulanma durumu, işletmelerin program, işletme yönetimi, desteğin kullanımı, yasal ve ekonomik yapısı ile kırsal alan hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi ve işletmelerin programa yönelik tutumları, beklentileri, olası sorunlarının araştırılması yapılmıştır.

2. KURAMSAL BİLGİLER ve KAYNAK TARAMALARI

Yıldırak (1991), "Kırsal Kalkınma" adlı ders notunda, Türkiye'de kırsal kalkınma alanında yapılan çalışmaların tarihsel gelişimi, kırsal kalkınmaya ortam hazırlayan koşullar, ülke genelinde yerleşim yerleri ve tipleri bakımından kırsal kalkınma ve kırsal kalkınma çalışmalarının başarılı olması için göz önünde bulundurulması zorunlu ilkeler konusunda bilgiler vermiştir. Ayrıca çalışmasında, kırsal kalkınma projelerinin uygulama aşamasında yapılacak değerlendirme ve araştırmalarla projenin başarı derecesinin ölçülmesi, gerektiğinde özgün projenin veya amaçlarının değiştirilmesi önerilmiştir.

Aykaş (1992), "Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi ve Bu Projenin Muş Tarımına Yapacağı Olası Etkilerin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında, söz konusu proje kapsamında Muş ilinde önemli miktarda tarım alanının sulamaya açılacağı, bunun yanında, köy yolları, köy içme suyu tesisinin kurulup döşenmesi, koyunculuk, halıcılık ve arıcılık faaliyeti ile uğraşan işletmelere destek verilmesiyle, toplam 4.310 kişiye istihdam olanağına kavuşacağı belirtilmiştir. Bu projenin veya bu tip projelerin başarıya ulaşabilmesi için sektörler arasında işbirliğinin iyi bir şekilde yürütülmesi ve merkezle proje alanı arasında kesintisiz iletişimin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Harris (1992), "Rural Development" adlı kitabında, kırsal kalkınma çalışmalarının üreticiler üzerine etkilerini, tarımsal gelişmenin kırsal kalkınma üzerine etkilerini, az gelişmiş ülkelerin işgücü ve gelir yönünden kırsal kalkınmaya etkilerini incelerken devletlerin kırsal kalkınmada uygulaması gereken politikalar üzerine durmuştur.

Yılmaz (1996), "Türkiye'de İzlenen Kırsal Kalkınma Stratejilerinin Değerlendirilmesi" adlı çalışmasında, kırsal kalkınmanın tarımsal kalkınma ile sınırlı olmadığı, kırsal kalkınmayı diğer sektörleri de içine alan çok yönlü bir yaklaşım olarak tanımlamıştır. Türkiye'de kalkınma süreci boyunca ekonominin önemli sektörleri tarım, sanayi ve hizmet sektörleri ile bölgeler arasında olması gereken denge ve bütünlüğün sağlanamadığını, bundan dolayı bölgesel bazda programların uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte çalışmada, kalkınmada öncelikli yörelerde uygulanan kırsal kalkınma projelerine değinilmiştir.

Saltık ve Gülçubuk (1996), "Kırsal Kalkınmada Katılımcı Kırsal Değerlendirme" isimli çalışmalarında, kırsal alanda kalkınma projeleri ile hedeflenen yaşam düzeyinin yükseltilmesi, gerçekleştirilecek değişimlerin bir göstergesi olan tarımsal verimlilik düzeyinde sağlayacağı artışların çağdaş kalkınma yaklaşımlarında yer almadığı belirtilmiştir. Ayrıca, 1996 yılına kadar Türkiye'de yapılan kırsal kalkınma projelerinde başarısızlığın nedenleri, yapılan yanlışlıklar sıralanarak bunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmiş ve katılımcı kırsal değerlendirme yöntemi üzerinde açıklama getirilmiştir.

Gülçubuk (1997), "Kırsal Kalkınma Çalışmalarında Türkiye Kalkınma Vakfı'nın Yeri ve İşlevi" adlı çalışmasında, TKV'nin kırsal kalkınma uygulamalarını yerinde görüp değerlendirmek için Kayseri'nin Uzunyayla yöresinde 12 köyde saha çalışmasında bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında incelenen ailelerin işgücü varlığı, hayvan varlığı, gelir ve göç düzeylerinde değişim incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre TKV'nin uyguladığı projenin göçü yavaşlatmada ve kırsal kalkınma konusunda olumlu katkılar yaptığı ve araştırma kapsamında projenin üreticiler üzerinde belirli konularda meydana getirdiği değişiklikler incelenmiştir. Ayrıca Vakfın Gümüşhacıköy'de yaptığı kırsal kalkınma projesinin çiftçiler üzerindeki etkilerinin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma farklı metodolojisi ile orijinal bir çalışma özelliği taşımaktadır.

Kılıç (1997), "Planlı Dönemde Uygulanan Kırsal Kalkınma Modelleri Üzerine Bir İnceleme" isimli çalışmasında, Türkiye'de tarihsel süreç içerisinde planlı dönem öncesi ve planlı dönem sonrası gerçekleştirilen çalışmaları incelemiştir. Çalışma kapsamında Niğde ili kırsal yapısı ve sorunları ortaya konulmuştur. Bu amaçla belirlenen köylerde sosyo-ekonomik ve kültürel yapı araştırılmış, Türkiye genelinde gerçekleştirilen kırsal kalkınma politikalarının ve projelerin başarılı ve başarısız yönlerini belirtmiştir. Ayrıca araştırma kapsamında örnek bir KKP'sinin incelenmemesi, projeden birebir faydalanan köylü üreticilerin, proje faaliyetlerini sürdürme eğilimlerinin belirlenmesi ve projenin bu üreticiler üzerindeki etkilerinin araştırılması konusunda yeterli bilgi verilmemiştir. Bu noktada TKV Gümüşhacıköy KKP'nin çiftçiler üzerindeki etkilerinin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi konulu

çalışma, örnek bir proje ve projenin sürdürülebilirliğini araştırması açısından orijinal bir çalışma özelliği taşımaktadır.

Atsan (1998), "Yozgat Kırsal Kalkınma Projesinde Teknik Eleman ve Çiftçi Eğitiminin Planlanması Üzerine Bir Araştırma" isimli doktora çalışmasında bundan sonra uygulanacak olan kırsal kalkınma projelerinde uluslararası kuruluşların teknik elemanları, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın merkez teşkilatındaki yetkilileri ve üniversitelerdeki akademisyenleri, yöneticileri, konu uzmanlarını, teknisyenleri bölge üreticilerine yönelik kademeli bir eğitim çalışmasının gerçekleştirilmesi modelinin oluşturulması önerilmiştir.

Gürbüz (2001), "Kırsal Kalkınma Projelerinde Yeni Yaklaşım ve Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi" adlı çalışmasında, Türkiye'de uygulanan kırsal kalkınma projelerinin amaçları üzerinde durmuştur. Çalışmada, Bingöl-Muş, Yozgat ve Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projelerinin maliyetleriyle IFAD tarafından desteklenen Çin Halk Cumhuriyeti'nde uygulanan benzer projelerin karşılaştırılmasına yer vermiştir. Çalışmasında, Türkiye'de o güne kadar uygulanan kalkınmaya yönelik özellikle dış kaynaklı projeler incelendiğinde, doğal kaynaklar ve insan gücünün her zaman var olduğu varsayımıyla hareket edildiği, ağırlıklı olarak teknoloji üzerinde durulduğu, sermayeye kısmen ve yetersiz yer verildiği, girişimci ve pazarlama unsurlarının ise neredeyse tamamen göz ardı edildiğini belirtmiştir.

Gürlük (2001), "Kırsal Kalkınma Projelerinin Makro-Ekonomik Kriterlere Göre Değerlendirilmesi: Cumalıkızık Örneği" adlı araştırmasında Türkiye'de ve dünyada kırsal kalkınmaya yönelik politikaları belirttikten sonra, kırsal kalkınma projelerinin değerlendirilmesi aşamasında yapılan dönüşümleri incelemiştir. Bu değerlendirmelere örnek olarak seçilen Cumalıkızık KKP'nin uygulanması ile elde edilen sonuçların sermaye/hasıla ve sermaye/istihdam oranı gibi makroekonomik kriterlere göre değerlendirilmesi yapılmıştır. Bununla birlikte kırsal turizmin uygulanması ile birlikte yöre halkı üzerinde meydana gelebilecek değişiklikler anket sonuçlarıyla ortaya konmuştur. Bu araştırma ile TKV Gümüşhacıköy KKP'nin çiftçiler üzerindeki etkilerinin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi konulu çalışma ile karşılaştırıldığında, proje kapanışından sonra üreticilere ve girişimcilere yönelik olarak gerçekleştirilen

yeniliklerin ve tekniklerin bu kişiler tarafından sürdürülme eğiliminin araştırma kapsamına alınmadığı belirtilebilir.

Erkan (2002), "Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma ve Türkiye'de Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Çalışmaları" isimli çalışmasında, büyüme, kalkınma, zenginlik ve sürdürülebilir kalkınma kavramları, Türkiye'de projeli kırsal kalkınma çalışmaları ile Toros Dağ köylerindeki küçük ölçekli tarım işletmelerinde sürdürülebilir kırsal kalkınma projesi üzerine durmuş ve yapılan faaliyetler anlatılmıştır.

Berk (2004), "Kırsal Kalkınma Projelerinin Kırsal Alan Üzerine Ekonomik Etkileri: Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi Örneği" isimli çalışmasında tarım işletmelerinin 2001-2002 üretim yılı ekonomik yapıları ve ekonomik faaliyet sonuçları incelenmiş ve bu kırsal kalkınma projesinin uygulandığı bölgede bulunan tarım işletmeleri üzerinde ekonomik etkileri ortaya konulmuştur.

Koç (2005), tarafından yapılan "Türkiye'de Kırsal Kalkınma Modeli Olarak Köykentler ve Köykentlerde Tarımsal İşletmelerin Sosyal ve Ekonomik Analizi" isimli çalışmada, kırsal kalkınmada bir model olarak düşünülen köykentlerin dayanağı teorik yapı, Türkiye'deki köykent uygulamaları ve dünyada benzer uygulamalar ile köykentlerde ekonomik bir birim olan tarımsal işletme düzeyinde ekonomik ve sosyal yapı ortaya konulmuştur. Ayrıca işletmelerin demografik yapıları, işletmecilerin tarım işletmeciliğine ilişkin tutum ve davranışları, yaşam kaliteleri ve işletmecilerin köykent projesi ile ilgili görüşleri ve köykent alanındaki işletmelerin segmentlere ayrılarak her bir alt segmentin profili tanıtılmaya çalışılmıştır.

Köprülü (2006), "TKV Gümüşhacıköy Kırsal Kalkınma Projesinin Çiftçiler Üzerindeki Etkilerinin Sürdürülebilirliğinin Saptanması" isimli çalışmasında, Türkiye Kalkınma Vakfı Gümüşhacıköy kırsal kalkınma projesinin hedef kitle olarak seçtiği bölge üreticileri ve girişimcileri üzerindeki etkilerinin sürdürülebilirliği ve proje kapsamında olan ile olmayan köyler arasındaki etkileşim düzeyi belirlenmiştir. Araştırmada projenin etkilerinin sürdürülebilirliğinin saptanması amacıyla etkilerin sürdürülebilirliğinin saptanması

yaklaşımı ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesinde ise Lojistik Regresyon Analizi uygulamasından yararlanılmıştır.

3. MATERYAL VE METOT

Araştırma, literatüre dayalı ikinci verilerle desteklenen ancak büyük ölçüde Batı Akdeniz Bölgesi'nde Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programından yararlanan işletmelerle yüz yüze görüşmeye dayalı anket yoluyla elde edilen orijinal verilerle gerçekleştirilmiştir.

3.1. Materyal

3.1.1. Araştırma Bölgesi Hakkında Bilgiler

Çalışma, Batı Akdeniz Bölgesi'nde yapılmıştır. Batı Akdeniz Bölgesi, Akdeniz Bölgesi'nin batısında bulunan Antalya, Burdur ve Isparta illerini kapsayan İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 2'de TR61 olarak adlandırılan batısında Muğla ve Denizli, kuzeyinde Afyon ve Konya, doğusunda Karaman ve Mersin illeri, güneyinde de Akdeniz bulunan bölgedir. Bölge; coğrafi konumu, verimli toprakları, zengin su kaynakları nedeniyle ilk çağlardan beri çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir yerdir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1. Araştırma Bölgesinin Türkiye'deki konumu

Antalya, Burdur ve Isparta illerinden oluşan bölge, 36.797 kilometrekarelik yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün yaklaşık % 4,7'sini oluşturmaktadır.

Şekil 3.2. Araştırma Bölgesi TR61'in Detaylı Haritası

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminin 2007 yıl nüfus sayım verilerine göre Batı Akdeniz Bölgesi'nin 2.460.321 olan nüfusu 2010 yılında 2.685.499 kişi olup bu değer Türkiye nüfusunun %3.64'ünü oluşturmaktadır. Söz konusu yıllarda bölgenin kilometrekareye 72 kişi olan nüfus yoğunluğu, 94 kişi olan ülke nüfus yoğunluğunun altındadır. Bölge illerinden Antalya'nın nüfus yoğunluğu 93 kişi ile bölge değerinin üzerinde iken, Isparta ve Burdur illeri sırasıyla 51 ve 37 kişi ile bölge ve ülke ortalamasının çok altındadır. Bu karşılık bölgenin yıllık nüfus artış hızı binde 30.5 ile diğer IBBS düzey 2 bölgeleri arasında 1. sırada olup binde 14.5 olan Türkiye

ortalamasının üstündedir. Ayrıca bölge net göç hızına bakıldığında 2009-2010 yılları arasında binde 8.3 ile en çok göç alan bölgeler içinde ikinci sıradadır.

DPT 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) İşgücü Piyasası Özel İhtisas Komisyon Raporu'na göre bölgenin işgücüne katılma oranı %54.6'dır. İstihdam edilenlerin (15 yaş ve üstü) %33.9'unun tarım, %27.5'inin ticaret, %24.7'sinin hizmetler, %13.9'unun ise sanayide çalıştığı görülmektedir.

DPT tarafından 2003 yılında hazırlanan Düzey 2 İstatistikî Bölge Birimlerinin "Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması" çalışmasına göre Batı Akdeniz Bölgesi, II. derece gelişmiş bölgeler arasında bulunmakta olup bölge gelişmişlik sıralamasında ise 9. sırada yer almaktadır. İller arasında yapılan gelişmişlik sıralamasında ise Antalya 10., Isparta 28. ve Burdur ise 31. sıradadır. Bununla birlikte Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu (URAK)'nın 2009-2010 yılları için yapmış olduğu "İller Arası Rekabet Endeksi" sonuçlarına göre, Antalya, Türkiye'nin en rekabetçi 8., Isparta 18. ve Burdur ise 41. sırada yer almaktadır (Anonim 2011b).

Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi'nin (EDAM) 2009 yılında yapmış olduğu "Türkiye için Bir Rekabet Endeksi" isimli araştırmasına göre ise Antalya 10., Isparta 21. ve Burdur ise 27. sırada yer almıştır (Anonim 2009a).

Bölge, tarım ve turizm sektörleri başta olmak üzere önemli ekonomi sektörlerinin faaliyetinin yapıldığı bir yerdir.

ANTALYA

a. Coğrafi Durum

Antalya ili, Akdeniz Bölgesinin batı kesiminde yer almakta olup Toros Sıradağları ilin kara sınırlarını oluşturmaktadır. İl güneyinde Akdeniz, doğusunda Mersin, Karaman ve Konya, kuzeyinde Isparta ve Burdur, batısında ise Muğla illeri ile çevrelenmektedir. Antalya ilinin toplam yüzölçümü 20 791 km²'dir. Batıdaki Teke yöresinde geniş platolar ve havzalar yer alır.

Antalya ili iklimi genel olarak Akdeniz iklimine girmektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olarak ifade edilen iklim tipi diğer bir deyişle " Mutedil Deniz ve Sıcak Deniz İklim Sınıfı"na girer, daha iç kesimlerde ise "Soğuk Yarı-Kara İklim" tipi görülmektedir. Antalya'nın kıyı bölgesinde yazlar hem uzun hem de sıcaktır. Kıyıda 500-600 m. yüksekliğe kadar olan yerlerde aşırı yaz kuraklığına uyan, kışın da yeşil kalan makiler egemendir. Özellikle Batı Toroslar'da saf sedir ormanları vardır. 2 000 metrenin üstünde iğne yapraklı ağaçlar seyrekleşir ve bodurlasın Teke yaylasındaki yüksek ovalarda meşe ormanlarının tahribi sonucu oluşmuş step bitkileri yetişir.

b. İdari ve Sosyo - Ekonomik Durum

Antalya ilinin nüfusu, 2010 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 1.978.333 kişidir. Nüfusun %70.4 (1.392.974)'ü şehirlerde yaşarken %29.6 (585.359)'sı belde ve köylerde yaşamaktadır. Nüfus bakımından en büyük ilçeleri sırasıyla Kepez, Muratpaşa, Alanya, Manavgat ve Serik'tir. Nüfus bakımından en küçük ilçesi İbradı, yüzölçümü bakımından en büyük ilçesi Korkuteli, en küçük ilçesi Kale'dir.

Antalya'daki ilçe sayısı 19, belediye sayısı 93 ve köy sayısı ise 537'dir.

Antalya ili şehirleşme oranı ve sanayi iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı bakımından, Türkiye ortalamalarının altındadır. Yıllık nüfus artış hızı, kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla ve tarım kolunda çalışanların toplam istihdama oranı ise Türkiye ortalamasının üstündedir.

İlin ekonomisi turizm, tarım ve ticaret sektörleri üzerine yoğunlaşmıştır.

ISPARTA

a. Coğrafi Durum

Isparta ili, Akdeniz Bölgesi'nin kuzeyinde yer alan Göller bölgesinde yer almaktadır. Yüzölçümü, 8.871 km² olan ili, kuzey ve kuzeybatıdan Afyonkarahisar ilinin Sultandağı, Çay, Şuhut, Dinar ve Dazkırı, batıdan ve güneybatıdan Burdur ilinin Merkez, Ağlasun ve

Bucak, güneyden Antalya ilinin Serik ve Manavgat, doğu ve güneydoğudan ise Konya ilinin Akşehir, Doğanhisar ve Beyşehir ilçeleri ile çevrilmiştir. Rakımı ortalama 1.050 metredir.

Isparta ili, Akdeniz iklimi ile Orta Anadolu'da yaşanan karasal iklim arasında geçiş bölgesinde yer almaktadır. Bu nedenle il sınırları içinde her iki iklimin özellikleri gözlenir. Akdeniz kıyılarında görülen sıcaklık ve yağış özellikleri ile karasal iklimin düşük sıcaklık ve düşük yağış özellikleri tam olarak gözlenmez.

Isparta ili arazisinin yarısına yakın bir kısmı ormanlardan oluşmaktadır. Bu alanlar içinde verimli orman ağaçlarının yanı sıra fundalık ve çalılık alanlarla da karşılaşmaktadır. Bu araziler dışındaki alanlarda ise bitki örtüsü otlardır. Eğirdir Gölü'nün kuzeyinde, Gelendost-Yalvaç arasında, Afşar yöresinde, Isparta-Ağlasun arasında ve Sütçüler bölgesinde yer yer iyi koru niteliği gösteren yapraklı ormanlar geniş alanlar kaplar. Yapraklı ormanlar üzerinde 1700-1800 m'lere kadar kızılcam, karaçam, sedir ve ardıç gibi ibreli ağaçlardan oluşan ve özellikle ilin güneyinde çok iyi koru özelliği gösteren, iğne yapraklı ormanlar yayılmıştır. Bu ağaçlardan başka buralarda yer yer köknar ağaçlarına da rastlanmaktadır.

b. İdari ve Sosyo - Ekonomik Durum

Isparta ilinin nüfusu, 2010 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 448.298 kişidir. Nüfusun %69.4 (311.064)'ü şehirlerde yaşarken %30.6 (137.234)'sı belde ve köylerde yaşamaktadır.

Isparta'daki ilçe sayısı 13, belediye sayısı 51 ve köy sayısı ise 174'dür.

Isparta ili şehirleşme oranı, yıllık nüfus artış hızı, kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla ve sanayi iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı bakımından Türkiye ortalamalarının altındadır. Tarım kolunda çalışanların toplam istihdam oranı ise Türkiye ortalamasının üstündedir.

Isparta ilini karakterize eden zirai faaliyetler içinde meyvecilik başta gelmektedir. Elma, kiraz, kayısı, vişne ve üzüm yetiştiriciliği meyve ürünleri içinde önemli yere sahiptir. Ülkemizde gül üreticiliği yanında hububat, baklagiller ve endüstri bitkileri de Isparta tarımında önemli bir yer teşkil eder. Göller yöresinin merkezi konumundaki Isparta ili, büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvancılığı ile tatlı su balıkçılığının yapıldığı önemli merkezlerden biridir.

Isparta ilinin ekonomisi eski çağlarda bez dokumacılığı ve deri işlemeciliği gibi küçük sanat dallarına bağlı iken, orta çağlarda tuz, şarap, koku ve renk veren bitki ihraç eden bir şehir durumuna gelmiştir. Bölge arazisinin kokulu ve tıbbi bitkileri yetiştirmeye müsait olması nedeniyle gülcülük başlamış ve yurdumuzun yegane gülyağı ihracatı yapan bölgesi durumuna gelmiştir. Yine geçmişin basit dokumacılığı zamanla gelişerek, yerini halıcılık sanayine bırakmış, bu nedenle bölgenin en büyük halı pazarı durumuna gelmesi ilin ticari hayatına canlılık kazandırmıştır.

BURDUR

a. Coğrafi Durum

Burdur ili 7.135 km²'lik yüzölçümüne sahip olup topraklarının tamamı bir plato manzarası göstermektedir. İl, çevre dağlar ve bunların arasında kalan göl ve ovalardan oluşmaktadır. Kuzey, kuzeybatı ve güneydeki dağlar, bu dağlar arasına sıkışmış verimli ovalar ile küçük tarım alanları, göllere dökülen akarsuların beslenme havzaları bu bölüme girer. İl merkezinin güney ve güneydoğusuna doğru gidildikçe yükselti fazlaşır. Bu bölümde ova, yayla, plato ve dağlar yer almaktadır. İl topraklarının güneybatı kesimlerini içine alır. Yüzey şekilleri bakımından bu bölüm yumuşak yapıdadır. Bu bölüm bütünüyle engebeli bir yayla görünümündedir. İlin % 61'ni dağlar kaplamaktadır.

Ovalar il topraklarının yaklaşık olarak %19'unu kaplamaktadır. İldeki yaylalar daha çok dağlar üzerindedir. Burdur ilindeki gölleri besleyen ve ziraat sahalarının sulanmasında etkinliği olan birçok akarsu vardır. Burdur'da sularla dolu çöküntü çanakları, vadiler, mağaralar, inler ve dehlizler bölgenin doğal oluşumları arasındadır. Yöre, bu doğal oluşuma bağlı olarak aynı zamanda "Göller Bölgesi" adını da almaktadır.

İl toprakları Akdeniz iklimi etkisinden uzakta kaldığından ve il topraklarının güneybatı yönünde mevcut yükseltiler nedeniyle kışlar soğuk, yazlar da sıcak geçmektedir.

Burdur ili, arazi yönünden engebelidir. İilde ormanlar daha çok dağlık alanlar ve dik yamaçlarda yer almaktadır. Eşik kısımlarda ise, maki ve sert yapraklardan oluşan bir bitki örtüsü vardır. Burdur ormanları; özellikle karaçam, katran, akçam, ardıç ve meşe ağaçlarından oluşmaktadır.

b. İdari ve Sosyo - Ekonomik Durum

Burdur ilinin nüfusu, 2010 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 258.868 kişidir. Nüfusun %61.6 (159.508)'sı şehirlerde yaşarken %38.4 (99.360)'ü belde ve köylerde yaşamaktadır.

Burdur'daki ilçe sayısı 11, belediye sayısı 30 ve köy sayısı 182'dir.

Burdur ili şehirleşme oranı, yıllık nüfus artış hızı, kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla ve sanayi iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı bakımından Türkiye ortalamalarının altındadır. Tarım kolunda çalışanların toplam istihdama oranı ise Türkiye ortalamasının üstündedir.

Burdur ilinde tarıma elverişli topraklar sınırlıdır ve tarım ürünleri de tür açısından çeşitlilik göstermez. İl genelinde yetiştirilen ürünler arasında en geniş yeri tahıl; başta buğday, onun ardından arpa almaktadır. Şekerpancarı, tütün, anason, yerfıstığı, üzüm ve gülyağı üretimi için yetiştirilen gül (Kuzey kesiminde) öteki önemli ürünler arasındadır. Burdur'un özellikle güney yarısında kırsal nüfusun başlıca uğraşı ve gelir kaynağı, hayvancılık ve hayvan ürünleridir. Daha çok küçükbaş hayvan beslenir. Sanayi fazla gelişmemiştir. Başlıca sanayi kolları gıda (şeker, et kombinası, sütü maddeler yapımı, un fabrikaları), dokuma ile bazı geleneksel el sanatlarıdır (halıcılık, dericilik, bakırcılık). Burdur, jeolojik yapısı nedeniyle krom yatakları yönünden zengindir.

3.1.2. Verilerin elde edilmesinde kullanılan yöntem

Araştırma, literatür araştırmasına dayalı ikincil verilerle desteklenen ancak büyük ölçüde hedef kitleden yüz yüze görüşmeye dayalı anket yoluyla elde edilen orijinal verilerle gerçekleştirilmiştir.

Batı Akdeniz Bölgesi'nde bulunan (Antalya, Burdur ve Isparta) illeri içine alan İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 2'ye göre TR61 olarak adlandırılan alanda Kırsal Kalkınma Yatırımları Destekleme Programından yararlanan işletmeleri kapsayan "alan araştırması" gerçekleştirilmiştir. Söz konusu işletmelere ait bilgiler Tarım İl Müdürlüklerinin Destekleme Şubelerinden elde edilmiştir.

Çalışmada uygulanacak yöntemlere ve konuyu açıklamaya yönelik anket soruları hazırlanmıştır. Hazırlanan anket sorularının eksikliklerinin giderilmesi amacıyla araştırma alanında yeteri kadar işletme ile deneme (kontrol) anketi uygulaması yapılmış ve aksaklıklar giderilmiştir.

Çalışmada, Antalya ili merkez ve ilçelerinde projenin ana konusu olan Kırsal Kalkınma Yatırımları Destekleme programından yararlanan 47 adet işletme ile Aralık ayı içinde yüz yüze görüşülerek anket yapılmıştır. Burdur ilinde 26 ve Isparta ilinde ise 23 adet KKYDP'ndan yararlanan işletme ile Mart 2011 ve Nisan 2011 aylarında anket çalışması yapılmıştır.

Söz konusu bölgede destekleme programından yararlanan toplam 96 adet işletmenin tamamı ile (tam sayım) yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.2. Metot

3.2.1. Verilerin analizinde kullanılan metotlar

Verilerin analizinde, çok değişkenli analiz tekniklerinden Faktör, Conjoint ve Cluster (Kümeleme) Analiz yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan analizler ve bu analizlere yönelik amaçlar Çizelge 1.1’de ayrıntısı ile verilmiştir.

Çizelge 1.1. Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Analiz Teknikleri

Analiz	Amaç
Basit tanımlayıcı istatistikler	Programdan yararlanan işletmelerin sosyo-ekonomik, demografik ve davranışsal profilinin belirlenmesi, işletmelerin programdan yararlanma sürecindeki olası sorunları ile beklentilerinin saptanması.
Faktör Analizi	Üreticilerin/firmaların/kooperatiflerin KKYDP’ni tercihinde etkili olan tutum ve davranış gibi faktörlerin belirlenmesi, işletmeleri yatırıma yönlendiren etkenlerin neler olduğunun ortaya konulması.
Conjoint Analizi	Üreticilere/firmalara/kooperatiflere maksimum faydayı sağlayacak optimum kırsal kalkınma politika seti ile üreticilerin tarım politikası kararları ile ilgili özelliklerinin etki derecelerinin belirlenmesi.
Cluster (Kümeleme) Analizi	Programdan yararlanma düzeylerine göre üreticilerin gruplara ayrılması ve her bir alt grubun profilinin ortaya çıkarılması ve hedef kitlelere uygun politika önerilerinin geliştirilmesi.

3.2.1.1. Faktör analizi

Çok değişkenli istatistik analizlerinden biri olan faktör analizi, çok sayıda değişken arasındaki ilişkileri incelemek ve bilgilerin daha az sayıda faktörler ya da bileşenler tarafından özetlenip özetlenemeyeceğini belirlemek için kullanılır.

Faktör analizi yönteminde; birbirine bağımlı ve ölçülebilir değişkenler arasındaki ilişki incelenerek değişkenlerin birbiri ile ilişkisi olduğu bilinen değişkenlerden meydana gelen çok boyutlu bir sistemde mevcut bağlarını daha az sayıda hipotetik değişkenle açıklama amacına yöneliktir (Child 1972).

Faktör analizinin genel amacı; belirli sayıdaki orijinal değişkenleri içeren bilgilerin en az bilgi kaybıyla, daha az sayıdaki yeni faktörler seti ile yoğunlaştırılması

(özetlenmesi) için bir yol bulmaktır. Özetle, faktör analizinde aşağıda belirtilen dört fonksiyon uygulanabilmektedir:

1. Çok sayıda değişkenler içerisinde bulunan, kolaylıkla gözlemlenemeyen bir boyutlar setinin tanımlanması (R tipi faktör analizi olarak nitelendirilir),
2. Çok sayıda verinin, daha büyük bir popülasyon içerisinde bulunan farklı gruplara birleştirilmesi yada yoğunlaştırılması tekniği olarak tanımlanması (Q tipi faktör analizi olarak nitelendirilir),
3. Büyük miktarlardaki değişkenlerden, regresyon, korelasyon veya diskriminant analizi için uygun değişkenlerin tanımlanması,
4. Regresyon, korelasyon ve diskriminant analizlerinde kullanılmak üzere kısmen yada tamamen orijinal değişkenlerin yerini alacak olan daha az sayıda bulunan ve tamamen yeni değişkenlerin oluşturulması (Joseph vd 1992).

Faktör analizi, genel olarak, çok sayıda değişken arasında bulunan ilişkilerin analiz edilmesi ve daha sonra bu değişkenlerin genel esas boyutları (faktörler) tarafından açıklanması probleminin çözümüne yöneliktir.

Faktör analizi başta sosyal bilimler olmak üzere pek çok alanda sıkça kullanılan çok değişkenli analiz tekniklerinden biridir. Analiz p değişkenli bir olayda (p boyutlu uzay) birbiri ile ilişkili değişkenleri bir araya getirerek, az sayıda yeni ilişkisiz değişken bulmayı amaçlar. Yani, temel bileşenler analizi gibi bir boyutlu indirgeme ve bağımlılık yapısını yok etme yöntemidir. Faktör analizinde de yine kovaryans matrisi yada korelasyon matrisi ile işe başlanır. Bu matrislerden hangisinin kullanılacağına yine temel bileşenler analizi konusunda verilen uyarılar ışığında karar verilir. Korelasyon matrislerinde faktörleştirilmesi esasına dayalı analizde faktörleştirmede kullanılan pek çok yöntem de bulunmaktadır. Bunlardan; merkezsiz yöntem, çoklu gruplandırma yöntemi, ana faktör yöntemi, en çok olabilirlik yöntemi en çok kullanılan yöntemlerdir.

Analizi, veriler arasındaki ilişkilere dayanarak verilerin daha anlamlı ve özet bir biçimde sunulmasını sağlayan çok değişkenli istatistiksel analiz türüdür. Faktör analizinin amacı esas olarak değişkenler arasındaki karşılıklı bağımlılığın kökenini araştırmaktır. Faktör analizinin başlıca varsayımları, veri matrisinin analiz öncesi kriter ve tahmin değişkenleri alt matrislerine bölüştürülmemesi ve değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğudur. Analiz, sadece sosyal bilimlerde değil aynı zamanda bilimin birçok alanında oldukça eski zamanlardan beri kullanılmakta olan çok değişkenli analiz tekniğinden birisidir.

Analiz, kısaca veri azaltma tekniği olarak da tanımlanmayla birlikte faktör sayısının belirlenmesi ve her bir faktörün tanımlanarak yorumlanması sürecini kapsamaktadır.

Faktör analizi, genellikle 50 gözlemden daha düşük bir örnek hacmine uygulanmamakla birlikte genel bir kural olarak, analiz edilecek değişken sayısının 4 yada 5 katı daha fazla sayıda gözlem değerinin olması istenir. Bu oran bir yere kadar geçerlidir ve bir çok durumlarda, değişkenlerin sadece 2 katı olan gözlemlere de faktör analizi uygulanabilmektedir. Örnek hacimlerinin az ve küçük değişken-gözlem adedi oranı ile çalışıldığında, analizi yapan kişinin bulguları yorumlamada dikkatli olması gerekmektedir (Joseph vd 1992).

Faktör analizinin ilk uygulaması, korelasyon matrisinin hesaplanmasıdır. Bu uygulama veri setinin analiz için uygun olup olmadığının tespit edilmesinde kullanılmaktadır. Bu aşamada değişkenler arasında korelasyon katsayısı incelenmekte ve değişkenler arasında korelasyonun yüksek olması istenmektedir. Değişkenler arasında korelasyon ne kadar yüksek ise değişkenlerin ortak faktörler oluşturma olasılıkları o kadar yüksek olmaktadır. Eğer değişkenler arasındaki korelasyon düşük ise, bu değişkenlerin genel faktörlerden pay almaları olasılığı da düşüktür. Bartlett testi, korelasyon matrisinin değişkenlerin en azından bir kısmı arasında yüksek oranda korelasyonun olduğu olasılığını test etmektedir. Analizin sağlıklı olduğu ve devam edilebilmesi için korelasyon matrisinin birim matris olması ve sıfır hipotezinin kabul edilmesi gerekmektedir. Bu durum, yani sıfır hipotezinin reddedilmesi değişkenler

arasında yüksek korelasyon olduğunu ve faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir (Hair vd 1998).

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örnekleme yeterliliği ölçütü, gözlemlenen korelasyon katsayılarının büyüklüğü ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğünü karşılaştırmada kullanılan bir indekstir. KMO değeri faktör analizinin uygunluğu için kullanılan başka ve önemli bir değerdir. Bu değer 0.90'larda olmasının faktörler arasında ilişkinin çok mükemmel, 0.80'lerde iyi, 0.70'lerde orta, 0.60'larda düşük, 0.50'lerde çok kötü ve 0.50'in altında ise verilerin faktör analizine uygun olmadığı kabul edilir.

Bir değişken ile diğer değişkenler arasındaki çoklu korelasyon katsayısının karesi de, değişkenler arasındaki doğrusal ilişkinin gücünün diğer bir göstergesidir. Bu değerler ortaklık unsuru (communality) olarak ifade edilmektedir (Norusis 1988).

Genel faktör modelinin bir çok değişik şekilleri mevcuttur. En yaygın olarak kullanılan faktör analizi yaklaşımları 'components analysis' ve 'common factor analysis'dir. Faktör modelinin seçimi araştırmanın amacına bağlıdır. 'Components' modeli araştırmada amaç, minimum sayıdaki faktörler içinde orijinal bilginin çoğunun özetlenmesi olduğunda kullanılır. 'Common factor analysis' ise bunun tersine, kolaylıkla tanınamayan ana faktörlerin tanımlanmasında kullanılır.

Bu çalışmada, faktör analizinde en yaygın olarak kullanılan temel bileşenler analizi (principal components analysis) kullanılmıştır. Burada tüm yapılan işlem, aralarından korelasyon bulunan değişkenler setinin, aralarından korelasyon bulunmayan değişkenler setine (temel bileşenler) dönüştürülmesidir.

Faktör analizi uygulamasında, programdan yararlanan işletmelerin gerek kırsal kalkınma gerekse tarım politikasında destekleme ve teşviklere yönelik görüşlerinin değerlendirilmesinde "likert ölçeği"nden yararlanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada faktör analizi için 5'li likert ölçeği hazırlanmıştır. Faktör analizi ile likert ölçeğiyle değerlendirilen işletmeler ile ilgili ilişkili değişken sayısını azaltarak, değişkenler

arasındaki bağımlılığa dayanarak ortak faktörler belirlenmiştir. Bir sonraki aşamada da belirlenen bu faktörlerin neyi temsil ettiği ortaya konulmuştur. Böylelikle analiz ile çok sayıda değişkenler arasında bulunan ilişkilerin belirlenmesi ve daha sonra bu değişkenlerin genel esas boyutları (faktörler) tarafından açıklanması sağlanmıştır.

Araştırma kapsamında işletmelerin KKYDP'nı tercih etmelerinde ve üreticilerin tutum ve davranışlarını etki ettiği düşünülen 12 adet değişken kullanılmıştır. Model ile amaçlananlar, çalışmanın bulgular kısmında ayrıntılı olarak verilmiştir.

3.2.1.2. Conjoint analizi

Conjoint, kelime olarak topluca katılım anlamına gelmektedir. Conjoint sözcüğü CONSIDER ve JOINT sözcüklerinin birleştirilmesi ile oluşturulmuştur (Churcill and Lacoubicci 2002). Türkçede bir karşılık verilmek istenirse, "İlişkilerin Analizi", "İlişkilendirme Analizi" veya "Bileşik Analiz" denilebilir (Yiğit 2008). Conjoint analizi ile hizmetin nitelik düzeylerinin kombinasyonları olarak tanımlanabilmesi ve nitelik düzeylerinin, bireylerin o hizmete yönelik ayrıntılı yargılarının saptanabilmesi mümkündür (Gill and Sanchez 1997).

Conjoint analizi, ölçülen ve ölçülemeyen farklı özellik kombinasyonları için bireylerin tercihlerinin analiz edilmesinde yararlanılan çok değişkenli analiz tekniğidir. Başka bir tanımlamaya göre Conjoint analizi bir karar vericinin sınırlı sayıdaki alternatif seçimlerinin sistematik olarak değerlendirilmesi ve tahmin edilmesi yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Joel 2002). Bu analiz yeni geliştirilen veya zaten var olan bir ürünün veya hizmetin hangi özelliklere sahip olması gerektiğini belirlemeye, bu hizmetten yararlanan bireylerin tercih etme davranışlarını ortaya koymaya ve hizmetin en çok arzu edilen özelliklerini saptamaya çalışan bir yöntemdir.

Bu analiz kullanılarak, kişilerin herhangi bir hizmete verdikleri değer o hizmetin belirlenen tüm niteliklerinden çıkacak faydalarının toplamına karşılık olduğu, daha sonra da o hizmeti kullanma ihtimalinin o hizmetten elde ettikleri faydalar oranında

olduğu kabul edilir. Fayda ise kişiden kişiye değişen son derece öznel bir olgudur. Dolayısıyla, Conjoint analizinin yardımcı olmaksızın bilinebilmesi zor olacaktır.

Analiz çok çeşitli alanlarda oldukça yaygın olarak kullanılmakta olup yapılacak yeniliklerin etkilerini belirlemek için yeni hizmetin planlamasında ve mevcut başarıları yükseltme çalışmalarında kullanılabilir.

Conjoint analizinin başlangıç noktası “Toplam Fayda Teorisi”ne dayanmaktadır. Kısmi fayda katkısı modelinde ürünle ilgili her bir özellik düzeyinin kısmi faydaları birbirinden bağımsız olup söz konusu özellik düzeylerinin kısmi faydaları toplamı toplam faydayı meydana getirmektedir.

Conjoint analizinde politikalarla ilgili özelliklerin önem düzeylerinin belirlenmesinde iki farklı hesaplama yöntemi kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi her bir özelliğın kısmi fayda değerleri arasındaki farkın belirlenmesidir. Diğer yol ise kombinasyonların göreceli önemlilik düzeylerinin hesaplanmasıdır. Özelliklerin kısmi fayda değerleri arasındaki değişim, kısmi fayda değerleri en yüksek ve en düşük olan iki özellik düzeyi arasındaki farkı ifade etmektedir. Bu değer kombinasyondaki her bir kombinasyon düzeyinin kendi içerisindeki önemlilik derecesini göstermektedir. Kombinasyonlar arası göreceli önemlilik ölçümünde ise her bir kombinasyon için hesaplanan kısmi fayda değişim değerleri toplam kısmi fayda değişim değerine oranlanmaktadır.

Conjoint analizini uygularken değişkenlerin ve ölçüm metotlarının başlangıçta belirlenmesi hususu önemlidir. Aşamalar problemin tanımlanması ve araştırma amacının belirlenmesiyle başlar, değişken ve düzeylerinin belirlenip buna göre verilerin toplanıp değerlendirilmesiyle son bulur.

Conjoint analizin amacı, karar aşamasında sonuca etki eden öncelikleri ve seçenekleri belirlemektir (Schweikl 1985). Analizde yapılacak ilk adım analize katılan kişilerin tercihleri üzerinde etkisi olan faktör özelliklerinin karar üzerinde etkisinin belirleneceği tercih fonksiyonunun seçimidir. Bu fonksiyon analize katılan kişilerin

tercihlerine etki eden faktör özelliklerinin kısmi değerlerinin belirlenmesine temel teşkil eder (Gutsche 1995, Green and Srinivasan 1978). En çok kullanılan modeller ideal vektör modeli (ideal vector), ideal nokta modeli (ideal point) ve kısmi kar (partial benefit) modelidir (Gustafsson 2003).

Tüm istatistiksel çalışmalarda olduğu gibi conjoint analizinin de ilk adımı, araştırma probleminin hangi karar mekanizmasına ve amaçlara yönelik olduğunun saptanmasıdır. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken nokta, araştırma probleminin, değişken ve değişken düzeyleri arasındaki tercihleri tanımlamayla çözülebilecek nitelikte olmasıdır.

Conjoint çalışması kapsamında, görüşülen kişiye gösterilecek olan kartlarda yer alacak faktörler ve bunların düzeylerinin seçimi oldukça kritik bir adımdır. Bu nedenle araştırmacı, ürün veya hizmete ilişkin özellikleri ve düzeylerini belirlerken aşağıdaki hususlara dikkat etmelidir:

- Faktörler, bireylerin seçimini etkileme özelliğini sahip olacak bir biçimde belirleyici olmalıdır. Seçim ile ilişkisi olmayan hiçbir faktör çalışmaya katılmamalıdır. Bununla birlikte önemli olduğu halde, tercihler arasında farklılıklar yaratmayan faktörlerin katılması da cevaplayıcının karar vermesini zorlaştıracaktır (Hair vd 1995).
- Faktörler hizmet hakkında tam ve anlamlı bilgi sağlamalı ve gerçekçi olmalıdır.
- Faktörler uygulamaya dönük olmalıdır ve tek bir kavramı temsil etmelidir. Kalite gibi birden fazla boyutu içeren faktörlerin kullanılmasından kaçınılmalıdır.
- Faktörler görüşülen kişi tarafından gerçekçi bir değerlendirme yapılabilmesi için kolayca iletilebilmelidir.

- Analize dahil edilen faktör sayısı, sonuçların güvenilirliğini ve istatistiksel geçerliliğini direkt olarak etkilemektedir. Ayrıca faktör ve faktör düzeyi sayısı artırıldığında artan parametre sayısı ya daha fazla kart sunumunu beraberinde getirecek ya da parametrelerin geçerliliğinde bir düşüşe yol açacaktır.

Ayrıca faktör sayısının çok olması, araştırmaya katılan kişilerin çok vaktini alacağından, cevaplayıcıların araştırmaya katılmak istememelerine neden olabilir.

Bu çalışmada da conjoint analizi KKYDP'den yararlanan üreticilerin tarım politikası ve kırsal kalkınma politikasında destekleme tercihlerinin belirlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Böylece üreticinin faydasının maksimize eden politika setinin ve üreticinin bu politika tercihinde özelliklerin etki derecesi belirlenmiştir. Bu aşamada öncelikle politika için gerekli olan 5 faktör belirlenmiş olup bunlar destekleme şekli, destekleme miktarı, destek alanı, yatırım süresi ve vergi muafiyetidir. Faktörler ve faktör düzeyleri belirlenirken daha önce bu alana yönelik desteklerde verilmiş ve bu program kapsamında verilen faktör ve faktör düzeylerinden yararlanılmıştır. Belirlenen bu faktörlere göre faktör düzeyleri Çizelge 1.2'de verilmiştir.

Çizelge 1.2. Conjoint Analizinde Kullanılan Faktörler ve Faktör Düzeyleri

Faktörler	Faktör Düzeyleri			
	1	2	3	4
A. Destekleme Şekli	Nakit	Bina yapım	Makine alımı	
B. Destekleme Miktarı (oranı)	%25	%50	%75	
C. Destek Alanı	Hayvancılık	Seracılık	Sulama	İmalat sanayi
D. Yatırım Süresi (ay)	9	12	15	
E. Vergi Muafiyeti	Yok	2 yıl	3 yıl	

Faktör ve faktör düzeylerine göre analizde kullanılacak kombinasyonlar SPSS paket programında 16 adet olarak belirlenmiştir. Buna göre kombinasyonlar Çizelge 1.3'teki gibi oluşmuştur.

Çizelge 1.3. Conjoint Analizi Kombinasyonları

Kart No	Destek Şekli	Destek Miktarı (oranı %)	Destek Alanı	Yatırım Süresi (ay)	Vergi Muafiyeti
1	Makine	%50	Seracılık	12	Yok
2	Makine	%50	Hayvancılık	9	3 yıl
3	Nakit	%50	Hayvancılık	9	2 yıl
4	Bina	%75	Hayvancılık	15	Yok
5	Nakit	%25	Sulama	9	Yok
6	Nakit	%25	Seracılık	15	Yok
7	Bina	%25	Seracılık	9	3 yıl
8	Nakit	%75	İmalat	12	3 yıl
9	Nakit	%75	Seracılık	9	2 yıl
10	Makine	%75	Sulama	9	Yok
11	Bina	%25	Sulama	15	Yok
12	Makine	%25	İmalat	15	2 yıl
13	Nakit	%25	Hayvancılık	12	Yok
14	Bina	%50	İmalat	9	Yok
15	Nakit	%25	İmalat	9	Yok
16	Nakit	%50	Sulama	15	3 yıl

Conjoint analizi ile bireylere en iyi hizmeti seçme olanakları, bireylerin ihtiyaç ve tercihleri konusunda gerçekçi bir bilgi almaları gibi faydaları olmaktadır.

Analiz ile ilgili elde edilen sonuçlar bulgular kısmında detaylı olarak aktarılmıştır.

3.2.1.3. Cluster (Kümeleme) analizi

Kümeleme analizi; birimleri ve nesneleri genel olarak bir bütün halinde düzenleyerek sınıflara ayıran çok değişkenli istatistik analizlerinden birisidir. Kaufman and Rousseuw (1990) analizi bir araştırmada incelenen birimleri aralarındaki benzerliklerine göre belirli gruplar içinde toplayarak sınıflandırma yapmayı, birimlerin ortak özelliklerini ortaya koymayı ve bu sınıflar ile ilgili genel tanımlar yapmayı sağlayan bir yöntem şeklinde tanımlanmaktadır. Hair ve Black (2000) kümeleme analizi kullanımının birincil nedeninin herhangi bir veri setindeki benzer (homojen) birey gruplarını bulmak olduğunu belirttikten sonra kümeleme analizini, gözlem kümelerinde yer alan birimlerin yapısal karakteristiklerini niceleyen objektif bir yöntemler topluluğu olarak tanımlanmaktadır.

Analizde amaç, belirli özelliklerine göre birimlerin benzerliklerini ortaya koymak ve bu benzerlikleri esas alarak birimleri sınıflandırmak, birimlerin kendi içlerinde birbirine benzeyecek şekilde gruplanmasını yapmaktır. Kümeleme analizi temelde n sayıda birimi, nesneyi, oluşumu; p sayıda değişkene, saptanan özelliklerine göre olabildiğince kendi içinde homojen ve kendi aralarında heterojen alt gruplara (kümelere) ayırmayı, p sayıda değişkeni, n sayıda birimde saptanan değerlere göre ortak özellikleri açıkladığı varsayılan alt kümelere ayırmayı ve ortak faktör yapılarını ortaya koymayı, hem birimleri hem de değişkenleri birlikte ele alarak n birimi p değişkene göre birimleri, p sayıda değişken baz alınarak saptanan değerlere göre sınıflandırmaya tabi tutmayı amaçlayan bir yöntemdir.

Analiz sonucunda nesnelere küme içinde yüksek homojenlik gösterirken, kümeler arasında yüksek heterojenlik göstereceklerdir. Böylelikle kümeleme işlemi başarılı ise geometrik gösterimde küme içinde yer alan nesnelere birbirine yakın iken, farklı kümelerde yer alan nesnelere birbirinden uzakta yer alacaklardır.

Kümeleme analizi her ne kadar sınıflama teorisine dayanan bir analiz olsa da, bazı yönlerden farklılık göstermektedir. Bunlardan en önemlisi, sınıflama tekniğinin gözlemleri değişik alt gruplara ayırmak için kullanılması, kümelemede ise p tane değişkene dayanarak alt kümelerin oluşturulmaya çalışılmasıdır (Kendall 1975).

Sosyal bilimler, tıp, ziraat başta olmak üzere tüm mühendislik bilimlerinde yaygın uygulama alanı bulunan kümeleme analizi, çok değişkenli varyans analizi, lojistik regresyon analizi, çok boyutlu ölçekleme gibi diğer çok değişkenli analizlerle de sıkı ilişkisi olan bir tekniktir.

Kümeleme analizinde ilk aşama veri toplama ve veri giriş aşaması olup verilerin analize uygun biçimde girilmesi ile uzaklıklar matrisi elde edilir. İkinci aşama, kümeleme yönteminin seçilip uygulanmasıdır. Son aşama ise sonuç aşaması olup, bu aşamada sonuçların duyarlılığının ve anlamlılığının tartışılması yapılır.

Kümeleme analizinde, toplanan çok sayıdaki gruplanmamış gözlemlerden oluşan veri seti birimlerin benzerliklerine göre anlamlı gruplardan oluşan özel alt kümelere bölerek veri sayısını azaltmaktır. Böylece araştırmacı en az bilgi kaybıyla, daha net ve anlaşılabilir tanımlı gözlemlere sahip olacaktır.

Bu çalışmada kümeleme analizi üreticilerin kırsal kalkınmada destekleme şeklini belirlemede tercihlerini ortaya çıkarma ve üreticileri özellikleri bakımından gruplara ayırmak amacıyla yapılmıştır. Bu ayırımın yapılmasının temel nedeni üreticilerin özelliklerine göre oluşacak grupların hangi destekleme araçlarını tercih ettiklerinin ortaya çıkarılmasıdır. Burada amaç aynı özelliklere sahip üreticiler arasında oluşturulacak gruplara (hedef kitleye) göre politika önlerinin getirilmesi amaçlanmıştır. Kümeleme analizi ile ilgili elde edilen sonuçlar bulgular ve tartışma bölümünde detaylı olarak aktarılacaktır.

Anket çalışmasından elde edilen veriler bilgisayar ortamına “SPSS 13.0 for Windows” paket programı ile aktarılmıştır.

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

4.1. Genel Bulgular

Çalışma kapsamında araştırma alanında elde edilen bulgulardan önce konunun daha iyi anlaşılması için bulgular ve tartışma bölümü genel bulgular olarak anlatılmıştır.

4.1.1. Kırsal kalkınma tanımı, önemi ve ilkeleri, politika uygulayıcıları ve araçları

Çalışmanın daha iyi bir şekilde anlatılması için konu ile ilgili tanımlamaların, kırsal kalkınmanın kırsal alanlar için öneminin neler olduğunun ortaya konulması gerekmektedir. Bu amaçla belirtilen bu konular aşağıda detaylandırılmıştır.

4.1.1.1. Kırsal kalkınmanın tanımı

Kırsal kalkınmanın tanımlanmasının yapılması için öncelikle kırsal kalkınma ile ilgili olarak kır, köy, kırsal alan, kırsal nüfus, kırsal toplum, kalkınma, sürdürülebilir kalkınma gibi terimlerin tanımlanması gerekmektedir.

Kır; Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre; “Şehir ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yerlerdir” (TDK 2007). Bununla beraber Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu Hanehalkı İşgücü Anketlerinde kır; “20.000 ve daha az nüfuslu yerleşim yerleri "kır" dahilinde kabul edilmektedir”. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi'nin "Türkiye'de Yerleşme" isimli çalışma ünitesinde kır yerleşimleri; “Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin bir arada yapıldığı ya da birinin diğerine göre ön plana çıktığı birimlerdir” (AÖF 2007). Aynı çalışmada kır ile kent ayrımında yerel yönetim, planlama, nüfus ve fonksiyon kriterleri olmak üzere 4 gruba ayırmıştır.

Başka bir tanımlamaya göre ise kır yerleşmeleri; “Nüfusu 2000'den az olan, muhtar tarafından yönetilen, üretici nüfusun fazla olduğu, iş bölümünün belirgin

olmadığı, ekonomik faaliyetin tarım ve hayvancılığa dayalı olduğu, konutlarda yapı malzemesinin doğadan temin edildiği yerleşmelerdir” (Anonim 2007b).

Köy; 442 sayılı Köy Kanunu'na göre; “Ekonomik yapısı daha çok tarıma dayalı, kendine özgü toplumsal ilişkileri olan, belirli bir yerleşme sınırına sahip, en küçük idari üniteyi teşkil eden ve nüfusu 2.000'e kadar olan yerleşimler” olarak tanımlanmaktadır (RG 1924). Bunun yanı sıra 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda bir yerleşim yerinin belediye olabilmesi için gerekli asgari nüfusun 5.000 olarak belirlendiğinden köyler için nüfus 5.000'e kadar çıkmıştır (RG 2005). Arslan tarafından yapılan çeşitli çalışmalarda (Arslan 1992, 2001, 2004) köy, “İktisadi faaliyetleri ağırlıklı olarak tarım, hayvancılık ve el sanatları olan; mekanik iş bölümü, cemaat ruhu ve gelenekçi bir hayat anlayışının egemen olduğu; aile içinde geleneksel ilişkiler yaygın olan; nüfusu en fazla binlerle ifade edilebilen, coğrafi bir sınırı, kendine ait bir adı ve kendine özgü bir toplumsal örgütlenmesi bulunan; toplumsal değişme sürecinin görece olarak yavaş işlediği; kırsal bir mekanda varlığını sürdüren sosyal ve fiziki çevrelerin oluşturduğu, bütün bu yönleriyle de kentlerden farklılık gösteren toplumsal yerleşmeleri” olarak tanımlanmıştır.

Buna göre köyü; nüfusun 5000 kişiden daha aşağı olduğu, yaşayan bireylerin daha çok tarımsal faaliyetle uğraştıkları, en küçük idari yapıya sahip yerleşim yeri olarak tanımlayabiliriz.

Türkiye'de kırsal alanlar için çeşitli fiziki ve sosyolojik tanımlar yapılmaktadır. DPT IX. BYKP Kırsal Kalkınma Politikaları ÖİK Raporu'nda “Kentsel alanların dışında kendine özgü doğal coğrafi özelliklere sahip, sayıca fazla, küçük ve dağınık yerleşimlerin yaygın, nüfus yoğunluğunun düşük olduğu alanlar” kırsal alan olarak tanımlanmaktadır (DPT 2006b). Başka bir tanıma göre kırsal alan; “Belediye mücavir alan (imar mevzuatı bakımından belediyelerin kontrol ve mesuliyeti altına verilmiş olan alanlar) sınırları dışındaki mekanlar” ya da “doğal coğrafi çevre” olarak kabul edilmektedir.

Kırsal alan; kent diye tanımladığımız yerleşme alanının dışında kalan, tarımla ilgili etkinliklerin yapıldığı alanları da içeren bucak, köy, mezra, kom vb. adlarla anılan insan yerleşmelerinin var olduğu alanlar olarak tanımlayabiliriz (Geray 1999).

OECD belgelerinde, kırsal alan tanımlamalarında nüfus yoğunluğu esas alınmaktadır. Buna göre; “İdari sınırları itibarıyla nüfus yoğunluğunun km² başına 150 kişinin altında olduğu yerleşim birimleri” kırsal alan dahilinde sayılmaktadır. Bu tanıma göre, kırsal ve kentsel alanların yer aldığı bölgeler üç gruba ayrılmaktadır. Bu ayırmada; “Nüfusunun %50'sinden fazlasının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, kırsallığı baskın bölgeler; nüfusunun %15-50'sinin kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler önemli ölçüde kırsal bölgeler; nüfusunun %15'inden azının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler ise kentselliği baskın bölgeler” olarak sınıflandırılmaktadır (DPT 2006b).

DPT VII. BYKP Kırsal Sanayi ÖİK Raporu'na göre “Ekonomik nitelikteki etkinliklerin ağırlıkla doğal kaynakların değerlendirilmesine dayandırıldığı, yüz yüze ilişkilerin göreceli olarak daha yaygın olduğu, yaşama kurallarının büyük ölçüde gelenek ve göreneklere göre biçimlendiği, teknik ve teknolojik gelişmeler ile ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerin daha yavaş ve dolayısıyla gecikmeli olarak gerçekleştiği ortamlardır.” (DPT 1995). DPT VIII. BYKP Kırsal Kalkınma Politikaları ÖİK Raporu'nda ise; “Kentsel yerleşmeler dışında kalan yerler” diye nitelendirilebilecek kırsal alan kavramı, aslında tanımlayıcı somut-nesnel öğeleri bulunan bir mekandır (DPT 2000a).

Köy Kanunu'nda kırsal alan; “Nüfusu iki binden aşağı yurtlara köy, nüfusu 2.000 ile 20.000 arasında olanlara kasaba ve 20.000 çok nüfusu olanlara şehir” denilmektedir (RG 1924).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin çeşitli konularda ve zamanlarda yaptığı araştırmalarda kırsal alan tanımları ise şöyledir; Genel Tarım Sayımı (2001)'nda, Köy Genel Bilgi Anketi ve Tarımsal İşletme Listelerinde “Tüm köyler ve nüfusu 25.000'den az olan il ve ilçe merkezleri”, Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Anketinde, “tüm köyler ve nüfusu 5.000'den az olan il ve ilçe merkezleri” kırsal alan olarak kabul

edilmektedir.”

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2008 yılında yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'nda “Kentsel örnek çerçevesi, idari statülerine bakılmaksızın nüfusu 10.000'den büyük olan tüm yerleşim yerlerinden oluşturulmuştur. Kırsal örnek çerçevesi ise kentsel yerleşimler dışında kalan tüm yerleşim yerleri” şeklinde sınıflandırılmıştır (Anonim 2008).

Bu yapılan tanımlamalar ışığında kırsal alan; kentsel alanın dışında kalan, nüfus yoğunluğunun ve kişi başına düşen gelirin kentsel alana göre düşük olduğu, bu alanda yaşayan insanların daha çok tarımsal faaliyetlerle geçimini sağladığı, Türkiye şartlarına göre 20 bin kişiden az olduğu yerler olarak tanımlanabilir.

Kırsal nüfus; DPT'nin IX. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda "Türkiye'de kırsal nüfus il ve ilçe merkezleri haricindeki tüm yerleşimlerde yaşayanlar köy (kırsal) nüfusunu oluşturmaktadır" (DPT 2006b). Ancak, 1982 yılında yapılan "Kent Eşiği Araştırması"na göre kent kavramı 20 bin ve daha fazla nüfusa sahip yerleşimlerden başlamaktadır (Canpolat 2002, Geray 2000).

TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketlerinde, idari tanımlarına bakılmaksızın nüfusu 20 bin altındaki tüm yerleşimler kırsal alan kapsamında değerlendirildiğinden, kırsal nüfus bu kapsamdaki yerleşimlerde yaşayan nüfus büyüklüğü olarak da ele alınmaktadır. Bu rapor çerçevesinde, nüfus büyüklükleri ve tarım ağırlıklı ekonomik yapıları itibarıyla birçok ilçe merkezi de kırsal yerleşim yeri olarak kabul edilmektedir. Fakat işgücüne yönelik istatistiklerde "20 bin altı yerleşimlerdeki nüfusun", Genel Nüfus Sayımı'nda ise "köy, bucak ve belde belediyelerinde yaşayan nüfus" kırsal nüfus olarak kabul edilmiştir.

Buna göre kırsal nüfusu; kentsel alanın dışında köy, bucak ve beldelerde yaşayan insanların oluşturduğu toplam nüfus olarak tanımlayabiliriz.

Kırsal Toplum; II. Tarım Şurası'nda, "Geleneksel anlamı ile kırsal kesimde yerleşmiş (mevsimsel ve gerektiğinde kentsel alanlarda da çalışabilen), kendilerine özgü sosyal, ekonomik, kültürel özellikleri ve eğilimleri olan, gündelik gereksinimlerini birbirine bağlı bir ilişkiler sistemi ile gidermeye çalışan ve büyük ölçüde kendi kendine yetmeye çalışan insan topluluğu" olarak ele alınmıştır (TKB 2004).

Buna göre kırsal toplum; kırsal alanda yaşayan her türlü gereksinimlerini buradan sağlayan, daha çok tarımsal faaliyetlerle uğraşan kültürel yapı itibariyle geleneksel yapıya daha fazla bağlı olan toplumlardır.

Kalkınma; DPT'nin IX. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda kalkınma, "İnsanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, gelir dağılımının iyileşmesi, gelir düzeyinin yükselmesi, sosyal ve kültürel alanlarda yerele uygun gelişmelerin sağlanması, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin bireyin hayatına yansıma süreci" olarak tanımlanmıştır.

Ekonomi Ansiklopedisi'ne göre kalkınma; "Bir ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasal yapılarının değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve giderek toplumun refahının artmasıdır" (TKB 2004).

Tanilli'ye (1981) göre kalkınma; "İnsanı hedef alan bir biçimde üretici güçlerin olabildiğince gelişmesi, emek verimliliğinin buna bağlı olarak artması ve bunun sonucu insanın daha insanca ve doğaya daha fazla egemen olarak yaşayabilmesidir". Geniş anlamıyla kalkınma, "Ekonominin büyümesi, yapısının değişmesi ve gelir dağılımının düzeltilmesi, sosyal güvenlik kapsamının genişletilmesi, siyasal ve kültürel alanda iyileştirilmeler yapılması" olarak tanımlanmaktadır.

Kalkınma; subjektif ve değer yüklü bir kavramdır. Bu nedenle anlamı hakkında genel bir tanımlama yapılmamıştır. Temel olarak gelişmiş bir şeyi açığa çıkarma anlamına gelmektedir. Bu nedenle kavram tanımlandığında, insanların potansiyel güçlerini açma veya gizli güçlerini ortaya çıkarma anlamında kullanılır (Katar 1999). Genel anlamda kalkınma ise; ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları olan bir süreçtir. Ekonomik, toplumsal ve kültürel oluşumlar ise

etkileşimli süreçlerdir. Başka bir ifadeyle hem dikey hem de yatay olarak birbirinden etkilenirler (DPT 1994).

Farklı olarak tanımlanmayla birlikte genel olarak kalkınma, "Bir ulusun arzu edilen şekilde ekonomik gelişme sürecini ortaya koyabilmesi amacıyla ulusal ekonomiyi bir bütün olarak düzenlenmesidir." Daha geniş anlamda kalkınma, "Bir toplumda ekonomik, toplumsal ve siyasal alanda arzu edilen her türlü değişme ve gelişme" olarak tanımlanabilir. Tarihsel olarak kalkınma, az gelişmiş denilen ülkelerde ortaya çıkan büyük ölçüde beşeri acıların azaltılması ve maddi refahı arttırmaya yönelik potansiyelin harekete geçirilmesi anlamını içermekte ve ülkelerin ulaşmaya çabaladığı bir hedef ve aynı zamanda nedensel ilişkileri içeren bir süreç olarak görülmektedir. İnsan eksenli bir tanımlamayla kalkınma, insan kişiliğinin oluşturulması ve gerçekleştirilmesi için gerekli koşulların yaratılması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda kalkınma, insanların yoksulluk, işsizlik ve eşitsizliğinde ortaya çıkan bir azalma kriterlerine bağlı bir kavram olarak değerlendirilebilir (Anonim 2007a).

DPT'nin VIII. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda ise kalkınma; "Ekonomik büyüme, sanayileşme, bilim ve teknikte gelişme ve bireyin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi" olarak tanımlanmıştır. (DPT 2001).

Bu geniş kapsamlı tanımlamalar ışığında kalkınma; insanların ekonomik, sosyal ve toplumsal açıdan daha refah içinde yaşamaları olgusudur. Bu bakımdan kalkınma sadece ekonomik anlamda bireylerin gelirlerinin artması olmayıp aynı zamanda da sosyal ve kültürel açıdan refah düzeylerinin daha fazla artması olarak ele alabiliriz.

Sürdürülebilir Kalkınma; DPT'nin IX. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda sürdürülebilir kalkınma, "Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma süreci, doğal kaynaklarımızı tahrip etmeyen ve geçmişte alınan mirası tüketmeyen, gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını gözeten, ekonomi ile ekosistem arasındaki dengeyi muhafaza edebilen ve aynı zamanda

sosyal barışı hassasiyetle gözetilen bir kalkınma yaklaşımı şeklinde ifade edilmiştir (DPT 2006b).

Başka bir tanımlamaya göre sürdürülebilir kalkınma, insan ile doğa arasında denge korunarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkan verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır. Sürdürülebilir kalkınma sosyal, ekolojik, ekonomik, mekansal ve kültürel boyutları olan bir kavram olarak belirtilmiştir (GAP 2007).

Sürdürülebilir kalkınma, toplumun refahı için kısa, orta ve özellikle uzun vadede gerekli olan ihtiyaçların karşılanmasına yönelik ekonomik büyüme modelini tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, bugünün ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını yerine getirme olanağını engellemeyecek biçimde karşılanmasına yönelik kalkınma düşüncesini temel almaktadır. Uygulamada ise sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunmasına önem vermek suretiyle uzun vadeli bir ekonomik kalkınmanın koşullarını oluşturmayı öngörmektedir.

Buna göre sürdürülebilir kalkınma; insana, doğaya ve çevreye zarar vermeden bu üç ögenin kaynaklarını tüketmeden gelecek nesillere aktarılmasını sağlayarak yapılan kalkınma şeklidir. Bu kalkınma modeli insana, doğaya, çevreye ve kültürel olgulara olumsuz etki yapmadan gerçekleşen bir kalkınmadır.

Kırsal kalkınma kavramı ise diğer tanımlamalarda olduğu gibi çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde yapılmıştır. Buna göre; Türkiye’de kırsal kalkınma tanımı ilk olarak I. BYKP’ında "Toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarını geliştirmek, toplulukları ulusun bütününde kaynaştırmak ve ulusal kalkınmaya tam olarak katılmalarını sağlamak için halkın çabalarını, devletin çabaları ile birleştirme sürecidir" (DPT 1963).

DPT'nın IX. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda kırsal kalkınmanın tanımının küresel ve yerel boyutta yapılmıştır. Bu kapsamda kırsal

kalkınma “Kırsal yerleşimlerde yaşayanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, kalkınma temelinde değişim taleplerinin desteklenmesi, bireylerin kendi öz güçlerini keşfetmesi ve ona dayanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, gelirlerinin artması, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım oranının yükselmesi, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireyin hayatına yansması süreci” olarak tanımlanmıştır (DPT 2006b).

DPT'nın VIII. BYKP Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda kırsal kalkınma kavramı ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan bir süreç olarak belirlenerek çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Bunlar evrensel ölçütler, eşitlik ve denge (adalet) ilkeleri ile geliştirilmiş kırsal yaşam düzeyi, kırsal toplumun ülke gelişmişliği ve refahından, yerinde kalkınarak pay alması, kırsal emeğin üretken olduğu ve haklarını aldığı bir istihdam biçimi olması, kaynaklara daha iyi ulaşım, refah ve gelirin dengeli paylaşarak geliştirilen yaşam düzeyi olması, kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin yok edilmesi, kırsal toplum yaşamının modernizasyonu, kent/kır ayrımının azaltılması ve kırsal sayılan ortamların ekonomik kalkınması şeklindedir (DPT 2000a).

Kırsal kalkınma başka bir tanımlamaya göre; "Kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarım sektöründen veya benzer kırsal mesleklerden sağlayan birey ve toplulukların, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlarda önce bu yönde bir gereksinme duygusu yaratmak, sonra da bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara özdeksel ve tinsel açıdan tüm yardımların yapılması ile demokratik yoldan bu toplulukların kalkınmalarını sağlama savaşıdır" (Gülçubuk 1997).

II. Tarım Şurası sonuç raporuna göre, "Küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir". "Kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarım sektöründen veya benzer kırsal mesleklerden sağlayan birey ve toplulukların, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlarda önce bu yönde bir gereksinme duygusu yaratmak, sonra da bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara maddi ve manevi açıdan tüm

yardımların yapılması ile demokratik yoldan bu toplulukların kalkınmalarını sağlama savaşıdır" (TKB 2004).

Diğer bir tanımlamaya göre, "Kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarım sektöründen veya benzer kırsal mesleklerden sağlayan birey ve toplulukların, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlarda önce bu yönde bir gereksinme duygusu yaratmak, sonra da bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara maddi ve manevi açıdan tüm yardımların yapılması ile demokratik yoldan bu toplulukların ekonomik, toplumsal, kültürel kalkınmalarını sağlama uğraşısıdır" (Anonim 2007c).

Yıldırak'a (1991) göre ise kırsal kalkınma; "Kırsal toplulukların kendi girişim ve çabalarını kamu kesiminin işbirliği ve yardımları ile kalkınma yönünden harekete geçirmek" ve "Kırsal alanlarda yaşayan ve geçimini tarım sektöründen veya diğer kırsal mesleklerden sağlayan birey ve toplulukların, çağın koşulların ve gereklerine uygun, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlardan önce bu yönde bir gereksinme duygusu yaratmak, sonra da bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara maddi ve manevi yardım yapılarak, demokratik yoldan bu toplulukların kalkınmalarını sağlama savaşı" olarak tanımlamıştır (Yıldırak 1983).

BM'e göre; "Küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların bu konudaki çabalar ile birleştirilmesi, bu toplulukların ulusal bütünle kaynaştırılması, ulusal kalkınma çabalarına gerekli katkıda bulunmalarının sağlanması süreci" olarak belirtilmiştir (Geray 1967).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB), Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu, Planlama ve Projeler Dairesi Başkanlığı, Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu'nda; kırsal kalkınma, "kırsal alanların, varlığının devam ettirilebilmesi ve kentli kesime göre daha geri ekonomik ve sosyal imkanlara sahip kırsal toplumun yaşam şartlarının iyileştirilebilmesi için geliştirilen girişimler" olarak ifade edilmektedir (Anonim 2003a).

Atsan (1998) ise "kırsal kesimdeki köylerden kentsel alanlara olan göçleri, meydana gelen çarpık kentleşmeyi, gelir dağılımındaki dengesizlikleri gidermek için kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarım veya kırsal mesleklerden sağlayan bireylerin insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlarla birlikte verilen uğraşlar" olarak tanımlamaktadır.

Buna göre kırsal kalkınmayı; kırsal alanda yaşayan, kırsal alanda yapılan işlerle uğraşan insanların veya toplumların yaşam koşullarının daha da iyileştirmek için yapılan her türlü maddi ve manevi yardımlar, eğitimler şeklinde tanımlayabiliriz.

4.1.1.2. Kırsal kalkınmanın önemi

Kırsal alanda yaşayan insanlar, doğa ile iç içe yaşamaktadır. Bu insanların genellikle temel ekonomik faaliyetleri bitkisel ve hayvansal üretim ile balıkçılık, el sanatları ve ormancılık gibi sektörlerdir. Bu sektörler, sanayi ve hizmetler sektörüne göre daha az gelir getirmektedir. Kırsal bölgelerde altyapı çalışmalarının da genel olarak yetersiz olduğu göz önüne alındığında, buralarda yaşamın zorlukları daha da belirgin hale gelmektedir. Bu nedenle gerek ülkelerin kendi içinde bölgeler arasında gerekse dünya genelinde ülkeler arasında rekabetçi bir ortamın var olması altyapısı yeteri kadar gelişmemiş olan alanların aleyhinde bir gelişmeye neden olmuştur. Bölgeler arasındaki bu gelişmişlik farkları gelir dağılımının gittikçe bozulmasına neden olmaktadır. Sonuçta bölgesel eşitsizlik problemleri gittikçe daha belirgin hale gelmektedir.

Ekonomik anlamda bölgesel eşitsizlik günümüzde teknoloji kullanımının ve makine kullanımının tarım sektöründe yaygınlaşması ile kırsal alanda var olan işgücü fazlalığını ortaya çıkması ve diğer çeşitli nedenlerle kırsal alanlardan kentsel alanlara göçün artmasına katkı sağlamış, sanayi devrimi ile birlikte bu durum daha da güçlenerek hızlanmıştır. Bunun sonucunda kalkınma ve gelişme için kentsel alana verilen önem artmış, buna karşılık ise kırsal alan göz ardı edilmiştir (Taşcıoğlu vd 2008). Göç olayının yıllar itibariye artarak devam etmesi kentsel alanlarda başta kültürel ve sosyal daha sonraları ise ekonomik ve toplumsal sorunların artmasına neden olmuştur. Bu durum kentsel alanda yaşayan insanlarda büyük baskılara neden olmuş

buna yönelik çeşitli politikalar desteklenmiştir. Ancak bu politikalar kentsel alanın sorunlarını çözmeye yeteri kadar etkili olamamıştır. Bu nedenle hızlı kentleşme ile birlikte kentsel alanların kültürel, ekonomik, sosyal ve yapısal sorunlarını çözülebilmesi, azaltılabilmesi için veya en azından hafifletilebilmesinin kırsal kalkınmanın sağlanabilmesi ile yakından ilgili olduğu görülmektedir.

Dünyada birçok ülkede özellikle son yıllarda toplumsal kalkınma için kentsel ve kırsal alanlar arasında ayırımın yapılamayacağı, sanayileşme ile kalkınmanın sadece kentsel alanlarda olacağına ilişkin düşünce günümüzde değişmeye başlamıştır. Böylelikle ülkeler, kırsal kalkınma ile sürdürülebilir kalkınma politikalarının bir arada sürdürmeye başlamıştır.

4.1.1.3. Kırsal kalkınmanın ilkeleri

Kırsal alanların kalkınması, öncelikle kırsal alanda yaşayan bireylere kendi kendine kalkınma girişiminin benimsetilmesiyle başlar. Yerel gereksinimlerin planlanması, programlanması ve uygulanması, bölge halkının kalkınmaya her yıl daha fazla ve istekle katılmalarını sağlayacak şekilde yapılmalıdır. Kalkınmanın gerçekleştirilmesi için ilk şart, kırsal alanda yaşayanların kalkınmanın önemini kavraması, bu alanda çalışanlara yardımcı olmasıdır. Bu nedenle kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi için köylünün ve kırsal alan yerleşeninin öncelikle bu girişimin yapılabileceğini inanması, motive olması gerekir. Kırsal alanda var olan yerleşimleri ve yerleşimlerde yaşayanları kalkınma girişimlerine hazırlayarak bu insanlara gelir getiren faaliyetlerde bulunmaları için desteklemek ve yönlendirmek gerekir.

Kalkınmada en temel unsurlardan birisi toplumun sosyo-ekonomik durumunu belirlemektir. Sosyo – ekonomik yapıyı dikkate almayan kalkınma girişiminin başarısız olma olasılığı yüksektir. Hizmet götürülecek kırsal alanın sosyo- ekonomik yapısının iyi analiz edilmesi ve bu amaçla, kırsal kalkınmada göz önünde bulundurulması gereken bazı ilkeler bulunmaktadır. Bunlar;

- 1) Kalkınma programları köy toplumuna uygun olmalıdır,

- 2) Kırsal kalkınmayı sağlayacak programlar kademeli olmalıdır,
- 3) Kırsal kalkınmada yöre halkının çıkarları ön planda tutulmalıdır,
- 4) Kalkınma girişimlerinde demokratik yöntemler kullanılmalıdır,
- 5) Kırsal kalkınma etkinlikleri halkı kapsamalıdır,
- 6) Programlar esnek olmalı ve gerektiğinde değiştirilmelidir,
- 7) Yörenin kültürel yapısı göz önünde bulundurulmalıdır,
- 8) Köydeki yerel önderlerden ve kurumlardan yararlanılmalıdır,
- 9) Kırsal Kalkınma girişimleri ulusal politika ilkelerine ters düşmemelidir (Yıldırak 1991).

Ancak bu ilkelerin uygulanması toplumun yapısına göre değişiklik gösterebilir. Bununla birlikte kırsal alanda kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için yapılması gereken bazı düzenlemelerde bulunmaktadır. Bu düzenlemeler;

A. Tarımsal Yapıyı İyileştirici Düzenlemeler

- 1) Toprak milliyetinin kullanımı ve yerleşim düzenlenmeli,
- 2) Tarım topraklarından en yüksek verimin alınabilmesi için gerekli şartlar sağlanmalı,
- 3) Köylerin altyapısı iyileştirilmeli,
- 4) Tarım ürünlerine yönelik bir fiyat politikası olmalı,

- 5) Köylünün ürünlerinin pazarlanması için gerekli olanaklar yaratılmalı,
- 6) Çiftçinin gereksinim duyduğu temel maddeler karşılanmalı,

B. Üretimi Arttırıcı Düzenlemeler

- 1) Köylü gerekli bilgi ile donatılmalı,
- 2) Tarımsal üretim için gereksinim duyulan maddeler sağlanmalı,
- 3) Köylünün üretim ve diğer sorunları için gereken kredi sağlanmalı,
- 4) Köyde üretimi arttırıcı yatırımlara teşvik edilmelidir (Yıldırak 1991).

Köy kalkınmasının diğer bir önemli şartı da, kalkınma hamlesini destekleyecek, gerçekleştirecek ve bütün bunlar arasında eşgüdümü sağlayacak olan yönetimin kalkınma girişimine hazırlanmasıdır (Erdentuğ 1972). Ayrıca kalkınmanın gerçekleşeceği kırsal alanda yaşayanların ve yerel idarenin kalkınmaya hazır olması gerekir.

4.1.1.4. Kırsal kalkınma politikalarının uygulayıcıları

Hükümetler tarafından hazırlanan ve uygulamaya geçen politikaların başarılı olabilmesi için kamu, özel sektör, sivil toplum kuruluşları vb. arasında işbirliğinin önemi büyüktür. Bu durum kırsal kalkınma çalışmaları içinde geçerli olup dünyada bütün ülkelerde kırsal kalkınma çalışmalarının başarılı olması için kurumlar arasında örgütlenme gereklidir. Bu örgütlenme şekli ülkeden ülkeye veya bölgeden bölgeye değişmesine karşın ortak hedef ve temel amaç aynı olmaktadır.

Devlet içinde merkezi ve yerel yönetimlere bağlı olan birçok kuruluşta özel görevler ve yetkileri bulunan birçok çalışan ile kırsal kalkınma faaliyetlerinde önemli bir rol üstlenmektedir. Bununla birlikte ulusal, bölgesel ve yerel düzeyde üretici

kooperatifleri, birlikler, vakıflar, dernekler vb. tüzel kişiliğe sahip sivil toplum örgütleri de kendi yetki ve sorumluluk çerçevesinde kırsal kalkınma çalışmalarına katılmaktadır.

Kırsal kalkınmada yerel yönetimler merkezi yönetime göre daha fazla avantaja sahiptir. Yerel yönetimler ve yerel sivil toplum örgütlenmeleri, faaliyet gösterdikleri bölgenin avantajlı, dezavantajlı yönlerini, bölgenin potansiyel ve önceliklerini en iyi bilen ve buna göre yapılması gereken politikalar hakkında daha fazla bilgiye sahip olan organizasyonlardır. Bu bakımdan da yerel unsurlar kırsal kalkınma çalışmalarında oldukça önemli bir yere sahiptirler.

Bu nedenlerden dolayı yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi, kırsal alanda kalkınma çalışmaları yürüten kamu ve özel kuruluşlar ile bölge halkının dayanışma ve işbirliğinin sağlanabilmesi için, bölgeye yönelik olarak uygulanması düşünülen kırsal kalkınma çalışmalarında yerel yönetimlerin görüşlerinin alınması, hatta doğrudan bu kuruluşlar tarafından geliştirilen projelerin uygulanması daha başarılı sonuçların ortaya çıkmasını sağlayabilmektedir (Ekim 2006). Kırsal kalkınma projesinin uygulanacağı bölgenin sosyal ve kültürel yapısını bilen, projeye sürdürülebilir kalkınma ruhunu yansıtabilecek ve aynı bölgede yaşayan insanların lider olarak kırsal kalkınma projelerine katılımını sağlayabilecek olan yerel unsurlar, hem sürdürülebilir kalkınmayı hem de projenin başarısını arttırabilmektedir (Gürlük 2001b).

4.1.1.5. Kırsal kalkınma politika araçları

Kırsal kalkınma çalışmalarında öncelikli olarak yapılması gereken faaliyetler yönelik planlamanın oluşturulmasıdır. Yapılacak planlama sonucunda kırsal kalkınma çalışmalarının temel amaçları olan kırsal kesimde arazilerin korunması, gelir dağılımının düzenlenmesi, doğal kaynakların korunması ve sosyal yaşamın belirli bir düzen içerisinde sürdürülebilmesi sağlanabilir. Bu planlar ile ülkenin tarım sektörü başta olmak üzere kırsal alanda yapılabilecek olan turizm, sanayileşme yerleri önceden belirlenmek suretiyle ulusal, bölgesel ve kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi sağlanabilmektedir.

Kırsal kalkınma çalışmalarını yapan ülkeler bu çalışmaların planlarının uygulamalarının doğru bir şekilde yapılması amacıyla çeşitli araçlar kullanmaktadır. Bu araçlar ülkelerin doğrudan uyguladıkları proje ve planlar çerçevesinde gerçekleştirdikleri faaliyetler ve dolaylı olarak gerçekleştirilen faaliyetlerden oluşmaktadır. Planların uygulanmasına yönelik faaliyetler destekleme, sübvansiyon ve benzeri faaliyetlerden oluşmaktadır.

Ülkeler sektörün öneminden dolayı tarım sektörünü ve tarımın yoğun olarak yapıldığı kırsal alanları doğrudan ve dolaylı olarak desteklemektedir. Ülkelerin uyguladıkları destekleme şekil ve yöntemleri farklılıklar gösterse de temelde aynı amaca yöneliktir. Bu desteklemeler genellikle kırsal alanların temel geçim kaynağı olan tarımsal üretimin sürekliliği, gıda güvenliği, tarımsal ürün üreticilerinin yaşam standartlarının yükseltilmesi, tarımsal üretimin ulusal ekonomiye katkıda bulunması ve dış ticarete rekabet üstünlüğü sağlanması ana hedeflerdendir. Ülkeler bu ana hedeflerin yanı sıra başka hedeflerle de sektörü desteklemektedir. Bununla birlikte ülkeleri destekleme politikaları ile amaçlanan ve desteklemeye götüren nedenler farklılıklar göstermektedir. Tarımın ülke ekonomisindeki önemi, tarımsal üretimde yeterlilik durumu, üreticilerin gelir düzeyleri ve tarımsal yapıda yaşanan sorunların boyutları nedenlerden bazılarıdır (Sayın 2003).

Ayrıca ülkeler bu ana ve yardımcı hedefler doğrultusunda kendi sosyo-ekonomik, coğrafi vb. özelliklerine ve durumuna uygun yeni amaçlar da belirleyerek destekleme politikalarını oluşturmakta ve buna yönelik olarak çeşitli araçlar geliştirerek, bu politikaları uygulamaktadır.

Destekleme uygulamaları genel olarak ve ekonomideki etkilerine göre dört başlık altında sınıflandırılmakta olup bunlar; pazar fiyat desteği, doğrudan gelir desteği, dolaylı gelir desteği ve genel hizmetlerdir (TKB 2005b).

Pazar fiyat destekleri, üretici odaklı bir destekleme biçimidir. Bu destekleme biçiminin finansmanı diğer destekleme biçimlerinden farklı olarak tüketiciler tarafından karşılanmaktadır. Tarımsal üretimi, üretici gelirlerini ve tüm kesimlerin gelir

dağılımlarını düzenlemede oldukça etkili bir destekleme biçimidir. Taban fiyat ve fiyat primleri şeklinde uygulanmaktadır. Bunun yanında, iç pazarı korumak amacıyla uygulanan sınır önlemleri de bu kapsamda değerlendirilebilmektedir (TKB 2005b).

Doğrudan gelir destekleri, üreticilere yapılan ödemelerle üretici gelirlerini arttırmayı amaçlayan bir diğer destekleme biçimidir. Piyasa dengelerini bozucu etkileri daha az olduğu için son yıllarda bütün dünyada daha yaygın olarak uygulanmaktadır. Bu destekleme türü, kırsal kesimlerinde altyapı sorunlarını çözmüş ülkelerde oldukça başarılı sonuçlar elde edilmesini sağlarken, altyapının yeterli olmadığı ülkelerde ise üretime olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Doğrudan gelir desteklerinin başlıcaları birim alan ve hayvan başına yapılan ödemeler, doğal afet ve zarar ödemeleri ile depolama yardımlarıdır (TKB 2005b).

Dolaylı gelir destekleri, genel olarak üretim masraflarını azaltıcı etkiye sahip önlemlerdir. Girdilere uygulanan sübvansiyonlar, finansman kolaylıkları ve ürün sigortalarına verilen devlet destekleri bu başlıkta değerlendirilebilmektedir (TKB 2005b).

Kırsal alanlara yönelik sağlanan genel hizmetler ise diğer destekler olarak adlandırılmakta olup bunlar; altyapı hizmetleri, eğitim-araştırma ve yayım hizmetleri, vergi kolaylıkları, taşımacılıkta sağlanan kolaylıklar vb. uzun dönemde üretim maliyetlerini azaltıcı özellikleri bulunmaktadır.

Desteklemeler dışında kırsal alanların kalkındırılması amacıyla gerçekleştirilen kırsal kalkınma uygulamaları ise, bir devletin kırsal alanlarını geliştirmek ve bu bölgelerde yaşayan insanların hayat standartlarının yükselmesini sağlamak amacıyla hazırladıkları projelerin uygulamaya geçirilmesi çalışmalarınıdır. Yöresel ve bölgesel olarak uygulanabildiği gibi, bazen ülkenin yüzölçümüne ve kırsal alanların genişliğine bağlı olarak bütün ülke genelinde uygulanabilmektedir.

4.1.2. Dünyada bazı ülkelerdeki kırsal kalkınma uygulamaları

4.1.2.1. ABD'deki kırsal kalkınma uygulamaları

ABD'nin doğusunda bulunan Kentucky, Virginia, North Carolina, Georgia, Alabama ve Misisippi eyaletlerini kapsayan Tennessee nehri boyunca uzanan Tennessee isimli vadi 1930'lu yıllarda ABD'nin diğer bölgelerine göre az gelişmiş bir bölgediydi. Vadide, okuma-yazma oranı, vasıflı işgücü oranı ve kişi başına düşen gelir durumu düşük, kentleşme oranı az, nüfusunun yarısından fazlası köylerde yaşamakta, gelir kaynakları daha çok mısır, pamuk ve tütün yetiştiriciliğine dayanmakta ve köylerin ancak %3'ü elektrikleştirilmiş durumdaydı (Anonim 1989). Bölge, ülkenin diğer bölgelerine göre ekonomik anlamda daha az gelişmiş bir bölge konumundadır.

Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve vadinin geliştirilmesi amacıyla 1933 yılında "Tennessee Valley Authority (TVA-Tennessee Vadisi Yönetimi)" kurulmuştur. Kuruluşu dokuz yıl alan bu yapılanma; elektrik üretiminin artırılması, sel kontrol sahalarının genişletilmesi, bataklıkların kurutulması, toprak erozyonunun önlenmesi, yeni orman alanlarının açılması, tarımda verimliliğin artırılması, bölge halkının ekonomik ve sosyal refahının yükseltilmesi için doğal kaynakların geliştirilmesi ve korunması ile uygun planlar yaparak özel girişimciliği özendirme gibi çeşitli görevleri üstlenmiştir (Gülçubuk 1997). Bu projenin etki alanında yaklaşık 2,5 milyon insan bulunmaktadır. Söz konusu yılda ABD'nin nüfusu 125,5 milyon olduğu düşünülürse projenin büyüklüğü daha iyi anlaşılmaktadır.

TVA teşkilatı, kırsal alanı güçlendirmek için öncelikli konular belirlemiş olup bu konular; enerji kaynaklarının kullanımı ve kırsal alanda elektrifikasyon, tarımsal faaliyetlerin ve üretimin geliştirilmesi ve özellikle tarımsal girdilerle nüfusun eğitimi olmuştur. TVA, Tennessee nehrinin üzerine kurduğu barajlardan elde ettiği enerjiyi kırsal alanlarda kullanmak üzere yaklaşık olarak 100 yerel yönetime ve kooperatif ortaklığına ve 325.000'den fazla kişiye elektrik dağıtımını yapmıştır. Teşkilat, bu hizmetlerin yapımında değişik kuruluşlardan kredi almış ve yerel yönetimlerle işbirliğine girmiştir (Koç 2005). Teşkilatın faaliyetleri sonucunda bölgede önemli ölçüde değişimler yaşanmıştır.

TVA, gelişen sanayinin ihtiyacı olan teknik personel ve vasıflı işgücünün bölgeye gelmesi ve bu personelin eğitimi için önemli yardımlar yapmış ve bu konuda özel sektör ile üniversitelerin işbirliğini de sağlamıştır (Gürbüz 2001). Günümüzde, 47 baraja, 11 kömür yakıtlı santrale, 12 doğal gaz, çift yanmalı türbin ve kombine çevrim santraline, 3 nükleer santrale, 15 güneş elektrik jeneratörüne ve çeşitli rüzgâr türbinlerine sahip olan TVA'nın elektrik üretimi hızla artmıştır (Anonymous 2011). Bölge, yapılan çalışmalarla ekonomik olarak gelişmeye devam etmektedir.

Gübre araştırma ve geliştirme konusunda dünyada önemli bir yeri olan Ulusal Gübre Geliştirme Merkezi ile işbirliği sonucunda bölgede tarımda kullanılmak üzere gübre üretim tesisleri kurulmuştur. Tesislerde fosfat gübresinin çeşitleri geliştirilmiş, geliştirilen bu gübre çeşitleri gübre bölgenin üreticisi tarafından deneme alanlarında uygulanmaya başlanmıştır. Kurulan tesisler hem bölgeye hem de komşu eyaletler açısından olumlu gelişmeler sağlamış merkezde teknolojik gelişmeler hakkında üreticilere bilgi veren bir yayım merkezi de kurulmuştur.

TVA teşkilatı tarımsal faaliyetleri geliştirmek için, Federal Hükümetin Tarım Bakanlığı, Tarımsal Yönetim ve Ormancılık Hizmetleri, Ürün Koruma ve Tarımsal Deneyim ve Genişleme İstasyonu arasında işbirliği yapmıştır. Bunun yanı sıra yerel çiftçi organizasyonları ile arazi ıslah çalışmaları da yürütülmüştür (Koç 2005).

TVA'nın çalışmaları sonucunda, 8 ilin sınırları içinde bulunan tarım alanları hem yüksek verimliliğe sahip bir yöre haline gelmiş, hem de ucuz elektrik enerjisine dayalı birçok sanayi kolu yörede faaliyete geçmiştir. Günümüzde bölge aynı zamanda ABD'nin tarım deneme merkezlerinden biri haline gelmiştir (Gülçubuk 1997).

Bölgede tarımsal üretim haricinde teşkilatın yapmış olduğu çalışmalar sonucunda Tennessee nehrinde suyolu taşımacılığı geliştirilmiş ve taşımacılık ucuz hale getirilmiştir. Taşımacılık, enerji ve gübrenin ucuz bir biçimde elde edilmesi ile bölgede tarım ve sanayiye yatırım yapacakları bu yöreye çekmesi sağlanmıştır (Gülçubuk 1997).

Bölge, ağaçlandırma ve bataklıkların kurutulması çalışmaları sonucu, zengin orman alanlarına kavuşmuş ve buna dayalı olarak orman ürünleri ve kağıt sanayi gelişmiştir. Balıkçılık ve turizm konularında yapılan çalışmalarda olumlu sonuçlar alınmıştır (Gülçubuk 1997).

TVA, eğitim alanında da önemli roller oynamış olup TVA idaresinde, teşkilatın elemanları, aileler ve yöredeki eğitim ajansları ile birlikte yeni bir eğitim programı hazırlamışlardır. Bu eğitim programları ile birlikte ABD'nin Sivil Hizmetler Komisyonu ile işbirliği içinde istihdam konusunda çalışmalar yapılmıştır (Koç 2005).

TVA'nın uyguladığı kalkınma programları sayesinde plansız, ülkenin diğer bölgeleri ile uyum içinde olmayan bir gelişme anlayışı yerine önemli yatırımların yapılması için gerekli altyapı çalışmalarının yapılmış bir kalkınma anlayışı ortaya konulmuştur (Koç 2005, Anonymous 2003). ABD'nde uygulanan ve bölgesel gelişmeyi teşvik edici uygulamalar sektörler arasındaki uyumun iyi organize edilmesi ile kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi için diğer ülkelerde çok iyi bir model olmuştur.

4.1.2.2. İsrail'deki kırsal kalkınma uygulamaları

İsrail, kuruluşundan itibaren devamlı göç alan bir devlettir. Bu göçler sayesinde ülkeye eğitim düzeyi yüksek kişilerin gelmesiyle bilim ve teknoloji alanında önemli ülkeler arasında yer almaktadır. Ülkede kooperatifçilik ve kırsal kalkınma çalışmaları başarı ile devam etmektedir. İsrail'in kırsal kalkınmadaki başarısının nedenleri; ülkenin küçük ve arazinin sahibinin devlet olması, her bölge için ayrı bir gelişme planına gerek olmaması, ülkenin coğrafi yapısı ve gelişmiş, sahile yakın ovalarda kasabaların kurulması olarak sayılabilir (Güneş 1967).

İsrail'de kırsal kalkınmada kırsal sanayinin önemi büyüktür. Kırsal alanların kalkınmasında önemli bir yeri olan kırsal sanayi istihdamdan, yaşam standartların yükselmesine, kırdan-kente göçün önlenmesine, gelir dağılımındaki dengesizliğin giderilmesine kadar birçok alanda kırsal bölgelerin kalkınmasında önemli bir araçtır (Gülçubuk 1997).

İsrail’de kırsal alanların kalkınmasında kooperatif yapılanmasını tercih etmiştir. Bu amaçla kırsal kalkınmada toplu çiftlikler ve arazi kullanım kooperatifleri olarak bilinen Kibbutzlar ve Moşavlar etkili olmuştur.

Eski dönemlerin yaşam kültürünü temel alan Kibbutzlar, özel mülkiyetin olmadığı, elde edilen kazancın ve tüketimin paylaşıldığı bir yaşam tarzıdır. Kibbutzlar ilk çıktıklarında tarımsal üretim ağırlıklı geçimle uğraşırken sonraki yıllarda tarıma dayalı sanayi ağırlıklı olmakla birlikte sanayinin her kolunda üretime başlamışlardır. Özellikle 1970’li yıllardan sonra elektrik, elektronik, kimya ve ilaç gibi sanayilerde de faaliyet göstermişlerdir (Mülayim 1999). Bu durum kırsal alanların gelişmesine, kalkınmasına ve özellikle tarım dışı sektörlerin yaygınlaşmasına önemli katkıları olmuştur.

Moşavlar bir tür arazi kullanma kooperatifi niteliğindedir. Bu kültürde yaşayan ailelerin genel geçim kaynağı tarımdır. Moşavlar son yıllarda Kibbutzlar gibi sanayi üretimine de başlamışlardır. Ancak Moşavlarda tarım dışı sanayi pek yaygınlaşmamış daha çok tarıma dayalı sanayi gelişmiştir. Moşavlarda sanayinin fazla gelişmemiş olmasının temel nedenleri bu kooperatiflerde üretimin aileler tarafından devam ettirilmesi ve çalışanların zamanlarının büyük bir bölümünü kendi işletmelerindeki tarımsal faaliyetlere ayırmış olmasıdır (Rehber vd 1999). Moşavlarda genellikle et ve süt ürünleri, tavuk ve yumurta, meyve-sebze sanayiye dönük yatırımlar görülmektedir. İsrail’deki her iki sistem ülkenin kırsal alanlarının gelişmesinde büyük katkıları olmuştur.

4.1.2.3. Norveç’deki kırsal kalkınma uygulamaları

Kuzey Avrupa’da bulunan Norveç coğrafi nedenlerden dolayı kalkınma politikaları daha çok ülkenin kuzey bölgesine yöneliktir. Bu bölgede nüfus yoğunluğunun düşük ve haberleşme olanakların kısıtlı ve genelde küçük sanayi işletmeleri yoğun olmasından dolayı bölgede kalkınma çalışmaları başlatılmıştır. Kalkınma faaliyetlerinden amaç, genel kalkınma çalışmalarında olduğu gibi bölgeler arasında ve içinde daha dengeli bir kalkınma sağlamaktır. Bu amaçla kuzey bölgesinin sanayi tesislerinin potansiyelini ortaya çıkarmak, istihdamı arttırmak için bölgeye "Özel Kalkınma Fonu" kurulmuş ve vergi indirimi gibi çeşitli teşvikler uygulanmıştır. Fon, bölgede yaşayanlara uzun vadeli ucuz kredi sağlama,

kredi garantilerini verme, faiz ödemelerinin geciktirilerek bu kaynağın bina, makine ve teçhizat vb. yatırımların yapılmasına destek olmak amacıyla kurulmuştur (Gülçubuk 1997).

Ayrıca devlet, bölgeye demir çelik ve alüminyum sanayilerini kurmuş ve kömür madenlerini işletmiştir.

Norveç'te yapılan kalkınma faaliyetleri; merkezi hükümet ve yerel idarelerin sorumluluğunda, yapısal planlar hazırlayan, yerleşme konusunda araştırmalar yapan, sektörel gelişmelere ve arazi kullanımı konusunda özel komitelerin oluşturulduğu, fiziksel ve ekonomik planlamanın, sektörler arasında yatay işbirliğinin ve belediyeler ile hükümet arasındaki dikey işbirliğinin gerçekleşmesi için bakanlıklar arası komitenin kurulduğu bir yapıya sahiptir (Gülçubuk 1997).

Bölgesel kalkınmaya örnek olan Norveç'te uygulanan bu politikalar ülke içindeki bölgesel gelişmişlik farkların azalmasına yardımcı olmuştur.

4.1.2.4. Japonya'daki kırsal kalkınma uygulamaları

Japonya'da sanayileşmenin belli bölgelerde toplanmış olması, bu bölgelerde nüfusun aşırı şekilde yoğunlaşması, göç veren bölgelerde ise nüfusun azalmasıyla birlikte bölgeler arasında ekonomik dengesizlikler görülmüştür. Ülkede bölgeler arasındaki bu dengesizliği ortadan kaldırmak için 1960'lı yıllardan itibaren bir takım girişimler başlamıştır. Bu kapsamda ulusal, bölgesel ve yerel kalkınma programları uygulamaya başlanmıştır. Sanayileşme bakımından geri kalmış bölgelerin sektörel faaliyetlerini arttırmak ve göçü azaltmak için 1962 yılında ülke çapında "Ulusal Kalkınma Projesi" ile ilgili yasa çıkartılarak uygulanmaya başlanmıştır (Gülçubuk 1997). Daha sonraki yıllarda bu projeye destek olmak için çeşitli yasalar çıkarılmıştır. Japonya'da 1977 ile 1987 yıllarını kapsayan IV. Kalkınma Planı döneminde, nüfusun ve sanayinin ülke düzeyine dağıtılmasında başarı sağlanmıştır (Dinler 1994). Japonya'da günümüzde de kırsal kalkınmaya yönelik çalışmalar devam etmektedir.

4.1.2.5. Avrupa Birliği (AB)'ndeki kırsal kalkınma uygulamaları

AB kurulmadan önce, birliğin temellerinin atıldığı Haziran 1955 tarihinde toplanan Messina Konferansı'nda oluşturulan bir komite, tarım sektörünün öneminden dolayı katılımcı ülkeler arasında ticari çıkarların dengelenmesi için ele alınması gereken konuların başında tarım sektörü değerlendirmiştir. Söz konusu dönemde, birliğin kurucu ülkelerinde istihdam, gayri safi milli hasıla gibi makro ekonomik göstergelerde tarım sektörü önemli bir yer teşkil etmekteydi. Ancak sektörde çalışanların gelirleri diğer sektörlerdekilere oranla çok düşüktü ve artırılması gerekiyordu. O dönemde tarımsal üretimde verimlilik az, tarım işletmeleri küçük ve ekonomik olarak güçlü bir yapıya sahip değildi. Ülkeler tarım politikalarını kendileri yön vermeye çalışmaktaydı. Ayrıca tarımsal ürünlerin fiyatlarındaki farklılıklar sanayi ürünlerinin maliyetlerini de etkilemekte, dolayısıyla sanayi sektöründe de rekabeti bozucu etkiler ortaya çıkmaktaydı (Atakan 1998). Bu nedenlerden dolayı temelleri 1 Ocak 1957 tarihinde imzalanan Roma Antlaşması'na dayanan AB'nin ilk ortak politikası Ortak Tarım Politikası (OTP) olmuş ve uygulamaya geçmiştir. Roma Antlaşması'nın 38-47. maddelerinde tarımsal üretimin artırılması, üreticilerin yaşam düzeylerinin yükseltilmesi, piyasaların istikrara kavuşturulmasıyla birlikte arzın devamlılığının sağlanması ve ürünlerin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaştırılması OTP'nin hedefleri olarak belirlenmiştir. OTP'nin temelinde de kırsal kalkınmanın hedefleri arasında olan kırsal alanda yaşayan insanların yaşam standartlarını yükseltme çapaları bulunmaktadır. Ayrıca tarım sektörü birçok sektörle ilişkili olmasından dolayı OTP sürekli olarak reformlar yapılması gereken politikalardan biri olmuştur.

AB'nde OTP'nin genel hatları ile amaçları ise; teknolojik gelişmeleri desteklemek, üretim faktörlerinin optimum kullanımını sağlamak, verimliliği arttırmak, tarımda çalışanların hayat standartlarını arttırmak, piyasalarda istikrarı sağlamak, ürün arzının devamlılığını sağlamak ve tüketicilere uygun fiyatlı ürün sağlamak şeklindedir (Sayın 2004). Bu genel amaçlar çerçevesinde 2000 yılından sonra birliğin genişlemesi, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün görüşmeleri ve içsel nedenlerden dolayı OTP için reform hareketleri başlamıştır. Bu reform hareketleri OTP'nda değişime neden olmuş ve OTP iki ana başlık altında incelenmeye başlanmıştır. Bunlar; Tek Pazara Yönelik

Uygulamalar ve Kırsal Kalkınma Politikaları'dır. Tek Pazara Yönelik Uygulamalar ise Ortak Piyasa Düzenlemeleri şeklinde üç ana ilke kapsamında uygulanmaktadır. Bunlar; tarım ürünlerinin serbest dolaşımı, ortak fiyat ve rekabet kuralları ve dışa karşı koruma için Tek Pazar İlkesi, birlik içi ürünlere öncelik, tarım ürünlerini ithalata karşı koruma ve ihracatın sübvansede edilmesi için Topluluk Tercih İlkesi ve OTP'na ilişkin tüm harcamaların ortaklaşa üstlenilmesi için Ortak Mali Sorumluluk İlkesidir.

Tek Pazara Yönelik Uygulamaları içinde en önemli uygulama ise Ortak Piyasa Düzenlemeleri (OPD)'dir. Ürün bazında belirlenen bu düzenlemeler iç piyasada müdahale, dış rekabete karşı koruma ve ürünlere doğrudan destek sağlayan düzenleme mekanizmalarıyla devam etmektedir.

AB'nde Bölgesel Kalkınma Politikaları (BKP) kırsal kalkınma politikalarının oluşmasında etkisi bulunmaktadır. BKP, 1970'li yıllarda Bölgesel Kalkınma Fonu'nun kurulması ile kırsal alanları belirli bir ekonomik düzeye getirme çalışmaları kırsal kalkınma politikaları ile örtüşmektedir.

AB'ni oluşturan ülkelerin büyük çoğunluğu sanayileşme bakımından önemli ülkeler olmalarına karşın, birliğin topraklarının %92'si (AB-25) kırsal alan olup, nüfusun %56'sı kırsal alanda yaşamaktadır. Kırsal alanların da yaklaşık %77'sinde tarım ve ormancılık yapılmaktadır. Bu nedenle birlik kırsal alanların kalkındırılmasına özel önem vermektedir. AB'nde kırsal kalkınma politikaları kapsamında yer alan kırsal kalkınma önlemleri, ana hatları ile belirlenmiş olup bunlar; tarım işletmelerine yatırımlar, insan kaynakları ile ilgili önlemler, az gelişmiş ve çevresel sorunları olan alanlar, orman alanları, tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması ve tarımsal çevre önlemleridir (Yıldız 2006).

Gündem 2000 raporu doğrultusunda çıkarılan 1257/99 sayılı Konsey Tüzüğü Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları'nın temel tüzüğü niteliğindedir. Tüzük ile Birliğin kırsal kalkınmayı desteklemek için yapısal fonlardan hangi programlara kaynak aktaracağı ele alınmakta olup bu kaynak Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) tarafından sağlanacağı belirtilmektedir (Akın 2003).

Günümüzde AB Kırsal Kalkınma Politikaları üç temel konu başlığında yönlendirilmektedir. Bunlar; tarım sektörünün yeniden yapılandırılması, bölgesel gelişme politikasına bağlı olarak ekonomik ve sosyal kaynaşmanın arttırılması ve Ortak Tarım Politikaları'nın çevre dostu politikalarla desteklenmesi konularıdır (Koca 2004). Ayrıca AB'nde kırsal alanda tarım ve ormancılığı güçlendirme, kırsal alanların rekabet güçlerinin arttırılması ile çevrenin ve kırsal mirasın korunması hedefler arasında yer almaktadır. AB, bu hedefleri gerçekleştirmek için tarım sektörünün çok fonksiyonluluğunu korumayı, kırsal alanlarda yeni gelir kaynakları oluşturmayı ve istihdamı arttırmayı diğer hedefler arasına almıştır.

Avrupa Birliği'nin kırsal alanlara yönelik kırsal kalkınma tedbirleri, doğrudan yardımlardan oluşmaktadır. Sosyal açıdan yardımlar; altyapı tesislerinin geliştirilmesi, çiftçi gelirlerinin arttırılması ve çevrenin korunmasına yönelik çalışmaları kapsarken ekonomik açıdan ise, özellikle üretim açığı bulunan ürünlerde, üretimi arttırmaya yönelik, üretim fazlası bulunan ürünlerde ise stokların azaltılması ve tüketimin teşvik edilmesi, fazla ürünlerin niteliğinin değiştirilmesi veya farklı şekillerde değerlendirilmesine yönelik yardımlardan oluşmaktadır (Güder 2003).

AB, bölgeler arasındaki farklılıkları azaltmak ve kırsal kalkınmayı sağlayabilmek için altyapı, eğitim ve öğretim, çevrenin korunması, küçük ve orta boy işletmelerin ekonomik olarak desteklenmesi, ARGE faaliyetleri ve yerel kalkınma projelerine destek vermektedir.

Avrupa Birliği'nde Kırsal Kalkınma Politikaları'nın uygulanmasında çeşitli düzeyde kurum ve kuruluşlar faaliyet göstermektedir. Bu kurum ve kuruluşlar farklı alanlarda çalışmalar yapmakta olup bu kurum ve kuruluşlar birlik, ulusal, bölgesel ve yerel düzey olmak üzere dört aşamalıdır.

Birlik düzeyinde politika oluşturma ve yürütmede devlet ile hükümet başkanlarından oluşan Liderler Zirvesi, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Konseyi, Avrupa Komisyonu, Sayıştay ve Adalet Divanı en önemli organlardır (Yıldız 2004). Bunlar dışında Bölgeler Komitesi, Ekonomik ve Sosyal Komite, Daimi Temsilciler

Komitesi ve Özel Tarım Komitesi temel organlara yardımcı olan teknik ve tavsiye organları niteliğindedir. Politikaların uygulanmasında gerekli olan finansmanın sağlanmasında yapısal fonlar ve Avrupa Yatırım Bankası ile diğer kredi kuruluşları çeşitli görevler üstlenmektedir. Ayrıca yerel düzeyde örgütlerin bir araya gelerek oluşturdukları birlikler ve federasyonlar birlik düzeyinde rol oynayan organizasyonlar içerisinde sayılabilmektedir.

Birlik düzeyinde kırsal kalkınma çalışmalarında çiftçilerin ve üreticilerin oluşturdukları üretici birlikleri ve bu birliklerin üst organizasyonları da faaliyet göstermektedir. Bu organizasyonlar Tarımsal Organizasyonlar Komitesi (Committee of Agricultural Organisations-COPA), Avrupa Birliği Tarımsal Kooperatifçilik Genel Komitesi (General Committee for Agricultural Cooperation in the European Community-COGECA), genç çiftçiler olan CEJA (Avrupa Genç Çiftçiler Komitesi), tarım ve kırsal kalkınma alanında eğitim ve geliştirme çalışmalarıyla ilgilenen CEFFAR (Tarımsal ve Kırsal Yaşam İçin Avrupa Eğitim ve Geliştirme Merkezi), tarım işçilerinin sorunlarını çözümlenmeyi hedefleyen EFA (Avrupa Tarım İşçileri Federasyonu) ve CEA (Avrupa Tarım Konfederasyonu)'dır.

Ulusal düzeyde kırsal kalkınma konusunda görevli kuruluşlar ise ülkelerin tarımdan sorumlu bakanlıkları, müdahale kurumları, ödeme kurumları, kooperatifler, üretici birlikleri, lisanslı depolar, akredite laboratuvarlar ve bazı özel şirketler sayılabilmektedir (Yıldız 2004). Doğrudan vergilendirme, çiftçi ve çiftlik çalışanlarının sosyal güvenlikleri, araştırma, eğitim, yayım, altyapı, hastalık ve zararlı kontrolleri, doğal afet yardım programları, bazı çevresel veya bölgesel yardım programları gibi konular ulusal düzeyde organların sorumluluğundadır.

AB'nde kırsal kalkınma çalışmalarında yerel düzeyde uygulayıcılar ise yerel ve bölgesel kuruluşlar içerisindeki yerel yönetimler, bunlara bağlı olarak çalışan yerel meclis ve komisyonlar, sendikalar, dernekler, küçük ve orta boy işletmelerin oluşturduğu mesleki örgütlenme gruplar vb. sayılabilir. Bu gruplar kırsal alanın sorunlarını bilen, yakından takip eden ve bu sorunların çözümde önemli roller üstlenebilecek organlar olarak görülmektedir.

Birlik genelinde kırsal kalkınmada amaçlanan hedeflere ulaşmak için mali araçlar, destekleme uygulamaları ve kırsal kalkınma uygulamaları gibi yöntemler de bulunmaktadır.

Mali araç, kırsal kalkınma çalışmalarının finansman desteğinde kullanılmakta olup bu araçlar yapısal fonlardır.

Yapısal fonlar, 1 Ocak 1989 tarihinde Avrupa Tek Senedi'nin yürürlüğe girmesi ile başlamıştır. Fonların başlıca amacı kalkınmada geri kalan bölgelerin ekonomik yönden diğer bölgelerle uyumunu sağlama, sektörleri canlandırma, gençlerin ve işsizlik tehdidi ile karşı karşıya olan kesimlerin istihdama katılımlarını sağlayarak uzun süreli işsizlikle savaşıma, genişlemelerde yeni üyelerin birlik standartlarına ve politikalarına uyumunu sağlama şeklindedir.

Yapısal fonlar; Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF-ERDF-European Regional Development Funds), Avrupa Sosyal Fonu (ASF-ESF-European Social Fund), Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönverme Fonu (ATGYF-FEOGA-European Agricultural Guidance and Guarantee Fund) ve Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı (BYMA-FIFG-Financial Instrument for Fisheries Guidance)'ndan oluşmaktadır.

AB, yapısal önlemler çerçevesinde 2000-2006 yılları için aday ülkeler için 47 milyar Euro, birlik içindeki ülkeler için ise 260 milyar Euro'luk bir bütçe ayırmıştır. Bu bütçenin 213 milyar Euro'luk bölümü, Yapısal Fon çerçevesindeki Programlar (195 milyar Euro) ve Yakınlaşma Fonu (18 milyar Euro) aracılığıyla mevcut 15 AB üyesi ülkenin kullanımına ayrılmıştır (Sırdar 2009). Bu fonların yönetimine ilişkin genel hükümlerin yer aldığı tüzük, 21 Haziran 1999 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi tarafından kabul edilmiştir (EC 1999a). Avrupa Konseyi, 2005 yılında aldığı karar ile Yapısal Fonlar için 2007-2013 yılları için 308 milyar Euro bütçe ayırmıştır. Yapılan bu reform kapsamında yapısal fonlarda hem hedeflerde hem de mali araçlarda değişikliğe gidilmiştir.

AB'nde Gündem 2000 ile birlikte kırsal kalkınma kavramı yeniden belirlenmiş, alınan tedbirlerle beraber kırsal alanların rekabet edebilirliğini geliştirmesi amaçlanmıştır. Gündem 2000 ile AB'nin kırsal alanları için sürdürülebilir bir kırsal kalkınma politikaları çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır.

AB'nde kırsal kalkınmaya yönelik destekleme politikaları Avrupa Konseyi'nin 1257/99 sayılı tüzüğün 33. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeye göre arazi iyileştirilmesi, arazi birleştirilmesi, turizm ve el sanatlarının yaygınlaştırılması, tarımsal yönetim hizmetlerinin tanıtımı, kaliteli tarımsal ürünlerin pazarlanması, kırsal alana götürülen temel hizmetler, köylerin yenilenmesi ve geliştirilmesi, kırsal mirasın korunması, tarım ve bağlantılı faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, tarımsal su kaynaklarının yönetimi, kırsal altyapının iyileştirilmesi gibi faaliyetler desteklenmektedir. Bunun yanında, tarım, ormancılık ve doğa yönetimi ile bağlantılı olarak çevrenin korunması ve hayvan sağlığının iyileştirilmesi, tarımsal afetler sonucu oluşan zararların giderilmesi ve yeni koruma tedbirlerinin tanıtımı gibi kırsal kalkınmayla ilişkili diğer faaliyetler de Birlik tarafından desteklenmektedir (Anonim 2003a). Bu desteklemeler belirli bir düzene göre yapılmakta olup programlama, ortaklık, yerinden yönetim, izleme ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır (Anonim 2003a).

Kırsal kalkınma desteklemelerinde birlik içindeki üye ülkelerde öncelikler farklı olmaktadır. Bazı ülkeler kırsal altyapıya ve köyleri yenilemeye yönelik kullanırken bazıları ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve KOBİ'lere destek amacıyla kullanılmaktadır (Güder 2003).

Ayrıca birlik, çiftlik araçlarının modernleştirilmesi, işletme gelirleri ve yaşam standartlarını arttırmak, çiftçilerin çalışma koşullarını iyileştirmek amacıyla ekonomik sürdürülebilirliğini kanıtlamış olan çevre, hijyen ve hayvan bakımı standartlarını sağlayan ve yeterli mesleki yeteneğe ve birikime sahip tarımsal işletmelerde yatırımları desteklemektedir. Bu desteklemeleri gerçekleştirmek amacıyla bazı yatırımları ön planda tutmaktadır. Birliğin toplam destek oranı doğal koşulların üretim maliyetlerini arttırdığı, tarımsal üretimin azalmasına yol açtığı, bu nedenle de çiftçilik yapmanın zor olduğu, uzun vadede tarımsal faaliyetlerin devamının tehlikede kabul edildiği alanlar

olan dezavantajlı bölgelerde yatırımların %50'si, diğer alanlarda %40'ıdır. Fakat bu oran genç çiftçiler için %5 daha fazla olacak şekilde değişmektedir (Anonim 2003a).

Avrupa Birliği, kırsal kalkınma politikaları kapsamında ormanların korunmasına yönelik faaliyetleri de desteklemektedir. Bu desteklemeler 1257/99 sayılı Konsey Tüzüğü'nün 30-32. maddelerine göre yapılmaktadır.

AB'nde kırsal kalkınma uygulamaları üye ülkelerin ulusal girişimleri tarafından uygulandığı gibi birlik genelinde girişimlerle de uygulanmaktadır. Her iki girişim de yapısal fonlar tarafından finanse edilmektedir. Bu iki girişimin ana hedefleri bölgesel ve kırsal kalkınmanın ortak sorunlarına çözümler getirmek, üye devletler arasında ve bölgeler arasında deneyimlerin paylaşılmasını ve sınır aşan işbirliğini geliştirmek ve sürdürmek şeklindedir.

Ulusal girişimlerde üye ülkeler, sivil toplum örgütleri veya yerel yönetimler aracılığıyla ve gelişme programları ile desteklenmektedir. Ulusal girişimler bir ortaklığın sonucu olarak ortaya çıkmakta ve programın uygulanmasında aktif rol oynayan kuruluşlar ve yerel yönetimlerle birlikte, üye ülkelerin hükümetleri bu ortaklığa katılmaktadır. Program, ulusal hükümetler ile birlikte karara bağlanarak, Avrupa Komisyonu tarafından onaylanmaktadır (Ekim 2006).

Topluluk girişimi ile ilgili uygulanacak esaslar Yeşil Kitap'ta belirtilmiştir. Yeşil Kitap ile Komisyon, her girişim için uygulanacak esasları belirlemiş, üye devletler tarafından önerilen programlar kabul edilirse, projeler uygulamaya konulmaktadır. Topluluk girişimleri 1994-2000 yılları arasında olarak 13 adet program uygulanmıştır. Bu programlar; Sınır Bölgelerinde İşbirliği ve Enerji Şebekesi (Interreg II), Çok Uzak Bölgeler (Regis II), İstihdam ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi (Employment), İşgücünün Endüstriyel Değişikliklere Uyumu (Adapt), Kömür Madenleri Bölgelerinin Ekonomik Dönüşümü (Reacher II), Çelik Alanlarının Ekonomik Dönüşümü (Resider II), Savunma Sektöründe Ekonomik Dönüşüm (Konver), Tekstil Sektöründe Ekonomik Dönüşüm (Retex), Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Tek Pazara Uyumu (SMEs), Kentsel Alanlar (Urban), Balıkçılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması (Pesca), Kuzey

İrlanda İçin Barış Programı (Peace) ve Kırsal Kalkınma (Leader II)'dir. Topluluk girişimine 2000-2006 yılları arasında 4 yeni girişim ilave edilmiştir. Bunlar; Sınır Bölgelerinde İşbirliği ve Enerji Şebekesi (Interreg III), Kırsal Kalkınma (LEADER+), Avrupa İstihdam Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı (Equal) ve Kentsel Alanlar (Urban)'dir.

4.1.3. Türkiye'de kırsal kalkınma uygulamaları

4.1.3.1. İzlenen politikalar

Türkiye kuruluşundan günümüze konu ile ilgili kurum ve kuruluşlar, kırsal alanları kalkındırmak, ulusal kalkınma çalışmalarını bütünleştirmek ve kent ile kırsal alanlar arasındaki ekonomik dengesizliği gidermek amacıyla yerel, bölgesel ve ulusal ölçeklerde önemli çalışmalar yapmış ve yapmaktadır. Türkiye’de yürütölmek olan kırsal kalkınma kapsamlı çalışmalar genelde planlı dönem öncesi ve sonrasında uygulamalar şeklinde iki grupta incelenebilir.

1. Planlı Dönem Öncesindeki Kırsal Kalkınma Çalışmaları

Türkiye kuruluşundan itibaren sosyal ve ekonomik kalkınmasını belirli bir plan ve program içinde yürütme gereğini duyan ve planlı bir kalkınmayı tercih eden ölkeden biridir. Ancak, Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunda özellikle ekonomik alanda önemli güçlüklerle karşılaşmış ve bu nedenle yeni ekonomik yapılanmayı gerçekleştirmek için yasa, yönetmelik çıkarma gibi pek çok yeni düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemelerden başlıcaları Köy Kanunu, I. İktisat Kongresi, I. Köy Kongresi, aşar vergisinin kaldırılması, sıtma verem savaş, eğitmen yetiştirilmesi, köy enstitülerinin açılması ve Atatürk Orman Çiftliği'nin kurulması vb. sayılabilir (Taşcıoğlu ve ark 2008).

a. Köy Kanunu: Bu kanunda kırsal kalkınmanın köyden başlaması gerektiği vurgulanmış, kırsal alanda ve köylerde yaşayanların kendi kendini yönetme hakkına kavuşturulmasının gerekliliği belirtilmiştir (Bakırcı 2003). Kırsal kesimin çağdaşlaşmasını sağlamaya yönelik çıkarılan Köy Kanunu'nda kalkınmanın köyden başlaması gerektiği, köylere hukuki bir kişilik tanıyan olması ve tarihimizde ilk defa

köy topluluklarının özerk bir yapıya kavuşturuluyor olmasından dolayı önemlidir. Köye tanınan özerklikle birlikte, seçilen yönetsel organlara ve köy halkına, köy yaşamı için gerekli altyapı ve benzeri hizmetleri yapma, daha iyi yaşam koşulları sağlama yükümlülüğü getirilmiştir. Böyle bir yaptırım, toplumu kalkınmaya, çağdaşlaşmaya ve iyi yaşam için koşulları oluşturmaya yöneliktir (TKB 2004).

b. Birinci İktisat Kongresi: 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında Türkiye'nin çiftçi, tüccar, sanayi ve işçi sınıfından seçilen 1135 üyenin katıldığı ve İzmir'de yapılan kongrede ülkenin kalkınma sorunları ele alınmış ve kırsal kesimin sorunlarına ilişkin köylerde yaşamın devamlılığının sağlanması ve tarımda makineleşmenin gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca kongrede o dönemde tarımsal kredi alımında yaşanan sorununun çözümlenmesi, tarımsal eğitimin kırsal kalkınmaya yönlendirilmesi ve tarımsal eğitimin uygulamalı olarak üreticilere benimsetilerek, kırsal alanda önderlik yapabilecek köy kökenli kişilerin köylere yerleşmeleri sağlanarak, kırsal kalkınma faaliyetlerinde çalışmaları önerilmiştir (TKB 2004).

c. Birinci Köy Kongresi: 1938 yılında düzenlenen kongrede, tarımla ilgili teknik konular yanında köylerin bazı sosyal ve ekonomik sorunları da kongre kapsamına alınmıştır. Köy kalkınması ve tarımsal gelişim için seferberlik yapıldığı ve köyün toplumsal yapısı, yaşantısı ve ekonomik gereksinimleri amacıyla köy kalkınması hakkında bir rapor hazırlanmıştır.

d. Aşar vergisinin kaldırılması: Aşar, Osmanlı İmparatorluğundan kalma ve tarım ürünlerinden hasat sonrasında "ürün" olarak alınan bir vergiydi. Verginin toplanması arttırma yoluyla "mültezim"e bırakılmıştır. "Mültezim"ler, genellikle bölgelerin tefecileri ve tüccarları konumundaki kişilerden oluşmaktaydı, Aşarın kaldırılması ile kırsal alanda bu kişilerin etkileri azalmıştır. Fakat devlet, aşarın kaldırılmasından doğan gelir açığını arazi vergisi ve tekelleşmelerine zam yapmak yoluyla kapatmaya çalışmıştır. Bu ise yine küçük ve orta çiftçinin zararına olmuştur.

e. Toprak edindirme ve tapulamaya ilişkin düzenlemeler: 1934 yılında çıkarılan "İskan Kanunu" ile tarımsal faaliyetin yapılabilmesi için az topraklı veya topraksız

köylüleri toprak sahibi yapma amaçlanmıştır. Kanun ile ikiden çok nüfuslu ailelere 6-15 hektar arasında toprak ile çift hayvanı, araç-gereç, tohumluk, ahır, samanlık gibi yerlerin de verilmesi öngörülüyordu (RG 1934a). Tapu Kanunu'nda ise sahibi olmayan toprakların onları imar edenlere parasız tapusunun verilmesi hedeflenmiştir (RG 1934b). Bu gelişmeler yanında 1945 yılında toprak mülkiyetinin tarımsal üretimi artıracak biçimde yeniden düzenlenmesi ve çeşitli nedenlerle tarımsal amaçlı kullanılmayan toprakların tarıma kazandırılması amacı ile "4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Yasası" çıkarılmıştır. Yasa ile daha çok kamuya ait tarım topraklarının dağıtımına ilişkin uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

f. Köy Enstitüleri: Cumhuriyet döneminde, kırsal kalkınmaya yönelik eğitim alanında yapılmış bir girişimdir. Köy Enstitüleri, kır kökenli çocukların başta öğretmenlik olmak üzere kırsal alan ve köy için gerekli ve geçerli mesleki bilgilerle donatılıp yeniden köye gönderilmesiyle tabanın değişmesini amaçlamaktaydı. Dünyada örnek bir eğitim denemesi olarak Köy Enstitüleri girişimi ile köy çocukları için fırsat eşitliği sağlanmış, eğitimin yüksek maliyetini düşürmüş, köyün içinden çıkanların, köyle ilişkisi kesilmeden eğitilip köye gönderilmesi köyü en iyi tanıyanların eline bırakılması sonucunu doğurmuş, köyün kalkınması için gerekli yerel önderlik bunun için yararlı becerileri kazanmış köylü gençlerin eline geçmiş, ulusal kültürün yaratılmasında, folklorun ortaya çıkarılması gibi kırsal alanda değişimlere neden olmuştur.

Türkiye'de köy ve köylü sorunlarına ilişkin çalışmalar Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren yoğunluk kazanmıştır. Fakat bunlar birbirinden kopuk, dağınık çalışmalar olarak sürdürülmüş ve kırsal alanda yaşayanlara etkileri belirlenememiştir. Tarımsal kredi, çiftçiyi topraklandırma yasası gibi politikaların da köyün toplumsal yapısını değiştirecek nitelikte olduğunu söylemek zordur. Bunlar daha çok büyük işletmelerin işine yaramıştır. Yapılmak istenilen çalışmalar çoğunlukla karşı güçlerin engellemelerine yenik düşmüş, yaşanan şiddetli ekonomik krizler ve yetersizliklerde kırsal kalkınma ile ilgili sorunların çözümlenmesini güçleştirmiştir (TKB 2004).

Çizelge 4.1. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kırsal Kalkınma

Plan	Yıl	Ele Alınan Konular
1.	1963-1967	Toplumsal kalkınmaya öncelik verileceği belirtilmiştir. Planda, yerleşim yerlerinin dağınık ve küçük birimler halinde olmasının köy kalkınmasını olumsuz yönde etkileyeceği, kırsal kalkınmanın bir yerleştirme politikası çerçevesinde düşünülmesi gerektiği bu amaçla kırsal kalkınma ile ilgili politikaların ortaya konması için kırsal yerleşim yerlerinin genel yapısının belirlenmesine yönelik araştırmalar yapılması önerilmiştir. Bu kapsamda tarım, sağlık, sulama, iletişim, ulaştırma, köy konutları, el sanatları gibi konularda toplum kalkınması çalışmalarının yürütüleceği belirtilmiştir.
2.	1968-1972	Köy ve köylü sorunları üzerine durulduğu görülmüştür. Birinci planda ortaya konulmayan bu sorunlarla ilgili başlık açılmış ve toplum kalkınması alanı oldukça daraltılmıştır.
3.	1973-1977	Köy ve köylü sorunları hakkında çalışmalara devam edileceği belirtilmiştir. Planda köye yönelik altyapı ve toplumsal hizmetlerin bir bütün içinde köye götürülmesi, bunların yanında tarım ve toprak reformunun gerçekleştirilmesi, pazarlama, tüketim, kredi vb işlere yönelik çok yönlü bir kooperatifçiliğin yaşama geçirilmesine yönelik çalışmalar yer almıştır.
4.	1979-1983	Köy-kent kavramı ele alınmıştır. Ayrıca toprak düzenlemesi, kooperatifleşme ve devlet desteği gibi konular başlıklar halinde incelenmiş ve gelir dağılımını bütün alanlarda iyileştirerek tarımsal gelişme ile köylü kalkınmasını bir tutma, köylünün kalkınma olanaklarının, üretim gücünün ve gelirinin artırılması, kırsal alanda gelişmenin hızlandırılması, yaşama düzeyinin yükseltilmesi gibi temel hedefler belirlenmiştir.
5.	1985-1989	Kırsal alanın kalkınmasına yönelik “başta içme suyu, elektrik, haberleşme, sağlık ve eğitim olmak üzere köy ve şehir arasındaki altyapı ve hayat standartları arasındaki farkları gidermek” temel hedef olarak belirlenmiştir.
6.	1990-1994	Kırsal alana götürülen hizmetler alt başlığında “kırsal kesime dinamizm kazandırmak amacıyla kırsal alan planlama yaklaşımı çerçevesinde hizmetlerin ve tarıma dayalı sanayi yatırımlarının merkez köy ve kasabalara yönlendirilmesi desteklenecektir” denilmiştir.
7.	1996-2000	Planın “kırsal altyapı” başlığı altında kırsal alana yönelik yapılan çalışmalarda görülen aksaklık ve eksikler saptanırken, merkez köylerin destekleneceği belirtilmiştir.
8.	2001-2005	Kırsal kalkınma yönelik düzenlemelerde kırsal alanda istihdamın artırılması, gelir arttırıcı ekonomik faaliyetlerin desteklenmesi, her düzeyde katılımcılığa önem verilmesi, toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik tarımsal altyapının yaygınlaştırılması, toprak ve su kaynaklarının korunarak geliştirilmesi gibi yaklaşımlar yer almıştır.
9.	2007-2013	Kent ile kırsal alan arasında sosyo-ekonomik yapıdaki dengesizliklerin bölgesel gelişme politikası ile giderilmesi gerekliliği belirtilmiştir. Ayrıca kırsal kesimin kalkınmasının sağlanması için Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji belgesinin yürürlüğe konulduğu, kırsal kalkınma politikalarının etkinliğinin artırılması için karar alma süreçlerinde ilgili kuruluşların yer alması öngörülen bir kırsal kalkınma kurumu ile uygulama ve ödeme birimi kurulmasına ilişkin çalışmalar devam etmekte olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte 2005 ve 2006 yıllarında köy altyapılarının iyileştirilmesi amacıyla il özel idareleri ile mahalli idare birliklerine doğrudan kaynak tahsis edildiği ve Köylerin Altyapısını Destekleme Projesi (KÖYDES) uygulamaya konulduğu belirtilmiştir. Planda kırsal kesimde üretici örgütlenmeleri güçlendirilerek AB tarım piyasaları ile bütünleşme çerçevesinde yeniden düzenleneceği bu amaçla kırsal alanda, tarım ve tarım dışı ekonomik faaliyetlere yönelik insan kaynakları geliştirileceği söz edilmiştir.

Kaynak: Bakırcı 2003, DPT 1963, DPT 1968, DPT 1973, DPT 1979, DPT 1985, DPT 1990, DPT 1996, DPT 2001, DPT 2006c

11. Planlı Dönem Sonrasındaki Kırsal Kalkınma Çalışmaları

Türkiye’de planlı dönemle birlikte kırsal alana ve kırsal kalkınmaya yönelik yaklaşımlar önceki dönemden genel olarak farklı olmuştur. Önceki dönemde çıkarılan temel kanunların yanında bu dönemdeki kırsal kalkınma çalışmalarında sanayileşme, tarımda modernleşme ve kentleşme bir bütün olarak ele alınmış ve köy kalkınmasının ulusal kalkınmanın bir parçası olduğu ve birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmıştır (Çağlar 1986).

Planlı dönemlerde beş yıllık kalkınma planlarında kırsal kalkınma ile ilgili olarak ele alınan başlıca konular Çizelge 4.1’de özetlenmiştir.

Ayrıca bu dönem içinde bölgesel kalkınma projelerinden Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Projesi (DOKEP) uygulamalarına başlanmıştır. Bu bölgesel kalkınma yanında Çorum - Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi, Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi, Bingöl – Muş Kırsal Kalkınma Projesi, Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi, Erzincan – Sivas Kırsal Kalkınma Projesi ve Ordu – Giresun Kırsal Kalkınma Projesi gibi kırsal kalkınma projeleri uygulamaları yapılmıştır. Günümüzde ise Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi, Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi ve Diyarbakır-Batman-Siirt Kırsal Kalkınma Projesinin gibi kırsal kalkınma projelerinin uygulamaları devam etmektedir (DPT 2007a).

Ayrıca 2001–2023 dönemini kapsayan "Uzun Vadeli Gelişme Stratejisi"nde, Türkiye’nin AB’ne tam üyelik sürecinde ekonomik ve toplumsal alanda yeniden yapılanmasına ve bilgi toplumuna dönüşerek, önce bölgesel güç olarak etkinliğini daha da artırması, daha sonraları ise küresel düzeyde etkili bir dünya devleti olması temel amaç olarak belirlemiştir. Türkiye için çıkarılan bu stratejik planı ile belirlenen bu temel amaca ulaşmada kırsal alanların kalkındırılmasının da önemli katkılar sağlamasına yönelik "Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS)" yayınlanmıştır. Bu kapsamda kırsal kalkınma faaliyetlerine bütüncül bir politika çerçevesi oluşturmak, 2006 yılında hazırlanması ve uygulamaya konulması öngörülen “Kırsal Kalkınma Planı”na esas

teşkil etmek, ulusal ve uluslararası kaynaklarla finanse edilecek kırsal kalkınma program ve projelerinin hazırlanması ve uygulanmasında ilgili kesimlere perspektif sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Belge, yalnızca kırsal kalkınma konusunda hazırlanmış resmi bir belge hüviyeti taşımaktadır.

Strateji Belgesiyle yerel kaynaklara dayalı olarak kırsal ekonominin rekabet gücünün yükseltilmesi, iş ve gelir olanaklarının artırılması, insan kaynaklarının ve örgütlenme düzeyinin geliştirilmesi, fiziki ve sosyal altyapı hizmetlerinin yaygınlaştırılması, etkinleştirilmesi ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve kırsal çevrenin, doğal ve kültürel varlıkların korunarak geliştirilmesi suretiyle kırsal toplumun refahının artırılması hedeflenmektedir.

Bu hedefin gerçekleştirilmesi, çok sektörlü bir kalkınma yaklaşımı ve kırsal yörelerin farklılaşan ihtiyaç ve koşullarına duyarlılığı gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, söz konusu yaklaşım, konuyla ilgili pek çok kamu kurumunun yanında, kamu dışı aktörlerin de etkin katılım, katkı ve işbirliğini zorunlu kılmaktadır.

Bu perspektifle hazırlanan, Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji belgesi 25.01.2006 tarih ve 2006/1 sayılı Yüksek Planlama Kurulu kararı ile kabul edilmiş ve 04.02.2006 tarihli ve 26070 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Strateji belgesinden sonra, “Kırsal Kalkınma Planı” hazırlık çalışmaları yürütülerek ve bu planın uygulanması ile ilgili olarak AB’ye uyum çalışmalarında dikkate alınarak gerekli idari yapılanma çalışmaları gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

4.1.3.2. Türkiye’de uygulanan bazı kırsal kalkınma projeleri

Türkiye’de planlı dönemden günümüze bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesi amacıyla kırsal alana yönelik çeşitli projeler uygulanmış ve uygulanmaktadır. Kırsal kalkınma ve bölgesel kalkınmaya yönelik etkili bir araç olarak görülen bu projelerin finansmanı kamu ile kısmen çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanmakta ve genel olarak "Kırsal Kalkınma Projesi" olarak kabul görmektedir.

Bu projelerde; kırsal alanda yaşayan bireylerin refah düzeylerini, yaşam kalitelerini yükseltmek, kırdan kente göçü engellemek ve kırsal alanların yapısal sorunlarını ortadan kaldırma amaçlanmaktadır.

Kırsal kalkınma projeleri entegre projeler olup birden fazla kurum veya kuruluş bu projelerde görev almaktadır. Bu nedenle Türkiye'de uygulanan kırsal kalkınma projelerinde; TKB'na bağlı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü, Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü ile Orman Bakanlığı'na bağlı Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrol Genel Müdürlüğü, Orman ve Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve T.C. Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü gibi çeşitli kurum ve kuruluşlar görev almaktadır (Berk 2004).

Türkiye'de gerçekleştirilen ve devam eden birçok kırsal kalkınmaya yönelik proje bulunmaktadır. Bu projeler;

a) Uygulamaları tamamlanmış bazı kırsal kalkınma projeleri;

- Çorum - Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi
- Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi
- Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi
- Bingöl - Muş Kırsal Kalkınma Projesi
- Ordu - Giresun Kırsal Kalkınma Projesi
- Doğu Anadolu Havza Geliştirme Projesi
- Köy Kent Projesi
- Köy Merkezli Tarımsal Üretim Destek Projesi
- Sosyal Ormancılık Projesi
- Tarımsal Yayım ve Uygulamalı Araştırma Projeleri
- Televizyon Yoluyla Yaygın Çiftçi Eğitim Projesi

b) 2010 yılı itibarı ile halen uygulanmakta olan bazı kırsal kalkınma projeleri:

- Sivas - Erzincan Kalkınma Projesi

- Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi
- Diyarbakır - Siirt Batman Kalkınma Projesi
- Ardahan - Kars - Artvin Kalkınma Projesi
- Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi Projesi
- Çoruh Nehri Havza Rehabilitasyon Projesi
- Tarımsal Yayımı Geliştirme Projesi (Tar Gel)
- Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
- GAP Entegre Kırsal Kalkınma Projesi

Türkiye'de dış finansman yöntemiyle yürütülmüş kırsal kalkınma projelerinin bazıları kronolojik sıraya göre aşağıda özetlenmiştir.

a. Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi (1976-1984); FAO ve IMF işbirliği ile hazırlanmış olan bu proje Türkiye'de uygulanan ilk entegre kırsal kalkınma projesidir. III. BYKP döneminde DB'ndan 72,1 milyon ABD doları finansman sağlanmıştır. Ancak projenin toplam maliyeti 207,2 milyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir (Gülçubuk 1997). Projenin temel amacı, Çorum ve Çankırı illerinin sosyal ve ekonomik yönden kalkındırılmasıdır (Çakı 1983; Kılıç 1997). Proje ile Çorum ve Çankırı'da yaşayan 80.000 çiftçi ailesinin gelir ve yaşam düzeylerini yükseltmek, bunun için bitkisel ve hayvansal faaliyetleri desteklemek, aktif nüfusun kente göçünü durdurmak, nadas alanlarını mümkün olduğunca azaltmak, yeni üretim alanları ile altyapı hizmetlerinin geliştirilmesini sağlamak alt amaçlar olarak belirlenmiştir (Erkan 2002). Bu proje ile bazı hedefler ulaşılmasına karşın istenen hedeflere bazı konularda ulaşlamamıştır.

b. Erzurum Kırsal Kalkınma Projesi (1984-1989); Türkiye'de uygulanan ikinci proje olan Erzurum Kırsal Kalkınma Projesinin amacı; göç olayının durdurulması, yörede tarımsal üretim ve çiftçi gelirlerinin artırılması, kırsal altyapının geliştirilmesi, kredi hizmetlerinin ve olanaklarının yaygınlaştırılması, istihdamın genişletilmesidir (Erkan 2002; Gülçubuk 1997; Kılıç 1997).

Proje ile tarımsal faaliyetlerle ilgili olarak çiftçilere teknolojik gelişmeler tanıtılmış, hayvan yetiştiriciliği konusunda bilgiler verilerek çiftlik hayvanlarına yönelik suni tohumlama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Eğitim faaliyetleri, hizmet içi eğitim kursları ve çiftçilere teknik konularda bilgiler verilmesi şeklinde olmuştur. Bunun dışında yurt dışı eğitim ve danışmanlık hizmetleri FAO tarafından yürütülmüştür.

Türkiye ile DB ve Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) arasında yapılan anlaşmaya göre, projenin toplam maliyeti 137 milyon ABD doları olarak hesaplanmış, bunun 40 milyon ABD doları Dünya Bankası, 20 milyon ABD doları ise IFAD tarafından karşılanmıştır. Ancak söz konusu kuruluşlar aracılığıyla temin edilen 60 milyon ABD doları kredinin 45 milyon ABD doları kullanılabilmiştir, projede gerekli olan 77 milyon ABD doları ise ulusal kaynaklardan karşılanmıştır (Anonim 1987). Proje ile kırsaldan kente yaşanan göçte azalma yaşanmış, çiftçilere bazı konularda eğitim verilmiş, altyapıda çalışmalar yapılmış ve üreticilere T.C. Ziraat Bankası kanalıyla kısa, orta, uzun vadeli olmak üzere işletme ve yatırım kredileri verilmiştir.

c. Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesi (1990-1999); Proje, Bingöl ve Muş illerinin kırsal kesiminde tarımsal üretimi arttırarak fakirliği azaltmak, yeni istihdam olanakları yaratmak, kırsal alanda yaşayan çiftçi ailelerinin bireysel girişimlerde bulunmalarını desteklemek, özellikle kadınların yaşam standartlarının yükseltmek amacıyla hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur (Aykaş 1992).

Proje çerçevesinde; çeşitli tarımsal ekipmanlar satın alınmış, hizmet binaları ve lojman inşa edilmiş, 4.660 adet demonstrasyon çalışması gerçekleştirilmiş, 324 adet tarla günü yapılmış, 564 adet çiftçi toplantısı ve kursu düzenlenmiştir. Ayrıca projede 434 adet arıcılık ünitesi, 10 adet alabalık tesisi inşa edilmiş, 40 adet örtü altı üretim alanı, 228 adet halı-kilim ünitesi kurulmuştur.

Projenin toplam maliyeti 52.5 milyon ABD doları olarak hesaplanmıştır. Toplam maliyetin 20.5 milyon ABD dolarını IFAD karşılarken, 32 milyon ABD doları iç kaynaklarla karşılanmıştır (TKB 2005a).

ç. Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi (1991-2001); Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi'nin genel amacı, bölge kırsalının en fakir kesimini oluşturan yaklaşık 30.000 ailenin yaşam kalitesini ve gelir düzeylerinin yükseltilmesidir. Bölge IFAD'ın hedef olarak alabileceği bir durumda olmasından dolayı bu bölgede kırsal kalkınma projesinin uygulanması öngörülmüştür. Ayrıca IFAD'ın bölgeye destek olmasının nedenleri arasında Yozgat ilinde yaşayan kırsal nüfusun %35'inin yılda 300 ABD dolardan daha az gelir elde etmesi ve buna bağlı olarak da ilin kalkınma göstergeleri bakımından ülke genelinde alt seviyelerde olmasıdır (TKB 1991).

Projenin temel hedefi, kırsal alanında yaşayan yoksul çiftçi ailelerinin yaşam kalitesinde sürekli bir iyileşme sağlamasıdır. Bu hedeflere yönelik olarak, köylere içme suyu tesis inşaatları, yolları, sulama faaliyetleri, tarımsal teknolojilerin kullanımı, tarımsal kredi, hayvancılık, ormancılık alanında ve kırsal altyapıya yönelik çeşitli hizmetler götürülmüştür (Kılıç 1997).

Proje sonunda toplam maliyet 40.5 milyon ABD doları olup bu maliyetin 16.4 milyon ABD doları IFAD, 24.1 milyon ABD doları ise T.C. Hükümeti tarafından karşılanmıştır (Berk 2004).

d. Erzincan-Sivas Kırsal Kalkınma Projesi (1992-1998); Projenin bütçesi 71.4 milyon ABD doları olup bunun 20 milyon ABD doları dış finansman yoluyla karşılanmıştır.

Bu projenin amaçları, kırsal nüfusun gelir ve yaşam düzeyini yükseltmek, kırsal altyapıyı iyileştirmek, ormancılığı geliştirmek ve erozyonu önlemek olarak sıralanabilir (Erkan 2002; Gülçubuk 1997). Bunun yanında kadın çiftçilerin bulunduğu kooperatiflerin desteklenmesi, çevre koruma, küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin geliştirilmesine yönelik çalışmalarda bu proje kapsamında ele alınmıştır (Anonim 2003b).

e. Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi (1996-2004); Ordu ve Giresun kırsal alanında 916 köyde yaşayan ailelere yönelik uygulanan Ordu-Giresun Kırsal Kalkınma Projesi'nde temel amaç; doğal kaynakların etkin kullanımının sağlanması, katılımcılığın en üst seviyeye çıkartılması, bölgede bulunan yoksul ailelerin gelirlerinin arttırılması ve

sosyo-ekonomik yaşam düzeyinin yükseltilmesidir. Proje ile tarım ve gelir getirici faaliyetler, ormancılık, erozyon kontrolü, içme suyu, stabilize yol yapımı ve rehabilitasyonu gibi kırsal altyapı çalışmaları yürütülmüştür (Gülçubuk 1997, Erkan 2002, Anonim 2003b).

Proje iç kaynaklarla, demostrasyon ve çiftçi-personel eğitimi konularında sınırlı olarak başlamış daha sonra dış kaynakların kullanımıyla proje faaliyetleri etkin olarak uygulamaya geçirilmiştir.

Proje faaliyetleri olarak TKB tarafından Ordu ilinde bir eğitim merkezi yapılmış, il ve ilçe müdürlüklerinde yenileme çalışmaları tamamlanmış, illerin ihtiyacına göre çeşitli miktarlarda taşıt, alet-ekipman, laboratuvar malzemesi, bilgisayar ve çeşitli tarımsal girdilerin alımı gerçekleştirilmiştir. Yine Köy Hizmetleri tarafından 201 hektar tarım alanı sulamaya açılmış, 57 üniteye içme suyu tesisi yapılmış, 142 km köy yolu stabilize kaplanmış ve 53 km köy yolu tesviye edilmiştir. Orman Bakanlığı proje kapsamında 133 hektar alanda ağaçlandırma, 220 hektar alanda erozyon kontrolü, 70 hektar alanda da mera ıslahı çalışmaları gerçekleştirmiştir (TKB 2004).

Projenin bütçesi 51 milyon ABD doları olup 28 milyon ABD doları IFAD tarafından karşılanmıştır (Gülçubuk 1997).

f. Toros Dağ Köyleri Projesi (1991-1998); "Toros Dağ Köylerindeki Küçük Ölçekli Tarım İşletmelerinde Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Projesi" isimli bu proje Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi, ICARDA (International Center for Agricultural Research in the Dry Areas) ve çiftçilerin işbirliği ile yürütülmüş uygulamalı bir kırsal kalkınma projesidir. Bu proje için ICARDA 120 bin ABD doları destek sağlamıştır (Erkan 2002).

Bu projenin amaçları; çiftçilerin uygulamakta oldukları üretim sistemlerini incelemek, çiftçilerle birlikte çalışarak bölge koşullarına uygun yeni teknolojiler geliştirmek, araştırma bulgularını çiftçilere ve ilgili kuruluşlara yaymaktır (Erkan 2002).

g. Sivas-Erzincan-Tunceli Kırsal Kalkınma Projesi (1993-2006); Proje ile Sivas, Erzincan, Tunceli'de illerinde bulunan küçük çiftçilerin bir kooperatif altında

toplanması, tarımsal girdi, kredi temini, üretim, işleme ve pazarlamada karşılaştıkları sorunların çözülmesi amaçlanmaktadır. Projede; kırsal altyapının düzeltilmesi, kırsal alanda üretici örgütlenmesinin özendirilmesi, kırsal alanda yaşayan bireyler için ek gelir getirici faaliyetlerin teşvik edilmesi, sulama hizmetlerinin etkinleştirilmesi ve mesleki eğitim faaliyetleri sunulan hizmetler arasındadır.

Sivas-Erzincan-Tunceli Kırsal Kalkınma Projesi'nin toplam maliyeti 60 milyon ABD doları olarak belirlenmiş olup bu maliyetin yarısı dış finansman, 15 milyon ABD dolarının bölge üreticisinden ve geriye kalan 15 milyon ABD dolarının ise T.C. Hükümeti tarafından bütçe ve iç kaynaklar yoluyla karşılanması planlanmıştır (Berk 2004).

Türkiye'de uygulanan kırsal kalkınma projelerinde alınan olumlu sonuçlara karşın bu projelerin planlama ve uygulama aşamalarında aksayan yönler olmuştur. Türkiye'de uygulanan kırsal kalkınma projelerinde aksayan yönler; merkezin karar alıcı olması, hedef kitlenin isteklerinin dikkate alınmaması, karşılıklı güven ortamının sağlanamaması, projelerde yer seçiminde önceliklerde siyasi tercihlerin etkin olması bunun sonucu olarak maddi ve manevi kayıpların oluşması, projelerde yer alan kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanamaması şeklinde sıralanabilir. Diğer yandan kırsal kalkınma projelerinde uygulayıcı kuruluşların değiştirilmesi, bürokrasinin yavaş işleminin etkisi, yerel proje elemanlarının yetkilerinin kısıtlı olması ve projeye geç başlanması ile alınan kredilerin bir miktarının kullanılamaması da etkili olmuştur (Berk 2004).

Türkiye'de bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltıcı ve daha fazla ilin kalkınmasını sağlayan projelerde uygulanmış ve uygulanmaya devam etmektedir. Bu projeler aşağıda özetlenmiştir.

a. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) (1977-2010); GAP, Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde yapımı öngörülen barajlar, hidroelektrik santraller ile sulama tesislerinin yanı sıra kentsel ve kırsal altyapı, tarımsal altyapı, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık, konut, turizm ve diğer sektörlerdeki yatırımları da içeren çok yönlü bir bölgesel kalkınma projesidir. Projenin temel hedefi, bölge halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge

ile diğler bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam olanaklarını artırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi milli kalkınma hedeflerine katkıda bulunmaktır. GAP, çok sektörlü, entegre ve sürdürülebilir bir kalkınma anlayışı ile ele alınan bir bölgesel kalkınma projesidir. Proje alanı Fırat ve Dicle havzaları ile yukarı Mezopotamya ovalarında yer alan 9 ili (Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak) kapsamaktadır (GAP 2011).

Fırat ve Dicle nehirleri üzerindeki sulama ve hidroelektrik amaçlı projeler olarak planlanan GAP, 1980'lerde çok sektörlü, sosyo-ekonomik bir bölgesel kalkınma programına dönüştürülmüştür. Kalkınma programı, sulama, hidroelektrik, enerji, tarım, kırsal ve kentsel altyapı, ormancılık, eğitim ve sağlık gibi sektörleri kapsamaktadır. Su kaynakları programı kapsamında 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali ve 1.82 milyon hektar alanda sulama sistemleri yapımını öngörmektedir. Toplam maliyeti 32 milyar ABD doları olan proje'nin, enerji santrallerinin toplam kurulu gücü 7476 MW olup yılda 27 milyar kilowat saat enerji üretimi öngörülmektedir (GAP 2011).

GAP'da, farklı sektörlerde çeşitli kuruluşların tarafından yürütülen bu yatırımlar için ayrılan ödenekler projeleri uygulayan kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım bütçesinde yer almakta ve ilgili kurum tarafından kullanılmaktadır (GAP 2011).

GAP'ın ilk yıllarında koordinasyonu yürüten DPT 1988 yılında, GAP'ı entegre ve çok sektörlü bir sosyo ekonomik kalkınma projesi olarak ele almak amacı ile GAP Master Plan çalışması başlatmıştır. Bu çalışma ile bölgenin değişen demografik, toplumsal, çevresel ve ekonomik koşulları dikkate alınarak GAP Master Planı güncelleştirilmiştir (GAP 2011).

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında, kırsal kalkınma başlığı altında olmayan ancak kırsal alanda yaşayanlara yönelik küçük çaplı çalışmalar da yürütülmektedir (Koç 2005). Bu çalışmalar ile kırsal alanda yaşayanların eğitim, örgütlenme, yaşam ve gelir düzeylerinin artırılması amaçlanmaktadır. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı'nın koordinasyonu ve katkıları ile DB, BM Kalkınma Programı (UNDP), FAO, Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra

valilikler, belediyeler, kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile bölge çapında başarılı olan çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir (DPT 2000a).

b. Doğu Anadolu Projesi (DAP); DPT tarafından 1998 yılında hazırlanan bölgenin öncelikli sektörleri olan hayvancılık başta olmak üzere tarımın ve tüm ekonomik ve sosyal sektörleri içerisine alan, özel sektörün bölgede gelişmesini öngören ve özel sektör yatırımlarına öncülük etmeyi amaçlayan bir projedir. Bu projede Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Bayburt, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van gibi ekonomik açıdan geri kalmış 16 ilini kapsayan bir bölgesel kalkınma projesidir.

Proje ile öncelikle bölgenin ekonomik yapısının değiştirilmesi, tarım sektöründe verimliliğin artırılması ve bölgede ekonomik faaliyetlerin genişletilerek, kişi başına düşen gelirin yükseltilmesi, bölge içi gelişmişlik farklılığının giderilmesi, eğitim, sağlık ve kırsal altyapının kalite ve düzeyinin yükseltilmesi, toprak ve su kaynaklarının korunması, dolayısıyla da ekonomik, sosyal ve kültürel yönden sürdürülebilir kalkınmasının sağlanması hedeflenmiştir (TKB 2005a).

c. Doğu Anadolu Bölgesel Kalkınma Projesi (DAKP); Proje, Van, Bitlis, Muş ve Hakkâri illerini kapsayan yenilikçi ve katılımcı bir bölgesel politika ve planlama yaklaşımı uygulamak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve kapasite oluşturmayı hedeflemektedir. Projede bölgenin önemli geçim kaynaklarından olan hayvancılığın desteklenmesi, KOBİ'lerin desteklenmesi, turizmin geliştirilmesi ve çevrenin korunması, sosyal hizmetlerin geliştirilmesi öncelikli konular arasındadır (Ekim 2006). Projenin uygulanmasından faaliyetlerin izlenmesi ve kontrol edilmesinden DPT sorumludur. Fonların doğru şekilde kullanımının sorumluluğunu ise Merkezi Finans ve İhale Birimi (MFİB) üstlenmiş olup bu birim sözleşmelerin düzenlenmesi ve ödemelerin yapılmasının AB mevzuatına uygunluğunu sağlamakla görevlendirilmiştir (MFİB 2011).

ç. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP); Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve

Trabzon illerini kapsayan 2000 yılında uygulanmaya başlanan 2020 yılına kadar devam etmesi planlanan bir projedir. Proje, bölge ile ülkenin diğer bölgeleri arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla DPT'nin koordinasyon ve denetiminde, Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) tarafından yürütülmeye başlanmıştır.

DOKAP'ın ana planında farklı sektörlerle ilgili toplam 10 program paketi ve 53 proje yer almaktadır (Şerefoğlu 2003). Bu programlarla, ulaştırma ve telekomünikasyon ile kentsel altyapının iyileştirilmesi, daha az gelişmiş iç bölgelerin büyümelerine ivme kazandırılması, "Toprak Verimliliğinin ve Çevre Kalitesinin Artırılması Projesi", Kırsal Turizmi Geliştirme Projesi, Bir Köy-Bir Ürün Modelinin Geliştirilmesi Projesi, Küçük Girişimci Kredi ve Destekleme Projesi, Kırsal Hizmet Merkezlerinin Desteklenmesi Projesi, Yerel Kalkınma Planlaması Gerçekleştirilmesi gibi projeler yer almaktadır (Anonim 2000b).

d. Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Kalkınma Projesi; Proje illerin bulunduğu bölgede yer alan sanayi ve madencilik kuruluşlarından Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun rehabilitesi, Karabük ve Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'nın özelleştirilmesi sonucunda ortaya çıkacak ekonomik ve sosyal değişimin analizi, özel sektöre yeni yatırım alternatifleri belirlenmesi, orta ve uzun dönemde uygulanabilir gelişme planı hazırlanması ve bölgede yapılabilecek yeni yatırımların tanımlanması planlanmıştır (Akkahve 2004)

e. Erzurum-Samsun-Kastamonu Bölgesel Kalkınma Projesi; Erzurum, Erzincan, Bayburt, Samsun, Amasya, Çorum, Tokat, Kastamonu, Çankırı ve Sinop illerini kapsayan projenin amacı, söz konusu illerde kalkınmışlık farklılıklarını ortadan kaldırmak ve kapasite kullanımını geliştirmektir. Projenin uygulanmasından sorumlu olan DPT, aynı zamanda verilen hibelerin izlenmesi faaliyetlerini de düzenlemekle görevlendirilmiştir. Proje de yerel kalkınma girişimlerinin, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ve küçük ölçekli altyapı yatırımlarının desteklenmesi öngörülmüştür (DPT 2000a)

f. Ağrı-Malatya-Konya-Kayseri Bölgesel Kalkınma Projesi; Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli, Konya, Karaman, Kayseri, Yozgat ve Sivas

illerini kapsamaktadır. Projenin uygulanmasına 2005 yılında başlanmıştır. Proje ile uygulandığı bölgedeki kalkınmışlık farklılıklarının ortadan kaldırılması, tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, küçük ölçekli altyapı çalışmalarının, KOBİ'lerin ve yerel kalkınma girişimlerinin desteklenmesi hedeflenmektedir.

g. Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi; Proje alanı, Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Yozgat illerini kapsayan Yeşilirmak ve kollarının oluşturduğu havzalardır. Yeşilirmak ve kollarının yer aldığı havzada ekolojik dengeyi bozmayacak en uygun ve ekonomik arazi kullanım planlanmasının yapılması, doğal kaynakların güncel takibinin ve yönetilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır. TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi tarafından yürütülen proje coğrafi bilgi sistemleri teknolojileri yardımı ile havza yükseklik modelinin oluşturulması, arazi kullanımının güncel haritaları, tarım, orman ve mera alanları, yerleşim yerleri, erozyon riski gibi bilgilerden katmanlarından oluşan bir veri tabanı geliştirecek ve bu taban çözüm amaçlı gelişme projeleri için temel oluşturacaktır (DPT 2000b).

Türkiye'de kamu tarafından yönetilen kırsal kalkınma projelerinden başka vakıf, dernek vb. aracılığıyla yürütülen projelerde bulunmaktadır.

4.1.4. Kırsal kalkınma politikalarındaki yaklaşımlar

Kentsel alanlar ile kırsal alanlar arasında başta ekonomik yapı olmak üzere çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar kırsal alanların aleyhine kentsel alanların lehine artmakta olup bu yapının derinleşmesini engellemek amaçlı kırsal alanların kalkınmasını hızlandırıcı yeni model ve yaklaşımların sürekli olarak gündemde olmasına neden olmaktadır.

Kırsal alanda dengeli bir ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması için kırsal kalkınmaya ilişkin çeşitli yaklaşımlar ileri sürülmüştür.

Dünyada farklı dönemlerde farklı kırsal kalkınma yaklaşımlarının egemen olduğu görülmüştür. Bu yaklaşımlar kronolojik olarak incelenecek olursa Çizelge 4.2'deki gibidir.

Çizelge 4.2. Kronolojik Sıraya Göre Kırsal Kalkınma Yaklaşımları

Dönem	Yaklaşımın Adı	Kullanılan Yöntem
1960'lı yıllar	Geleneksel Kırsal Kalkınma	Tek boyutlu, katılımcı olmayan, yukarıdan-aşağı yönetişimi içeren, yerel bilgiye önem vermeyen
1970'li yıllardan günümüze	Entegre Kırsal Kalkınma	Çok boyutlu, sosyolojik boyuta önem veren, diğer sektörlerle eşanlı gelişen
1970-1980'lerden günümüze	Hızlı Kırsal Değerlendirme	Fayda-maliyet oranını dikkate alan, çabuk uygulanan, sosyal ve teknik bilimleri içeren, yerel bilgiye önem veren
1980-1990	Katılımcı Kırsal Değerlendirme	Yerel bilgiyi açığa çıkaran, çiftçileri proje üzerinde söz sahibi yapan, yeniliklerin benimsenmesi sürecine dayanan, sürdürülebilirliğe önem veren
1990 ve sonrası dönem	Endojen Kırsal Kalkınma	Çevrenin korunması ve sosyal sürdürülebilir sosyal kalkınmaya dayanan, küresel girdilerin yerel koşullara uyumunu benimseyen
1990 ve sonrası dönem	Yoksullukla Mücadele	Temel insani ihtiyaçların giderilmesi, Bağımlılık yaratmayan yardım seçilmesi
1990 ve sonrası dönem	Mikro Kredi	Küçük üreticilere düşük faizli ve uzun vadeli kredi verilmesi ve bireysel girişimin teşvik edilmesi

Kaynak: Köprülü 2006

Kırsal kalkınmaya yönelik çeşitli yaklaşımlar bulunmakla birlikte Türkiye'de uygulanan kırsal kalkınma projelerindeki yaklaşımların temel özellikleri aşağıda incelenmiştir.

4.1.4.1. Entegre kırsal kalkınma

Dünya ekonomik krizinin 1929 yılında ortaya çıkmasından sonra kalkınma politikalarında değişiklikler yapılmış temel insan ihtiyaçlarını karşılama, beslenme ve nüfus gibi konular devletlerin/hükümetlerin esas incelenmesi ve kontrol edilmesi gereken öncelikler arasına girmiştir. Kalkınma politikaları, teknik ve ekonomik yaklaşımlardan sosyal yaklaşımlara yönelmiştir. Bu amaçla entegre kırsal kalkınma konusu gündeme gelmiştir.

Geleneksel kırsal kalkınma yaklaşımı uzun zaman dilimini kapsayan ve üreticiler üzerindeki etkilerinin ölçümü amacıyla genellikle anket ve mülakat yöntemlerinden

oluşan, yukarıdan-aşağıya yönetim anlayışını benimseyen, katılımcılığı içermeyen, çok boyutlu olmayan, yerel bilgiye yeterince önem vermeyen bir yaklaşım olarak tanımlanabilir (Köprülü 2006). Bu yaklaşımda ilk zamanlarda kırsal kalkınma çabası tek boyutlu olarak ele alınmakta olup tarım sektörü sanayi ve hizmetler sektörlerden bağımsız olarak düşünülmektedir. Daha sonraları özellikle 1970'li yıllarda sonra entegre yaklaşımında değişimler yaşanmış, tarım sektörünün diğer sektörlerle birlikte ve eş zamanlı olarak gelişmesi vurgusu öne çıkmıştır. Entegre kavramı kendi içinde çok boyutlu bir yaklaşımı içermekte olup bu yaklaşımın içinde hem ekonomik hem de sosyal boyut yer almaktadır.

Entegre Kırsal Kalkınma Yaklaşımı ile kırsal nüfusun yoksulluğunun giderilmesi amacıyla, ekonomik ve sosyo-politik önlemlerin beraber olarak bir araya getirilmesi, böylelikle sorunların üstesinden gelebilme amaçlanmaktadır. Bununla birlikte toplumdaki herkesin üretim sürecine katılarak, sosyal kararlarda etkili olmasını ve yaşam koşullarını iyileştirmede onların aktif rol oynamasını sağlayan uygun kurumların oluşturulmasıyla toplum içinde entegre edilmesi biçiminde açıklanmaktadır (Gürbüz 2001). Ayrıca bu yaklaşımda verimlilik artışı ve altyapı hizmetlerinde iyileştirmeler yapmak suretiyle ilgili sektörlerde sosyal ve fiziksel çevreyle ilgili önlemlerin birlikte uyum içerisinde uygulanmasının zorunluluğu vurgulanmaktadır (Yılmaz 1996). Türkiye'de de Çorum-Çankırı ve Erzurum KKP'lerinde uygulanan bu yaklaşım kırsal kalkınmayı ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla ele alması nedeniyle büyük önem taşımaktadır.

Entegre kırsal kalkınma yaklaşımı ülkelerin sahip oldukları kalkınma potansiyelleri farklılık gösterdiği için bu yaklaşımın uygulandığı kırsal kalkınma projelerinin kapsamı, uygulama biçimi, ülkeden ülkeye ve aynı ülkede bölgelere göre de farklılık göstermektedir (Acartürk 1983).

4.1.4.2. Hızlı kırsal değerlendirme

Bu yaklaşım genel özellikleriyle fayda-maliyet oranını göz önüne alan bir yaklaşım olup adından da anlaşılacağı gibi çabuk uygulanan, sosyal ve teknik bilimleri

kapsayan, gerekenden daha fazla bilgi toplanmamasını savunan ve köylerdeki yerel bilginin önemini vurgulayan bir yaklaşım olarak belirtilebilir.

İlk olarak 1970’li ve 1980’li yıllarda uygulanmaya başlanan yaklaşımının içinde, öncelikle merkezi ve yerel katılımcılığın sağlanması ön koşul olarak belirtilmektedir. Bu nedenle entegre kırsal kalkınma yaklaşımı ile bu yaklaşımı birbirlerini tamamlayıcı özellikler taşıyan yaklaşımlar olarak açıklamaktadır (Wilkins vd 2004).

Hızlı kırsal değerlendirme genel olarak farklı uzmanlıklara sahip bir ekibin, kısa süreli köy ziyaretlerinin yerel bilgi ile birleştirilmesi ve çiftçilere tarımsal yeniliklerin ve tekniklerin en az zamanda benimsetilmesi olarak ifade edilebilir (Köprülü 2006). Bu yaklaşımda, uzun süren anket, mülakat ve gözlem çalışmaları ile maliyet ve zaman unsurunun artması ve sonuçlara çabuk ulaşılamaması olumsuzluk olarak görülmektedir. Bu nedenle, KKP’lerinde belirlenen amaçlara yönelik olarak gerçekleştirilen proje faaliyetlerine bölge halkının katılımı, yeniliklerin benimsenmesi sürecinin hızlandırma suretiyle kısaltılması ve sürdürülebilirliğin sağlanması hedeflenmiştir. Entegre KKP’lerinin başarısız olduğu dönemlerde, en kısa zamanda en iyi sonucun alınmasının hedeflendiği Hızlı Kırsal Kalkınma yaklaşımına doğru bir geçiş yaşanmıştır.

Hızlı kırsal kalkınma yaklaşımı geleneksel kırsal kalkınma yaklaşımına göre maliyet anlamında kısa zaman süresi içinde bitmesinden dolayı tercih edilmeye başlanmıştır. Ayrıca geleneksel kalkınma yaklaşımında çabuk sonuçlar elde edilmesi karşın maliyet-kâr oranının düşük seviyelerde kalması ve yukarıdan-aşağıya bir yönetim anlayışı benimsemesi bu yöntemin olumsuz yönü olarak belirtilmektedir. Bununla birlikte gerçek koşulları yansıtmamasına karşın, uzun zaman alan yaklaşımların da eleştirilmesi, kısa zamanda maliyet-kar oranını makul seviyelere getirdiği ve yerel bilgiye önem verilen hızlı kırsal değerlendirme yaklaşımı geliştirilmiştir (Makoto 2001). Bu yaklaşımın temel yürütücüleri olarak ise sivil toplum kuruluşları ön plana çıkmaktadır.

Hızlı kırsal kalkınma yaklaşımı kırsal kalkınma araştırmaları için güçlü bir yöntem olup sürekli gelişmekte ve yayılmaktadır. Hızlı kırsal kalkınma yaklaşımı ile

kırsal alanlardaki değişimin hızlanması ve yerinde bilgi gereksiniminden dolayı ortaya çıkmıştır (Beebe 1995). Yaklaşımında yöntem; inceleme, insanlarla tanışma, soru sorma, dinleme, tartışma, problemi saptama, çözüm, fırsatlar ve haritalama ya da çizelgeleme şeklinde yürütülmektedir (Chambers 1992, Chambers 2002). Hızlı değerlendirmede; hazırlayıcı çalışma, disiplinler arası bir çalışma grubu oluşturma, ön bilgi edinme, tartışılacak hipotezleri önceden belirleme ve alanı bir ya da daha fazla sayıda ziyaret edilmesi gerekmektedir (Davis 2001). Hızlı kırsal kalkınma yaklaşımının oldukça geniş uygulama alanları bulunmaktadır. İlk zamanlarda gelişmekte olan ülkelerde kırsal kalkınma projelerinde araç olarak kullanılmıştır. Özellikle tarım sektöründe, tarım ekosistemi analizlerinde), beslenme ve sağlık çalışmalarında, ormancılıkta, sulama projelerinde, sosyolojik yaklaşımlarda ağırlıklı olarak kullanılmıştır (Beebe 1995, Gülçubuk 2000, Kachondham 1990, Cresswell 1996, Menton 2003). Hızlı kırsal kalkınma yaklaşımı yöntemi kırsal alanlarda olduğu kadar şehirde ve diğer çalışma alanlarında da kullanılmaktadır (Chambers 2002).

Çeşitli ülkelerde yapılan hızlı kırsal kalkınma projelerinde, proje planlama, sorun tanımlama ve faaliyetlerin sürdürülebilir özelliklerinin takibi açısından olumlu sonuçlar alındığı belirtilmektedir. Başka bir çalışmada ise hızlı kırsal değerlendirme sonucunda, araştırmacılar ve yerel katılımcılar arasında daha etkili enformasyon akışı sağlandığı ve bu yaklaşımın katılımcılığı geliştirdiğini vurgulamaktadır. Ancak Türkiye’de uygulanan kırsal kalkınma projelerinde hızlı kırsal kalkınma yaklaşımı ile ilgili bölge halkının yenilikleri benimseme durumuna ilişkin yeterli bilgiye elde edilememiştir.

4.1.4.3. Katılımcı kırsal değerlendirme

Katılımcı kırsal değerlendirmede yerel halkın paylaşım yeteneğinde olması, yaklaşım ve yöntemler geliştirmesi, yaşam koşullarına ilişkin bilgilerini arttırması, analiz yapması, çalışmaları planlaması ve eyleme koyması olarak tanımlanmaktadır (Saltık ve Gülçubuk 1996). Bu tip yaklaşımda, katılımcılarının aktif olması, projelerin planlanması ve uygulanması aşamasında yerel karar organları olarak insan kaynaklarına başvurması önemli olup bilgi ve olaylara karşı yerel çözümlerin bulunması bakımından kırsalda yaşayanlara inisiyatif sağladığı vurgulanmaktadır (Adely 2004). Projelerde bu

uygulamanın olması ile projenin daha fazla yararlı olacağı ve daha iyi sonuçlar alınacağı düşünülmektedir. Bu yaklaşım, 1970'li yıllarda uygulanmaya başlanan Entegre Kırsal Kalkınma Projelerinin uzun zaman alması ve katılımcılıktan uzak ve tepeden aşağı bir yaklaşım benimseyerek etkilerin sürdürülebilirliğinin istenen boyutlara ulaşmaması, daha sonra ise 1980'lerde Hızlı Kırsal Kalkınma yaklaşımı ile katılımcılık unsurunun ihmal edilmesi ve sürdürülebilirliğin aksaması gibi nedenlerle önem kazanmıştır (Köprülü 2006).

Türkiye'de uygulanan Ordu-Giresun KKP'nde ve sonraki projelerde katılımcı yaklaşım benimsenmiştir.

4.1.4.4. Endojen kırsal kalkınma

Bu yaklaşım, çevrenin korunması ve sürdürülebilir sosyal kalkınma temeline dayanan ve yaşam standartlarında niceliksel ilerlemenin sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım özellikle coğrafi koşullar nedeniyle yönetim merkezlerine uzak olan kırsal alanlar için sorunun yerinde belirlenmesi ve çözümlenmesi bakımından önemlidir. Endojen Kırsal Kalkınma yaklaşımı, yerel kaynakların güçlendirilmesiyle yerel nüfusun bu kaynaklardan faydalanmasını sağlamak ve kalkınma sürecinin gerçekleşmesinde yerel bilginin önemini ve kullanımını çiftçiler tarafından benimsenmesine yönelik uygulamalar olarak da tanımlanabilir. Yaklaşım bir politikanın yapımında topluluk katılımına önem vermekte olup Katılımcı Kırsal Kalkınma yaklaşımına benzemektedir. Endojen Kırsal Kalkınma yaklaşımı yönetim anlayışı bakımından önceki yaklaşımlardan farklılık göstermektedir. Geleneksel olarak kabul edilen önceki yaklaşımlar yukarıdan aşağıya doğru yönetim anlayışını kabul ederken Endojen Kırsal Kalkınma yaklaşımı aşağıdan-yukarıya doğru bir yönetim anlayışı benimsemektedir. Bu yaklaşımda projenin uygulama sürecinde bölge halkı ve yerel sivil toplum kuruluşları birinci dereceden söz sahibidir. Türkiye'de özellikle 1990'lı yıllardan sonra uygulanan kırsal kalkınma projesinde bu yaklaşım uygulanmıştır.

Avrupa'da bazı ülkeler, endojen kalkınma yaklaşımı ile merkezi hükümetin sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için yerel kaynakları desteklediği görülmektedir. Ancak bu yaklaşımın genel anlamda tanımı ile AB'nde kırsal kalkınma ile ilgili olarak uygulanan LEADER programları çelişki göstermektedir. Yaklaşımında yerel bilgiye önem verilmesi, yerelin sorunlarının bilinmesi yaklaşımın kendi içinde hem hızlı hem de katılımcı kırsal kalkınma anlayışını da barındırdığını göstermektedir. Türkiye'de son yıllarda yürütülen projeler incelendiğinde, yerel bilgiye önem verildiği ve buna yönelik olarak çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Kırsal kalkınma yaklaşımları kırsal alanın sorunlarını çözmek amacıyla çıkmıştır. Bu yaklaşımlar denemeler sonucunda geliştirilmiş ve yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Geleneksel kırsal kalkınma yaklaşımı yavaş işleyen, tek boyutlu ve katılımcı olmayan, yukarıdan-aşağı yönetim anlayışını benimseyen bir yapıya sahipti. Bu yapısından dolayı yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Daha sonraki yıllarda çıkan Entegre Kırsal Kalkınma Yaklaşımı ile geleneksel yaklaşımın tek boyutlu yapısı değişmiş, çok boyutluluk ve kırsal alanda tarım sektörü dışında diğer sektörlerle uyum içinde ortak çalışmalar benimsenmiştir. Hızlı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımında ise geleneksel yaklaşımın uzun ve yerel bilgiye önem vermemesi gibi konular eleştirilerek değişime uğramış temel özelliği olan çabuk uygulanabilmesi ve sosyal bilimlere de yer vermesi kırsal kalkınma çalışmaları için önemli bir değişime neden olmuştur. Katılımcı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımı ile önceki yaklaşımlardaki en önemli eksiklerden biri katılımcılık unsurunun eksikliği giderilmiştir. Bu yaklaşım ile yapılan projelerde, kırsalda yaşayanları kendileri için yapılacak olan çalışmalarda söz sahibi olması sağlanmıştır. Endojen Kırsal Kalkınma yaklaşımında ise sanayileşme sonucu çevreye verilen zarar görülmüş, kırsal alanların en cazip özelliklerinden birisi olan çevre boyutuna önem verilmesi sağlanmıştır. Endojen Kırsal Kalkınma yaklaşımında çevre yanında kırsal alan için sosyal kalkınmanın gerekliliği ön plana çıkmış ve buna yönelik çalışmalar projelere entegre edilmiştir.

Çizelge 4.2'de belirtilen yoksullukla mücadele, kırsal kalkınmadan önce gerçekleştirilmesi gereken bir hedef olarak belirtilmiş ve refah artışından önce insanların temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunu gündeme getirmiştir. Bununla birlikte gerek

dünya genelinde gerekse Türkiye’de son yıllarda sıklıkla kullanılan mikro kredi uygulanması yoluna gidilmiştir.

Çizelge 4.2’de belirtilen kırsal kalkınma yaklaşımların haricinde de bazı yaklaşımlar kırsal kalkınma projelerinde uygulanmaktadır. Bu yaklaşımlardan bir tanesi de Rehoto Yaklaşımıdır. Kendine özgü bir yaklaşım olmasından dolayı bu yaklaşım çalışmada genel hatları ile anlatılmıştır.

4.1.4.5. Rehovot yaklaşımı

İsrail’in Rehovot şehrinde geliştirilmesinde dolayı, Rehovot yaklaşımı olarak anılan yaklaşımın esası entegre kırsal kalkınma yaklaşımına dayanmaktadır. Rehavot yaklaşımı, İsrail devletinin kurulması ile başlayan büyük göçün sonucunda İsrail toplumunun karşı karşıya kaldığı problemlere çözüm getirmek için ortaya atılmıştır. Lakiş Bölgesi için, 1955 yılında değişim planlanması ve uygulama modeli düzenlenmiştir. On yıl sonra da bu yörede uygulanan bölgesel yaklaşımın gerçekten başarılı olduğu ortaya çıkmıştır. Lakiş bölgesel planının kırsal alanın kalkınmasına olumlu etkilerinin ortaya çıkması ile ulusal, bölgesel ve yerel düzeyleri de kapsayacak biçimde kırsal kalkınma yapısının tümüne uyumlaştırılan bu yöntem İsrail’deki diğer kırsal bölgelere de uygulanmıştır (Güneş 1967).

İsrail’in Rehovot şehrinde 1963 yılında "Settlement Study Center" isimli bir araştırma enstitüsü kurulmuştur. İsrail’deki pratik deneyim ve diğer ülkelerdeki pilot projeler temel alınarak bu merkezdeki uzman grubu, gelişmekte olan ülkelere genel olarak uygulanabilecek bu yaklaşımı geliştirmeye başlamışlardır. On yıl içinde, pratikte yaklaşımın metodoloji geliştirilmiş ve sadeleştirilmiş, strateji elverişli duruma getirilmiştir. Böylece gelişmekte olan ülkeleri kapsayacak biçimde farklı ülkelerin kırsal kesimi ile ilgili çeşitli problemlerle başa çıkabilmeyi olanaklı kılan Rehovot yaklaşımı ortaya çıkmıştır.

Rehovot yaklaşımı, açık bir biçimde tanımlanmış stratejiyi ve uygulamada birbirini takip eden aktiviteleri detaylı bir biçimde ortaya koyan planlama metodolojisini temel almaktadır (Weitz 1987).

Metodun ayrıntıları, planın yapısı ve uygulama, her ülkedeki geçerli özel koşullarda bağlı olarak bir ülkeden diğerine değişiklik göstermesine karşın tarım sektörünün asıl ekonomik sektör konumunda olduğu tüm ülkelerde uygulanabilmektedir.

Önerilen strateji 3 varsayım üzerine kurulmuştur; bu varsayımlardan birincisi; tarımsal gelişmenin kırsal kalkınma için anahtar bir rol oynadığı, ikincisi; tarımsal gelişmenin diğer sektörlerin de bir arada gelişmesini gerekli kıldığı, üçüncüsü; sosyal kuvvetlerin tarımsal gelişmede önemli bir rol oynadığıdır. Bu varsayımlar kırsal kalkınma için başlıca üç amaca dönüştürülmüştür. Bu amaçlardan ilki; yeni istihdam olanaklarının oluşturulmasıyla kırsal alanda gelir kaynaklarının yaratılmasıdır. Belirtilen bu amacın başarısı, bölgenin ekonomik ve doğal kaynaklarına bağlıdır. İkinci amaç; etkili bir ekonomik sistemin geliştirilmesidir. Üçüncü ve son amaç ise kırsal alandaki artan nüfusu istihdam edecek ve kırdan kente göçü azaltacak ve önleyecek istihdam olanaklarının oluşturulmasıdır. Göç olgusunun azaltılması veya ortadan kaldırılması ile toplumun geleneksel yaşam tarzı korunacak ve kentlerde çarpık kentleşmeye, sosyal olaylara neden olan aşırı nüfus kontrol edilmiş olacaktır.

Yaklaşım kapsamında söz konusu amaçlara ulaşmak için kırsal kalkınma yaklaşıma yönelik beş temel kural düzenlenmiştir. Bu kuralar Rehovot yaklaşımının başarısında ön koşul olarak ileri sürülmektedir.

Rehovot yaklaşımına göre entegre kırsal kalkınmanın, kırsal nüfus ve kırsal alanlarda yoksulluğu giderici ve refahı arttırıcı yönde olduğu söylenmektedir. Bu yaklaşımla her alandaki mevcut koşullara uyumlu projeler oluşturulabilir. Bir yandan yerel ve bölgesel düzeyde yatırım ve işgücüne, diğer yandan ulusal düzeyde amaçları ve kısıtlı kaynakları koordine etmek mümkündür. Bu yaklaşımda örgütlenme yoluyla katılımcı kalkınmayı benimsemektedir.

4.1.5. Kırsal Kalkınma Yatırımları Destekleme Programı

Türkiye’de bölgesel kalkınma politikaları çerçevesinde bölgeler arasında gelişmişlik farklılıklarını azaltılmasına yönelik çeşitli araçlar bulunmaktadır. Bunlardan

en temel olanları kamu sektörüne ve özel sektöre yönelik teşvikler, çiftçi desteklemeleri ile bölgesel ve kırsal kalkınma uygulamalarıdır (Ekim 2006).

Türkiye’de kamunun ve özel sektörün yatırımlarına devlet tarafından verilecek teşviklerde bölgeler Bakanlar Kurulu tarafından yörelerin nüfus, eğitim, sağlık, sanayileşme ve madencilik, ticaret ve finansal gelişmeler, tarımsal gelişme ve mekanizasyon, haberleşme ve ulaştırma, sosyal ve kültürel gelişme gibi kriterler dikkate alınarak gelişmiş, kalkınmada öncelikli ve normal bölgeler olmak üzere üç ayrı bölge grubuna ayrılmış olup verilen teşvikler bölgelere göre değişmektedir. Türkiye’de özellikle kamu yatırımları ve özel sektöre verilecek teşvikler bakımından kalkınmada öncelikli yörelere yapılacak yatırımlara öncelik verilmektedir. Nitekim bu bölgeler yapılacak olan yatırımlar bölge ekonomisini hareketlendirecek, istihdam yaratacak ve gelir dağılımını düzenleyecek olmasından dolayı tercih edilmektedir.

Çiftçilere Yönelik Destekleme Uygulamaları Türkiye’de uzun yıllar en çok kullanılan destekleme araçları olmuştur. Bu uygulama ürün bazında pazar fiyatı destekleme şeklindedir. Desteklenecek ve devlet adına ilgili kuruluşlar tarafından alınacak ürünün fiyatı belirlenmek suretiyle destekleme yapılmaktadır. Türkiye’de fiyat destekleme politikaları I. Dünya Savaşı sonrasında sanayi tesislerinin büyük ölçüde yok olması dünyanın pek çok ülkesinde tarıma yönelmeyi zorunlu kılmış, bu durum buğday üretiminin ve stoklarının artması, dış piyasada rekabete, fiyatların düşmesine ve bunlardan kaynaklanan büyük krizlere neden olmuştur. Bu durum ülkemizi etkilediğinden destekleme alımları ilk olarak 10/7/1932 tarihinde yürürlüğe giren 2056 sayılı Kanunla Ziraat Bankasını buğday alımıyla görevlendirmesiyle başlamıştır. Daha sonra 13/7/1938 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 24/6/1938 tarihli ve 3491 sayılı Kanunla iktisadi devlet teşekkülü niteliğinde ve buğday fiyatlarının üreticiler bakımından normalin altına düşmesinin ve tüketici halk aleyhine yükselmesinin engellenmesi, buğday piyasasının korunması ve düzenlenmesi, gerektiğinde buğday ithalatı ve ihracatı yapması, dünya buğday üretimi ve hareketlerini takip etmesi, gerekli görülecek yerlerde un ve ekmeke fabrikaları kurması için Toprak Mahsulleri Ofisi kurulması ile devam etmiştir (TMO 2011). Türkiye’de ilerleyen yıllarda fiyat destekleme politikaları buğday haricinde diğer ürünlerde de uygulanmaya başlanmıştır.

Türkiye’de ayrıca pazar fiyatı destekleri yanında 2000 yılına kadar çiftçilere gübre, tohum, su, tarımsal mücadele ilaçları, tarımsal krediler gibi girdi desteklemeleri de yapılmıştır (TKB 2005b).

Tarım sektöründe büyümenin, ekonomik istikrarın, desteklemelerin bütçeye yükünü azaltmanın ve AB’ne uyum çalışmalarının 2000 yılında hızlanması ile yeniden yapılanma çalışmalarına başlanmıştır. Bu kapsamında Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARİP) hazırlanarak, 2000 yılından önceki mevcut destekleme politikaları kaldırılmış ve çiftçilere doğrudan gelir desteği uygulanmaya başlanmıştır (Suiçmez 2003). Proje, mevcut destekleme politikalarının ortadan kaldırılarak, çiftçilere doğrudan gelir desteklemesi yapılması yöntemine geçmek, reform süreci içerisinde girdi desteği ve sübvansiyonlu kredi desteğinin kaldırılarak, KİT’lerin küçültülmesi veya özelleştirilmesinin sağlanması, Alternatif Ürün Projesi ile arz fazlalığı olan ürünlerin bırakılarak arzı açığı olan ürünlerin üretimini desteklemek amaçlamaktadır. Projenin ilk aşaması destekleme politikalarına yönelik olmuştur. İkinci aşamada ise kalkınma planları çerçevesinde kırsal alana yönelik çalışmalar başlanmış ve Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı, Arazi Toplulaştırması ve Çiftçi Örgütlerinin Kurumsal Güçlendirilmesi Projeleri uygulamaya konulmuştur.

Çiftçi Örgütlerinin Kurumsal Güçlendirilmesi Projesi (IRFO), Tarım Reformu Uygulama Projesi’nin bir alt bileşeni olarak özellikle Alternatif Ürün Projesi’ne katılan çiftçilere teknik yardım ve eğitim sağlamak üzere uygulamaya konulmuştur. Projenin hedefi çiftçi örgütlerini geliştirmek, güçlendirmek ve etkin çiftçi örgütlerinin tüm ülke düzeyinde gelişmesi ve yaygınlaşması için model oluşturmaktır.

Tarım Reformu Uygulama Projesi’nin Arazi Toplulaştırması Alt Bileşeni, Türkiye’de tarım arazilerinin çok parçalı olması, tarımsal üretimin veriminin düşük olması nedeniyle uygulama pilot illerde başlanmıştır. Projenin amaçları, tarımsal üretimin daha az sayıda ve büyük tarım arazilerinde verimli olarak yapılmasını sağlamak, tarımsal üretimi arttırmak, tarımsal üretim için düzeltilmiş parseller oluşturmak, yeniden düzenlenmiş parseller içerisinde yeni tarla içi yollar yapmaktır.

Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı kapsamında özel ve kamu sektörüne yönelik olarak, kırsal kesimde gerçekleştirilecek yatırımlara belirli oranlarda hibe desteği verilmektedir. Program 2005 yılında pilot il uygulamasından sonra 2006 yılında tüm iller dahil edilmiştir. Program, 2007 yılında “Tarıma Dayalı Yatırımların Desteklenmesi Programı” ile beraber “Makine ve Ekipman Alımlarının Desteklenmesi Alt Programı”, Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programı kapsamında sürdürülmüştür.

Bu projelerle birlikte Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri'nin yeniden yapılandırılması, özerk bir yapıya kavuşturulması, tarım ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında devletin rolünün azaltılması gibi projeler bulunmaktadır.

Bu çalışmalar haricinde kalite ve verimliliğin artırılması için üreticilere farklı ödeme sistemlerinin geliştirilmesi, şeker pancarı ve hububat gibi önemli ürünlerin alımında devlet garantisinin sürdürülmesi, Tarım Kredi Kooperatifleri ve Ziraat Bankası aracılığıyla yapılan tarımsal kredilerde çeşitli oranlarda indirimlerin sağlanması ve kredilerin uzun ödeme dönemlerine yayılması ile hayvancılık sektörünün yaygınlaştırılması ve güçlendirilmesi için desteklemelerinin uygulanması çalışmaları uygulamaya geçmiştir.

Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi; kırsal alanda örgütlenme ve kooperatifçilik yoluyla başarılı bir ekonomik model oluşturma ve yoksullukla mücadelede sosyal politikalar üretme amacıyla hazırlanan bir projedir. Projede Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü ortak çalışmaktadır.

Türkiye’de kırsal alanlara verilen genel hizmetler olan araştırma-eğitim ve yayım hizmetleri, denetim ve kontrol hizmetleri, hastalık ve zararlılara karşı yapılan kamu mücadelesi ve altyapı hizmetleri devam etmektedir (TKB 2005b).

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı DGD fark ödemeleri, hayvancılık destekleri, Çevre Amaçlı Tarımsal Alanların Korunması (ÇATAK) Programı Destekleri, telafi edici ödemeler, ürün sigortası ödemeleri, kırsal kalkınma destekleri gibi destekleme yöntemlerini uygulamaları başlanmış ve devam etmektedir (TKB 2005c).

Bunlarla birlikte kırsal alanlarda önemli bir yeri olan orman köylerine yönelik çalışmalarda hız verilmiştir. Türkiye’de orman içi ve orman kenarı köylerde 7,5 milyon insan yaşamakta olup ormanların hemen tamamı devlet mülkiyetinde olmasına karşın, 6831 sayılı Orman Kanunu ve diğer ilgili mevzuatlar şahısların, kurum ve kuruluşlar ile tüzel kişiliklerin de orman yetiştirmelerini ve orman sahibi olmalarını teşvik etmektedir. Bu amaçla vergi muafiyeti, düşük faizli veya faizsiz kredi, hibe yardım, ücretsiz fidan verilmesi, orman veya hazine arazisi tahsis edilmesi gibi desteklemeler yapılmaktadır. Ormanlık sektöründe yapılan bu uygulamalar AB Kırsal Kalkınma Politikaları’na da uygunluk göstermektedir.

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP) Hakkındaki Karar Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın 28/12/2005 Tarihli ve 6975 Sayılı Yazısı Üzerine, 3/1/2002 Tarihli ve 4733 Sayılı Kanunun 7. Maddesine Göre “Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Hakkındaki 2006/10016 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararının 16/1/2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Uygulamaya konulan Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP), Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından Ulusal Tarım Stratejisi 2006-2010 belgesi kapsamında Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü tarafından uygulanacağı belirtilmiştir.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından, kırsal kalkınma plan ve programları ile 2006-2010 Ulusal Tarım Stratejisi çerçevesinde, doğal kaynakların korunmasını dikkate alarak, kırsal alanda gelir düzeyinin yükseltilmesi, tarımsal üretim ve tarımsal sanayi entegrasyonunun sağlanması, tarımsal pazarlama altyapısının geliştirilmesi, gıda güvenliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, basınçlı sulama sistemlerinin geliştirilmesi, yürütülmekte olan kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliklerinin artırılması ve kırsal toplumda belirli bir kapasitenin oluşturulması amacıyla kırsal kalkınma programları uygulamaya konulmuştur.

KKYDP kapsamında, AB LEADER yaklaşımında olduğu gibi tabandan yukarıya doğru yaklaşımla katılımcılığı sağlayan, yerel kapasiteyi ve örgütlenmeyi geliştiren, istihdam yaratma potansiyeli olan, üretici gelirlerini artıran ve çeşitlendiren, kadın nüfusun eğitim ve girişimcilik düzeyinin yükselmesini teşvik eden, tarıma dayalı küçük

ve orta ölçekli sanayinin gelişmesini ve yaygınlaştırılmasını esas alan projelerin yanı sıra kırsal altyapının rehabilitasyonuna yönelik projeler desteklenmektedir.

Program, özellikle kırsal kesimde sivil toplum örgütleri, özel ve kamu sektörünün belirlenmiş olan kriterlere uygun yatırım ve harcamalarının belirli oranlarda finansmanı yoluyla, gelir ve sosyal standartların geliştirilmesi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım politikasının bir parçası olarak, Avrupa Birliği fonlarının kullanım potansiyelini geliştirmek amacıyla uygulamaya konulmuştur.

Kırsal kalkınma plan ve programları ile 2006 – 2010 Ulusal Tarım Stratejisi çerçevesinde, tarım üreticilerine kırsal alanlarda bireysel ve/veya bir arada yapacakları öz sermayeye dayalı projeli yatırımları için belirlenen iller dahilinde kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak için, gerçek ve tüzel kişilerin tarım ürünlerinin işlenmesi, değerlendirilmesi, ve pazarlamasına yönelik ekonomik faaliyet yatırımları ile kuruluşların köy bazlı sulama tesislerine yönelik yatırımlarını teşvik etmek amacıyla, bir dizi kırsal kalkınma projeleri uygulamaya konulmuştur.

Program kapsamında Makine ve Ekipman Alımlarının Desteklenmesi Programı, kırsal alanda belirlenen bazı tarımsal makine ve ekipman alımlarına yönelik yapılacak harcamaların belirli oranlarda hibe olarak finansmanı yoluyla, tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu tarım alet ve makine altyapısı yönünden güçlendirilmesi, gelir ve sosyal standartların geliştirilmesi, ayrıca, tarımsal faaliyetler için geliştirilen yeni teknolojilerin üreticiler tarafından kullanımını yaygınlaştırarak; daha kaliteli ve pazar isteklerine uygun üretim yapılmasını sağlamak, zor şartlarda ve bedenen çalışan üreticilerin işlerini kolaylaştırmak ve üretim maliyetlerini düşürerek uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir düzeye getirmek amacıyla uygulamaya konulmuştur.

Programın Amacı ve Kapsamı

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı, kırsal alanda, doğal kaynakların korunmasını dikkate alarak;

- a. Gelir ve sosyal standartların geliştirilmesini,
- b. Tarımsal üretim ve tarımsal sanayi entegrasyonunun sağlanması,
- c. Gıda güvenliğinin güçlendirilmesini,
- d. Alternatif gelir kaynakları yaratılmasını,
- e. Yürütülmekte olan kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliğinin artırılmasını,
- f. Altyapının iyileştirilmesini,
- g. Hizmetlere erişimin artırılmasını,
- h. Toplumda belirli bir kapasitenin yaratılmasını,
- i. Daha sonraki dönemlerde uluslararası kaynakların özellikle Avrupa Birliği'ne katılım sürecinin bir parçası olarak, Avrupa Birliği kırsal kalkınma fonlarının ülke çapında etkin bir şekilde kullanımı için kapasite oluşturulmasını amaçlamaktadır.

KKYDP kapsamında, tabandan yukarıya doğru yaklaşımla katılımcılığı sağlayan, yerel kapasiteyi ve örgütlenmeyi geliştiren, istihdam yaratma potansiyeli olan, üretici gelirlerini artıran ve çeşitlendiren, kadın nüfusun eğitim ve girişimcilik düzeyinin yükselmesini teşvik eden, tarıma dayalı küçük ve orta ölçekli sanayinin gelişmesini ve yaygınlaştırılmasını esas alan projelerin köy bazlı sulama tesislerine yönelik projeler desteklenmektedir.

Program uygulamaları için belirlenen iller dahilinde kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak için, bireysel ve grup başvuruları şeklinde gerçek ve tüzel kişilerin ekonomik faaliyete ve kuruluşların köy bazlı sulama tesislerine yönelik yatırımlarına yönelik olarak hazırlayacakları hibe başvurularının, bu rehberde belirtilen usul ve esaslar doğrultusunda yapılan değerlendirmeleri sonucunda seçilecek yatırım projelerine ait hibeye esas proje toplam tutarlarının, ekonomik yatırımlara yönelik olanlarında %50'si, sulama tesislerine yönelik olanlarında ise % 75'i hibe desteği olarak ikraz kaynaklarından karşılanmaktadır.

KKYDP çerçevesinde yapılacak başvurular, aşağıda belirtilen illerde yapılacak yatırımlar için kabul edilmektedir.

Bu iller; Adana, Afyon, Ağrı, Aksaray, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bayburt, Bilecik, Bingöl, Bitlis, Bursa, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Düzce, Edirne, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hakkari, Iğdır, Isparta, İçel, İstanbul, İzmir, K.Maraş, Karabük, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırklareli, Kırşehir, Kilis, Kocaeli, Kütahya, Manisa, Mardin, Muğla, Muş, Nevşehir, Ordu, Osmaniye, Sakarya, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tekirdağ, Trabzon, Tunceli, Uşak, Van, Yalova, Yozgat ve Zonguldak'tır.

Yatırım projeleri, başvuruları kabul edilen proje sahipleri ile tarım il müdürlüğü arasında hibe sözleşmesinin imzalanmasından sonra I. ve II. etapta en fazla 15 ay diğer etaplarda ise 18 ayda tamamlama zorunluluğu bulunmaktadır. Yatırımcılar için verilen sürenin sonunda İl Müdürlüğü ile yatırımcı tarafından yatırım mahallinde yapılan işlerin tespiti yapılarak bir tutanağa bağlanmaktadır. Bu tarihten sonra yapılacak işlere hibe desteği verilmez ve bu giderlerin tamamı yatırımcılar tarafından aynı katkı olarak karşılanmaktadır.

Program kapsamında, kabul edilen başvurular ile il müdürlüğü arasında hibe sözleşmesinin imzalanmasından sonra, mal alımları en fazla 60 gün içerisinde tamamlanır. Bu süre içerisinde yatırımcılar tarafından usulüne uygun olarak alımı gerçekleştirilen makine ve ekipmanların montajı ve test işlemlerinin bitirilmesi ve İl proje Yürütme Birimince tespiti en geç 30 gün içerisinde tamamlanır (Çizelge 4.3).

Başvuruları kabul edilen basınçlı sulama tesislerinin mal alımı iki ay içinde gerçekleştirilecek, montaj ve tarlada basınç testleri de dahil bütün işlerinin bitirilmesi için gerekli toplam süre 3 (üç) ayı geçmemektedir. Bu sürede bitirilmeyen veya basınç testi uygulanmayan işler yapılmamış sayılır ve hibe ödemesi yapılmamaktadır. Söz konusu işler için verilen bu süreler kesinlikle uzatılmamaktadır.

Çizelge 4.3. Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı Uygulama Birimleri ve İş Akışı

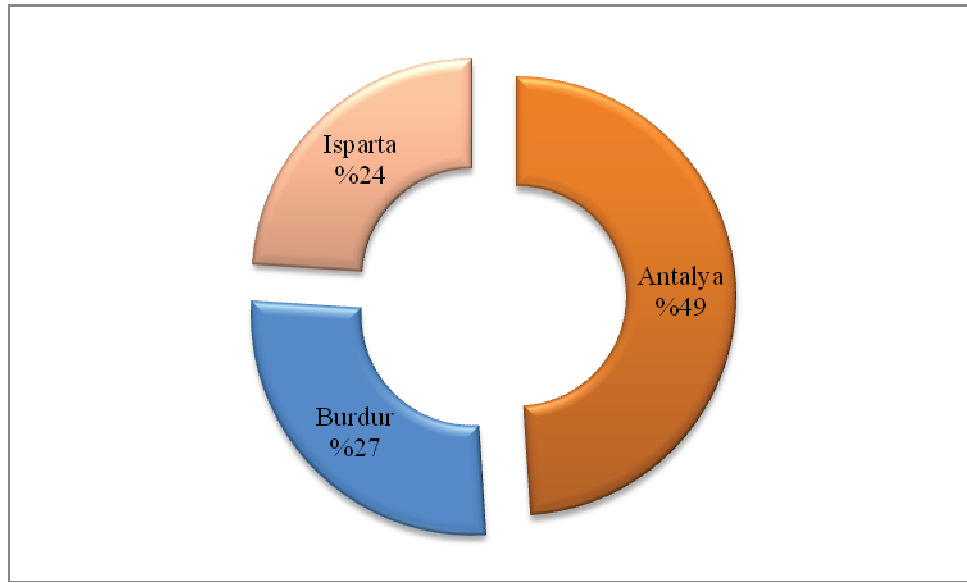
Yapılacak Çalışmalar	UYGULAMA BİRİMLERİ					
	Yatırımcı	Tarım il müdürlüğü	İl Proje Yürütme Birimi	İl Proje Değerlendirme Birimi	Merkez Değerlendirme Komisyonu	KK-MYB TEDGEM
Uygulama Tebliği, uygulama rehberi vb. doküman hazırlanması						
Bilgilendirme toplantıları, eğitim çalışmaları						
Hibe başvuru hazırlanmasında teknik destek verilmesi		Başvuru son tarihine kadar				
Hibe başvuruları hazırlama ve sunma	60 gün					
İl düzeyinde ön değerlendirme				15 gün		
Genel değerlendirme					20 gün	
Nihai değerlendirme ve karar						10 gün
Sonuçların duyurulması ve hibe sözleşmesine davet		7 gün içerisinde				
Hibe sözleşmesi imzalanması		15 gün				
Uygulama hazırlıkları	En fazla 3 ay içerisinde					
Yüklenicilerin belirlenmesi						
Satın alımlar						
Aylık ilerleme raporları ve ödeme talepleri						
Katılım payının ödenmesi						
Hibe desteğinin ödenmesi						
Uygulamaların tamamlanması	En fazla 12 ay					
Uygulamaların ön incelemesi						
Uygulamaların sonradan izlenmesi						
Uygulamaların denetlenmesi						DB, Hazine

4.2. Alan Araştırması Bulguları

Çalışmada alan araştırması, programdan yararlanan işletmelere yönelik genel tanımlayıcı bilgiler ve analiz sonuçları olmak üzere iki aşamalı incelenmiştir. İlk olarak programdan yararlanan işletmelerle ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

4.2.1. İşletmeler Hakkında Genel Bilgiler

4.2.1.1. İşletmelerin illere göre dağılımı

Şekil 4.1. Programdan yararlanan işletmelerin illere göre dağılımı

TKB tarafından yürütülen, 2006-2010 yılları arasında toplam dört etapta programdan yararlanan işletmelerin illere göre dağılımı Şekil 4.1'de verilmiştir. Buna göre Batı Akdeniz Bölgesi'nde programdan en fazla yararlanan işletme Antalya ilinde olmuştur. Bölge konum itibarıyla bir olmasına karşın iklim şartları ve toprak verimliliği konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Antalya, Akdeniz Bölgesinin tipik iklim şartlarını yaşarken Burdur ve Isparta illeri Akdeniz ve karasal iklim kuşağının ortak özelliklerini göstermektedir. Bu durum tarım sektörünü ve tarıma dayalı sanayiye de etkilemektedir. Ayrıca, Antalya ilinin girişimci özelliğinden ve bireylerin tarım teşkilatları ile daha sıkı ilişkiler içinde olmasından dolayı bu tür destekler hakkında daha fazla bilgiye sahip olmaktadır.

Çizelge 4.4. Antalya ilinde görüşme yapılan işletmeler

No	İşletme Adı	Proje Konusu	Maliyet (TL)	Hibe (TL)	İstihdam	Kapasite	İlçe
1	WBT Tarım Ürünleri San. Tic. A.Ş	Tıbbi Aromatik Bitkiler, Keçiboynuzu Meyvesi İşletme ve Paketleme Tesisi Kapasite Art.	344.000	172.000	24	1.000 ton/yıl	Merkez
2	Döşemealtı Zeytincilik Gıda Tar. Üret. San. Tic. Ltd. Şti.	Sızma Zeytinyağı Üretim ve Ambalajlama Tes	350.000	174.900	25	600 ton/gün	Merkez
3	Antalya Balık Turizm Gıda Taş. İnş. San. Tic. A.Ş.	Su Ürünleri İşleme ve Paketleme Tesisi	347.609	173.804	100	10 ton /gün	Merkez
4	Döşemealtı Zeytincilik Gıda Tar. Üret. San. Tic. Ltd. Şti.	Sızma Zeytin Yağı Üretim ve Ambalajlama Tesisi	350.000	173.378	14	60 ton/gün	Merkez
5	Ant- Seb. A.Ş.	Sebze Tasnif ve Ambalajlama Tesisi	350.000	174.911	43	97 ton/gün	Merkez
6	156 Sayılı Antalya Pamuk ve Narenciye Tarım Satış Kooperatifi	Narenciye Sarartma, Mumlama, Tasnif ve Paketleme Tesisi	610.949	172.000	17	1.000 ton/yıl	Merkez
7	156 Sayılı Antalya Pamuk ve Narenciye Tarım Satış Kooperatifi	Kontinü Zeytin Yağı Tesisi	400.264	157.500	30	10 ton/gün	Merkez
8	NBT Eterik Yağ İmalatı Besicilik Tarım ve Gıda İth. İhr. San. Tic. Ltd.	Organik Eterik Yağlar ve Kekik Suyu İşetme Tesisi	500.000	250.000	8	1.000 ton/yıl	Alanya
9	NBT Eterik Yağ İmalatı Besicilik Tarım ve Gıda İth. İhr. San. Tic. Ltd.	Sızma Zeytin Yağı Üretim ve Ambalajlama Tesisi	349.850	174.925	12	60 ton/gün	Alanya
10	Alanya Ziraat İth. İhr. Ltd. Şti.	Sebze Tasnifleme Paketleme ve Ön Soğutma Tesisi Projesi	347.815	156.500	15	3.744 ton/yıl	Alanya
11	Beypak Beymelek Tarımsal Paketleme ve Pazarlama	Sebze Tasnif ve Ambalajlama Tesisi	360.000	175.000	25	100 ton/gün	Demre
12	Elbir İklimlendirme Baharat İnş. Gıda Tur. Taş. San. Tic. Ltd. Şti.	Soğuk Hava Deposu Projesi	349.847	174.923	4	700 ton/yıl	Demre
13	S.S. Beymelek Sulama Kooperatifi	Toplu Damla Sulama Sistemi Projesi	331.500	248.625		1500 dekar	Demre
14	Selçuklu Un ve Yem San. Tic. A.Ş.	Un Fabrikası Tekn. Yenileme ve Kapasite Artırımı yatırım Prj.	500.000	250.000	5	1.000 ton/yıl	Döşemealtı
15	Selçuklu Un ve Yem San. Tic. A.Ş.	Un Fabrikası Tekn. Yenileme ve Kapasite Artırımı yatırım Prj.	500.000	250.000	5	1.000 ton/yıl	Döşemealtı

Çizelge 4.4. Antalya ilinde görüşme yapılan işletmeler (devam)

No	İşletme Adı	Proje Konusu	Maliyet (TL)	Hibe (TL)	İstihdam	Kapasite	İlçe
16	Esaslı Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Et Ve Et Ürünleri İşleme Ve Paketleme Tesisi Teknoloji Yenileme ve Kapasite Artırımı	500.000	250.000	8	2.5 ton/gün	Döşemealtı
17	Akdeniz Un Fabrikası Tic. Ltd. Şti.	Soğuk Hava Deposu Tesisi	579.800	250.000	3	1.200 ton/yıl	Elmalı
18	Karakaş Adi Ortaklığı	Soğuk Hava Deposu Tesisi	347.000	166.613	11	1.000 ton/yıl	Elmalı
19	SMS Soğuk Hava Tesisi	Soğuk Hava Deposu Tesisi	348.806	174.403	12	1.000 ton/yıl	Elmalı
20	Elmalı Yem Kimya Ltd. Şti.	Soğuk Hava Deposu Projesi	349.847	174.923	15	700 ton/yıl	Elmalı
21	Özkan Petrol Ürünleri Paz. Nak. Tic. Ltd. Şti.	Üzüm İşletme Tesisi	350.000	175.000	11	1.000 ton/yıl	Elmalı
22	Salih Gerekten	Damla Sulama Sistemleri	52.205	21.505		130 Dekar	Elmalı
23	Zülfü Gerekten İnş. Tar. Ürün. Tic. Ltd. Şti.	Damla Sulama Sistemleri	49.673	15.045		120 Dekar	Elmalı
24	Ovar Sebze Meyve Ltd. Şti.	Soğuk Hava Deposu Tesisi	330.700	146.379	47	1.000 ton/ yıl	Finike
25	Elif Nuriye Erçin Öz Yavuz Sebze Meyve	Soğuk Hava Deposu Tesisi	349.762	174.881	25	1.000 ton/yıl	Gazipaşa
26	Şahinler Kollektif Şirketi	Soğuk Hava Deposu ve Muz Saratma Tesisi	138.906	69.453	4	500 ton/yıl	Gazipaşa
27	Özaltın İnş. Taah. Tic. Tur. Ltd. Şti.	Pekmez ve Cevizli Bademli Sucuk Üret. Tes	350.000	175.000	13	10 ton/gün	İbradı
28	Antalya İbradı KHGB	Ürünlü Köyü Damla Sulama Projesi	217.919	105.854		978 dekar	İbradı
29	Haciefendiler Hasan Arıkan Adi Ortaklığı	Soğuk Hava Deposu Tesisi	306.177	147.530	5	500 ton/yıl	Kaş
30	S.S. Yelten Sulama Kooperatifi	Toplu Damla Sulama Projesi	428.540	277.905		1.751 dekar	Korkuteli
31	S.S. Küçükköy Sulama Kooperatifi	Damla Sulama Tesisi Projesi	499.887	374.915		1.600 dekar	Korkuteli
32	Naturel Mantar Gıda ve Tarım Ür. San. ve Tic. Ltd. Şti	Mantar İşl. Ve Amb. Tes. Tek. Yenileme ve Kapa. Art. Yatırım	350.000	175.000	19	10 ton/gün	Korkuteli
33	Bozova Sulama Koop.	Damla Sulama Projesi	496.915	334.436		1142 dekar	Korkuteli
34	S.S. Garipçe Sulama Koop.	Açık Kanal Sulama Sisteminin Damla Sulama Sistemine Dönüşümü Projesi	424.800	300.000		1600 dekar	Korkuteli
35	Arhan Medikal Ltd. Şti.	Eterik Yağ ve Kekik Suyu İşletme Tesisi	350.000	174.800	11	10 ton/gün	Korkuteli
36	Durdaşlar Tarım Ürünleri Ambalajlama Pazarlama	Narenciye Sararma ve Soğuk Hava Deposu Tesisi	531.100	250.000	10	1.000 ton/yıl	Kumluca
37	Kumluca Tarım	Sebze Meyve Paketleme ve Standardizasyon Projesi	600.000	112.863	76	1.000 ton/yıl	Kumluca
38	Atlas Tarım Ürünleri İhracat A.Ş.	Paketleme Evi ve Soğuk Hava Deposu Tesisi	327.980	163.990	60	8.000 ton/yıl	Kumluca
39	Galip Aytekin Bağcılık ve Turizm San. Tic. A.Ş.	Damla Sulama Sistemleri	49.155	23.305		100 dekar	Kumluca

Çizelge 4.4. Antalya ilinde görüşme yapılan işletmeler (devam)

No	İşletme Adı	Proje Konusu	Maliyet (TL)	Hibe (TL)	İstihdam	Kapasite	İlçe
40	Kocatoka Hay. Tar. Ürün. San. Tic. Ltd. Şti.	Süt İşletme Tesisi Kapasite Artırımı	350.000	174.800	60	10 ton/gün	Manavgat
41	Şelale Süt ve Süt Ürünleri Tic. Ltd. Şti.	Süt ve Süt Ürünleri İşleme Tesisi Kapasite Artırımı ve Teknoloji Yenileme Yatırım Pro.	350.000	174.700	11	10 ton/gün	Manavgat
42	DTG Süt ve Tar. Ür. Em. San. Tic. Ltd. Şti.	Süt ve Süt Ürünleri Üretim Tesisi	350.000	172.000	6	4 ton/gün	Manavgat
43	Sümer Tekstil Kuyum San. ve Tic. Ltd. Şti.	Sızma Zeytinyağı Üretim Ambalajlama Tesisi Tamamlama Yatırım Projesi	500.000	250.000	4	60 ton/gün	Manavgat
44	Muzaffer Yıldırım İnş. Tar. Ürn. Tic. Ltd. Şti.	Sızma Zeytinyağı Üretim ve Ambalajlama Tesisi	375.000	173.328	34	60 ton/gün	Serik
45	Atilla Vehbi Konuk ve Ortakları Karadayı Ziraat Adi Ortaklığı	Soğuk Hava Deposu Tesisi	336.720	161.500	5	1.000 ton/yıl	Serik
46	Kirazoğlu Ltd. Sti.	Süt ve Süt Ürünleri Üretim Tesisi	500.000	250.000	4	60 ton/gün	Döşemealtı
47	Çakır Ltd. Sti.	Soğuk Hava Deposu Tesisi	348.000	174.000	5	1.000 ton/yıl	Elmalı
Antalya İli Toplamı			17.430.726	8.642.594	786*		

* Sulama projeleri hariç

Çizelge 4.5. Burdur ilinde görüşme yapılan işletmeler

No	İşletme Adı	Proje Konusu	Maliyet (TL)	Hibe (TL)	İstihdam	Kapasite	İlçe
1	Sütöfis Gıda A.Ş.	Süt İşleme Tesisi	342.000	163.750	15	10 ton/gün	Merkez
2	İhsan Kutlu	Kutlu Göl Tohum İşleme Tesisi	350.000	173.410	6	10 ton/gün	Merkez
3	S.S. Budur ili Koop. Birliği	Süt Toplama Merkezi	594.000	164.500	57	10 ton/gün	Merkez
4	Halil Özel	Süt Toplama Merkezi	25.000	12.500	1	10 ton/gün	Merkez
5	S.S. İğdeli Köyü Sulama Koop.	Süt Toplama Merkezi	206.792	98.325	4	10 ton/gün	Merkez
6	Ejder Sarıççek	Aziziye Köyü İçme Suyu Projesi	167.464	55.807		60 ton/gün	Merkez
7	Ejder Sarıççek	Güneyayla Köyü İçme Suyu Projesi	62.288	17.000		60 ton/gün	Merkez
8	Ejder Sarıççek	Hacılar Köyü Basınçlı Suyu Projesi	145.633	52.785		60 ton/gün	Merkez
9	Ejder Sarıççek	Yol Altyapı Güçlendirme Projesi	63.570	31.785		km	Merkez
10	Necmettin Yalınalp	Suludere Köyü Sulama Tesisi	79.072	20.324		1500 dekar	Merkez
11	Gökay Tekin	Bal Paketleme Tesisi	50.000	24.670	4	1 ton/ gün	Altınyayla
12	Bucak KHGB	Heybeli Köyü 1. kısım Yer Altı Suyu Sulama Projesi	89.479	36.500		200 dekar	Bucak
13	Bucak KHGB	Kuşbaba Köyü Sulama Projesi	180.087	67.906		500 dekar	Bucak
14	Mehmet Yıldız	Susuz Köyü İçme Suyu Projesi	138.644	103.014		50 ton/gün	Bucak
15	Çavdır KHGB	Anbarcık Köyü Yol Projesi	113.511	47.000		km	Çavdır
16	Çavdır KHGB	Bölme Pınar Köyü Sulama Projesi	264.069	116.506		600 dekar	Çavdır
17	S.S. Haccağz T.K.K.	Süt Toplama Merkezi	285.710	71.825	5	10 ton/gün	Göhlisar
18	Selami Kapankaya	Elmalıyurt Köyü Sulama Tesisi	166.512	70.341		1600 dekar	Göhlisar
19	Tefenni KHGB	Yeşilköy Kanalizasyon Projesi	284.373	119.750			Tefenni
20	S.S. Güney T.K.K.	Süt Toplama Merkezi	217.050	88.870	2	20ton/gün	Yeşilova
21	Gürkan Polat	Yarışlı Köyü İçme Suyu Projesi	196.968	77.500		50 ton/gün	Yeşilova
22	Yeşilova İlçesi KHGB	Armut Köyü Sulama Projesi	469.069	139.776		1150 dekar	Yeşilova
23	Çavuşoğulları AŞ	Soğutmalı araç	82.000	41.000	2	13 ton	Merkez
24	Buryem AŞ	Soğutmalı araç	77.000	38.500	2	13 ton	Merkez
25	Güçbirlik AŞ	Soğutmalı araç	75.000	32.500	2	13 ton	Merkez
26	Göhlisar KHGB	Soğuk Hava Deposu Tesisi	385.000	192.500	2	1.000 ton/yıl	Merkez
*	Sıla Seracılık Ltd. Şti.	Sera Projesi	349.963	174.402	14	200 ton/yıl	Merkez
*	Cafer Ürün	Meyve Depolama Tesisi	365.229	159.776	15	1.000 ton/yıl	Bucak
**	Bekir Aya	Tahıl Bakliyat İşleme ve Paketleme Tesisi Projesi	264.750	132.125		20 ton/gün	Bucak
Burdur İli Toplamı			5.110.291	2.058.344	102***		

* İşletme hibe aldıktan 1 yıl sonra faaliyetine son vermiştir. ** İşletmeye gidilmiş ve işletmede başka bir firma faaliyetini sürdürmekte olduğu görülmüştür. *** Sulama projeleri hariç

Çizelge 4.6. Isparta ilinde görüşme yapılan işletmeler

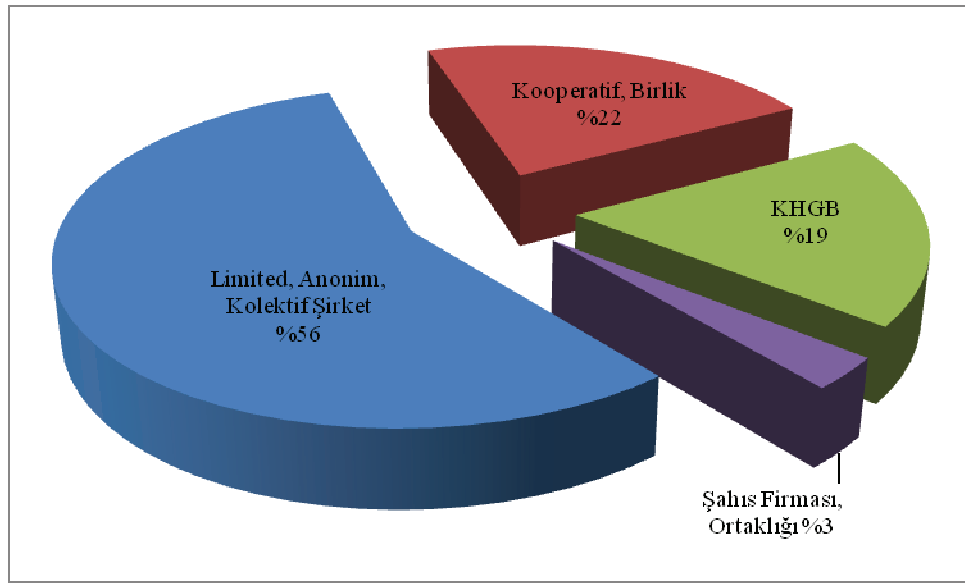
No	İşletme Adı	Proje Konusu	Maliyet (TL)	Hibe (TL)	İstihdam	Kapasite	İlçe
1	Gülbudak San. Tic.Ltd. Şti.	Elma Tasnifleme Ünitesi	345.000	172.500	50	2000 ton/yıl	Eğirdir
2	S.S. Ağılıköy T.K. Koop.	Elma Tasnifleme Ünitesi	325.628	162.814	25	2000 ton/yıl	Eğirdir
3	S.S. Tepeli T.K. Koop.	Elma Tasnifleme Ünitesi	310.553	149.850	68	2000 ton/yıl	Eğirdir
4	S.S. Serpil T.K. Koop.	Elma Paketleme Ünitesi	325.628	162.814	25	2000 ton/yıl	Eğirdir
5	Sez-Bil Soğuk Hava Deposu Ltd. Şti.	Elma Tasnifleme Ünitesi	500.000	250.000	20	1500 ton/yıl	Gelendost
6	Kınalı Süt ve Süt Ürün. San. Tic. Ltd. Şti.	Süt, Süt Ürünleri Üretim Tesisi Kapasite Artırımı	500.000	250.000	5	10 ton/gün	Gönen
7	Gülcöy Gıda San. Tic. A.ş.	Et ve Et Ürünlerini İşleme ve Paketleme Tesisi	140.000	70.000	12	2,5 ton/gün	Gönen
8	Hasyem Ltd. Şti.	Kapasite Artırımı Teknoloji Yenileme	122.350	61.175	2	20 ton/gün	Keçiborlu
9	Gülal Tarım Hayvanları Ürünleri Ltd. Şti.	Kapasite Artırımı Teknoloji Yenileme	346.500	173.250	23	60 ton/gün	Ş.karaağaç
10	S.S. Arak Köyü T.K. Koop	Süt Depolama ve Toplama Ünitesi	113.725	56.862	2	10 ton/gün	Ş.karaağaç
11	S.S. Çiçekpınar Köyü T.K. Koop	Süt Toplama ve Depolama Ünitesi	43.625	21.812	2	10 ton/gün	Ş.karaağaç
12	S.S. Yeniköy Köyü T.K. Koop	Süt Sağım Toplama ve Depolama Ünitesi	196.739	98.369	2	10 ton/gün	Ş.karaağaç
13	S.S. Beyköy Köyü Sulama Koop	Süt Sağım Toplama ve Depolama	348.831	174.415	2	10 ton/gün	Ş.karaağaç
14	Elitler Süt ve Süt Ür Tar. Gıda Tic. Ltd. Şti.	Süt Sağım ve Depolama	179.610	89.805	2	10 ton/gün	Ş.karaağaç
15	İbrahim-Mustafa Pehlivan Adi Ortaklığı	Pehlivanlar Meyve Tasnifleme Ünitesi	343.268	171.634	31	1.000 ton/yıl	Uluborlu
16	SS. Çünür Sulama Koop	Damlama Sulama	385.000	288.000			Merkez
17	Ali Bayraktar LTD	Süt ve Süt Ürünleri Üretim Tesisi	500.000	250.000	5	10 ton/gün	Merkez
18	Avşar LTD	Elma Tasnifleme Ünitesi	325.628	162.814	6	2000 ton/yıl	Merkez
19	Hediye Un AŞ	Depolama Ünitesi	500.000	250.000	5	1.000 ton/yıl	Merkez
20	Çoşar SHD LTD	Soğuk Hava Deposu Tesisi	336.720	161.500	5	1.000 ton/yıl	Merkez
21	Eğirdir KHGB	Sulama Projesi	180.087	67.906		500 dekar	Eğirdir
22	Uluborlu KHGB	Sulama Projesi	180.087	67.906		500 dekar	Uluborlu
23	S.S. Yakaören Köyü S. Koop.	Damlama Sulama	385.000	288.000			Merkez
*	Afyon Otomotif San. Tic. Ltd. Şti.	Güler Soğuk Hava Deposu Elma Tasnifleme Ünit.	410.108	173.775	25	2.000 ton/yıl	Senirkent
Isparta İli Toplamı			6.933.979	3.601.426	292**		

* İşletme 17.03.2011 tarihinde tamamen yandı için görüşme yapılamamıştır. *** Sulama projeleri hariç

Bununla birlikte Burdur ve Isparta illeri ise yapılan yatırımların özelliği itibariyle tarıma dayalı sanayi ihtiyacı farklılık göstermekte, bu durum programa da yansımaktadır. Programdan yararlanan işletmelerin illere göre isimleri, programa kabul edilen çalışma konuları, yaptıkları projenin maliyeti, program kapsamında aldıkları hibe miktarı, kurulu istihdamları, kurulu kapasiteleri ve bağlı buldukları ilçeler Çizelge 4.4, 4.5 ve 4.6'da verilmiştir.

4.2.1.2. İşletmelerin hukuki yapısı

Bölgede destekten yararlanan işletmeler hukuki yapılarına göre sınıflandırıldığında en fazla yatırımın limited, anonim ve kolektif şirketler tarafından yapıldığı görülmektedir.

Şekil 4.2. Programdan yararlanan işletmelerin hukuki yapısı

Şirketlerin toplam ekonomik yatırımın yarısından fazlasını (%56) kullandıkları görülmüştür. Şirketlerden sonra ise programdan yararlanan ve en fazla yatırımı kalkınma ve sulama kooperatifleri ile birlikler (%22) ve kaymakamlıklar bünyesinde faaliyet gösteren Köye Hizmet Götürme Birlikleri (KHGB) (%19) yapmışlardır. Şahıs veya ikili ortaklıklar ise programdan en az yararlanan işletmeler (%3) olmuştur (Şekil 4.2).

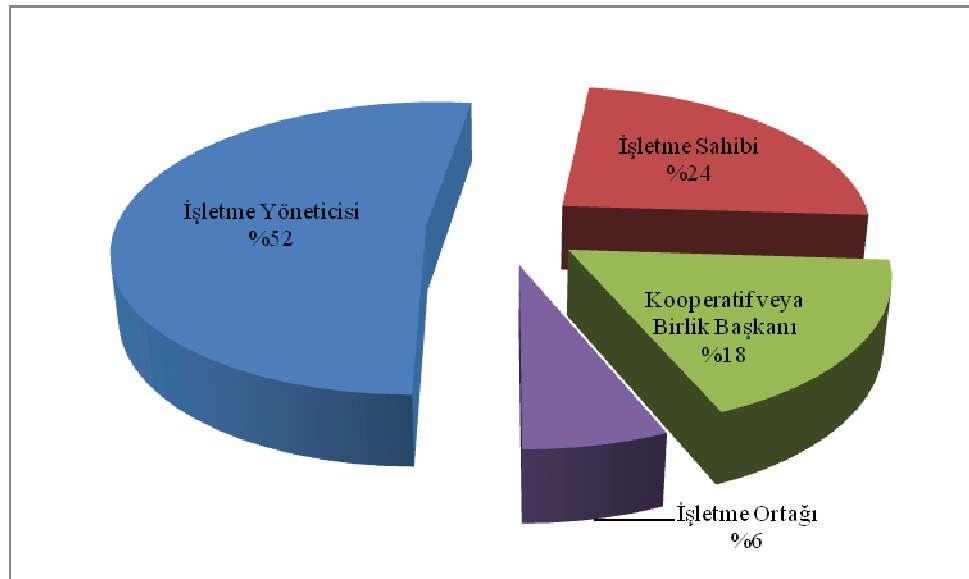
Çizelge 4.7. Programdan işletmelerin hukuki yapısı illere göre dağılımı

Hukuki Yapı	Antalya		Burdur		Isparta		Toplam	
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)
Anonim, Ltd, Kolektif Şirket	38	80.9	4	15.4	12	52.2	54	56.3
Kooperatif, Birlik	7	14.9	5	19.2	9	39.1	21	21.9
KHGB	1	2.1	15	57.7	2	8.7	18	18.8
Şahıs	1	2.1	2	7.7	-	-	3	3.1
Toplam	47	100.0	26	100.0	23	100.0	96	100.0

Programdan yararlanan işletmelerin %56'sı şirket statüsünde olup Antalya ilinde toplam yararlanan işletmelerin %80.9'u ve Isparta ilinde destekten yararlanan işletmelerin %52.2'si hukuki yapıları itibariyle şirket statüsündedir (Çizelge 4.7). Buna karşılık Burdur ilinde ise il valiliğinin etkin çalışması ve programı bir fırsat olarak görmeleri nedeniyle Köye Hizmet Götürme Birlikleri (yaklaşık %60) programdan en fazla yararlanan işletmeler olmuştur.

4.2.1.3. İşletmelerde görüşme yapılan kişiler ve bu kişilerin işletmedeki statüleri

Programdan yararlanan işletmelerde görüşme yapılan kişiler ile bilgiler Şekil 4.3'te verilmiştir.

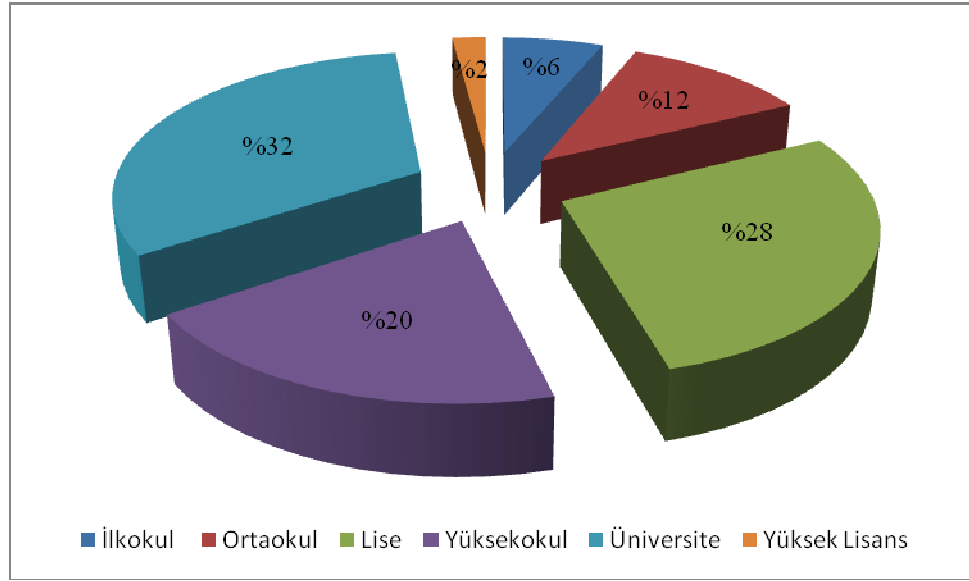

Şekil 4.3. Programdan yararlanan işletmelerde görüşme yapılan kişilerin statüleri

Buna göre en fazla görüşme işletme müdürü, muhasebeci vb. yönetici konumunda olan ve programa başvuruda aktif olarak çalışan kişilerle yapılmıştır. Bu durum işletmelerin hukuki yapısındaki sonuçlarla doğru orantılı olduğunu da göstermektedir. Şirket düzeyinde görüşme daha çok şirket yöneticisi veya şirket sahibi, kooperatif ve birliklerde başkan veya ortak, KHGB'nde başkan veya yönetici ve şahıs işletmelerinde ise ortaklarla görüşme yapılmıştır.

4.2.1.4. İşletmelerde görüşme yapılan kişilerin eğitim durumu

Görüşme yapılan kişilerin eğitim durumları ise Şekil 4.4'te verilmiş olup genel olarak programdan yararlanan işletmenin sahibi, yöneticisi, ortağı veya kooperatif/birlik başkanının kısaca işletmecilerin eğitim düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür.

Şekil 4.4. Görüşme yapılan kişilerin eğitim durumu

Bu özellik programdan yararlanma durumu ile birebir ilişkilidir. Çünkü program hakkında bilgi sahibi olma ile kişilerin eğitim düzeyleri arasında birebir ilişki bulunmaktadır. Bu durum anket döneminde yapılan gözlemlerde görüşme yapılan kişilerin genel yapısından ortaya çıkmıştır.

4.2.1.5. İşletmelerin gelir getirici faaliyetinin olma durumu

Programdan yararlanan işletmelerin önemli bir bölümü mevcut kurulu işletmesi olan kuruluşlardır. Bu durum işletmelerin hibe dışında gelirlerinin olma durumuna da yansımıştır. Nitekim işletmelerin yaklaşık %70'i hibe desteği ile ilk defa bir işletme kurmayıp mevcut işletmelerine buldukları pazara ek hizmet veya kendi mevcut gelirlerine ek gelir sağlamak amacıyla programdan yararlanmıştır. İşletmelerin ise sadece %30'unun yeni bir işletme kurma amacıyla hibe desteğinden yararlandığı görülmüştür.

4.2.1.6. Görüşme yapılan kişilerin kırsal alana yönelik kursa katılma durumu

Programdan yararlanan işletmelerde görüşülen işletmecilerin önemli bir bölümünün (%77.1) kırsal alanın kalkınmasına yönelik herhangi bir kursa katılmadıkları görülmüştür. Kırsal alana yönelik kurs, seminer vb. tarzda etkinliklere katılım oranı ise %22.9 olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 4.8. Üretici-yöneticinin kırsal alana yönelik katıldığı kursun konuları

Kursun Konuları	Frekans	Pay (%)
Hayvancılık	9	40.9
Proje hazırlama	4	18.2
Meyve yetiştiriciliği	3	13.6
Pazarlama yönetimi	2	9.1
Süt işleme tekniği	2	9.1
Çeşitli konular	2	9.1
Toplam	22	100.0

Görüşme yapılan kişilerin kırsal alanın kalkınmasına yönelik katıldıkları kurslar ise çeşitlilik göstermektedir. Kurslara katılan bireylerin %40.9'u hayvancılığa, %18.2'si kırsal alana yönelik yapacakları yatırımlar için hazırlayacakları projeleri hazırlamaya, %13.6'sı meyve yetiştiriciliğine, %9.1'i pazarlama yönetimine, %9.1'i süt işleme

tekniklerine ve geriye kalan %9.1'i ise çeşitli konulara yönelik kurslara katılmışlardır (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.9. Kırsal alana yönelik yapılan kurs konularının illere göre dağılımı

Kursun Konusu	Antalya		Burdur		Isparta		Toplam	
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)
Hayvancılık	-	-	5	100.0	4	44.5	9	40.9
Proje hazırlama	3	37.5	-	-	1	11.1	4	18.2
Meyve yetiştiriciliği	2	25.0	-	-	1	11.1	3	13.6
Pazarlama yönetimi	2	25.0	-	-	-	-	2	9.1
Süt işleme tekniği	-	-	-	-	2	22.2	2	9.1
Çeşitli konular	1	12.5	-	-	1	11.1	2	9.1
Toplam	8	100.0	5	100.0	9	100.0	22	100.0

Bölgede KKYDP'ndan destek alan işletmecilerin illere göre katıldıkları kurslar Çizelge 4.9'da verilmiştir. Çizelgenin, bölgenin genel görünümünü yansıttığı görülmektedir. Bölgede iç kesimlerde hayvancılığın daha yoğun yapılması bu bölgelerde açılan kurslara da yansımıştır. Burdur ve Isparta illerinde hayvancılığa yönelik kurslar yoğunlukla açılırken Antalya ilinde görüşme yapılan kişilerin hiçbiri bu alana ilişkin herhangi bir kursa katılmadıkları görülmektedir.

Çizelge 4.10. Kırsal alana yönelik kursu düzenleyen kurum

Kurumlar	Frekans	Pay (%)
TKB Taşra Teşkilatı	14	63.7
Ticaret ve Sanayi Odası	3	13.6
Kamu Araştırmaları Vakfı	2	9.1
Ziraat Mühendisleri Odası	2	9.1
ETKO	1	4.5
Toplam	22	100.0

Kırsal alana yönelik kurslara katılan bireylerin katıldıkları kursların önemli bir kısmına (%63.7) TKB'nın taşra teşkilatı tarafından organize edilmiştir (Çizelge 4.10). Bu durum taşra teşkilatının açmış olduğu kursların bölge insanına ulaşmada etki derecesini de göstermektedir. Kırsal alana yönelik açılacak her bir kurs, seminer vb. etkinlikler bölgenin kalkınmasına faydası olacaktır. Bu amaçla kırsal alanda etkili olan

özellikle TKB'nın taşra teşkilatı başta olmak üzere diğer kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları vb. bu tür etkinliklere yer vermesi gerekmektedir.

4.2.2. İşletmelerin Proje Bilgileri

4.2.2.1. Programa başvuru yapılan projenin faaliyet alanı

Program kapsamında Türkiye genelinde bir çok proje desteklenmiştir. Batı Akdeniz Bölgesi'ndeki hibe desteği alan bireylerin illere göre işletmelerin projelerinin sektörleri ve faaliyet alanı Çizelge 4.11'de verilmiştir.

Çizelge 4.11. KKYDP'ndan yararlanan işletmelerin faaliyet alanlarının illere göre dağılımı

Faaliyet Alanı	Antalya		Burdur		Isparta		Toplam	
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)
İşleme, paketleme, depolama	31	66.0	12	46.2	16	69.6	59	61.5
Damla sulama	9	19.1	11	42.3	4	17.4	24	25.0
Kapasite arttırma	7	14.9	-	-	3	13.0	10	10.4
Kanalizasyon, yol	-	-	3	11.5	-	-	3	3.1
Toplam	47	100.0	26	100.0	23	100.0	96	100.0

Program kapsamında bölgede faaliyet alanını kendi belirleyen işletmeler önemli oranda işleme, paketleme ve depolamaya (%61.5) yönelik hibe desteğinden yararlanmıştır. Bu durum söz konusu bölgedeki üç il için de geçerlidir. Bölgede gerek iklim gerekse genel olarak Türkiye'nin diğer bölgelerine göre toprak verimliliğinin meyve ve sebze üretimine uygun olmasından dolayı tarımsal üretim yoğun yapılmaktadır. Tarımsal üretimin yoğun olarak yapılması üretim sonraki hizmetlerin de bölge içinden karşılanma isteğini arttırmaktadır. Bu kapsamda program, bölgedeki işletmelere fırsat olmuş, üretilen ürünlerin işleme ve paketlenme ihtiyacı karşılanmıştır. Ayrıca bölgede üretilen tarımsal ürünlerin saklanmasına yönelik depolama ihtiyacı destekleme programı ile sağlanmıştır. Bu bakımdan destekleme programının Batı Akdeniz Bölgesi'nin kırsal alanına faydası olduğu gözlemlenmiştir.

4.2.2.2. İşletmelerin proje konularını belirlemede etkili olan nedenler

Program kapsamında hibe desteğinden yararlanan işletmeler çeşitli nedenlerle faaliyet alanlarını ve çalışma konularını belirlemişlerdir. İşletmecilere göre proje konularını belirlemede ilk tercih, kurulacak işletmenin bölgenin ihtiyacı olan bir kuruluş olmasıdır. Bu durum işletme kurucularının %87.5'i $[(63+18+3)/96]$ tarafından kabul görmüştür. Ayrıca destekten yararlanan kişilere göre verilen hibe desteği ile kırsal alana hizmet götürmek en çok tercih edilen ikinci neden olurken iyi gelir getireceğini düşündükleri için işletmeyi kurmaları üçüncü tercih olarak seçilmiştir. Genel olarak destek programından yararlanan işletmelerin proje konu alanlarını seçerken gelir kaynağı yaratma, desteği işletmeler için bir fırsat olarak görme gibi gelir getirici öğeleri ön planda tutmadıkları buna karşılık kırsal alana yönelik bir çaba içinde oldukları görülmektedir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. İşletmelerin proje konularını seçme nedenleri

Projeyi bu alanda yapma nedeni	Üretici Sayısı (A)	1. Derecede Etkili (B=A.3p)	Üretici Sayısı (C)	2. Derecede Etkili (D=C.2p)	Üretici Sayısı (E)	3. Derecede Etkili (F=E.1p)	Toplam Puan (B+D+F)	Önem Sırası
Bölgenin ihtiyacı olan bir işletme olması	63	189	18	36	3	3	228	1
Kırsal alana hizmet yapmak	3	9	35	70	4	4	83	2
İyi gelir getireceğini düşünmek	10	30	16	32	1	1	63	3
Su kaynaklarını korumak- su tasarrufu	4	12	7	14	0	0	26	4
İşletmenin ihtiyacının olması	2	6	7	14	1	1	21	5
Destegin işletme kurmak için bir fırsat olması	3	9	3	6	4	4	19	6
Başka bir gelir kaynağı olmaması	5	15	-	-	-	-	15	7
İşletmenin faaliyet alanı olması	4	12	-	-	-	-	12	8
Kendi ürünlerini işlemek	-	-	3	6	4	4	10	9
Enerji tasarrufu sağlamak	-	-	2	4	5	5	9	10
Üretimi arttırmak	2	6	1	2	-	-	8	11

4.2.2.3. İşletmelerin projelerini başka destekleme programına sunma durumu

Görüşme yapılan işletmelere mevcut programdan önce hazırlamış oldukları projeleri başka desteklere veya programlara sunma durumları incelenmiş ve işletmelerin tamamına yakını hazırladıkları projeleri başka bir programa sunmadıklarını, projelerini KKYDP için hazırladıklarını belirtmişlerdir. İşletmeler içinde sadece 2 işletme mevcut projelerini başka programlar için sunmuşlar ancak başvuru yaptıkları projeler bölgeye yönelik bulunmadıkları için reddedilmişlerdir.

4.2.2.4. İşletmelerin program hakkında bilgi aldıkları kaynaklar

Programdan yararlanan işletmecilerin hibe desteği ile ilgili bilgi kaynakları farklıdır.

Çizelge 4.13. İşletmelerin hibe desteği hakkında bilgi kaynakları

Bilgi Kaynakları	Frekans*	Pay (%)
TKB İl Müdürlüğü Tarafından Yapılan Toplantılar	71	60.7
Valilik Kanalı İle İl Özel İdaresinden Gelen Resmi Yazı	16	13.7
Arkadaş Çevresi	10	8.5
Elektronik Medya - İlgili Web Siteleri	7	6.0
Basın Bültenleri – Toplantılar	6	5.1
Ticaret ve Sanayi Odası	5	4.3
Resmi Gazete	2	1.7
Toplam	117	100.0

* Birden fazla cevap verilmiştir.

Bireyler bilgi kaynakları ile ilgili birden fazla cevap vermişlerdir. Buna göre TKB'nın taşra teşkilatı tarafından yapılan toplantılar (%60.7) bireylerin program hakkında bilgi aldıkları en önemli kaynak olmuştur. Program ile ilgili diğer önemli bilgi kaynağı ise söz konusu illerin valilikleridir. Kurumlar arasındaki işbirliği çerçevesinde bölge valilikleri program hakkında bilgi sahibi olmuşlar ve valiliklerde destekleme programı hakkında il ve ilçe özel idarelerine resmi yazı yazılmışlardır. KHGB'nın tamamı program hakkında bilgiyi valilikler kanalı ile almışlardır. Bu bilgi kaynaklarını

arkadaş çevresi, elektronik medya-İlgili web siteleri, basın bültenleri, bölgede faaliyet gösteren ticaret ve sanayi odaları ve Resmi Gazete izlemektedir (Çizelge 4.13).

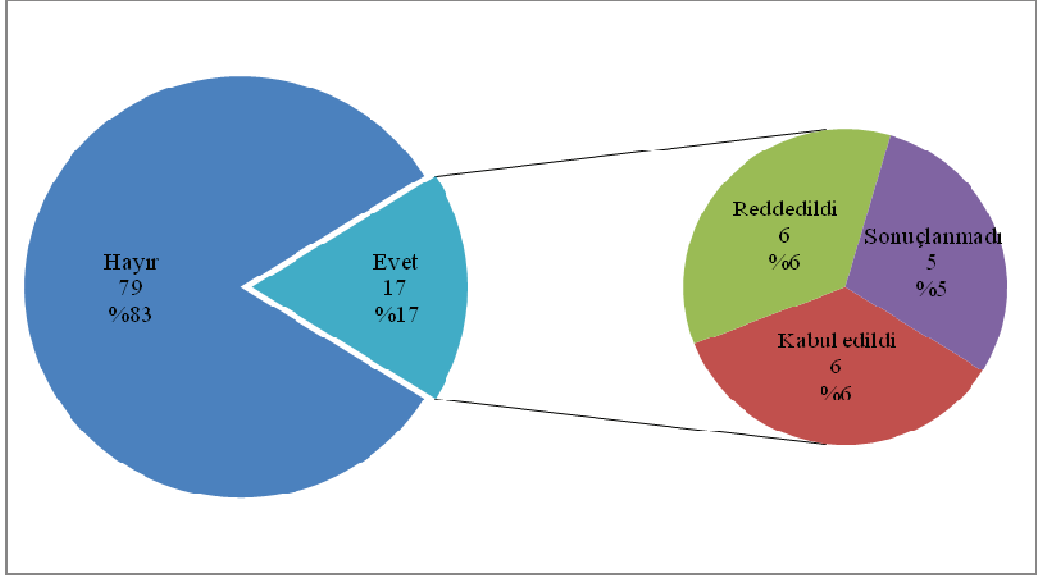
Çizelge 4.14. İşletmelerin hibe desteği hakkında bilgi kaynaklarının illere göre dağılımı

Bilgi Kaynakları	Antalya		Burdur		Isparta		Toplam	
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)
TKB İl Müdürlüğü Tarafından Yapılan Toplantılar	31	66.0	11	42.3	16	69.7	58	60.4
Valilik Kanalı ile İl Özel İdaresinden Gelen Resmi Yazı	-	-	12	46.3	3	13.1	15	15.6
Elektronik Medya - İlgili Web Siteleri	5	10.6	1	3.8	1	4.3	7	7.3
Arkadaş Çevresi	5	10.6	-	-	1	4.3	6	6.3
Ticaret ve Sanayi Odası	5	10.6	-	-	1	4.3	6	6.3
Resmi Gazete	1	2.2	1	3.8	1	4.3	3	3.1
Basın Bültenleri - Toplantılar	-	-	1	3.8	-	-	1	1.0
Toplam	47	100.0	26	100.0	23	100.0	96	100.0

Batı Akdeniz Bölgesi'ndeki KKYDP'ndan yararlanan işletmeler program hakkında bilgileri genelde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın taşra teşkilatları olan tarım il müdürlükleri tarafından yapılan toplantılardan elde etmişlerdir. Ancak Burdur ilinde programa başvuran ve kabul edilen projelerin yaklaşık %60'ı KHGB tarafından yapıldığı için bu birliklerin de bilgi kaynakları il valiliğinin il özel idaresine yazdıkları resmi yazılar sayesinde olmuştur (Çizelge 4.14).

4.2.2.5. İşletmelerin programa diğer başvuruları

İşletmelerin sadece %17.7'si (17 adet) KKYDP'ye mevcut kabul edilen ve uygulanan projeleri haricinde ikinci defa bir proje ile programa başvurmuştur. İkinci bir defa programa başvuran işletmelerin ise 6 tanesinin söz konusu projesi kabul edilmiş, 6 tanesi reddedilmiş ve 5 tanesi ise anket döneminde değerlendirme aşamasında olduğu için sonuçlanmamıştır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5. İşletmenin hibe desteğine diğer başvuruları ve sonuçları

4.2.2.6. İşletmelerin programa sundukları projeleri hazırlayan kişiler

Programda ilk etap olan 2006 yılı haricinde sonraki yıllardaki etaplarda proje hazırlama için özel danışman hizmeti alma ve proje bütçesinde belli oranda desteğin bu işlem için ayrılması şartı getirilmiştir.

Çizelge 4.15. Hibe desteği projesini hazırlayan kişiler

Projeyi hazırlayan kişi	Frekans	Pay (%)
Özel Danışman	53	55.2
İşletme Sahibi/Çalışanı	38	39.6
İl Müdürlüğü Elemanları	5	5.2
Toplam	96	100.0

Bu amaçla işletmelerin %55.2'si hibe projelerini özel danışman aracılığıyla hazırlamıştır. Bunu işletme sahibi veya çalışanının hazırladığı projeler izlemektedir. Bu işletmeler genelde I. etapta başvuru yapan, projesi kabul olan işletmeler olmakla birlikte proje harcama kalemlerinde de gösterilen ancak özel danışmanlık sisteminden yararlanmayan işletmelerde bulunmaktadır (Çizelge 4.15).

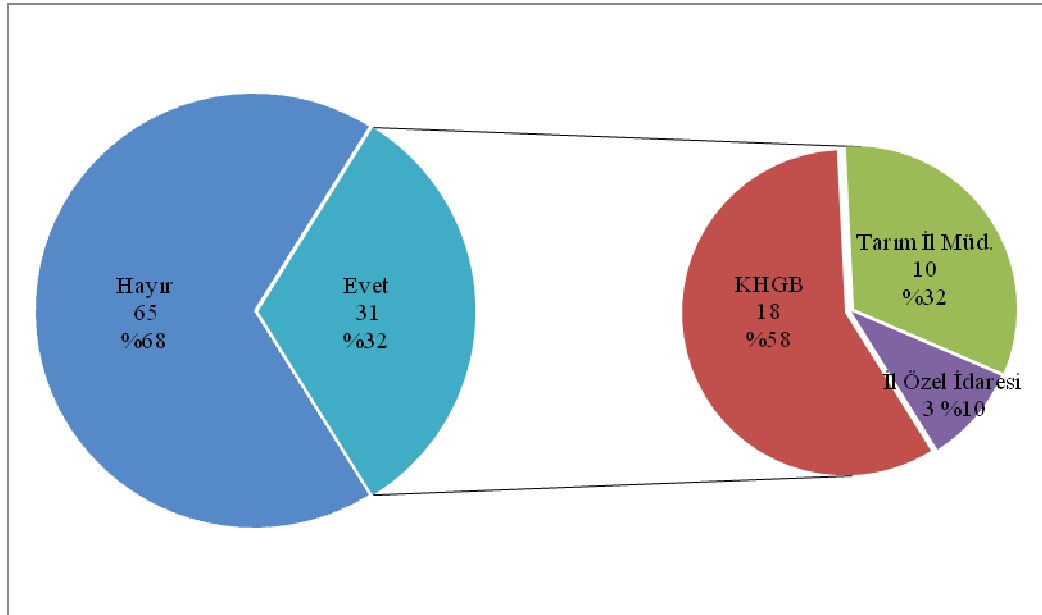
Çizelge 4.16. İşletmelerin programa sundukları projeyi hazırlayan kişilerin illere göre dağılımı

Kişiler	Antalya		Burdur		Isparta		Toplam	
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)
Özel Danışman	33	70.2	3	11.6	17	73.9	53	55.2
İşletme Sahibi/Çalışanı	14	29.8	18	69.2	6	26.1	38	39.6
İl Müdürlüğü Elemanları	-	-	5	19.2	-	-	5	5.2
Toplam	47	100.0	26	100.0	23	100.0	96	100.0

Antalya ve Isparta illerinde işletmeler projelerini hazırlarken büyük çoğunlukla özel danışmanlardan hizmeti almalarına karşın Burdur ilinde 5 adet proje Valilik emriyle Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın taşra teşkilatında destekleme şubesi elemanları tarafından hazırlanmıştır (Çizelge 4.16).

4.2.2.7. İşletmelere proje hazırlamasında yardımcı olan kurum ve kuruluşlar

Programdan yararlanan işletmelerin proje hazırlanmasında herhangi bir kamu kurum veya kuruluşu ile işbirliği durumu Şekil 4.6'da incelenmiştir.

Şekil 4.6. İşletmelerin programa proje hazırlanmasında yardımcı olan kurum ve kuruluşlar

İşletmelerin yaklaşık üçte biri proje hazırlama aşamasında bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği içinde oldukları görülmüştür. İşletmelere bölgedeki kamu kurumları arasında en fazla destek olan kurum KHGB (%58)'dir. Bu kurumu Tarım ve Köyişleri Bakanlığının taşra teşkilatı olan il müdürlükleri (%32) ve il özel idaresi (%10) izlemektedir (Şekil 4.6).

4.2.2.8. İşletmelerin yatırım süresi

İşletmelerin, program kapsamında aldıkları hibeleri en kısa sürede yatırıma dönüştürdükleri görülmüştür.

Çizelge 4.17. İşletmelerin yatırımlarını bitirme süresi (ay)

Yatırım Süresi (ay)	Frekans	Pay (%)
1-6	52	54.2
7-12	35	36.5
13+	9	9.3
Toplam	96	100.0

Program genelinde işletmelere 12 aya kadar (özel durumlarda 15 ay) verilen yatırımı bitirme süresi önemli oranda işletme için uygulanabilir olmuştur. Nitekim işletmelerin yaklaşık %55'i hibe desteği almaya başlamalarından itibaren ilk 6 ay içinde, yine işletmelerini, %90.7'si ise ilk 12 ay içinde yatırımlarını bitirmişlerdir (Çizelge 4.17).

4.2.2.9. İşletmelerin faal çalışma süreleri

Hibe desteği aldıktan sonra işletmelerin yatırımlarını yapmaları ve işletmelerini faaliyete geçirmeleri ile anket yapıldığı dönem arasındaki geçen süre Çizelge 4.18'de verilmiştir.

İşletmeler kuruluş işlemleri bittikten sonra faal olarak üretime başlamışlardır. Buna göre işletmelerin %34.4'ü 12 ay ve daha az sürede üretimlerine devam ederken %15.6'sı ise 13-24 aydır üretim yapmaktadır (Çizelge 4.18).

Çizelge 4.18. İşletmelerin faal olarak çalışma süresi (ay)

İşletmelerin Faal Çalışma Süresi (ay)	Frekans	Pay (%)
< 12	33	34.4
13-24	15	15.6
25-36	23	24.0
37-48	25	26.0
Toplam	96	100.0

Programın koşullarından biri olan ve işletmelerin üretimlerine en az 5 yıl devam etme şartını işletmeler uygulayacaklarına ilişkin görüşlerini de görüşme esnasında bildirmişlerdir.

4.2.2.10. İşletmelerin proje bütçesinde revizyon yapma durumu

Bölgede programdan yararlanan işletmelerin hiçbiri gerek genel proje bütçesinde gerekse bütçe kalemleri içinde revizyona gitmemiştir. İşletmeler bu konu ile ilgili bütçe sorunlarını kendi öz kaynakları ile giderme yoluna gitmişlerdir.

4.2.2.11. İşletmelerin proje ile ilgili hedefleri

İşletmelerin program kapsamında hibe alma nedenleri haricinde ulaşmak istedikleri hedefler de farklıdır. İşletmeler ulaşmak istedikleri en önemli hedef olarak bölgede gerek kendileri gerekse başkaları tarafından üretilen ürünleri değerlendirmesini tercih etmişlerdir. İşletmeler bölgede üretilen meyve, sebze veya hayvansal ürünlerin yine bölge içinde değerlendirilmesi, katma değer katılması konusunda ortak görüşe sahiptir. Ürünlerin değerlendirilmesinden başka bölgede tarımsal üretim sonucu elde edilen ürünlerin değerlendirilmesi için bölgenin mevcut kaynaklarını kullanma isteği ikinci önemli hedeftir. Bölgenin bu tür işletmelere ihtiyacı olması, belirli ölçülerde yeterli olmayan kapasitelerini arttırmak, su kaynaklarını korumak, mevcut kurulu işletmelerin ihtiyacının olması, bölgenin gelişmesine katkı sağlama, mevcut işletmelerin verimini arttırma, üreticinin ihtiyacını karşılama, işgücünden tasarruf sağlama, teknoloji yenileme, ihracat yapma ve bölgeyi tanıtmaya işletmelerin programa sundukları projelerde ulaşmak istedikleri hedefler olarak görülmektedir (Çizelge 4.19).

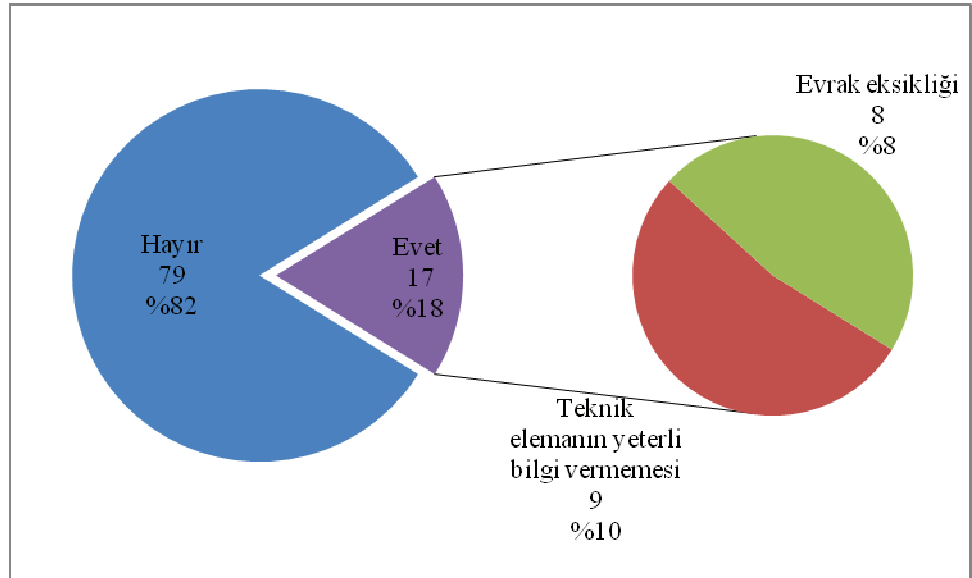
Çizelge 4.19. İşletmelerin proje ile ulaşmak istediği hedefler

Proje ile ulaşmak istenilen hedeflerle ilgili konular	Üretici Sayısı (A)	1. Derecede Etkili (B=A.3p)	Üretici Sayısı (C)	2. Derecede Etkili (D=C.2p)	Üretici Sayısı (E)	3. Derecede Etkili (F=E.1p)	Toplam Puan (B+D+F)	Önem Sırası
Ürünleri değerlendirmek	21	63	10	20	2	2	85	1
Bölgenin mevcut kaynaklarını değerlendirmek	18	54	1	2	1	1	57	2
Bölgenin ihtiyacı olması	9	27	11	22	5	5	54	3
Kapasite arttırma	17	51	1	2	-	-	53	4
Su kaynaklarını koruma	9	27	3	6	9	9	42	5
İşletmenin ihtiyacı olması	5	15	7	14	-	-	29	6
Bölgenin gelişmesine katkı sağlama	6	18	5	10	-	-	28	7
Verimi arttırma	3	9	9	18	-	-	27	8
Üreticinin ihtiyacını karşılama	7	21	2	4	-	-	25	9
İşgücünden tasarruf sağlama	-	-	7	14	2	2	16	10
Teknolojiyi yenileme	1	3	5	10	-	-	13	11
İhracat yapma	-	-	1	2	-	-	2	12
Bölgeyi tanıtmaya	-	-	-	-	1	1	1	13

4.2.2.12. İşletmelerin kapasiteyi arttırmaya yönelik düşünceleri

İşletmeler program kapsamında aldıkları hibe yardımlarından sonra ileriki yıllarda işletmelerinin kapasitelerini arttırmaya yönelik düşünceleri farklıdır. İşletmelerin %63.5'i ileriki yıllarda işletme kapasitelerini artmayı düşünürken %36.5'i ise işletmelerinin mevcut üretimlerinden ve bölgenin ihtiyacının olmadığını düşündüklerinden dolayı kapasitelerini arttırmak istememektedirler. Antalya ilindeki işletmelerin %48.9'u, Isparta ilindeki işletmelerin %34.8'i ve Burdur ilindeki işletmelerin ise sadece %15.4'ü ileriki dönemde kapasitelerini arttırmayı düşünmektedir.

4.2.2.13. İşletmelerin programa başvurularında zorlukla karşılaşma durumu

Şekil 4.7. İşletmelerin programa başvuru esnasında güçlüklerle karşılaşma durumu ve nedenleri

Program kapsamında işletmeler hibe başvurusunu yaptıkları süreden yatırımı faaliyete geçirene kadar geçen sürede TKB'nın taşra teşkilatları olan il müdürlüklerinin Destekleme Şubesi elemanlarının yatırımcıları olumlu şekilde karşıladıkları görülmüştür. Nitekim işletmelerin sadece %17.7'si (17 tanesi) başvuru esnasında güçlüklerle karşılaştıklarını bu güçlüklerin ise teknik elemanın yeterli bilgiyi vermemesi ve evrak eksikliğinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

4.2.2.14. İşletmelerin program hakkında devletten beklentileri

Programdan yararlanan işletmelerin program ve bundan sonra yapılacak olan bu tür desteklerle ilgili olarak beklentileri çeşitli olmuştur. İşletmelere göre hibe desteğinde para miktarının bir işletme kurmak için yeterli olmadığı, proje başvurusunda gösterilen maliyetin çok üzerinde bir maliyetle işletmelerini kurduklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle işletmeler öncelikli olarak hibe desteğinin parasal miktarın arttırmasını, yatırımlarının teknolojik anlamda daha iyi olması için bunun gerekli olduğu düşüncesindedir. Ayrıca işletmeler; desteğin faaliyet alanının genişletilmesi, kırsal alana tarım ve tarıma dayalı sanayi haricinde diğer sektörlerin de hibe desteğinden yararlanması ve desteğin sektör bazında ayrı ayrı değerlendirilip verilmesi gerektiği görüşündedirler. Bununla birlikte proje için başvuru aşamasında çok fazla doküman istendiği bunun azaltılması ile bürokratik engellerin ve başvuru kolaylığının sağlanacağı böylelikle kırsal alana yönelik daha fazla girişimcinin yatırım yapılacağını belirtmişlerdir (Çizelge 4.20).

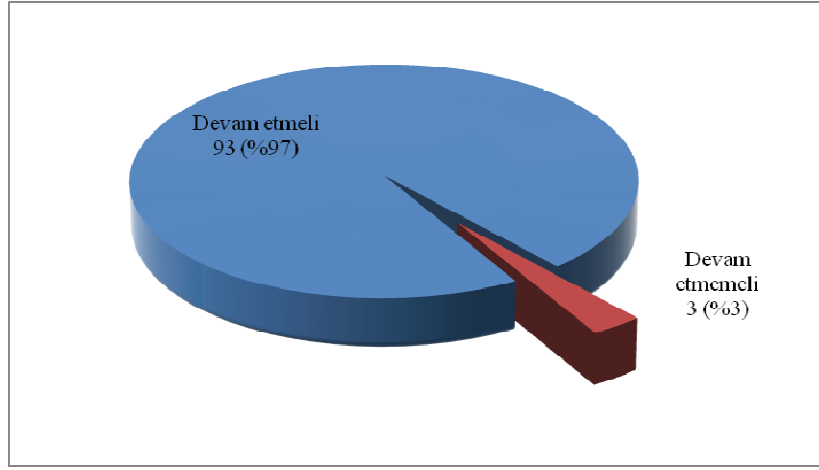
Çizelge 4.20. İşletmelerin programın geneli ile ilgili devletten beklentileri

Desteğin kullanımı ile ilgili devletten beklentiler	Üretici Sayısı (A)	1. Derecede Etkili (B=A.3p)	Üretici Sayısı (C)	2. Derecede Etkili (D=C.2p)	Üretici Sayısı (E)	3. Derecede Etkili (F=E.1p)	Toplam Puan (B+D+F)	Önem Sırası
Desteğin parasal miktarının artırılması	31	63	20	40	6	6	109	1
Faaliyet alanı genişletilmesi	25	75	7	14	2	2	91	2
Destek sektörler göre ayrı ayrı verilmesi	18	54	17	34	3	3	91	2
Hibenin kapsamının genişletilmesi	6	18	10	20	1	1	39	3
Başvuruda istenen evrak sayısını azaltılma	8	24	-	-	-	-	24	4
Üretim yapacak kişilere verilmesi	2	6	-	-	1	1	7	5
Aynı kapsamda ikinci defa faydalanabilme	2	6	-	-	-	-	6	6
Bina yapımı için ayrı hibenin verilmesi	-	-	1	2	2	2	4	7
Hibenin nakit olarak verilmesi	1	3	-	-	-	-	3	8
Destek oranının artırılması	1	3	-	-	-	-	3	8
Vergi muafiyeti verilmesi	-	-	2	2	-	-	2	9
Enerji desteği verilmesi	-	-	1	2	-	-	2	9

4.2.2.15. İşletmelerin ileriki yıllarda yatırım yapma durumu

İşletmelerin %59.4'ü ileriki yıllarda buldukları bölgelere yatırım yapmayı düşünmektedirler. Geriye kalan işletmelerin ise %40.6'sı bölgeye başka yatırım yapmayı düşünmemektedir. İl bazında ise Antalya ve Isparta illerindeki işletmelerin sırasıyla %68.1'i ve %69.6'sı bölgelerine yatırım yapmayı düşünürken Burdur ilindeki işletmelerde ise bu oran %34.6'dır.

4.2.2.16. İşletmelerin programın devam etmesine ilişkin düşünceleri

Şekil 4.8. İşletmelere göre programın devam etme durumu

İşletmelerin tamamına yakını 2006 yılından günümüze kadar uygulamakta olan KKYDP'nın devam etmesini istediklerini belirtmişlerdir. İşletmelerden sadece 3 tanesi programın devam etmemesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Bu işletmelere göre destekle eski ve kullanılmayacak durumdaki makine, ekipman vb. alınması ve kişiler arasındaki husumetlerden dolayı program devam etmemelidir.

4.2.2.17. İşletmelere göre programın devam etmesini gerektiren nedenler

İşletmelere göre KKYDP devam etmesi gerekmektedir. Program işletmeler için önemli bir yatırım fırsatıdır.

Çizelge 4.21. Üretici-yöneticiye göre programın devam etmesini gerektiren nedenler

Programın devam etme nedenleri	Üretici Sayısı (A)	1. Derecede Etkili (B=A.3p)	Üretici Sayısı (C)	2. Derecede Etkili (D=C.2p)	Üretici Sayısı (E)	3. Derecede Etkili (F=E.1p)	Toplam Puan (B+D+F)	Önem Sırası
İşletmeler için yatırım fırsatı olması	18	54	29	58	4	4	116	1
Bölgeye katkı sağlaması	22	66	10	20	10	10	96	2
Bölgeye yapılamayan yatırımların yapılması	17	51	12	24	3	3	78	3
İşletmelere maddi katkı sağlaması	11	33	11	22	3	3	58	4
Doğal kaynakların korunması	1	3	15	30	6	6	39	5
Sanayiciye destek olması	8	24	6	12	2	2	38	6
İstihdam arttırması	10	30	-	-	-	-	30	7
Kaynakların etkin kullanılmasını sağlaması-zamandan ve işgücünden tasarruf	5	15	3	6	-	-	21	8
Hibe desteği olmadan faaliyet gerçekleştirememe	1	3	1	2	-	-	5	9

Yatırımcıların bir işletme kurulabilmesi için en önemli unsur sermaye olup sermayenin yeterli olmadığı durumlarda işletmenin kurulması ve faaliyetini devam ettirmesi çok zordur. Bu bakımdan işletmeler, %50'lik hibe desteğinin işletmeler için bir fırsat olduğunu söylemektedir. Bunun yanı sıra işletmelere göre yaşadıkları bölgeye katkı sağlamak ve bölgeye yapılmayan yatırımların yapılması nedeniyle programın devam etmesi gerekmektedir.

Programın devam etmesi yönünde görüş bildiren işletmelere göre faaliyetin devam etmesine gerekçe olarak gösterilen diğer nedenler Çizelge 4.21'de verilmiştir.

4.2.3. İşletmecilere Göre Program İle İlgili Sorunlar ve Programın Geliştirilmesi Gereken Yönler

4.2.3.1. İşletmelerin programa ilişkin sorunları

İşletmelerin geneli programdan memnun olmakla birlikte gerek yasal gerekse uygulamada bazı değişikliklerin yapılması ile kırsal alana yönelik yatırımların arttıracağı görüşündedir. İşletmecilere göre program ile ilgili en önemli sorun KDV oranı ile ilgilidir. Hibe desteğinde verilen hibeler KDV hariç verilmektedir. Bu durumda hibe ödemelerinde bu oranın düşülmesi nedeniyle işletmelere verilen hibe miktarı da düşmektedir. İşletmeler, hibe miktarının düşmesi nedeniyle daha fazla miktarda öz sermaye katkısı gerektiren bir durumla karşı karşıya kalmakta, bu işletmeler için en önemli sorun olarak görülmektedir.

İşletmeler için ikinci önemli sorun ise başvuru esnasında bürokratik engellerin ve istenen evrakların fazla olmasıdır. Evrakların fazla olması işletmeler tarafından zamanında başvuru yapmalarını engelleyen bir süreç olarak kabul görmektedir. İşletmeciler, evrak sayısının azaltılması ile başvuru sayısının fazla olacağı ve böylelikle kırsal alana yönelik yatırımların artacağı görüşündedir.

Çizelge 4.22. Üretici-yöneticiye göre program ile ilgili sorunlar

Program ile ilgili sorunlar	Üretici Sayısı (A)	1. Derecede Etkili (B=A.3p)	Üretici Sayısı (C)	2. Derecede Etkili (D=C.2p)	Üretici Sayısı (E)	3. Derecede Etkili (F=E.1p)	Toplam Puan (B+D+F)	Önem Sırası
KDV oranının hibeye dahil edilmesi	29	87	8	16	1	1	104	1
İstenen belgenin fazla olması	8	24	15	30	10	10	64	2
Başvurudan sonraki değerlendirme süresinin uzun sürmesi	16	48	7	14	1	1	63	3
Sorun yok	15	45	2	4	7	7	56	4
Desteği mali açıdan az olması	6	18	13	26	11	11	55	5
Destek kurallarının katı olması	3	9	14	28	1	1	38	6
Özel danışman tutma zorunluluğu	7	21	-	-	2	2	23	7
İmar izin belgesi istenmesi	3	9	2	4	-	-	13	8
İl müdürlüklerindeki teknik elemanların zorluk çıkarması	-	-	5	10	2	2	12	9
Yatırım süresinin az tutulması	3	9	1	2	-	-	11	10
Hibe ödemelerinin yavaş olması	2	6	-	-	1	1	7	11
Başvuru belgelerinin hazırlanmasında bilgi sahibi olunmaması	2	6	-	-	-	-	6	12
TKB elemanlarının yeterli bilgiye sahip olmaması	-	-	-	-	5	5	5	13
Özkaynak miktarının fazla istenmesi	-	-	-	-	5	5	5	13
Programın tanıtımının iyi yapılmaması	-	-	1	2	-	-	2	14
Bir kişi/kurum birden fazla başvuru yapamaması	-	-	1	2	-	-	2	14
Banka teminatının istenmesi, masrafa neden olması	-	-	-	-	1	1	1	15

Ayrıca işletmeciler, başvuru esnasında imar belgesi istenmesi de çeşitli güçlükleri beraberinde getirmektedir. Nitekim program kapsamındaki yatırımların tamamı kırsal alana yapıldığı ve kırsal alanda imar düzenlemesinin kısıtlı olmasından dolayı işletmeler çeşitli güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. İşletmecilere göre üçüncü en önemli sorun ise başvuru sonrasındaki değerlendirme süresinin uzun olmasıdır.

Program ile ilgili olarak hibe desteğinden yararlanan işletmecilerin göre sorunlar Çizelge 4.22'de verilmiştir.

4.2.3.2. İşletmelere göre programda geliştirilmesi gereken yönler

İşletmecilere göre kırsal alanda bir işletmenin kurulabilmesi için sermayenin var olması ilk önceliklidir. Bu amaçla işletmeciler, program kapsamında verilen destek miktarının bir işletmenin son teknoloji ile kurulması için yeterli olmadığı görüşündedir. Bu nedenle işletmecilere göre verilen hibe desteğinin para miktarının artırılması programın en fazla geliştirilmesi gereken yön olarak ortaya çıkmaktadır. İşletmeler için ikinci önemli tercih ise programın geliştirilmesi gereken bir yönünün olmadığı görüşüdür. Bu durum işletmelerin programın genelinden memnun olduklarını göstermektedir. İşletmecilerin program ile ilgili üçüncü tercih ise program hakkında sorunlar kısmında olduğu gibi KDV oranı ile ilgilidir. İşletmecilere göre verilen hibe desteği KDV oranından muaf tutulması gerekmektedir. Program ile ilgili diğer önemli geliştirilmesi gereken yön ise verilen hibe desteğinin doğru kişilere kırsal alana yatırım yapacak bölgenin gelişmesine katkı sağlayacak kişilere verilmesidir. Ayrıca büyük sermaye sahiplerinin bu tür desteklerden yararlanmaması gerektiği de burada belirtilmiştir. Nitekim büyük sermaye sahiplerinin bu tür hibeleri kullanması küçük ölçekte faaliyet gösterme çabası içinde olan işletmeleri olumsuz etkileyecek olması en önemli nedendir.

İşletmelere göre KKYDP'nın kırsal alana daha fazla yatırım yapılması için bazı düzenlemelerin yapılmasına ilişkin diğer öneriler Çizelge 4.23'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.23. Üretici-yöneticiye göre KKYDP'nın geliştirilmesi gereken yönleri

Programda geliştirilmesi gereken yönler	Üretici Sayısı (A)	1. Derecede Etkili (B=A.3p)	Üretici Sayısı (C)	2. Derecede Etkili (D=C.2p)	Üretici Sayısı (E)	3. Derecede Etkili (F=E.1p)	Toplam Puan (B+D+F)	Önem Sırası
Destekteki para miktarı arttırılmalı	23	69	7	14	-	-	83	1
Geliştirilmesine gerek yok	19	57	1	2	-	-	59	2
KDV'den muaf olmalı	9	27	6	12	1	1	40	3
Doğru kişilere verilmeli- Büyük sermaye sahiplerine değil	8	24	7	14	-	-	38	4
İstenen evrak sayısının azaltılmalı	4	12	12	24	1	1	37	5
Sektöre göre farklı verilmeli	3	9	11	22	2	2	33	6
Kooperatiflere yönelik destek çeşitlendirilip öncelik verilmeli	7	21	4	8	1	1	30	7
Başvuruda kolaylıklar sağlanmalı	7	21	1	2	4	4	27	8
Üretime destek verecek projelere hibe verilmeli	4	12	6	12	3	3	27	8
Hibe oranı yükseltilmeli	5	15	1	2	-	-	17	9
Bölgesel destekler verilmeli	2	6	-	-	11	11	17	9
Teknik elemanlar hibe konusunda bilinçlendirilmeli	1	3	3	6	1	1	10	10
Kırsal alanda yaşayan herkesin yararlanması şeklinde düzenlenmeli	-	-	5	10	-	-	10	10
Makine alımı ile ilgili destekler devam etmeli	-	-	3	6	4	4	10	10
Hibenin verilmiş şekli düzenlenmeli	3	9	-	-	-	-	9	11
Özel danışmanlık sistemi düzenlenmeli	-	-	2	4	-	-	6	12
Hibeye konu olan para doğrudan verilmeli	1	3	1	2	-	-	5	13
İstihdam artırıcı projeler desteklenmeli	-	-	-	-	4	4	4	14
Kırsal alanı geliştirecek projeler desteklenmeli	-	-	-	-	3	3	3	15
Üretim girdileri desteklenmeli	-	-	1	2	-	-	2	16

4.2.4. İşletmecilerin Programın Genel Yapısı İle İlgili Düşünceleri

Bu bölümde işletmecilerin programın kullanımı, işletmelerin yönetimi, bölgenin kırsal alanı, programın yasal yapısı ve işletmelerin ekonomik yapısı ile ilgili düşünceleri incelenmiştir.

4.2.4.1. İşletmecilerin program kapsamında desteğin kullanımına ilişkin düşünceleri

İşletmecilerin destek kullanımı ile ilgili düşünceleri incelendiğinde, desteği tercih etmelerinde etkili olan faktörlerin tamamına yakını önemli olarak tercih etmişlerdir. İşletmecilerin destek kullanımı ile ilgili olarak destekler hakkında bilgi sahibi olma en fazla tercih edilen konudur.

Çizelge 4.24. Üreticinin / yöneticinin destekleme kullanımı ile ilgili düşünceleri

Desteğin Kullanımı ile İlgili Konular	Önem Dereceleri					Ort. ¹	SS ²	Var ³
	1	2	3	4	5			
1 Destekler hakkında bilgiye sahip olmak	-	-	2	50	44	4,44	0,54	0,29
2 Bölgeye uygun iş alanının seçimi	-	3	11	40	42	4,26	0,79	0,62
3 Kırsal alanda iş olanaklarının artırılması	-	-	-	71	25	4,26	0,44	0,2
4 Desteğin bölgeye uygun olması	-	5	3	52	36	4,24	0,75	0,56
5 Kırsal alana yönelik desteklemelerin artırılması	-	-	19	44	33	4,15	0,73	0,53
6 Desteğe uygun projelerin hazırlanması	-	1	2	76	17	4,14	0,47	0,22
7 Bölgede yatırımların artması	-	-	15	56	25	4,10	0,64	0,41
8 Desteğin faaliyet alanları seçme hakkı	-	7	7	52	30	4,09	0,82	0,68
9 Çevrenin korunmasını sağlama	-	-	8	76	12	4,04	0,46	0,21
10 Kırsal alanda yeni iş olanakları sağlama	-	-	10	74	12	4,02	0,48	0,23
11 Çevreye uyumlu projelerin geliştirilmesi	-	-	23	66	7	3,83	0,54	0,29
12 Desteklerin medyada duyurulması	2	16	2	33	24	3,64	1,1	1,2
13 Bölgede ekonomik faaliyet çeşitliliğinin artması	-	22	19	34	21	3,56	1,07	1,15
14 Desteklerin yazılı tarifelerle tanıtımı (kitap, broşür vb.)	1	39	30	17	9	2,94	1	1,01
15 Daha önce başka desteklerden yararlanma durumu	8	33	24	25	6	2,88	1,09	1,18

1. Hiç önemi yok; 2. Az önemli; 3. Kararsızım; 4. Önemli; 5. Çok önemli

¹ Ort: Ortalama; ² SS: Standart Sapma; ³ Var: Varyans

Ancak işletmecilere göre; daha önce başka desteklerden yararlanma durumu ve desteğin yazılı tarifelerle anlatılması ise daha az önemli olarak görülmektedir. Bu durum işletmelerin desteğin kullanımında daha önce başka desteklerden yararlanma durumunun çok önemli olmadığını göstermektedir. Ayrıca işletmeler programın

tanıtımının toplantı vb. şekilde tanıtılmasını buna karşılık yazılı olarak tanıtımının yapılmasını daha az önemli olarak görmektedir. İşletmelerin desteğin kullanımı ile ilgili düşünceleri Çizelge 4.24'de detaylı olarak verilmiştir.

4.2.4.2. İşletmecilerin işletme yönetimi ile ilgili düşünceleri

İşletmecilerin sahipleri işletme yönetimi ile ilgili düşünceleri Çizelge 4.25'de verilmiştir. Buna göre işletmeciler işletme yönetimlerinde en fazla kendi bilgi ve tecrübelerini önemli olarak görmektedirler. Ayrıca işletmelerin yönetimi için ve yabancı sermayeye bağlı kalmadan işletme yönetimini gerçekleştirmek için yeterli miktarda öz sermayenin olması, işletmelerinde ürettikleri ürünlerin piyasa fiyatlarını bilmeleri ve işletme ekipmanlarının sigortalı olma durumu işletmeciler için işletme yönetiminde önemli unsurlardır.

Çizelge 4.25. Üreticinin / yöneticinin işletme/kooperatif yönetimi ile ilgili düşünceleri

Yönetim ile İlgili Konular	Önem Dereceleri					Ort. ¹	SS ²	Var ³
	1	2	3	4	5			
1 Kendi bilgi ve tecrübeleri kullanmak	-	1	18	33	44	4,25	0,8	0,63
2 Yeterli öz sermayenin olması	-	3	18	45	30	4,06	0,79	0,63
3 Piyasa fiyatlarının bilinmesi	2	11	18	38	27	3,80	1,04	1,09
4 İşletme ekipmanının sigortalı olması	-	8	29	39	20	3,74	0,89	0,78
5 Nakit akımının izlenebilir olması	-	4	41	29	22	3,72	0,87	0,75
6 İşletme ile ilgili kararın ortak alınması (aile, koop.)	2	5	25	50	14	3,72	0,86	0,73
7 Üretim miktarının tahmin edilmesi	-	14	23	37	22	3,70	0,99	0,97
8 Üretilen ürünün/hizmetin sigortalı olması	-	7	37	32	20	3,68	0,89	0,79
9 İşletmenin üretiminin riskli olması	2	6	41	22	25	3,65	1,01	1,01
10 İşletmede nakit varlığının olması	-	11	34	30	21	3,64	0,95	0,91
11 Konuyu uzman kişilere danışmak	2	19	20	35	20	3,54	1,1	1,2
12 Tarım İl/ilçe Müdürlüğü elemanlarının önerileri	3	25	15	30	23	3,47	1,21	1,45
13 Aynı tür işletmelerden bilgiler almak	10	10	23	35	18	3,43	1,21	1,47
14 Büyük işletmeye sahip olmak	2	27	17	29	21	3,42	1,18	1,38
15 İşletme ile ilgili kararları yöneticinin alması	-	14	34	42	6	3,42	0,82	0,67
16 Üretim ile ilgili bilgi kaynakları okumak	-	19	30	38	9	3,39	0,91	0,83
17 Medyanın kırsal kalkınma ile bilgiler vermesi	-	25	30	36	5	3,22	0,9	0,8
18 Ortaklı işletmeye sahip olma	11	22	16	44	3	3,06	1,13	1,28
19 Özel danışmanların önerileri	13	24	28	12	19	3,00	1,31	1,73
20 İşlt. ile ilgili kararları özel uzman kişilerin alması	12	23	32	13	16	2,98	1,25	1,56
21 İşletmenin kredi kullanması	10	21	31	33	1	2,94	1,01	1,03
22 Bölgedeki önder kişilerden bilgi almak	10	23	33	26	4	2,91	1,05	1,1
23 İşletme faaliyetleri için borç alınması	9	20	48	17	2	2,82	0,91	0,82
24 Yabancı ortaklı işletmeye sahip olma	27	22	17	30	-	2,52	1,21	1,45
25 Komşu ve akrabaların önerileri	16	36	30	14	-	2,44	0,94	0,88

1. Hiç önemi yok 2. Az önemli 3. Kararsızım 4. Önemli 5. Çok önemli
¹ Ort: Ortalama; ² SS: Standart Sapma; ³ Var: Varyans

İşletmecilere göre komşu ve akrabaların işletme yönetimi ile ilgili verdikleri karar veya düşünceleri, yabancı ortaklı bir işletmeye sahibi olma ve işletme faaliyetleri için risk olarak görülen borç alınması işletme yönetimi için az önemli olarak görülmektedir.

4.2.4.3. İşletmecilerin desteğin kullanımı ile ilgili düşünceleri

İşletmecilerin program kullanımı ile ilgili düşünceleri Çizelge 4.26'da verilmiştir.

Çizelge 4.26. Üreticinin / yöneticinin desteğin kullanımı ile ilgili düşünceleri

Destek Kullanımları ile İlgili Konular	Önem Dereceleri					Ort. ¹	SS ²	Var ³
	1	2	3	4	5			
1 Destek devam etmeli	-	1	-	35	60	4,60	0,55	0,31
2 Destek miktarı (parasal) arttırılmalı	-	-	7	40	49	4,44	0,63	0,4
3 Sürdürülebilir projelere destek verilmeli	-	1	4	47	44	4,40	0,62	0,39
4 Destekte işletme ön plandadır	-	1	5	46	44	4,39	0,64	0,41
5 İl/İlçe müdür. elemanları proje sırasında teknik destek vermeli	-	-	2	55	39	4,39	0,53	0,28
6 İl/İlçe müdür. elemanları proje öncesi teknik destek vermeli	-	-	4	58	34	4,31	0,55	0,3
7 Destekte faaliyet ön plandadır	1	-	12	45	38	4,24	0,75	0,56
8 Destek gerçek kişilere verildi	-	3	4	62	27	4,18	0,65	0,42
9 Destekle ilgili teknik elemanlar tarafından bilgilendirilmeli	-	5	8	53	30	4,13	0,77	0,6
10 Destek ile ilgili yeterli bilgiye sahibim	-	-	16	70	10	3,94	0,52	0,27
11 Destek bölgede tarım-sanayi arasındaki uyumu sağladı	2	2	15	60	17	3,92	0,78	0,6
12 Destekten memnunum	-	2	16	66	12	3,92	0,61	0,37
13 Destekte üretici ön plandadır	-	13	28	26	29	3,74	1,04	1,08
14 Destek bölgedeki kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliğini arttırdı	-	5	24	60	7	3,72	0,68	0,46
15 Destek konu itibarıyla yaygınlaştırılmalı	-	18	22	28	28	3,69	1,09	1,19
16 Üreticinin istekleri ön planda	1	11	26	41	17	3,65	0,94	0,88
17 Desteğin veriliş şekli değiştirilmelidir	6	11	23	32	24	3,59	1,17	1,36
18 İl/İlçe müdürlüğü elemanlarına kolay ulaşabiliyorsunuz	16	-	6	63	11	3,55	1,22	1,49
19 İl/İlçe müdür. elemanlarına destek ile ilgili bilgi düzeyinden memnunum	18	-	5	60	13	3,52	1,29	1,66
20 Destek bölgede var olan yerel potansiyeli çıkardı	-	25	17	45	9	3,40	0,98	0,96
21 Destekle ilgili medyada bilgi verilmeli (TV, radyo)	9	19	25	21	22	3,29	1,28	1,64
22 Desteği tanımlayıcı broşürler açıklayıcı olmalı	11	11	20	52	2	3,24	1,07	1,15
23 Destek bölgede sosyal standartları geliştirdi	2	22	39	27	6	3,14	0,91	0,83
24 Bölgede destek tanıtımı iyi yapıldı	3	22	33	35	3	3,14	0,91	0,83
25 Destek için verilen yatırım süresi uygundur	16	12	17	47	4	3,11	1,2	1,45
26 Desteğin teslim süresi uygundur	16	7	30	39	4	3,08	1,15	1,32
27 Proje için belirtilen süre uygun	16	9	31	35	5	3,04	1,16	1,35
28 Destek bölge altyapısına katkı sağladı	21	24	10	25	16	2,91	1,44	2,07
29 İleride kredi kullanacağım	17	18	28	31	2	2,82	1,13	1,28
30 Destek miktarı yeterlidir	17	31	20	12	16	2,78	1,34	1,79

1. Kesinlikle katılmıyorum; 2. Katılmıyorum; 3. Kararsızım; 4. Katılıyorum; 5. Kesinlikle katılıyorum

¹Ort: Ortalama; ²SS: Standart Sapma; ³Var: Varyans

Buna göre işletmecilere göre desteğin kullanımı ile ilgili en önemli ve katıldıkları düşünce destekleme programının devam etmesidir. Programın kırsal alanın gelişmesine önemli bir katkı sağlayacağı görüşü işletmeciler tarafından burada da dikkat çekilmektedir. Ayrıca işletmeciler programın devam etmesi yanında parasal miktarın artırılması görüşüne de katıldıkları görülmektedir. Program dahilinde verilen parasal hibelerin artırılması gerekliliği işletmeciler tarafından konu edilmektedir. Bununla birlikte işletmeciler verilen desteklerin bölgenin gelişmesine katkı sağlaması için devamlılığının olmasını da istemektedir. Nitekim işletmelerin önemli bir kısmı sürdürülebilir projelerin destekleme kapsamında kabul görmesini desteğin kullanımı ile ilgili düşüncelerinde belirtmişlerdir. İşletmeciler desteğin parasal miktarının yeterli olduğu görüşüne ise katılmamaktadırlar. Bu durum en çok kabul gören destek miktarının parasal olarak artırılması seçeneği ile uyum sağlamaktadır. Ayrıca bölge işletmeleri kredi kullanımını istemedikleri ve desteğin bölgenin altyapısına istenilen ölçüde katkı sağlamadığı görüşündedir.

4.2.4.4. İşletmecilerin kırsal alan ile ilgili düşünceleri

İşletmecilerin kırsal alanlar ile ilgili düşünceleri Çizelge 4.27'de verilmiştir.

Çizelge 4.27. Üreticinin / yöneticinin bölgenin kırsal alanı ile ilgili düşünceleri

Kırsal Alan ile İlgili Düşünceler	Önem Dereceleri					Ort. ¹	SS ²	Var ³
	1	2	3	4	5			
1 Kırsal alanlar korunmalı	-	-	4	49	43	4,41	0,57	0,33
2 Kırsal alanda teknoloji kullanımı arttı	1	-	4	61	30	4,24	0,63	0,4
3 Destek bölge için faydalıdır	-	1	-	75	20	4,19	0,47	0,22
4 Proje ile kırsal topluma faydalı oldu	1	2	19	44	30	4,04	0,83	0,69
5 Destekte kırsal alan ön plandadır	-	6	16	45	29	4,01	0,85	0,73
6 Kamu tarafından yapılamayan hizmetler yapıldı	2	7	6	72	9	3,82	0,78	0,61
7 Kırsal alanda üretim ve verim düşüklüğü giderildi	-	5	37	30	24	3,76	0,89	0,8
8 Bölge insanına hizmet götürme olanağı arttı	-	11	24	47	14	3,67	0,87	0,75
9 Proje ile bölge halkının ihtiyacı karşılandı	1	26	17	36	16	3,42	1,09	1,19
10 Kırsal alanda bilgi eksikliği giderildi	1	34	15	44	2	3,13	0,97	0,93
11 Kırsal alanın eksiklikleri giderildi	1	34	29	26	6	3,02	0,96	0,93
12 Kırsal alanın yaşam biçiminde değişim yaşandı	4	32	23	37		2,97	0,95	0,89
13 Bölgede atıl yatırımlar değerlendirilmiş oldu	27	15	24	6	24	2,84	1,53	2,34

1. Kesinlikle katılmıyorum; 2. Katılmıyorum; 3. Kararsızım; 4. Katılıyorum; 5. Kesinlikle katılıyorum

¹ Ort: Ortalama; ² SS: Standart Sapma; ³ Var: Varyans

İşletmeler kırsal alanın korunmasına büyük önem vermektedirler. Bu amaçla kırsal alanın korunması fikrine katıldıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra yapılan yatırımlarla kırsal alanda teknoloji kullanımının arttığını ve verilen desteğin bölge için faydalı olduğu fikrine katıldıkları görülmüştür. İşletmeciler ayrıca yapılan yatırımlar ve projeler kırsal toplumda da olumlu izler bıraktığı ve faydalı olduğu görüşündedir. Bununla birlikte işletmeler program ile bölgenin kırsal alanda atıl ve kullanılmayan yatırımların değerlendirildiği fikrine katılmadıkları görülmüştür. İşletmeciler program kapsamında yeni yatırımların veya kullanılmakta olan yatırımların değerlendirildiği görüşündedir. Ayrıca işletmeler program ile bölgenin kırsal alanında yaşam biçiminde herhangi bir değişikliğin olmadığını belirtmişlerdir.

4.2.4.5. İşletmecilerin programın yasal yapısı ile ilgili düşünceleri

İşletmecilerin yasal yapı ile ilgili düşünceleri Çizelge 4.28'de verilmiştir.

Çizelge 4.28. Üreticinin / yöneticinin desteklemenin yasal yapısı ile ilgili düşünceleri

Desteğin Yasal Yapısı ile İlgili Düşünceler	Önem Dereceleri					Ort. ¹	SS ²	Var ³
	1	2	3	4	5			
1 İstenen belgeler fazla	4	6	8	25	53	4,22	1,11	1,23
2 Bürokratik engeller fazla	4	3	7	38	44	4,20	1,00	1,00
3 Desteklemenin veriliş şeklinde düzeleme yapılmalı	2	10	9	44	31	3,96	1,02	1,03
4 Uygulama projeleri ile ilgili yasal düzenleme yapılmalı	4	4	13	50	25	3,92	0,97	0,94
5 Yasa hakkında yeterli bilgiye sahibim	-	6	7	74	9	3,90	0,64	0,41
6 Desteklemenin verilen faaliyet konuları hakkında düzenleme yapılmalı	2	14	12	37	31	3,84	1,1	1,21
7 Destek için çıkarılmış yasa yeterli	2	22	31	35	6	3,22	0,94	0,89

1. Kesinlikle katılmıyorum; 2. Katılmıyorum; 3. Kararsızım; 4. Katılıyorum; 5. Kesinlikle katılıyorum

¹ Ort: Ortalama; ² SS: Standart Sapma; ³Var: Varyans

İşletmeciler programda sunumunda istenen belgelerin fazla olması en önemli yasal düzenleme olarak görmektedirler. Ek.6'da görüldüğü gibi işletmeler proje hazırlanmasında istenen belgelerin tamamlanmasında çeşitli sıkıntılar çekmektedir. Ayrıca işletmeler, istenen belgelerin fazla olması yanında bürokratik engellerin fazla olması ve desteklemenin veriliş şeklinde düzenlemenin yapılması konusuna da katılmaktadır. Buna karşılık işletmeler, destek programı için çıkarılmış olan yasanın yeterli olma durumuna karşı kararsız kalmışlardır.

4.2.4.6. İşletmecilerin ülkenin ve bölgenin ekonomik yapısı ile ilgili düşünceleri

İşletmecilerin ülke genelinin ve Batı Akdeniz Bölgesi'nin ekonomik yapısı ile ilgili düşünceleri Çizelge 4.29'da verilmiştir.

Çizelge 4.29. Üreticinin / yöneticinin ekonomik yapı ile ilgili düşünceleri

Türkiye'nin ve Bölgenin Ekonomik Yapısı ile İlgili Düşünceler	Önem Dereceleri					Ort. ¹	SS ²	Var ³
	1	2	3	4	5			
1 Destek işletme için bir yatırım fırsatı	-	-	1	40	55	4,56	0,52	0,27
2 Bu tür desteklerden tekrar yararlanırım	-	3	2	39	52	4,46	0,7	0,48
3 Gelişmeye olanak sağlayan projeler desteklenmeli	-	-	4	53	39	4,36	0,56	0,32
4 Proje ülke ekonomisine katkı sağladı	-	-	1	60	35	4,35	0,5	0,25
5 Program gelecekte bu tip projeler yapılmasına olanak sağladı	-	-	5	62	29	4,25	0,54	0,3
6 Yerel katılımı etkin kılacak projeler desteklenmeli	-	5	2	57	32	4,21	0,72	0,53
7 Destek bölgedeki topluma ekonomik etki yaptı	-	4	27	31	34	3,99	0,9	0,81
8 Destek bölgede ekonomik canlanmayı arttırdı	3	2	13	58	20	3,94	0,84	0,71
9 Bölgede kırsal kalkınma çalışmalarına verilen önem arttı	-	5	21	47	23	3,92	0,82	0,67
10 Bölgede tarım ürünleri pazar buldu	3	10	18	27	38	3,91	1,13	1,29
11 Bölgede alternatif gelir kaynakları yarattı	-	7	24	52	13	3,74	0,79	0,62
12 Destek bölgedeki özel sektör hizmetlerinin artmasını sağladı	1	17	10	48	20	3,72	1,02	1,05
13 Yapılan faaliyet risk taşımaktadır	5	6	25	38	22	3,69	1,06	1,12
14 Destek ile bölgede girişimcilik kapasitesi arttı	-	7	29	55	5	3,6	0,7	0,49
15 Destek ile bölgede yatırımlar arttı	-	13	31	34	18	3,59	0,95	0,9
16 Bölgede sanayinin hammadde isteği karşılandı	4	3	44	27	18	3,54	0,97	0,95
17 Destek olmasa işletme faaliyetini gerçekleştiremez	2	27	22	25	20	3,35	1,16	1,35
18 Destek ile bölgeye alternatif iş olanakları sağladı	-	18	41	31	6	3,26	0,84	0,7
19 Tarım dışındaki sektörler kırsal alanda yaygınlaştı	9	28	25	29	5	2,93	1,09	1,18
20 Kırsal alanda kaynaklar etkin kullanıldı	16	18	33	19	10	2,89	1,21	1,47
21 Destek bölgedeki kamu hizmetlerin artmasını sağladı	16	26	26	1	17	2,86	1,33	1,76
22 Proje ile kamunun yükü azaldı	28	14	24	21	9	2,68	1,35	1,82

1. Kesinlikle katılmıyorum; 2. Katılmıyorum; 3. Kararsızım; 4. Katılıyorum; 5. Kesinlikle katılıyorum

¹ Ort: Ortalama; ² SS: Standart Sapma; ³Var: Varyans

İşletmeciler program kapsamında verilen desteklerin bölge işletmeleri için bir fırsat olduğu bu nedenle bu tür desteklerden tekrar yararlanmayı düşündükleri fikrine katılmaktadır. Bununla birlikte bu tür desteklerde bölgenin kırsal alanının gelişmesine olanak sağlayan projelerin desteklenmesi gerektiği program ile kurulan işletmeler ile ülke ekonomisine katkı sağlandığı görüşüne katıldıkları görülmektedir. Ayrıca işletmeler bölgeye yapılan yatırımlarda kamu yükünün azaldığı düşüncesine katılmamaktadırlar. Nitekim kamunun kırsal alanın gelişmesinde öncü rolü üstlenmesi gerektiği ve özel sektöre yol gösterici olması görüşü işletmeciler tarafından

benimsenmektedir. İşletmeciler tarafından yapılan önemli bir vurgu da programın uygulama geçmesi ile bölgenin kırsal alanında kamu hizmetlerinde artmanın olduğu ve işletmecilere yapılan projeler ile kırsal alanda kaynakların etkin kullanıldığı görüşüne katılmadıkları görülmüştür.

İşletmecilerin programla ve yaptıkları projelerle kamu yükünün azaldığı fikrine kesinlikle katılmadıkları, desteğin bölgedeki topluma ekonomik etki yaptığı, bölgede tarım ürünlerine pazar bulunduğu ve bu tür desteklerden tekrar yararlanma fikrine ise kesinlikle katıldıklarını bildirmişlerdir.

4.2.5. Analiz Sonuçları

Bu bölümde Batı Akdeniz Bölgesi'nde Kırsal Kalkınma Yatırımları Destekleme Programından yararlanan işletmelerin elde edilen veriler doğrultusunda yapılan çok değişkenli analiz yöntemlerinin sonuçları ortaya konulmuştur.

4.2.5.1. Faktör analizi sonuçları

Batı Akdeniz Bölgesi'nde KKYDP'den yararlanan işletmelerin bu desteklenen yararlanma durumlarını etkileyen faktörlerin analizi aşağıda özetlenmiştir.

Faktör analizi için desteklemenin kullanımı, yönetimi ile ilgili düşünceler sütunlarda ve işletme sahibi/yöneticilerin gözlemleri ise satırlarda oluşturularak, R tipi matris tekniği kullanılmıştır. Faktör analizi için öncelikle korelasyon matrislerinin oluşturulmasında Bartlett testi ve KMO oranları dikkate alınmıştır. Veri setlerinin faktör analizi için uygun olup olmadığını Bartlett test değerindeki Chi-square (χ^2) değeri ile test edilmiş ve bütün veri setleri önemli çıktığı için " H_0 : korelasyon matrisi birim matristir" hipotezi reddedilmiştir. Daha sonra başlangıç çözümünde (principal components) faktör sayısına karar vermede özdeğer (Eigenvalues) istatistiği, scree test, toplam varyansların yüzdesi ve açıklanan varyans kriteri hesaplanmıştır. Genel kural olarak özdeğer "1"dan büyük, olan değişkenler seçilmiştir.

Faktör analizinde rotasyon çözümünün amacı, yorumlanabilir ve anlamlı faktörler elde etmektir. Döndürülmüş faktör matrisi (Rotated Component Matrix) faktör analizinin en son aşamasıdır. Matriste orijinal değişken ve onun faktörü arasındaki korelasyon görülmektedir. Bu değişkenin hangi faktör altında mutlak değer olarak büyük ağırlığa sahipse, o değişken o faktör ile yakın bir ilişki içerisinde. Bu amaçlar doğrultusunda, faktörlerin rotasyonunda varimax yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen faktör ve düzeylerinin genel nitelikleri dikkate alınarak isimlendirilmiş ve dikey faktöriyel yorumlamaları yapılmıştır.

Faktörlerin rotasyon çözümü ile her bir değişkenin faktörler altındaki ağırlıkları (factor loading-değişkenler ve faktörler arasındaki korelasyon sayısı) verilmektedir. Her bir faktör altında bulunan değişkenlerin faktör ağırlığı en büyük olanlar (genelde 0,50 ve üstünde) gruplandırılarak, bunların özelliklerini ortaya koyan genel bir isim ile isimlendirilmektedir.

Communality (ortak varyans ya da bağımlılık oranı) bir değişkenin analizde yer alan diğer değişkenlerle paylaştığı varyans miktarıdır. Bu miktar, her bir değişkenin faktör katsayılarının karelerinin toplamı alınarak hesaplanır. Toplam bağımlılık oranını yüksek çıkması elde edilen sonuçların istatistiki olarak anlamlı olduğunu ayrıca analize tabii tutulan diğer değişkenlerle ortak yanlarının oransal olarak fazla olduğunu göstermektedir.

Faktör analizinde ortak varyansı düşük olan değişkenler (özellikle 0,50'nin altındakiler) analizden çıkarılarak, faktör analizi yeniden yapılabilir. Bu durumda elde edilen sonuçlar daha sağlıklı olacaktır. Ayrıca hem KMO hem de açıklanan varyans değeri istatistiği daha yüksek bir değer alacaktır.

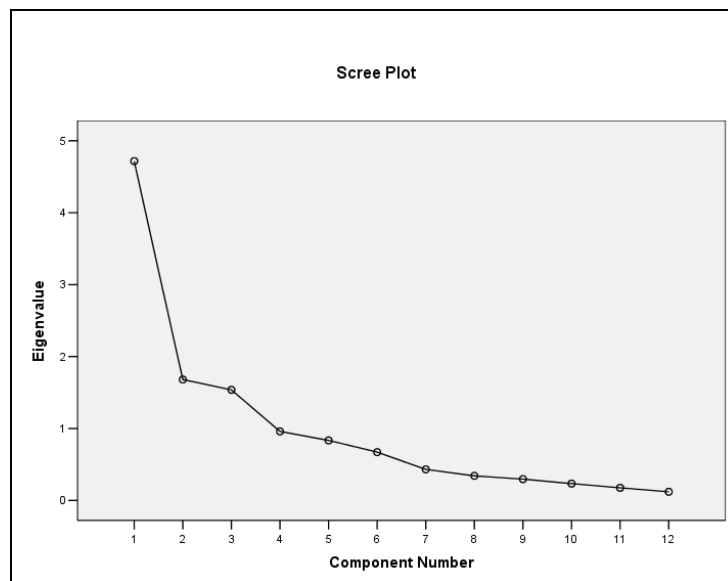
Yapılan çalışma sonucunda gözlenen korelasyon katsayısı ile kısmi korelasyon katsayısı arasındaki ilişkiyi karşılaştıran KMO testi %71.80 (0.718) olarak hesaplanmıştır. Bu değer 0.50'den büyük ve 0.8-0.7 arasında olduğu için veri seti faktör analizi için iyi düzeydedir. Faktör analizinin başlangıç çözümünü ortaya koyan özdeğerler, kısmi ve kümülatif varyans kriterlerine ilişkin istatistiki sonuçlar, Çizelge

4.30'da verilmiştir. Desteğe konu olan 12 adet değişken 3 faktöre indirgenmiştir (Çizelge 4.31). Birinci faktör toplam varyansın %39,307'sini, birinci ve ikinci faktörler toplam varyansın %53,311'ini ve üçüncü faktörde ise toplam varyansın %66,124'ünü açıklamaktadır (Ek-1).

Çizelge 4.30. Faktör analizinin başlangıç çözüm istatistikleri

Bileşen	İlk öz değerler			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Toplam	Varyansın Payı (%)	Birikimli %	Toplam	Varyansın Payı (%)	Birikimli %	Toplam	Varyansın Payı (%)	Birikimli %
1	4.717	39.307	39.307	4.717	39.307	39.307	3.106	25.884	25.884
2	1.681	14.004	53.311	1.681	14.004	53.311	2.867	23.894	49.778
3	1.537	12.812	66.124	1.537	12.812	66.124	1.961	16.346	66.124
4	.959	7.995	74.119						
5	.835	6.955	81.074						
6	.671	5.593	86.667						
7	.432	3.600	90.266						
8	.342	2.849	93.115						
9	.297	2.472	95.587						
10	.234	1.949	97.536						
11	.175	1.462	98.998						
12	.120	1.002	100.000						

Analizde rotasyona tabii faktör sayılarını belirlerken kullanabileceğimiz yöntemlerden biri de scree plot, Şekil 4.9'da yer almaktadır.

Şekil 4.9. Faktör analizi çizgi grafiği

Bu analizde communality değerlerinden iki tanesi (desteğin bölgeye uygun olması ve bölgeye uygun iş alanının seçimi) 0,50'nin altında çıkmıştır. Fakat KMO değeri yüksek çıktığı için bu değer ihmal edilmiştir.

Çizelge 4.31. Faktör analizinin rotasyon çözümü

Değişken serisi	Faktörler			Communality (H^2)
	F1	F2	F3	
Desteklerin medyada duyurulması	.743	-.050	.162	.580
Destekler hakkında bilgiye sahip olmak	.741	.115	.053	.564
Bölgeye uygun iş alanının seçimi	.604	-.056	-.245	.428
Desteğin bölgeye uygun olması	.590	.286	.122	.445
Kırsal alanda yeni iş olanakları sağlama	-.130	.847	.083	.740
Desteğin faaliyet alanları seçme hakkı	.108	.818	-.119	.695
Bölgede yatırımların artması	.445	.720	.235	.772
Bölgede ekonomik faaliyet çeşitliliğinin artması	.301	.674	.411	.715
Kırsal alanda iş olanaklarının arttırılması	.487	.650	.111	.779
Daha önce başka desteklerden yararlanma durumu	.495	.540	.238	.593
Çevreye uyumlu projelerin geliştirilmesi	.247	.107	.888	.861
Çevrenin korunmasını sağlama	-.073	.044	.869	.762
Eigenvalue	4.717	1.681	1.537	
Varyans (%)	39.307	14.004	12.812	
Kümülatif (%)	39.307	53.311	66.124	
KMO (Kaiser-Meyer-Olkin)				0.718

Toplam değişkenlerin %39'unu açıklayan birinci faktörde, desteğin medyada duyurulması, destekler hakkında bilgiye sahip olmak, bölgeye uygun iş alanlarının seçimi ve desteğin bölgeye uygun olması değişkenlerinin yükleri yüksek çıkmıştır. Faktör yüklerine göre desteğin bölgeye olan etkilerini ve destek hakkında bölgesel özellikler ortaya koymasından dolayı birinci faktöre “**desteğin bölgeye uygunluğu ve destek hakkında bilgi sahibi olma**” isminin verilmesi uygun bulunmuştur.

Toplam değişkenlerin %14'ünü açıklayan ikinci faktörde; kırsal alanda yeni iş olanakları sağlama, desteğin faaliyet alanlarını seçme hakkı, bölgede yatırımların artması, bölgede ekonomik faaliyet çeşitliliğinin artması, kırsal alanda iş olanaklarının arttırılması ve daha önce başka desteklerden yararlanma durumu değişkenlerinin yükleri yüksek çıkmıştır. Bu değişkenlerle nitelendirilen desteklerin bölgede iş olanaklarını

arttırmasından ve istihdamı arttırmasından dolayı ikinci faktöre ise “**desteğin istihdam olanağı**” ismi verilmiştir.

Üçüncü faktörde ise çevreye uyumlu projelerin geliştirilmesi ve çevrenin korunmasını sağlamasının faktör ağırlıkları yüksek çıkmıştır. Bu faktörler destekle ilgili değişkenlerin %12.81’ini açıklamaktadır. Bu faktörler desteğin çevre ile bağlantısı olmasından dolayı bu faktöre de “**desteğin çevreye duyarlılığı**” adı verilmiştir.

Sonuç olarak, faktör analizinde KKYDP'dan yararlanan işletmelerin bu destekten yararlanmasında etkili olan 12 adet değişken 3 faktörde birleştirilmiştir.

Faktör analizi konusunda yapılmış çeşitli araştırmalarda benzer bulgulara rastlanmıştır. Gül vd (1996), GAP alanındaki tarım işletmeleri özelliklerin belirlenmesinde 46 değişkene faktör analizi uygulayarak 8 faktöre; Schrader vd (2001), "Almanya'da Kırsal Alanların Dinamikleri" isimli çalışmalarında, AB'nin seçilmiş kırsal alanlarının ekonomik performanslarındaki değişikliklerin nedenleri araştırılmış ve seçilmiş kırsal alanlar on faktör bazında, faktörün önem derecesine göre karşılaştırmalı olarak vermişlerdir. Berk (2004) tarafından yapılan " Kırsal Kalkınma Projelerinin Kırsal Alan Üzerine Ekonomik Etkileri: Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi" isimli çalışmada toplam 26 değişken faktör analizinde kullanılmış 6 faktöre indirgenmiştir. Albayrak (2005) tarafından yapılan "Türkiye'de İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik düzeylerinin Çok Değişkenli İstatistik Yöntemlerle İncelenmesi" isimli doktora tezinden yapmış olduğu bir çalışmada ise faktör analizi öncesi sosyoekonomik gelişmişlikle ilgili 130 değişken elde edilmiş ve bu değişkenlerden uygun olarak faktörleştirilebilecek (faktör analizinin iç varsayımlarına uygun) 48 değişken seçilmiştir. Yapılan analiz sonucunda illerin sosyo-ekonomik gelişmişliklerine yönelik 8 adet faktörde toplandığı görülmüştür.

Ness (2000), yaptığı çalışmada konusundaki 14 değişkeni faktör analizi ile 5 faktöre indirgeyerek kümeleme analizine hazır hale getirmiştir. Askegaard and Madsen (1995), ise yaptıkları çalışmada 138 değişkene faktör analizi uygulanarak, 41 faktöre kadar indirmişlerdir.

4.2.5.2. Kümeleme (Cluster) analizi sonuçları

KKYDP desteklerinden yararlanan işletmelere ait faktör analizleri özetlenerek, elde edilen faktör skorları üzerinden destekten yararlanma nedenlerini etkileyen faktörlere yönelik analizler dikkate alınarak, hiyerarşik olmayan K-ortalamalar kümelemesi yöntemine göre iki kümeye ayrılmıştır. KKYDP desteklerinden yararlanan işletmelere göre 2 küme oluşmuştur. 1. kümede yer alan bireyler toplam kitlenin %54'ünü ve 2. kümede yer alanlar toplam kitlenin %43'ünü oluşturmaktadır (Ek-3). Elde edilen kümelere ait bilgiler aşağıda sunulmuştur.

- İşletmelerin faaliyet alanı: İşletmeler destek programından yararlanırken aldıkları hibeleri kullandıkları faaliyetlere göre sınıflandırıldığında 1. grup işletme tipinin önemli bir bölümünün (3/4) işleme, paketlenme ve depolama ile ilgili faaliyet yapmak için destekten yararlandığı gözlenmiştir. 2. grup işletmelerin ise sulama faaliyeti için destekten yararlanmıştır. Ayrıca işletmeler içine hibe desteği alan ve işletmesine işleme, paketlenme ve depolama faaliyeti için destek alanlar 1. grup içinde yoğunlaşmıştır.
- İşletmelerin hibe projesi alanı: İşletmeler destekleme alanı olarak hayvansal üretim, bitkisel üretim ve sulama olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmada 1. grup işletmelerin yaklaşık yarısının bitkisel üretimi sonucu elde edilen ürünlere yönelik faaliyetleri tercih ettikleri, 2. grup işletmelerin ise sulama faaliyeti için hibe desteğinden yararlandıkları görülmüştür.
- Hibe programından alınan ekipman: İşletmeler içinde hayvansal üretim veya işleme faaliyeti için hibe alanlar 1. grupta yoğunlaştığı görülmüştür.
- İşletmelerin hukuki yapısı: Desteklerden yararlanan kuruluşlar hukuki statüleri itibariyle incelendiğinde 1. grup işletmelerin daha çok kooperatif şeklinde olduğu buna karşılık 2. grup işletmelerin ise limited şirket oldukları ve Köylere Hizmet Götürme Birliği olarak hibe desteğine başvuran, sulama desteğinden yararlanan

işletmeler ile kooperatif olarak hibe desteğinden yararlananların 1. grup içinde oldukları görülmüştür.

- Görüşme yapılan kişiler: Hibe desteğinden yararlanan işletmelerin yaklaşık yarısında yöneticilerle görüşülmüştür. Bu nedenle 1. grup ve 2. grup tanımlamasında yöneticiler grubu tanımlayıcı özelliktedir. Bununla birlikte kooperatif olarak hibe desteğine başvuran ve ankette görüşme yapılan başkan statüsündeki kişiler 1. grupta buna karşın ortaklı olan işletmeler ise 2. grupta yer almaktadır.
- İşletme yönetici, sahip, başkan ve ortakların eğitim durumu: İşletmede görüşülen kişilerin eğitim düzeylerine göre 1. grupta lise mezunu ve 2. grupta ise yüksekokul mezunlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu durum gruplar arasındaki eğitim durumunun farklı olduğunu göstermektedir. Ayrıca görüşme yapılan işletmelerde 2. grubu oluşturan kişilerin ön lisans ve lisans mezunu (2. grubun yaklaşık %80'i) oldukları görülmektedir. 1. grupta bulunan işletmelerin başkan, yönetici veya sahiplerinin eğitim düzeyi ilköğretim ve lise düzeyindedir.
- İşletmenin hibe desteği haricinde başka gelir kaynağı: İşletmeler hibe desteğinden farklı olarak başka gelir kaynakları olup olmama durumuna göre de farklılık göstermektedir. İşletmelerin 1. grubunun önemli bir miktarı hibe desteği ile oluşturacakları faaliyet haricinde ek gelire sahipler iken 2. grup işletmelerin büyük çoğunluğunun kuracakları işletme haricinde gelirlerinin olmadığı görülmüştür.
- İşletmenin herhangi bir kooperatif/birlik/üretici organizasyona üyelik durumu: İşletmeler içinde herhangi bir kooperatif, birlik veya üretici organizasyona üye olanlar 1. grupta yer almaktadır.
- İşletmenin bölgede düzenlenecek kursların konusu hakkındaki düşünceleri: Kırsal alana ve buldukları bölgede bir kursların olmasını isteyen işletmeler içinde seracılığa yönelik kursun açılmasını isteyen işletmeler 2. grupta buna

karşılık bölgelerinde turizme yönelik kursun açılmasını isteyen işletmeler ise 1. grupta yer aldığı görülmüştür.

- Bölgede düzenlenecek kursların nasıl olması gerektiği: İşletmeler kırsal alana yönelik olarak alacakları kursların veriliş şekline göre de farklılık göstermektedir. Konu uzmanı ile uygulamalı yapılacak kursların daha faydalı olacağını belirten kişiler 1. grupta yer alırken toplantı, seminer vb. şekilde yapılacak kursların daha verimli olacağını düşünen kişiler ise 2. grupta yer almaktadır.
- Hazırlanan projenin sektörü: Program kapsamında hayvancılık faaliyetine yönelik hibe desteği alan işletmelerin 1. grupta yer aldığı görülmektedir.
- Projeyi yapma nedeni: Programa yönelik hazırladıkları projelerin; bölgenin ihtiyacı olan bir işletme olduğu, alınan hibe desteğinin ekonomik anlamda bir işletme kurmak için bir fırsat olduğu, kendi ürününü işlemek için kurduğu, su kaynaklarını korumayı istediği ve enerji tasarrufu sağlama istediği için işletme kurduklarını belirten işletmeler 1. grupta yer almaktadır.
- Proje başvurusu yapan birim: Programa yönelik proje başvurusu yapan birim olarak kooperatifler 1. grupta birlik statüsündeki hibe desteği alan işletmeler ise 2. grupta yer almaktadır.
- Hibe desteği için hazırlanan projedeki yatırım şekli: Hibe desteğinden yararlananlarda aldıkları bu destekleri yeni işletme kurmak için kullananlar 1. grupta yer almaktadır. Bununla birlikte teknoloji yenilemek için hibe alan işletmelerin 1. grupta, kapasite arttırmak için hibe desteği alan işletmelerin ise 2. grupta oldukları görülmüştür.
- Projenin uygulama ve raporlandırmasında çalışanlar: Projenin izlenmesi ve raporlandırılması aşamasında işletme yöneticilerinin ve özel danışmanın çalıştığı işletmeler 1. grupta, işletmede çalışan personel tarafından hazırlanan projeleri olan işletmeler 2. grupta yer almaktadır.

- Destek hakkında bilgi kaynağı: İşletmelerin program hakkında bilgi kaynakları incelendiğinde TKB il müdürlükleri tarafından yapılan toplantılar ve arkadaş çevresinden bilgi alan işletmeler 1. grupta, ilin veya ilçenin ticaret ve sanayi odasından ve valilik kanalı ile il özel idareden bilgi alarak programa başvuran işletmeler ise 2. grupta yer almaktadır.
- İşletmelerin desteğe başka başvuru durumu: Program kapsamında hibe desteğine birden fazla başvurusu olan işletmeler 1. grupta yer almaktadır.
- İşletmenin proje konusu ile ilgili teknik elemanın olma durumu: Hazırladıkları proje konusunda teknik elemanı olmayan işletmeler 2. grupta olan işletmelerdir.
- İşletmelerin proje ile ilgili teknik eleman durum: İşletmelerin hazırladıkları ve hibe desteğine sundukları projeleri hazırlanmasından uygulamasına kadar geçen aşamadaki işlemleri yapan teknik elemanının işletme sahibi, işletme yöneticisi ve kooperatif başkanı olan işletmeler 1. grupta yer almaktadır. Buna karşılık proje hazırlanmasında TKB elemanlarının çalışan işletmeler ise 2. grupta yer almaktadır.
- İşletmelerin proje başvurusu esnasında güçlüklerle karşılaşma durumu: Program kapsamında TKB'nın tarım il müdürlüklerine başvurular esnasında güçlüklerle karşılaşan işletmeler 1. grupta yer almaktadır.
- İşletmelerin karşılaştıkları güçlükler: Başvuru esnasında güçlüklerle karşılaşan işletmeler içinde evrak eksikliği ve teknik elemanların yeterli bilgi verilmemesi nedeniyle güçlük çeken işletmeler 1. grup işletmelerdir.
- İşletme sahibine göre Tarım ve Köyişleri Bakanlığı elemanlarında bulunması gereken özellikler: Proje sahipleri içinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı elemanlarının nazik ve sabırlı olması gerektiğini düşünen kişilerin işletmeleri 1. grupta yer almaktadır.

- İşletmelerin destek kullanımı ile ilgili devletten beklentileri: Programdan yararlanan ve hibe desteği ile ilgili olarak desteğin parasal miktarının artması gerektiğini ve desteğin kapsamının genişletilmesi gerektiğini belirten işletmeler 1. gruptadır.
- İleride bölgeye başka yatırım yapmayı düşünme durumu: İşletmeler içinde ileriki yıllarda bölgeye ekonomik olarak başka yatırımlar yapmayı düşünenler 1. grupta herhangi bir yatırım yapmayı düşünmeyenler ve gerekli görmeyenler ise 2. grupta yer almaktadır.
- İşletmelerin ileriki dönemlerde yapmayı düşündükleri yatırımlar: İşletmeler içinde yaptıkları yatırımlar haricinde ileride buldukları bölgelere yatırım yapmayı düşünen ve yatırımlarını; pamuk işleme, hayvancılık, toplu sağım ünitesi, meracılık faaliyeti, soğuk hava deposu ve paketleme tesisi olarak düşünen işletmeler 1. grupta buna karşılık tarıma dayalı sanayi işletmesi kurmak isteyen işletmelerin ise 2. grupta olduğu görülmektedir.
- İşletmenin bölgeye faydası: Hibe desteği alan kişilere göre program kapsamında bölgeye yapılan yatırımların toplu olarak karar almayı ve sosyal dayanışmayı geliştirdiğini belirten işletmelerin 1. grupta olduğu görülmüştür.
- Program ile ilgili sorunlar: Programdan yararlanan işletmelerin yönetici, sahibi, başkanı veya ortağına göre; öz kaynak miktarının fazla istenmesini, yatırım süresinin uzun olmasını ve özel danışmanlık sistemini zorunlu tutulmasını sorun olarak görenler 1. grupta yer almaktadır. Değerlendirme süresinin uzun olduğunu, istenen belgenin fazla olduğunu, destek kurallarının katı olduğunu ve TKB elemanlarının yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünen işletmeler ise 2. grupta yer almaktadır.
- Destek hakkında bilgiye sahip olmak: İşletmeler içinde destek hakkında bilgiye sahip olmayı avantaj olarak kabul eden işletmeler 2. grupta yer almaktadır.

- Desteğin faaliyet alanını seçme hakkı: Programdan yararlanan işletmeler alacakları desteklerle bölgenin ihtiyacı olarak görülen yatırımları yapma konusunda serbest bırakılmışlardır. Bu durum işletmeler için önemli olup faaliyet alanını seçme hakkını daha çok isteyen işletmeler 2. gruptaki işletmelerdir.
- Bölgeye uygun iş alanlarını seçme: Bu kriter faaliyet alanı ile ilgili işletmelerde ortak olup bu grup işletmeler 2. grupta yer almaktadır.
- Çevreye uyumlu projelerin geliştirilmesi: Son yıllarda sanayinin de etkisi ve çevreye verilen zararın artması ile birlikte çevreyi koruma çalışmaları hızla artmaya başlamıştır. Bu çerçevede programdan yararlanan işletmelerden 1. grup işletmeler çevreye zarar vermeyen projelerin geliştirilmesine destek olan işletmelerdir.
- Çevrenin korunmasını sağlama: Çevreye uyumlu projelerin geliştirmesini savunan 1. grup işletmelerin kırsal alana yapacakları faaliyetlerde çevrenin korunmasına özel önem verdikleri görülmüştür.
- Kırsal alanda iş olanaklarının artması: İşletmeler içinde kırsal alanda yapacakları yatırım ile burada ikamet eden insanlara yeni iş olanaklarının artacağını savunan işletmeler 2. grup işletmelerdir.
- Yeterli öz sermayenin olması: Programdan yararlanan işletmeler içinde bir işletmenin kurulurken yeterli miktarda öz sermayesinin olması gerektiğini belirten işletmeler 2. grup işletmelerdir.
- Yabancı ortaklı işletmeye sahip olma: İşletmeler içinde yabancı ortaklı işletmeye sahip olmanın işletme yönetimi bakımından avantajlı olduğunu düşünen işletmeler 2. grupta yer almaktadır.

- İşletme faaliyetleri için borç alınması: İşletme yönetiminde işletmenin faaliyetlerini gerçekleştirmek için borç alınmasının gerekli olduğunu kabul eden işletmeler 2. grupta yer almaktadır.
- Konuyu uzman kişilere danışmak: İşletmeler içinde buldukları faaliyet alanı ile ilgili her türlü sorunlarında konuyu uzman kişilere danışmanın uygun olduğunu düşünen işletmeler 2. gruptaki işletmelerdir.
- Kendi bilgi ve tecrübelerini kullanmak: İşletme yönetiminde kendi bilgi ve tecrübesinin önemli olduğunu düşünen işletmeler 1. grup işletmelerdir.
- İşletme ile ilgili kararlarda özel uzman kişilerin alması: İşletmelerde yönetim ve diğer konularda alınacak son kararın özel uzman kişiler tarafından alınmasını savunan işletmeler 2. grupta yer almaktadır.
- Destek miktarı yeterlidir: İşletmeler içinde program kapsamında verilen hibe desteğinde verilen para miktarının yeterli olduğunu kabul eden işletmeler 2. gruptadır.

4.2.5.3. Conjoint analiz sonuçları

Conjoint analiz, bir hizmetin geliştirmek için kullanılan çok değişkenli analiz yöntemlerinden birisidir. Bu analizde bireylerin almış olduğu hizmetlerde maksimum fayda sağladığı veya faydasını en üst seviyeye çıkarabilecek tercihinin ne olduğunu ortaya koymak için kullanılmaktadır. Araştırmacılar conjoint analizi kullandıklarında hizmetin niteliği, hizmeti alan bireyler için ne kadar önemli olduğu, bireyler için aldığı hizmetin nitelik seviyesinin ne olduğu, mevcut ya da önerilen hizmetlere yönelik isteklerinin neler olduğu, verilen hizmetin kendisi ve/veya bölge için uygun olup olmadığı, hizmetin özellikle kırsal alanda tarım sektörü için nasıl olması gerektiği gibi birçok sorunun cevaplamaşı gerektiğini düşünmektedir. Bireylerin bu tür ve benzeri sorulara vereceği cevaplar sonucunda verilen hizmette maksimum faydayı sağlayan ideal politika özellikleri veya setlerinin belirlenmesi sağlanmıştır.

Bu araştırmada üreticilere bir hizmet olarak verildiği kabul edilen tarımsal desteklerin bölgede uygulanmasına yönelik nasıl olması gerektiği sorusunun cevabı aranmak üzere bu analiz kullanılmıştır.

Conjoint analizine konu olan faktörler ve faktör düzeyleri Çizelge 4.32'de sunulmuştur. Söz konusu çizelgede bireylerin tarımsal destekleri tercih etmelerinde etkili olabilecek 5 temel faktör; destekleme şekli, destekleme miktarı (oranı), destek alanı, yatırım süresi ve vergi muafiyeti olarak belirlenmiştir. Bu faktörler belirlenirken daha önce kırsal alana yönelik olarak çeşitli şekillerde verilen desteklemeler ve buna ilave olarak desteklere bir yenilik getirilmesi düşünöldüğünden Belirlenen faktörlerle bağlı faktör düzeyleri de belirlenmiştir. Buna göre destekleme şekli için; nakit ödeme, bina yapım ve makine alımı, destekleme miktarı oranı için; %25, %50 ve %75, destek alanı için; hayvancılık, seracılık, sulama ve imalat sanayi, yatırım süresi için; 9, 12 ve 15 ay, vergi muafiyeti için ise; yok, 2 yıl ve 3 yıl olarak belirlenmiştir.

Conjoint analiz için araştırma bölgesi olan Batı Akdeniz Bölgesi'nde KKYDP'ndan yaralanan 96 adet işletmelerin tercihinine başvurularak, değerlendirme yapılmıştır (Ek-2).

Çizelge 4.32. Conjoint Analizinde Kullanılan Faktörler ve Faktör Düzeyleri

<i>Faktör</i>	<i>Faktör Düzeyleri</i>
A. Destekleme Şekli	1. Nakit 2. Bina yapımı 3. Makine alımı
B. Destekleme Miktarı (oranı)	1. %25 2. %50 3. %75
C. Destek Alanı	1. Hayvancılık 2. Seracılık 3. Sulama 4. İmalat sanayi
D. Yatırım Süresi (ay)	1. 9 2. 12 3. 15
E. Vergi Muafiyeti	1. Yok 2. 2 yıl 3. 3 yıl

Çizelge 4.32’de işletme sahibi veya yöneticisine faktör ve faktör düzeyleri dikkate alınarak SPSS programında belirlenen Ortogonal Dizayn diğer bir ifadeyle soru kartları aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur (Çizelge 4.33).

Çizelge 4.33. Conjoint Analizi Ortogonal Dizaynı

<i>Kart No</i>	<i>Destek Şekli</i>	<i>Destek Miktarı (oranı %)</i>	<i>Destek Alanı</i>	<i>Yatırım Süresi (ay)</i>	<i>Vergi Muafiyeti</i>
1	Makine	%50	Seracılık	12	Yok
2	Makine	%50	Hayvancılık	9	3 yıl
3	Nakit	%50	Hayvancılık	9	2 yıl
4	Bina	%75	Hayvancılık	15	Yok
5	Nakit	%25	Sulama	9	Yok
6	Nakit	%25	Seracılık	15	Yok
7	Bina	%25	Seracılık	9	3 yıl
8	Nakit	%75	İmalat	12	3 yıl
9	Nakit	%75	Seracılık	9	2 yıl
10	Makine	%75	Sulama	9	Yok
11	Bina	%25	Sulama	15	Yok
12	Makine	%25	İmalat	15	2 yıl
13	Nakit	%25	Hayvancılık	12	Yok
14	Bina	%50	İmalat	9	Yok
15	Nakit	%25	İmalat	9	Yok
16	Nakit	%50	Sulama	15	3 yıl

Buna göre anket yapılan bireylerin her bir alternatifle ilgili değerlendirmeleri alınmış konu ile ilgili bireylerin değerlendirmesi 10'lu ölçek üzerinden yapılmıştır. Puanlama sisteminde 1 puan bireylerin öncelikli olarak tercih ettikleri alternatife en yüksek puan olarak kabul edilmiştir.

Değerlendirme ölçeği:

<i>En çok tercih edilen</i>					<i>Hiç tercih edilmeyen</i>					
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Destekten yararlanan bireylere sunulan ortogonal tasarım sonucu elde edilen kartları tercihlerine göre sıralamaları istenmiştir. Her bir birey yaptığı sıralama Bretton-Clark Conjoint Designer ile işlemine tabii tutularak her bir bireyin kısmi fayda katsayısı, her bir faktör için hesaplanan önem derecesi ve tüketici tercih sıralaması hesaplanmıştır.

Analiz sonuçları değerlendirildiğinde bireylerin destekleme tercihinde en önemli faktörün "destekleme alanı" olduğu ortaya çıkmıştır. Destekleme alanının bireylerin destekten yararlanma kararındaki etki derecesi %38.23 olarak hesaplanmıştır. Destek alanından sonra bireylerin destekten yararlanma kararlarında ikinci derece önemli faktör "yatırım süresi"dir. Yatırım süresinin bireylerin destekten yararlanma kararındaki etki derecesi %16.25 olarak hesaplanmıştır. Bireylerin destekten yararlanma kararlarında üçüncü derece önemli faktör "destekleme şekli"dir. Destekleme şekli bireylerin destekten yararlanma kararındaki etki derecesi %15.57 olarak hesaplanmıştır. Bireylerin destekten yararlanma kararlarında dördüncü derece önemli faktör "vergi muafiyeti"dir. Vergi muafiyetinin bireylerin destekten yararlanma kararındaki etki derecesi %15.42 olarak hesaplanmıştır. Son olarak bireylerin destekten yararlanma kararlarında beşinci ve son derece önemli faktör ise "destekleme miktarı"dır. Yatırım süresinin bireylerin destekten yararlanma kararındaki etki derecesi %14.53 olarak hesaplanmıştır. Araştırma bölgesinde elde edilen bulgular çerçevesinde Batı Akdeniz Bölgesi'nde KKYDP'dan yararlanan üretici veya yöneticiler destekleme kararında en yüksek toplam faydayı veren optimum politika tercihinde en önemli özelliğin bölgeye yapılacak olan "desteğin alanı" olduğu söylenebilir. Yöneticiler ve idarecilerin kendi bölgelerine yapılacak olan yatırımlarda öncelikle desteğin verilmiş alanına dikkat ettikleri görülmektedir. Bu durum

AB'de de son yıllarda özellikle kırsal kalkınma çalışmalarında tabandan tavana uygulamasının söz konusu bölge için de uygun olduğunu göstermektedir. Nitekim bir bölgeye yapılacak yatırımlarla ilgili olarak öncelikle o bölgenin yerel idarecileri veya sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılmasını istemektedir. Bu durumun temelinde yerel idareciler bölgenin eksiklerini ve potansiyeli hakkında bilgi sahibi olmasıdır. Destekten yararlanacak bireyler öncelikle desteğin verilecek alanına dikkat ettikleri buna göre destekten yararlanmayı tercih ettikleri görülmektedir.

Her bir faktör düzeyinin kısmi fayda değerleri o düzeylerin bireylerin tercihteki etkisini göstermektedir. Buna göre kısmi fayda değeri en yüksek olan faktör düzeyi bireyler tarafından en çok tercih edilen seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre destek alanı faktöründe en yüksek kısmi fayda skoruna sahip olan faktör düzeyi 0,925 ile "hayvancılık"tır. Hayvancılığı, 0,917 fayda skoru ile "seracılık", -0,291 faktör skoru ile "imalat sanayi" ve son olarak -1,551 fayda skoru ile de "sulama" takip etmektedir. Bu veriler destek alanı seçiminde bölgede programdan yararlanan işletme sahipleri veya yöneticileri hayvancılık faaliyeti bölge için kısmi faydası en fazla olan faktör düzeyi olarak çıkmıştır.

Yatırım süresi faktöründe en yüksek kısmi fayda skoruna sahip olan faktör düzeyi 0,331 ile "9 ay"dır. Bu faktör düzeyini -0,081 fayda skoru ile "12 ay" ve -0,250 ile "15 ay" izlemektedir. Desteklerde verilen yatırım süresi seçiminde bölgede KKYDP'dan yararlanan işletme sahipleri veya yöneticiler 9 ay gibi bir süre verilmesini tercih etmektedirler.

Destek şekli faktöründe en yüksek kısmi fayda skoruna sahip olan faktör düzeyi 0,666 ile "makine alımı"dır. Makine alımı faktör düzeyini -0,265 fayda skoru ile "nakit" ve -0,401 ile "bina" izlemektedir. Destek şekli seçiminde bölgede KKYDP'dan yararlanan işletme sahipleri veya yöneticiler doğrudan makine verilmesi şeklinde olmasını tercih etmektedirler.

Vergi muafiyeti faktöründe en yüksek kısmi fayda skoruna sahip olan faktör düzeyi 0,102 ile "3 yıl"dır. Bu faktör düzeyini 0,086 fayda skoru ile "2 yıl" ve -0,188 ile

"yok" izlemektedir. Verilen desteklerde vergilendirme seçiminde bölgede KKYDP'dan yararlanan işletme sahipleri veya yöneticiler kuracakları işletmenin 3 yıl vergiden muaf olarak tutulmasını tercih etmektedirler.

Son olarak destek miktarı faktöründe en yüksek kısmi fayda skoruna sahip olan faktör düzeyi 0,419 ile "%50 hibe" tercih edilmiştir. Bu faktör düzeyini 0,023 fayda skoru ile "%75 hibe" ve -0,442 ile "%25 hibe" izlemektedir. Bölgede programdan yararlanan işletmecilere göre, destek miktarını seçerken kısmi faydası en fazla olan faktör düzeyi "%50 hibe" oranı olan destekleme miktarıdır (Çizelge 4.35).

Çizelge 4.34. Conjoint Analizi Sonuçları

Faktör	Faktör düzeyi	Kısmi Fayda (Part worth değeri)	Önemlilik düzeyleri (%)
Destek Alanı	Hayvancılık	0,925	38,232
	Seracılık	0,917	
	İmalat sanayi	-0,291	
	Sulama	-1,551	
Yatırım Süresi (ay)	9	0,331	16,246
	12	-0,081	
	15	-0,250	
Destekleme Şekli	Makine alımı	0,666	15,572
	Nakit	-0,265	
	Bina yapımı	-0,401	
Vergi Muafiyeti	3 yıl	0,102	15,418
	2 yıl	0,086	
	Yok	-0,188	
Destekleme Miktarı (oranı)	%50	0,419	14,532
	%75	0,023	
	%25	-0,442	
Toplam			100,000
Pearson's R Value = 0,983		Significance = 0,0000	
Kendall's tau Value = 0,833		Significance = 0,0000	

Conjoint analizi kapsamında bireylere sunulan kombinasyonların (soru kartlarının) ortalama ve toplam fayda değerleri ile bireylerin politika tercihindeki öncelik sırası Çizelge 4.34'te verilmiştir. Toplam fayda değeri, faktör düzeyleri skorlarının toplamından oluşmakta olup toplam fayda değeri en yüksek olan kombinasyon bireyler için optimum fayda sağlayan politika seti olarak tanımlanmaktadır.

Çizelge 4.35. Conjoint Analizinde Kombinasyonların Toplam Fayda Değerleri

Kart No	Destek Şekli	Kısmi Fayda	Destek Miktarı (oranı %)	Kısmi Fayda	Destek Alanı	Kısmi Fayda	Yatırım Süresi (ay)	Kısmi Fayda	Vergi Muafiyeti	Kısmi Fayda	Toplam Fayda
2	Makine	0,666	%50	0,419	Hayvancılık	0,925	9	0,331	3 yıl	0,102	2,443
1	Makine	0,666	%50	0,419	Seracılık	0,917	12	-0,081	Yok	-0,188	1,733
3	Nakit	-0,265	%50	0,419	Hayvancılık	0,925	9	0,331	2 yıl	0,086	1,496
9	Nakit	-0,265	%75	0,023	Seracılık	0,917	9	0,331	2 yıl	0,086	1,092
7	Bina	-0,401	%25	-0,442	Seracılık	0,917	9	0,331	3 yıl	0,102	0,507
4	Bina	-0,401	%75	0,023	Hayvancılık	0,925	15	-0,250	Yok	-0,188	0,109
13	Nakit	-0,265	%25	-0,442	Hayvancılık	0,925	12	-0,081	Yok	-0,188	-0,051
14	Bina	-0,401	%50	0,419	İmalat	-0,291	9	0,331	Yok	-0,188	-0,130
6	Nakit	-0,265	%25	-0,442	Seracılık	0,917	15	-0,250	Yok	-0,188	-0,228
12	Makine	0,666	%25	-0,442	İmalat	-0,291	15	-0,250	2 yıl	0,086	-0,231
8	Nakit	-0,265	%75	0,023	İmalat	-0,291	12	-0,081	3 yıl	0,102	-0,512
10	Makine	0,666	%75	0,023	Sulama	-1,551	9	0,331	Yok	-0,188	-0,719
15	Nakit	-0,265	%25	-0,442	İmalat	-0,291	9	0,331	Yok	-0,188	-0,855
16	Nakit	-0,265	%50	0,419	Sulama	-1,551	15	-0,250	3 yıl	0,102	-1,545
5	Nakit	-0,265	%25	-0,442	Sulama	-1,551	9	0,331	Yok	-0,188	-2,115
11	Bina	-0,401	%25	-0,442	Sulama	-1,551	15	-0,250	Yok	-0,188	-2,832

Toplam fayda değeri en düşük olan kombinasyon ise bireylere minimum fayda sağlamaktadır. Buna göre bireylere maksimum faydayı sağlayan optimum politika paterni 2,443'lük'lik toplam fayda değeri ile 2 numaralı kart veya kombinasyondur. Bireyler tarafından ikinci sırada tercih edilen kombinasyon ise 1 numaralı karttır. Buradan da anlaşılacağı üzere makine verilmesi ve nakit hibe işletme sahibi, yöneticisi, ortakları veya kooperatif/birlik başkanları için en çok tercih edilen destek şeklidir. Destek miktarında ise %50 ve %75 oranında hibe bireyler tarafından tercih edilmektedir. Bölgede destek alanı olarak hayvancılık ve seracılık en fazla tercih edilen sektörlerdir. Bununla birlikte yatırım süresinin kısa tutulması bireyler tarafından tercih edilen bir uygulama olarak görülmektedir. Bireylere minimum (en az) faydayı sağlayan politika destek seti ise -2,832 toplam fayda skoru ile 11 numaralı kombinasyon olarak belirlenmiştir. Bu sonuç bireylerin bina yapımı, %25 destek oranı ve sulama yatırımlarını istemediğini göstermektedir (Çizelge 4.35).

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Kalkınma; "İnsanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, gelir dağılımının iyileşmesi, gelir düzeyinin yükselmesi, sosyal ve kültürel alanlarda yerele uygun gelişmelerin sağlanması, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin bireyin hayatına yansıma süreci" olarak tanımlanmıştır. Kalkınma, ülkelerin ulaşmayı istedikleri bir hedef ve gelişen bir hareketler dizisidir. Kalkınmanın dengeli olabilmesi için, nüfus dinamikleri, doğal kaynaklar, ekonomik faaliyetler, teknolojik gelişmeler, sosyal ve kültürel yapılar arasındaki uyumun sağlanması, planlamanın ve politika geliştirme süreçlerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

Ülkelerde yaşanan gelişmeler ve kalkınma girişimleri hep kırsal alanların aleyhine kentsel alanların ise lehine olmuştur. Dünyada yüzyıllardır kentsel alanların, kalkınmanın ve gelişmenin odak noktaları olduğu kabul edilmiştir. Ancak son yıllarda birçok ülkede özellikle de toplumsal kalkınma için kentsel ve kırsal alanlar arasında ayrımın yapılamayacağına ortaya konulması ile bu düşünce günümüzde değişmeye başlamıştır.

Ülkeler uyguladıkları bölgesel kırsal kalkınma politikalarını, sürdürülebilir kalkınmayla birleştirmektedir. Kırsal kalkınma politikaları; kırsal alanda yaşayan toplumlarının ekonomik, sosyal ve kültürel olanaklarını geliştirmek, bu toplumların yaşam düzeylerini arttırmak, onların ulusal gelişmeye katılmaları yönünde desteklemek amacıyla ulusal bazda yapılan çabaları ortaya çıkaran politikalarlardır. Ancak bu çabalar ülkelerin iç politikası olmaktan çıkıp dünyada uluslararası bir konu haline gelmiştir.

Kırsal kalkınma faaliyetleri ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Kırsal kalkınmada ülkelerdeki gelişmelerle birlikte dünyada kırsal alanların kalkındırılmasına yönelik çeşitli politikalar geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. AB, kırsal alanların kalkındırılması için gönüllü insiyatiflerden yararlanmakta buna uygun programlar geliştirmektedir. Ayrıca LEADER girişimi ile kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi bütünleşmiş, yenilikçi ve katılımcı bir bölgesel kalkınma stratejilerinin uygulanması amaçlanmıştır. Yaklaşım kırsal alanların sosyo-ekonomik kalkınmasını desteklemektedir.

Türkiye’de ise kırsal kalkınma faaliyetleri, Cumhuriyetin ilk yıllarında başlamış ve ekonomik olarak önemli güçlüklerle karşılaşmış, bu amaçla ekonomik yapılanmayı gerçekleştirmek için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1924’te köylere tüzel kişilik kazandıran, köylerin idari yapısı ve köylerde görülecek hizmetlerin belirtildiği "Köy Kanunu" çıkartılmıştır. Daha sonraki yıllarda çeşitli düzenlemelere gidilmiştir.

Bununla birlikte Türkiye’de nüfusun artış hızının yüksek olması, yeni iş olanaklarının kısıtlı olması gibi nedenler kırsal alandan kentlere göçü hızlandırmıştır. Türkiye 1950’li yıllardan sonra hızlı bir çarpık kentleşme sürecine girmiştir. Kır-kent arasındaki gelişmişlik farklılıklarından kaynaklanan göç ve hızlı kentleşme hem kırdan hem de kentte sorunlar yaratmış planlı dönemle ulusal ölçekteki kalkınmanın; kamu kesimi açısından emredici, özel kesim açısından yol gösterici nitelikte hazırlanan beş yıllık kalkınma planları ve bunların uygulanmasına yönelik olarak hazırlanan yıllık program ve yatırım programları çerçevesinde sağlanması öngörülmüştür. Planlı dönemle birlikte, gerek kırsal alana altyapı ve kamu hizmetlerinin sunumu, gerek kırsal kalkınma çalışmalarının hızlandırılması amacıyla çeşitli stratejiler geliştirilerek uygulamaya konmuş, daha sonraki yıllarda ise önemli bir bölümü dış kaynaklarla finanse edilen kırsal kalkınma projeleri uygulanmaya başlanmıştır. Bu projelerde uygulanan bölgelerin tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi, sulama, sulu alanın ıslahı, köy yolları yapımı, orman yolları yapımı, içme suyu göletleri ile içme suyunun sağlanması, tarımsal ve hayvansal üretimin artırılması, ağaçlandırma faaliyetleri vb. amaçlanmıştır.

Türkiye’de kırsal kalkınmaya yönelik genel ve bölgesel faaliyetler yanında ayrıca kalkınma odaklı çeşitli programlar da yürütülmektedir. Bunlardan birisi de 2003 yılında yayımlanan Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS)’nde belirtilen esaslara göre oluşturulan 06.04.2006 tarih ve 26131 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak uygulamaya konulmuş olan “Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı”dır.

Program ile kırsal toplumda belirli bir kapasitenin yaratılması amaçlanmıştır. Programın, ilk iki etap haricinde Türkiye genelindeki bütün illeri kapsamaktadır. Destek

oranı, kırsal alanda ekonomik ve sosyal gelişmeyi sağlamak için gerçek ve tüzel kişilerin ekonomik faaliyete ve kuruluşların mevcut tarımsal sulama altyapı tesislerinin rehabilitasyonu yatırımlarına yönelik olarak hazırlayacakları hibe başvurularının, belirtilen usul ve esaslar doğrultusunda yapılan değerlendirmeleri sonucunda seçilecek yatırım projelerine ait hibeye esas proje tutarlarının, ekonomik yatırımlara yönelik olanlarında %50'si, basınçlı sulama sistemine yönelik olanlarında ise %75'i hibe desteği olarak program kaynaklarından karşılanacak şekilde belirtilmiştir. Programa başvuracak projelerin değerlendirilmesinde; bölgede istihdam sağlama, çevre ve doğal kaynakları koruma ve sürdürülebilirlik gibi kriterler öncelikli olarak dikkat edilmektedir.

Bu çalışmada temel amaç Batı Akdeniz Bölgesi'de KKYDP'den yararlanan işletmelerin destekleme programından yararlanma düzeylerine etki eden faktörlerin belirlenmesi, işletmelerin bu faktörler doğrultusunda gruplara ayrılması, her bir grubun profilinin ortaya konulmasıdır. Bu temel amaç doğrultusunda ulaşılan sonuçlara göre işletme bazında kırsal kalkınmaya yönelik desteklerin nasıl olması gerektiği, işletmelerin bundan sonraki bu tür programlarda ve/veya desteklemelerde hangi tür destekleri tercih ettiği incelenmiştir.

Batı Akdeniz Bölgesi'de bulunan Antalya, Budur ve Isparta illerini içine alan İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) Düzey 2'ye göre TR61 olarak adlandırılan alanda Kırsal Kalkınma Yatırımları Destekleme Programından yararlanan işletmeleri kapsayan "alan araştırması" gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, Antalya ili merkez ve ilçelerinde projenin ana konusu olan Kırsal Kalkınma Yatırımları Destekleme programından yararlanan 47 adet, Burdur ilinde 26 ve Isparta ilinde ise 23 adet işletme ile görüşülmüştür.

Söz konusu bölgede destekleme programından yararlanan toplam 96 adet işletmenin tamamı ile yüz yüze görüşmeye dayalı anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Buna göre;

- ✓ Bölgede programdan en fazla şirketler yararlanmıştır. Bu durum özellikle Antalya ilinde %81'e kadar çıkmıştır. Program kırsal alana yönelik bir destek olmasına

karşın kırsal alanda yaşayan üreticiler veya üretici organizasyonları destekten istenen düzeyde yararlanamamışlardır. Bu tür programdan yararlanmaları için başta kırsal alanda yaşayan üreticiler ve bu üreticilerin oluşturduğu organizasyonları bu tür desteklerden daha fazla yararlanmaları için destekleme koşullarında çeşitli düzenlemeler yapılabilir. Bununla birlikte desteklemelerde işletmelerin hukuki statülerine göre destekleme şeklinde de değişiklik yapılabilir.

- ✓ Bölgedeki işletmelerin yaklaşık %70'i hibe desteği ile ilk defa bir işletme kurmayı mevcut işletmelerine ek gelir sağlamak amacıyla destekten yararlanmışır. İşletmelerin ise sadece %30'u yeni bir işletme kurma amacıyla hibe desteğinden yararlanmışır. Bu durum programın Batı Akdeniz Bölgesi'nde "kırsal alanda yeni işletme kurma" amacını tam olarak gerçekleştiremediği göstermektedir. Bu nedenle destekler verilirken kırsal alanda yeni işletme kurma girişimlerine öncelik tanınması kırsal alanın ekonomik yapısının değişmesine olanak sağlayacaktır.
- ✓ Programdan yararlanan işletmelerde görüşülen işletmecilerin genelinin (%77.1) kırsal alanın kalkınmasına yönelik herhangi bir kursa katılmadıkları görülmüştür. Bu durum bölge genelinde kırsal alanların kalkınmasına yönelik eğitimin yeteri kadar verilmediğini göstermektedir. Kırsal kalkınma çalışmalarında eğitimin önemi büyük olup verilecek eğitim çalışmaları ile kırsal alanda ekonomik kalkınma için bireylerin bilinçlendirilmesi ve çaba sarf etme girişimi sonuçsuz kalmaktadır. Bu anlamda tarım sektörü başta olmak üzere diğer sektörlerle birlikte gerek kamunun taşra teşkilatının gerekse sivil toplum kuruluşlarının kırsal alana yönelik eğitim çalışmalarını gerçekleştirmesi, kırsal alanların kalkınmasına katkı sağlayacaktır.
- ✓ Program kapsamında bölgede faaliyet alanını kendi belirleyen işletmeler önemli oranda işleme, paketleme ve depolamaya (%61.5) yönelik yatırım yapmak amacıyla hibe desteğinden yararlanmışır. Bölge özellikle tarımsal üretimin yoğun olarak yapıldığı bir yerdir. Ancak üretimin yoğun olarak yapılmasına karşın üretim sonrası hizmetler olan işleme, paketleme ve depolama faaliyetleri yeteri

kadar yaygınlaşmamıştır. Programın bölgeye yapmış olduğu en önemli katkılardan biri de bu alanda olmuş, işleme, paketlenme ve depolama faaliyetleri bölgeye katma değer kazandırmıştır. Bundan sonra yapılacak olan desteklemelerde bölgenin ihtiyaçlarına göre faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, bu tür desteklerin daha verimli kullanılmasını sağlayacaktır.

- ✓ Görüşme yapılan işletmelere mevcut programdan önce hazırlamış oldukları projeleri başka desteklere sunma durumları incelenmiş ve işletmelerin tamamına yakını hazırladıkları projeleri başka bir programa sunmadıklarını, projelerini KKYDP için hazırladıklarını belirtmişlerdir. Program özelliği itibariyle Türkiye'de bu alanda yapılan desteklere göre farklı olması ve günümüze kadar bu tür programların olmamasından dolayı işletmelerin bu projelerini gerçekleştirecek fırsat bulamamasından kaynaklanmaktadır. Bu durum programın bu alanda ilk uygulama olduğunu göstermektedir. Ayrıca program gerek bölgenin gerekse Türkiye genelinde kırsal alanın ekonomik olarak kalkınmasına katkı sağlamıştır.
- ✓ İşletmecilerin hibe desteği hakkında en önemli bilgi kaynağı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın taşra teşkilatı tarafından yapılan toplantılar (%60.7) olmuştur. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı programın yürütücülüğünü yapmaktadır. Bu nedenle işletmelerin bilgi kaynağının bakanlığın taşra teşkilatı olması doğaldır. Ancak anket aşamasına yapılan gözlemlere göre bölgede programın yeteri kadar tanıtımı yapılmamıştır. Programın tanıtımının etkin olarak yapılması, kırsal alanın kalkınmasına destek olacak yatırımların artmasını sağlayacaktır.
- ✓ Bölgede programdan yararlanan işletmelerin yaklaşık %41'i bölgeye başka yatırım yapmayı düşünmemektedir. Bu oran kırsal alanın kalkınması için çok yüksek bir oran olup Antalya'daki ve Isparta'daki işletmelerin yaklaşık %70'i bölgelerine yatırım yapmayı düşünürken Burdur ilindeki işletmelerde ise bu oran %34.6'dır.
- ✓ İşletmelerin yaklaşık üçte birinin proje hazırlanması aşamasında bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği içinde oldukları görülmüştür. Program

kapsamındaki projelerin özel danışman aracılığı ile hazırlanması programın genel kuralları içinde yer almaktadır. Bu bakımdan projelerin eksiksiz olarak sunulması için tamamının özel danışman aracılığıyla hazırlanması gerekmektedir. TKB'nın taşra teşkilatı olan il müdürlükleri başta olmak üzere diğer kamu kurum ve kuruluşlarının, kırsal alana destek olacak bu programın bölgeye katkısının olması için gereken çabayı gösterdikleri görülmüştür.

- ✓ İşletmelerin ulaşmak istedikleri ilk hedef olarak bölgede gerek kendileri gerekse başkaları tarafından üretilen ürünleri değerlendirmek, bölgede mevcut olan fakat kullanılmayan kaynakları kullanmak, bölgenin bu tür işletmelere ihtiyacı olması ve belirli ölçülerde yeterli olmayan kapasitelerini arttırmak olarak belirtmişlerdir. Bu durum programdan yararlanan işletmelerin işleme, paketlenme ve depolamaya yönelik yatırım yapmaları ile uyum içinde olduğu göstermektedir. Bölgede üretilmekte olan meyve, sebze ve hayvancılık faaliyetleri sonucu elde edilen ürünlerin yine bölge içinde değerlendirilmesi istenmektedir. Bu durum bölgede üretilen ürünlere katma değer katılması açısından önemlidir.
- ✓ Programdan yararlanan işletmelerin program ile ilgili olarak beklentileri farklı olmuştur. İşletme kurma ve buna yönelik olarak altyapı yatırımlarının eksiksiz olarak yapılması için program fırsat olmakla birlikte hibe desteğinde verilen hibe miktarı yeterli değildir. Bu nedenle işletmelerin öncelikleri arasına programda verilen hibe desteğinin para miktarının artırılması gelmektedir. Ayrıca işletmeler, verdikleri cevaplar ile kırsal alana tarım sektörü haricinde diğer sektörlerin de faaliyet göstermesini istemektedir. Bu nedenle bölgeye verilecek olan destekler bölgenin kırsal alanının ihtiyaçları göz önünde bulundurularak verilmesi ekonomik kalkınmaya daha fazla katkı sağlanmasına yardımcı olacaktır.
- ✓ İşletmelerin tamamına yakını 2006 yılından günümüze kadar uygulamakta olan KKYDP'nin devam etmesini istediklerini belirtmişlerdir. Programın, bölgenin kırsal alanına sadece öz sermaye ile yapılamayan yatırımları teşvik etmesi ve işletmeler için bir fırsat olmasından dolayı devam etmesi istenmektedir. Bu

durum, işletmelerin bölgede faaliyete geçmesi ile kırsal alanda ekonomik ve sosyal açıdan olumlu değişikliklere neden olacaktır.

- ✓ İşletmelerin geneli programdan memnun olmakla birlikte yasal yapıda ve uygulamada bazı değişikliklerin yapılması gerektiği, programın katkıları ile kırsal alana yatırımların arttıracağı görüşündedir. İşletmecilere göre program ile ilgili en önemli sorun KDV oranı ile başvuru esnasında bürokratik engellerin ve istenen evrakların fazla olmasıdır. Bu tür destek programlarında gerek yasal gerekse uygulamasında çeşitli sorunların olması doğaldır. Yasal yapıda ve uygulamalarda karşılaşılabilecek olan sorunların ortadan kaldırılmasında izlenmesi gereken en önemli yol kırsal alanda yaşayanların görüşlerinin de alınmasıdır. Üreticinin görüşünün de alındığı bir destekleme programı kırsal alanda yapılacak yatırımların daha verimli olmasını ve uygulamanın daha az sorunlu olmasını sağlayacaktır.
- ✓ İşletmecilere göre işletmeler için sermaye önemli bir unsur olduğundan dolayı hibe desteğinin para miktarının arttırılması işletmeler için programın geliştirilmesi gereken en önemli eksikliklerdir. Bu durum programın kullanılması ile ilgili devletten beklentiler cevabı ile aynıdır. Bu tür programlarda yapılacak olan vergi vb. kesintiler hem yatırımın istenen düzeyde ve verimde olmasını hem de katılımı olumsuz yönde etkilemektedir.

Çalışmada çok değişkenli analiz yöntemlerinde aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir.

Yapılan çalışma sonucunda gözlenen korelasyon katsayısı ile kısmi korelasyon katsayısı arasındaki ilişkiyi karşılaştıran KMO testi %71.80 (0.718) olarak hesaplanmıştır. Desteğe konu olan 12 adet değişken 3 faktöre indirgenmiştir. Toplam değişkenlerin %39'unu açıklayan birinci faktörde, desteğin medyada duyurulması, destekler hakkında bilgiye sahip olmak, bölgeye uygun iş alanlarının seçimi ve desteğin bölgeye uygun olması değişkenlerinin yükleri yüksek çıkmıştır. Faktör yüklerine göre desteğin bölgeye olan etkilerini ve destek hakkında bölgesel özellikleri ortaya

koymasından dolayı birinci faktöre “desteğin bölgeye uygunluğu ve destek hakkında bilgi sahibi olma” ismi verilmiştir. Toplam değişkenlerin %14’ünü açıklayan ikinci faktörde; kırsal alanda yeni iş olanakları sağlama, desteğin faaliyet alanları seçme hakkı, bölgede yatırımların artması, bölgede ekonomik faaliyet çeşitliliğinin artması, kırsal alanda iş olanaklarının arttırılması ve daha önce başka desteklerden yararlanma durumu değişkenlerinin yükleri yüksek çıkmıştır. Bu değişkenlerle nitelendirilen desteklerin bölgede iş olanaklarını arttırmasından ve istihdamı arttırmasından dolayı ikinci faktöre ise “desteğin istihdam olanağı” ismi verilmiştir. Üçüncü faktörde ise çevreye uyumlu projelerin geliştirilmesi ve çevrenin korunmasını sağlamasının faktör ağırlıkları yüksek çıkmıştır. Bu faktörler destekle ilgili değişkenlerin %12.81’ini açıklamaktadır. Bu faktörler desteğin çevre ile bağlantısı olmasından dolayı bu faktöre de “desteğin çevreye duyarlılığı” ismi verilmiştir. Birinci faktör toplam varyansın %39.307’sini, birinci ve ikinci faktörler toplam varyansın %53.311’ini ve üçüncü faktörde ise toplam varyansın %66.124’ünü açıklamaktadır.

Faktör analiz sonucuna göre bölgede destek programından yararlanan işletmeler programa başvurma nedenleri olarak üç kategoriye ayrılmaktadır. Bu faktörlerden desteğin bölgeye uygunluğu ve destek hakkında bilgi sahibi olma kategorisindeki işletmeler; bölgede yatırımların artmasını, destek programının bölgede istenilen yatırımların yapılmasını, desteğin bölgeye uygun olmasını, destek hakkında bilgi sahibi olmalarından ve desteği gerek ulusal gerekse yerel medyada bilgi edinmelerinden dolayı programı başvurmayı tercih etmişlerdir. Diğer faktör desteğin istihdam olanağı; kırsal alanda yeni iş olanakları sağlama, faaliyet alanını seçme hakkı, ekonomik faaliyetlerde bir çeşitlendirmeye gitmesini, kırsal alanda iş olanaklarının arttırılması ve daha önce başka desteklerden yararlanma durumuna göre programı tercih etmişlerdir. Üçüncü ve son faktör desteğin çevreye duyarlılığı ise; programın çevrenin korunmasını sağlaması ve çevreye uyumlu projelerin geliştirmesine fırsat verdiğinden dolayı programa başvurmayı tercih etmişlerdir. Bu sonuca göre işletmeleri programdan yararlanma durumuna göre üç kategoriye ayrılmıştır. İlk kategorideki işletmeler, programın bölgeye uygun olması ve program hakkında bilgiye sahip olmalarından dolayı başvurmuşlardır. İkinci kategorideki işletmeler ise programın istihdam yaratma özelliğinden dolayı,

üçüncü ve son kategorideki işletmeler ise programın çevreye önem vermesinden dolayı programa başvuru yapmışlardır.

KKYDP desteklerinden yararlanan işletmelere ait faktör analizleri özetlenerek, elde edilen faktör skorları üzerinden destekten yararlanma nedenlerini etkileyen faktörlere yönelik analizler dikkate alınarak, hiyerarşik olmayan K-ortalamar kümelemesi yöntemine göre iki kümeye ayrılmıştır. KKYDP desteklerinden yararlanan işletmelere göre 2. küme oluşmuştur. 1. kümede yer alan işletmeler toplam kitlenin %54'ünü ve 2. kümede yer alanlar toplam kitlenin %43'ünü oluşturmaktadır. Bu kümeler oluşturulurken işletmeler tek bir özelliğine göre veya kendi arasındaki farklılıklarına göre değil genel olarak anket sorularına verdikleri cevapların ortalamasına göre küme oluşturulmuştur. Analizin genel özelliği bunu yansıtmaktadır. Kümelerin özelliklerine ait verilen bilgiler doğrultusunda kümelerde yer alan işletmelerin genel özelliklerine göz önünde bulundurularak politika yapıcılarının kırsal alana yönelik bundan sonra verilecek desteklerde hangi işletme hangi özelliklerine göre destekten yararlandığı, yapılacak desteklerin işletmelere göre nasıl karşılanacağına ilişkin cevap alınmıştır. Bu sorulara alınan cevaplar sonunda kırsal alana verilecek desteklerde işletmelerin daha verimli yararlanması sağlanacaktır.

Conjoint analizinde ise sonuçlar değerlendirildiğinde bireylerin destekleme tercihinde en önemli faktörün "destekleme alanı" olduğu ortaya çıkmıştır. Destekleme alanının bireylerin destekten yararlanma kararındaki etki derecesi %38.23 olarak hesaplanmıştır. Destek alanından sonra bireylerin destekten yararlanma kararlarında ikinci derece önemli faktör "yatırım süresi"dir. Yatırım süresinin bireylerin destekten yararlanma kararındaki etki derecesi %16.25 olarak hesaplanmıştır. Bireylerin destekten yararlanma kararlarında üçüncü derece önemli faktör "destekleme şekli"dir. Destekleme şekli bireylerin destekten yararlanma kararındaki etki derecesi %15.57 olarak hesaplanmıştır. Bireylerin destekten yararlanma kararlarında dördüncü derece önemli faktör "vergi muafiyeti"dir. Vergi muafiyeti bireylerin destekten yararlanma kararındaki etki derecesi %15.42 olarak hesaplanmıştır. Son olarak bireylerin destekten yararlanma kararlarında beşinci ve son derece önemli faktör ise "destekleme miktarı"dir. Yatırım süresinin bireylerin destekten yararlanma kararındaki etki derecesi %14.53 olarak

hesaplanmıştır. Elde edilen bu sonuçlar göre bölgede destekten yararlanan işletmeler en fazla faydayı destek şeklinde makine, destek miktarında (oranı) %50, destek alanında hayvancılık, yatırım süresinde 9 ay ve vergi muafiyetinde ise 3 yıl olan destekleme kombinasyonunu tercih etmişler. Ayrıca işletmecilere göre bu kombinasyon toplam faydalarını maksimum yapan politika paterni olarak kabul etmişlerdir.

Conjoint analizi, tarım politikası alanında ilk defa bu çalışmada uygulanmış ve elde edilen sonuçlarla destekten yararlanan kişilerin fikirleri ortaya konulmuştur. Çalışma, kırsal alana yönelik desteklemelerin nasıl olması gerektiği konusunda üreticilerin düşüncelerini ortaya koyan üretici odaklı, desteklemenin nasıl olması gerektiği sorusuna cevap verebilen bir yaklaşım oluşmuştur. Elde edilen bu yaklaşım sonucunda çalışma politika yapıcılara önemli bir kaynak olması düşünülmektedir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda kırsal alana yapılacak olan bu tür destekleme programlarında işletmelerin; destekleme programının amaçları, kapsamı, destekleme alanı, yatırım süresi, destekleme şekli, destekleme miktarı, desteklemenin ne tür özelliklerinden dolayı destekleme programından yararlandıkları, işletmelerin kırsal alanda faaliyet göstermek için hangi özelliklerine göre destekten yararlandığı ve işletmelerin hangi destekleme kombinasyonunu tercih ettikleri Batı Akdeniz Bölgesi'nde KKYDP'ndan yararlanan işletmeler örneği üzerinden gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgularla kırsal alanların kalkınması ile ilgilenen başta kamuda karar yapıcılar ve karar vericiler olmak üzere özel sektör, üniversite ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları için veri tabanı oluşturulması beklenmektedir.

6. KAYNAKLAR

- ACARTÜRK, Ş. 1983. Entegre Kırsal Kalkınma Projeleri ve Bir Örneği: Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi, DPT Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı, Ankara.
- ADELY, F. 2004. Learning and Teaching about Participatory Development: The Practical and Theoretical Challenges, Current Issues in Comparative Education, Teachers College, Columbia University, May 10, <http://www.tc.edu/cice/Issues/06.02/62adely.pdf>
- AKKAHVE, D. 2004. Bölgesel Gelişme Planlarının Yönetişimi Açısından Değerlendirilmesi, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Bölgesel Yönetişim, Pendik Belediyesi Yayınları, İstanbul.
- AKIN, A. 2003. AB Kırsal Kalkınma Politikalarında Değişim, Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler, Gaziantep Üniversitesi Basımevi, Gaziantep, 183 s.
- ALBAYRAK, A.S. 2005. Türkiye'de İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin Çok Değişkenli İstatistik Yöntemlerle İncelenmesi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 1 Sayı 1, s. 156 <http://sbd.karaelmas.edu.tr/makaleler/1303-9245/200501001153177.pdf>
- ATAKAN, M. 1998. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu, T.C. Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı AT ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara, s. 7 http://www.gumruk.gov.tr/tr-TR/abdisiliskiler/aaa/ortak_tarim.pdf
- ANONİM. 1989. Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Bölgesel Gelişme İçin Bir Modeli, TOBB Yayın No: 105, İnşirah Sahaf ve Kitabevi, Ankara, 8 s.
- ANONİM. 2002. Ticari, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler İtibariyle İllerimiz, Dünya'da ve Türkiye'de Ekonomik Gelişmeler, Sayı 8, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ankara. www.ogretmenevi.net/files/tunahan_diger/faaliyet_eko.doc
- ANONİM. 2003/a. Avrupa Birliğine Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası, Raporu, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu, Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Planlama ve Projeler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- ANONİM. 2003b. Tarım Sektörü-Kırsal Kalkınma, T.C. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Sanal Kütüphanesi web sayfası <http://www.tarim.gov.tr>
- ANONİM. 2007a. Özgün ekonomi ve makale arşivi (http://ekodialog.com/kalkinma_ekonomisi/kalkinma_ekonomisi.html).

- ANONİM. 2007b. web sayfası <http://ebrar.wordpress.com/2007/01/18/nufus-ve-yerlesme-turkiye%E2%80%99de-nufus-ve-yerlesme/>
- ANONİM. 2007c. ABD Nüfus Bürosu web sayfası <http://www.census.gov/>
- ANONİM. 2008. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara. http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2008/data/TNSA-2008_ana_Rapor-tr.pdf
- ANONİM. 2009a. Türkiye için Bir Rekabet Endeksi, Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi (EDAM) ve Deloitte ortak yayını http://www.deloitte.com/assets/Dcom-Turkey/Local%20Assets/Documents/Turkey-tr_cf_RekabetEndeksi_090309.pdf
- ANONİM. 2011a. http://www.ekodialog.com/kalkinma_ekonomisi/kalkinma_ekonomisi.html
- ANONİM. 2011b. Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu web sayfası http://www.urak.org/haberler/URAK_IllerarasiRekabetcilikendeksi2009-2010.pdf
- ANONYMOUS. 1997. Marketing Research and Information Systems (Marketing and Agribusiness Texts-4), Food And Agriculture Organization of the United Nations, Rome, <http://www.fao.org/docrep/W3241E/w3241e00.htm>
- ANONYMOUS. 2000. World Bank 2000-2001 Report Selected World Development Indicators, World Bank Press, New York, 276-302 p.
- ANONYMOUS. 2003. Tennessee: A Guide to the State, Tennessee Valley Authority, <http://newdeal.feri.org>
- ANONYMOUS. 2008. Agriculture for Development, World Development Report 2008, The World Bank, Washington. http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2008/Resources/WDR_00_book.pdf
- ANONYMOUS. 2011. The Tennessee Valley Authority web sitesi <http://www.tva.com>
- AÖF. 2007. Türkiye’de Yerleşme, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir. <http://www.aof.edu.tr/kitap/ioltp/2291/unite07.pdf>
- ARSLAN, D.A. 1992. Kalkınma Dönemecinde Kavaközü, Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Lisans Tezi, Konya, 12 s.
- ARSLAN, D.A. 2001. 21. Yüz Yılda Aile ve Çocuk, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, Tokat İl Müdürlüğü, Turhal Çocuk Yuvası Müdürlüğü’nün Uluslararası Aile Haftası Nedeniyle Düzenlediği Konferans, 18 Mayıs, Tokat.
- ARSLAN, D. A. 2004. “Bir Ankara Köyü Araştırması: Köy Sosyolojisi’nin Bakış Açısından Ankara Kavaközü Köyü”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi

(International Journal of Human Sciences), 1 (1): 1-26, <http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/view/165/165>

- ATAKAN, M. 1998. Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu, T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 152 ss.
- ATSAN, T. 1998. Yozgat Kırsal Kalkınma Projesinde Teknik Eleman ve Çiftçi Eğitiminin Planlanması Üzerine Bir Araştırma, Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum, 75 ss.
- AYKAŞ, L. 1992. Bingöl-Muş Kırsal Kalkınma Projesinin Muş Tarımına Yapacağı Olası Etkilerin İncelenmesi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, İzmir, 109 ss.
- BAKIRCI, M. 2003. Kırsal Türkiye; Tarihsel Gelişim, Sorunlar ve Kırsal Kalkınma Yaklaşımları, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Dergisi, s. 11, İstanbul.
- BEEBE, J. 1995. Basic Concepts and Techniques of Rapid Appraisal, Human Organization, 54 (1), 42-51, http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNABX401.pdf
- BERK, A. 2004. Kırsal Kalkınma Projelerinin Kırsal Alan Üzerine Ekonomik Etkileri: Yozgat Kırsal Kalkınma Projesi Örneği, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 148 ss.
- CAN, M. 2007. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programlarının Türkiye'nin Kırsal Kalkınma Açısından İncelenmesi: SAPARD ve IPARD Örneği, Tarımsal Ekonomik Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 152 ss.
- CANPOLAT, H. 2002. Türk Belediyeciliğinde Ölçek ve Model Sorunu, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, 10 s.
- CHAMBERS, R. 1992. Rapid but relaxed and participatory rural appraisal. In N. S. Scrimshaw & G. R. Gleason (Eds.), Rapid assessment procedures: Qualitative methodologies for planning and evaluation of health related programmers' (pp. 295-306). Boston, MA: International Nutrition Foundation for Developing Countries (INFDS).
- CHAMBERS, R. 2002. Relaxed and Participatory Appraisal: Notes on Practical Approaches and Methods for Participants in PRA/PLA-Related Familiarization Workshops, <http://www.ids.ac.uk/ids/particip/research/pranotes02.pdf>
- CHILD, C.D. 1972. The Essentials of Factor Analysis, Reinhard and Winston, 10-12 p.
- CHURCHILL, G.A. and LACOBUCCI, D. 2002. Marketin Research Methodological Foundation, Eight Edition, South Western, pp. 48, California, USA.
- CRESSWELL, T. 1996. Participatory Appraisal in the UK Urban Health Sector Keeping Faith With Perceived Needs, Development in Practice, 6 (1), 16-24 p.

- ÇAĞLAR, S. 1969. Toplum Kalkınmasında Başarı Yolları, Güven Matbaası, Ankara.
- ÇAĞLAR, Y. 1986. Köy, Köycülük ve Türkiye’de Köy Kalkınması Sorunu, Türkiye Ziraatçılar Derneği Yayınları, Ankara.
- ÇAKI, A. 1998. Kırsal Alan Planlamasında Bir Araç Olarak Merkez Köylerin Fonksiyonları, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Ankara, 41 ss.
- DAVIS, A.S.C. 2001. Participatory Rural Appraisal, Rural Travel and Transport Program, http://www4.worldbank.org/afr/ssatp/Resources/HTML/rural_transport/knowledge_base/English/Module%205%5C5_6a%20Participatory%20Rural%20Appraisal.pdf
- DİNLER, Z. 1994. Bölgesel İktisat, Ekin Kitapevleri Yayınları, Dördüncü Baskı, Yayın no:25, Bursa.
- DPT. 1963. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. 1968. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. 1973. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. 1979. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. 1985. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. 1990. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. 1994. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995-2000) Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 85 ss.
- DPT. 1995. Kırsal Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporları, T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, VII. Kalkınma Planı, Ankara.
- DPT. 1996. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. 1998. Avrupa Birliği Bütçesi – Fonları ve Türkiye'nin Tam Üyeliği, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Avrupa Birliği ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara. www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/2956/butcefon.pdf

- DPT. 2000a. Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporları, T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, VIII. Kalkınma Planı, Ankara, 73 ss.
- DPT. 2000b. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyon Raporu (1996-2000). Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara. 94 ss.
- DPT. 2001. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. 2006a. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara. <http://sgb.tarim.gov.tr/mevzuat/YPK/20060204-9-2.pdf>
- DPT. 2006b. IX. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. 2006c. IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013), T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. 2007a. 2007 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Program, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Aralık, Ankara. <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kep/2007.pdf>
- DUNTEMAN, G.H. 1989. Principal Components Analysis, Sage Publications, California, USA, 96 p.
- EC. 1999a. Council Regulation (EC) No 1260/1999 of 21 July 1999 laying down General Provisions on the Structural Funds, OJ L 161, 26.6.1999, Brussels.
- EC. 1999b. Regulation (EC) No 1783/1999 of the European Parliament and of the Council of 21 June 1999 on the Financial Instrument for Fisheries Guidance OJ L 161, 26.06.1999, Brussels.
- EKİM, R.M. 2006. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, Avrupa Birliği Programı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 231 ss.
- ERDENTUĞ, N. 1972. Türkiye Türk Toplumlarında Kültürel Antropolojik İncelemeler, Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Ankara.
- ERKAN, O. 2002. Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma ve Türkiye'de Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Çalışmaları, Kırsal Kalkınmaya Sürdürülebilir Köykent Modeliyle Yaklaşım Paneli, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Kongre Kültür Merkezi, 13 Haziran, Samsun.
- GAP. 2007. T. C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı web sayfası <http://gap.gov.tr/Turkish/Ggbilgi/gsurkal.html>

- GAP. 2011. T. C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı web sayfası <http://gap.gov.tr>
- GERAY, C. 1967. Toplu Kalkınması ve Toprak Reformu, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2 (1): 3-7, Ankara.
- GERAY, C. 1999. Kırsal Kalkınma Yöneltileri, İlçe Yerel Yönetimi ve "İlçe Köy Birlikleri" Önerisi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 8 (2): 11-42, Nisan, Ankara.
- GERAY, C. 2000. Belediye Kurulmasında Uygulanacak Ölçütler ve Yöntem, Türk Belediyecilik Derneği ve Konrad Adenauer Yayını, Ankara.
- GILL, J. M. and SANCHES, M. 1997. Consumer Preferences For Wine Attributes: A Conjoint Approach, *British Food Journal*, 99 (1): 4-5.
- GREEN, P.E. and SRINIVASAN, V. 1978. Conjoint Analysis in Consumer Research: Issues and Outlook, *Journal of Consumer Research*, 5, 103-123, UK.
- GUSTAFSSON, A., HERRMANN, A. and HUBER, F. 2003. Conjoint Measurement: Methods and Applications, Springer-Verlag.
- GUTSCHE, J. 1995. Produkt Präferenz Analyse: Ein Modell theoretisches und Methodisches Konzept zur Marktsimulation mittels Präferenz Erfassungsmodellen, Berlin.
- GÜDER, G. 2003. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikaları ve Değişim Eğilimleri, AB Genişleme Sürecinde Türkiye-Tarımsal ve Kırsal Politikalar Sempozyumu, Kozan Ofset, Ankara.
- GÜLÇUBUK, B. 1997. Kırsal Kalkınma Çalışmalarında Türkiye Kalkınma Vakfı'nın Yeri ve İşlevi (Bu Kuruluşun Uzunyayla Uygulaması), Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 236 s.
- GÜLÇUBUK, B., 2000. Kırsal Alanda Kredi Kullanımının Sosyo-Ekonomik Temelleri Hızlı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımı ile Kırıkkale İli Keskin İlçesi Araştırması, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Ankara.
- GÜLÇUBUK, B. 2005. AB ve Türkiye'de Kırsal Yapı ve Kırsal Kalkınma, http://www.wwf.org.tr/tr/docs/sunum_bulent_gulcubuk.pdf.
- GÜNEŞ, T. 1967. İsrail'de Bölgesel Kalkınma, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 294, Ankara, 16-25.
- GÜRBÜZ, B. 2001. Kırsal Kalkınma Planlaması; Bursa İli Keles İlçesi Örneği, Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Bursa, 234 ss.

- GÜRLÜK, S. 2001a. Kırsal Kalkınma Projelerinin Makro-Ekonomik Kriterlere Göre değerlendirilmesi: Cumalıkızık Örneği, Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 123 ss.
- GÜRLÜK, S. 2001b. Dünyada ve Türkiye'de Kırsal Kalkınma Politikaları ve Sürdürülebilir Kalkınma, Uludağ Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, Cilt:19, Sayı:4, Aralık, Bursa. <http://homepage.uludag.edu.tr/~serkan/rural.pdf>
- HARRIS, J. 1992. Rural Development, Routledge, London, 15-37
- HAIR J. and BLACK, W. 2000. Cluster Analysis, L.G Grimm and P.R. Yarnold (Ed.), Reading and Understanding More Multivariate Statistics, American Psychological Association, Washington, s.147.
- HAIR, J., JOSEPH F.JR., ROLPH E., ANDRESON, RONALD L., TAHTAM, R.L. and WILLIAM C. B. 1998. Multivariate Data Analysis, Fifth Edition Prentice-Hall International Inc, New Jersey, USA.
- HAIR, J.F., ANDERSON, R.E., TAHTAM, R.L. and BLOCK, W.C. 1995. Multivariate Data Analysis with Reading, MacMillan Book Company, London, 745 p.
- JOEL, W.H. 2002. Conjoint Analysis in Pharmaceutical Research, JMCP, 8 (3): 206-208, <http://www.amcp.org/WorkArea/DownloadAsset.aspx?id=6571>
- JOSEPH, F., HAIR, JR. E.A., ROLPH, L.T., RONALD, C.B. and WILLIAM, S. 1992. Multivariate Data Analysis, MacMillan Publishing Company, A Division of MacMillan, Inc. Third Edition, New York, USA.
- KACHONDHAM, Y. 1990. Rapid Rural Appraisal and Rapid Assessment Procedures: A Comparison Rapid Assessment Procedures-Qualitative Methodologies For Planning and Evaluation of Health Related Programmers', Edited By Nevin S. Scrimshaw and Gary R. Gleason, ISBN 0-9635522-0-1, <http://idpas.org/pdf/309-27RapidRuralAppraisal.pdf>
- KALAYCI, Ş. 2005. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, BRC Matbaacılık, Asil Yayınevi, Ankara, 125 ss.
- KAUFMAN, S. and ROUSSEUW, S. 1990. Finding Groups in Data: An Introduction to Cluster Analysis, John Wiley and Sons. Ltd, Chinchester, New York, Weinheim.
- KENDALL, M.G. 1975. Multivariate Analysis, Charles Griffin b. Co Ltd., London.
- KILIÇ, S. 1997. Planlı Dönemde Uygulanan Kırsal Kalkınma Modelleri Üzerine Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Kent ve Çevre Bilimleri, Ankara.
- KOCA, F. 2004. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikası, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler Avrupa Topluluğu Komisyonu, Ankara.

- KOÇ, B. 2005. Türkiye'de Kırsal Kalkınma Modeli Olarak Köykentlere ve Köykentlerde Tarımsal İşletmelerin Sosyal ve Ekonomik Analizi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana, 491 ss.
- KÖPRÜLÜ, O. 2006. TKV Gümüşhacıköy Kırsal Kalkınma Projesinin Çiftçiler Üzerindeki Etkilerinin Sürdürülebilirliğinin Saptanması, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 251 ss.
- MAKOTO, I. 2001. Research Framework For Local Approach, <https://www.iges.or.jp/en/fc/pdf/a2.PDF>
- MENTON, M.C. 2003. Effects of Logging on Non-Timber Forest Product Extraction in the Brazilian Amazon: Community Perceptions of Change, International Forestry Review, 5 (2): 97-105 p, Special Issue, UK.
- MFİB. 2011. Sivil Toplum Hizmeti: AB-Türkiye Kültürlerarası Diyalog Kültür ve Sanat Bileşeni (ICD-CA) Hibe Başvuru Rehberi, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Merkezi Finans ve İhale Birimi (MFİB), Ankara. http://www.cfcu.gov.tr/attachments/tender/1377/ICD_CA_Basvuru_Rehberi.doc.
- MÜLAYİM, Z. G. 1999. Kooperatifçilik, 3. Basım, Yetkin Yayınlan, Ankara, 211 ss.
- NORUSIS, J.M. 1988. SPSS/PC+ Advanced Statistics V2.0 for the IBM PC/XT/AT and PC/2, SPSS Inc. Chicago, Illinois, U.S.A.
- REHBER, E., GALOR, Z ve DUMAN, S. 1999. Kırsal Sanayilerin Kurulmasında Kooperatiflerin Önemi, 2000'li Yıllarda Kooperatifçilik, Türk Kooperatif Kurumu, Yayın No: 89, Ankara, s. 68-82.
- RG. 1924. T.C. Başbakanlık 07.04.1924 tarih ve 68 sayılı Resmi Gazete, Ankara.
- RG. 1934a. T.C. Başbakanlık 21.06.1934 tarih ve 2733 sayılı Resmi Gazete, Ankara.
- RG. 1934b. T.C. Başbakanlık 29.12.1934 tarih ve 2892 sayılı Resmi Gazete, Ankara.
- RG. 2005. T.C. Başbakanlık 13.07.2005 tarih ve 25874 sayılı Resmi Gazete, Ankara.
- RG. 2006. T.C. Başbakanlık 06.04.2006 tarih ve 26131 sayılı Resmi Gazete, Ankara.
- SALTIK, A. ve GÜLÇUBUK, B. 1996. Kırsal Kalkınmada Katılımcı Kırsal Değerlendirme, Türkiye 2. Tarım Ekonomisi Kongresi, 4-6 Eylül 1996-Adana, 235 ss.

- SAYIN, C. 2003. Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları, Reform Arayışları, IMF, GATT ve AB Yansımaları, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ankara, 173 ss.
- SAYIN, C. 2004. Uluslararası Tarım Politikası ve AB dersi notları (basılmamış)", Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi, Antalya.
- SCHWEIKL, H. 1985. Computergestützte Praferenzanalyse mit individuell wichtigen Produktmerkmalen, Berlin.
- SHARMA, S. 1996. Applied Multivariate Technique, John Wiley and Sons Inc., Newyork
- SIRDAR, S. 2009. AB Bölgesel Politika ve Yapısal Fonlar: Türkiye Açısından Değerlendirme www.ekocerceve.com/img/haberler/ABBLGESELPOLTKAVEYAPISALFONLAR.doc
- SUIÇMEZ, B.R. 2003. IMF ve Dünya Bankası Anlaşmaları: Tarım Reformu!, Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türk Tarım Politikaları Sempozyumu-Bildiriler, Gaziantep Üniversitesi Basımevi, s. 158, Gaziantep.
- ŞEREFOĞLU, Ç. 2003. Türkiye’de Kırsal Kalkınma Planlaması: Erzurum İli Örneği, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 133 ss.
- TANILLI, S. 1981. Uygarlık Tarihi, Say Yayınları, İstanbul, 240 ss.
- TAŞCIOĞLU, Y., MENCET, M.N. ve SAYIN, C. 2008. Türkiye’nin Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Politikalarına Yasal ve Kurumsal Yönden Uyum Durumunun İncelenmesi, Türkiye VIII. Tarım Ekonomisi Kongresi, 25-27 Haziran, Bursa.
- TAŞCIOĞLU, Y. ve SAYIN, C. 2009. AB Bölgesel Kalkınma Politikası ve Uygulama Araçları, Bölgesel Kalkınma Kongresi, Balıkesir Üniversitesi, Burhaniye Meslek Yüksekokulu, 14-16 Kasım, Burhaniye, Balıkesir.
- TAŞCIOĞLU, Y. ve SAYIN, C. 2010. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Girişimi (LEADER) ve Türkiye’deki Uygulamaları, Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, 22-24 Eylül, Şanlıurfa.
- TDK. 2007. Türk Dil Kurumu web sayfası <http://www.tdk.gov.tr>
- TKB. 2005a. II. Tarım Şurası Kırsal Kalkınma Politikaları Komisyon Raporu, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara. <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/VIII.Komisyon.pdf>.
- TKB. 2005b. II. Tarım Şurası Tarımsal Yapıda Değişme ve Gelişmeler Komisyonu Çalışma Belgesi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara. <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/II.Komisyon.pdf>.

- TKB. 2005c. II. Tarım Şurası Tarımsal Girdi ve Destekler Komisyonu Çalışma Belgesi, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara. <http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/VII.Komisyon.pdf>.
- TKB. 2004. II. Tarım Şurası Çalışma Belgesi VIII. Komisyon: Kırsal Kalkınma Politikaları, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı 29 Kasım-1 Aralık, Ankara.
- TMO. 2011. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı web sayfası <http://www.tmo.gov.tr/Main.aspx?ID=1>
- VAN DEN BOR, W., BRYDEN, J. and FULLER, A.M. 1997. Rethinking Rural Human Resource Management: The Impact of Globalisation and Rural Restructuring on Rural Education and Training in Western Europe, Mansholt Studies, Wageningen, The Netherlands, 18 p.
- WEITZ, R. 1987. Rural Development: The Rehovot Approach, Geoforum, 18 (1): 21-36 p., London.
- WILKINS, L., SWATMAN, P. and CASTLEMAN, T. 2004. Faster, Richer, Better: Rapid Appraisal Techniques for the Study of IS Implementation in Virtual Communities, The Qualitative Report, 9 (1): 161-175 p, March, Australia.
- YILDIRAK, N. 1983. Köy Kalkınması ve Türkiye’de Köy Kalkınma Politikası, Ders Notları, Ankara.
- YILDIRAK, N. 1991. Kırsal Kalkınma, Ders Notları Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- YILDIZ, F.F., 2004. Avrupa Birliği’nde Müdahale ve Ödeme Kuruluşları, Tarım ve Mühendislik Dergisi, Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları, Sayı: 69-71, s. 41, Ankara.
- YILDIZ, F.F., 2006. AB Katılım Öncesi Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) Kapsamında Türk Tarımındaki Dönüşüm Süreci, Türk Tarım Dergisi, Sayı:167, Ocak-Şubat, Ankara.
- YILMAZ, İ. 1996. Türkiye’de İzlenen Kırsal Kalkınma Stratejilerinin Değerlendirilmesi, Türkiye II. Tarım Ekonomisi Kongresi, 4-6 Eylül, 2: 224 s., Adana.
- YİĞİT, A.M. 2008. Konjoint Analizi ve Ofis Mobilyası Tüketicilerinin Tercihleri Üzerine Bir Uygulama, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 105 ss.

Ek-1. Faktör Analizi Sonuçları

Factor Analysis

Notes

Output Created		26-JUL-2011 23:20:26
Comments		
Input	Data	F:\te veriler tam dolu 26.07.2011.sav
	Filter	<none>
	Weight	<none>
	Split File	<none>
	N of Rows in Working Data File	97
Missing Value Handling	Definition of Missing	MISSING=EXCLUDE: User-defined missing values are treated as missing.
	Cases Used	MEAN SUBSTITUTION: For each variable used, missing values are replaced with the variable mean.
Syntax		<p>FACTOR</p> <p> /VARIABLES s.56.1 s.56.3 s.56.4 s.56.5 s.56.6 s.56.9 s.56.10 s.56.11 s.56.12 s.56.13 s.56.14 s.56.15</p> <p> /MISSING MEANSUB</p> <p> /ANALYSIS s.56.1 s.56.3 s.56.4 s.56.5 s.56.6 s.56.9 s.56.10 s.56.11 s.56.12 s.56.13 s.56.14 s.56.15</p> <p> /PRINT INITIAL KMO EXTRACTION</p> <p>ROTATION</p> <p> /FORMAT SORT</p> <p> /PLOT EIGEN</p> <p> /CRITERIA MINEIGEN(1) ITERATE(25)</p> <p> /EXTRACTION PC</p> <p> /CRITERIA ITERATE(25)</p> <p> /ROTATION VARIMAX</p> <p> /SAVE BART(ALL)</p> <p> /METHOD=CORRELATION .</p>
Resources	Elapsed Time	0:00:00.31
	Maximum Memory Required	19992 (19.523K) bytes
Variables Created	FAC1_2	Component score 1
	FAC2_2	Component score 2
	FAC3_2	Component score 3

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.718
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	591.536
	df	66
	Sig.	.000

Communalities

	Initial	Extraction
Desteğin bölgeye uygun olması	1.000	.445
Desteklerin medyada duyurulması	1.000	.580
Destekler hakkında bilgiye sahip olmak	1.000	.564
Daha önce başka desteklerden yararlanma durumu	1.000	.593
Desteğin faaliyet alanları seçme hakkı	1.000	.695
Bölgeye uygun iş alanının seçimi	1.000	.428
Kırsal alanda yeni iş olanakları sağlama	1.000	.740
Çevreye uyumlu projelerin geliştirilmesi	1.000	.861
Çevrenin korunmasını sağlama	1.000	.762
Kırsal alanda iş olanaklarının artırılması	1.000	.779
Bölgede ekonomik faaliyet çeşitliliğinin artması	1.000	.715
Bölgede yatırımların artması	1.000	.772

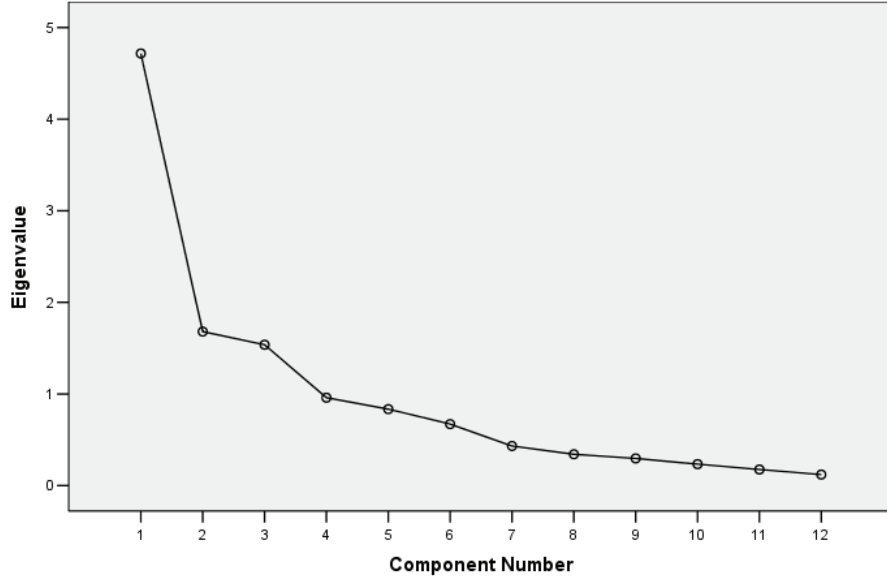
Extraction Method: Principal Component Analysis.

Total Variance Explained

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4.717	39.307	39.307	4.717	39.307	39.307	3.106	25.884	25.884
2	1.681	14.004	53.311	1.681	14.004	53.311	2.867	23.894	49.778
3	1.537	12.812	66.124	1.537	12.812	66.124	1.961	16.346	66.124
4	.959	7.995	74.119						
5	.835	6.955	81.074						
6	.671	5.593	86.667						
7	.432	3.600	90.266						
8	.342	2.849	93.115						
9	.297	2.472	95.587						
10	.234	1.949	97.536						
11	.175	1.462	98.998						
12	.120	1.002	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Scree Plot

Component Matrix(a)

	Component		
	1	2	3
Bölgede yatırımların artması	.860	-.169	.052
Kırsal alanda iş olanaklarının artırılması	.858	-.062	-.200
Bölgede ekonomik faaliyet çeşitliliğinin artması	.780	.320	-.059
Daha önce başka desteklerden yararlanma durumu	.768	.028	-.057
Desteğin bölgeye uygun olması	.630	-.213	.041
Destekler hakkında bilgiye sahip olmak	.601	-.431	.134
Desteklerin medyada duyurulması	.534	-.439	.320
Bölgeye uygun iş alanının seçimi	.295	-.584	-.007
Çevreye uyumlu projelerin geliştirilmesi	.543	.394	.641
Çevrenin korunmasını sağlama	.277	.576	.595
Desteğin faaliyet alanları seçme hakkı	.557	.206	-.585
Kırsal alanda yeni iş olanakları sağlama	.481	.500	-.509

Rotated Component Matrix(a)

	Component		
	1	2	3
Desteklerin medyada duyurulması	.743	-.050	.162
Destekler hakkında bilgiye sahip olmak	.741	.115	.053
Bölgede yatırımların artması	.720	.445	.235
Bölgeye uygun iş alanının seçimi	.604	-.056	-.245
Desteğin bölgeye uygun olması	.590	.286	.122
Kırsal alanda yeni iş olanakları sağlama	-.130	.847	.083
Desteğin faaliyet alanları seçme hakkı	.108	.818	-.119
Bölgede ekonomik faaliyet çeşitliliğinin artması	.301	.674	.411
Kırsal alanda iş olanaklarının arttırılması	.587	.650	.111
Daha önce başka desteklerden yararlanma durumu	.435	.540	.238
Çevreye uyumlu projelerin geliştirilmesi	.247	.107	.888
Çevrenin korunmasını sağlama	-.073	.044	.869

Component Transformation Matrix

Component	1	2	3
1	.687	.640	.344
2	-.690	.428	.584
3	.227	-.638	.736

Ek-2. Conjoint Analizi Sonuçları

PlanCards

Notes

Output Created		10-EYL-2010 11:23:53
Comments		
Input	Data	C:\Documents and Settings\Desktop\yavuzconjoint.sav
	File Label	Orthoplan output
	Filter	<none>
	Weight	<none>
	Split File	<none>
	N of Rows in Working Data File	16
Syntax		PLANCARDS /FACTOR=desteksekli destekmiktarı destekalanı süre vergimuaf /FORMAT LIST /TITLE 'Profile Number)CARD' .
Resources	Elapsed Time	0:00:00,00

Plancards:

Title: Profile Number)CARD

Card 1

desteksekli Makine
destekmiktarı %50 hibe
destekalanı Seracılık
süre 12 ay
vergimuaf Yok

Card 2

desteksekli Makine
destekmiktarı %25 hibe
destekalanı Hayvancılık
süre 9 ay
vergimuaf 3 yıl

Card 3

desteksekli Nakit
destekmiktarı %50 hibe
destekalanı Hayvancılık
süre 9 ay
vergimuaf 2 yıl

Card 4

desteksekli Bina
destekmiktarı %75 hibe
destekalanı Hayvancılık
süre 15 ay
vergimuaf Yok

Card 5

desteksekli Nakit
destekmiktarı %25 hibe
destekalanı Sulama
sure 9 ay
vergimuaf Yok

Card 6

desteksekli Nakit
destekmiktarı %25 hibe
destekalanı Seracılık
sure 15 ay
vergimuaf Yok

Card 7

desteksekli Bina
destekmiktarı %25 hibe
destekalanı Seracılık
sure 9 ay
vergimuaf 3 yıl

Card 8

desteksekli Nakit
destekmiktarı %75 hibe
destekalanı İmalat
sure 12 ay
vergimuaf 3 yıl

Card 9

desteksekli Nakit
▣ destekmiktarı %75 hibe
destekalanı Seracılık
sure 9 ay
vergimuaf 2 yıl

Card 10

desteksekli Makine
destekmiktarı %75 hibe
destekalanı Sulama
sure 9 ay
vergimuaf Yok

Card 11

desteksekli Bina
destekmiktarı %25 hibe
destekalanı Sulama
sure 12 ay
vergimuaf 2 yıl

Card 12

desteksekli Makine
destekmiktarı %25 hibe
destekalanı İmalat
sure 15 ay
vergimuaf 2 yıl

Card 13

desteksekli Nakit
destekmiktarı %25 hibe
destekalanı Hayvancılık
sure 12 ay
vergimuaf Yok

Card 14

desteksekli Bina
destekmiktarı %50 hibe
destekalanı İmalat
sure 9 ay
vergimuaf Yok

Card 15

desteksekli Nakit
destekmiktarı %25 hibe
destekalanı İmalat
sure 9 ay
vergimuaf Yok

Card 16

desteksekli Nakit
destekmiktarı %50 hibe
destekalanı Sulama
sure 15 ay
vergimuaf 3 yıl

Footer:

2,00	2,00	2,00	2,00	1,00	0	1
2,00	1,00	3,00	1,00	3,00	0	2
1,00	2,00	3,00	1,00	2,00	0	3
3,00	3,00	3,00	3,00	1,00	0	4
1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	0	5
1,00	1,00	2,00	3,00	1,00	0	6
3,00	1,00	2,00	1,00	3,00	0	7
1,00	3,00	4,00	2,00	3,00	0	8
1,00	3,00	2,00	1,00	2,00	0	9
2,00	3,00	1,00	1,00	1,00	0	10
3,00	1,00	1,00	2,00	2,00	0	11
2,00	1,00	4,00	3,00	2,00	0	12
1,00	1,00	3,00	2,00	1,00	0	13
3,00	2,00	4,00	1,00	1,00	0	14
1,00	1,00	4,00	1,00	1,00	0	15
1,00	2,00	1,00	3,00	3,00	0	16

Overall Statistics

Utilities

		Utility Estimate	Std. Error
dsekil	Nakit	-,265	,150
	Makine	,666	,176
	Bina	-,401	,176
dmiktar	%25 hibe	-,442	,150
	%50 hibe	,419	,176
	%75 hibe	,023	,176
dalan	Sulama	-1,551	,195
	Seracýlýk	,917	,195
	Hayvancýlýk	,925	,195
	Ýmalat	-,291	,195
sure	9 ay	,331	,150
	12 ay	-,081	,176
	15 ay	-,250	,176
vergi	Yok	-,188	,150
	2 yýl	,086	,176
	3 yýl	,102	,176
(Constant)		3,549	,135

Importance Values

dsekil	15,572
dmiktar	14,532
dalan	38,232
sure	16,246
vergi	15,418

Averaged Importance Score

Correlations(a)

	Value	Sig.
Pearson's R	,983	,000
Kendall's tau	,833	,000

a Correlations between observed and estimated preferences

Ek-3. Cluster Analiz Sonuçları

Quick Cluster

[DataSet1] C:\Documents and Settings\yavuz\te veriler tam dolu 26.07.2011.sav

Initial Cluster Centers

	Cluster	
	1	2
BART factor score 1 for analysis 2	1,16095	,90885
BART factor score 2 for analysis 2	-2,62117	2,38552
BART factor score 3 for analysis 2	,19800	-2,20799

Iteration History^a

Iteration	Change in Cluster Centers	
	1	2
1	2,417	2,634
2	,136	,117
3	,124	,124
4	,103	,112
5	,046	,060
6	,016	,023
7	,000	,000

a. Convergence achieved due to no or small change in cluster centers. The maximum absolute coordinate change for any center is ,000. The current iteration is 7. The minimum distance between initial centers is 5,561.

Final Cluster Centers

	Cluster	
	1	2
BART factor score 1 for analysis 2	-,23713	,29779
BART factor score 2 for analysis 2	-,37680	,47319
BART factor score 3 for analysis 2	,57621	-,72362

ANOVA

	Cluster		Error		F	Sig.
	Mean Square	df	Mean Square	df		
BART factor score 1 for analysis 2	6,850	1	,938	95	7,299	,008
BART factor score 2 for analysis 2	17,295	1	,828	95	20,875	,000
BART factor score 3 for analysis 2	40,445	1	,585	95	69,161	,000

The F tests should be used only for descriptive purposes because the clusters have been chosen to maximize the differences among cases in different clusters. The observed significance levels are not corrected for this and thus cannot be interpreted as tests of the hypothesis that the cluster means are equal.

Number of Cases in each Cluster

Cluster	1	54,000
	2	43,000
Valid		97,000
Missing		,000

Ek-4. Anket

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
ZİRAAT FAKÜLTESİ
TARIM EKONOMİSİ BÖLÜMÜ

“Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programının Sosyal ve Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi: Batı Akdeniz Bölgesi Örneği”

Anket Formu

YAVUZ TAŞCIOĞLU
DOKTORA TEZ PROJESİ

Anket Tarihi :.....
İl :.....
İlçe :.....
Köy :.....
İşletmenin Adı :.....

A. GENEL BİLGİLER

1. İşletmenin hukuki yapısı?

1. Şahıs Firması	2. Şahıs Ortaklığı	3. Sermaye Ortaklığı	4. Kooperatif
5. Birlik.....	6. Üst Birlik	7. Diğer.....	

2. Görüşme yapılan kişi: 1. Üretici / işletme sahibi 2. Yönetici 3. Her ikisinde 4. Diğer

3. Üretici-Yöneticinin Yaşı:

4. Üretici-Yöneticinin Öğrenim Durumu:

1. Okur-yazar değil	2. Okur-yazar	3. İlkokul	4. Ortaokul
5. Lise	6. Yüksekokul	7. Üniversite	

5. İşletmeye destek olacak başka gelir kaynağınız var mı?

1. Evet (.....) 2. Hayır

6. Herhangi bir kooperatife / birlik / üretici organizasyonuna üye misiniz?

1. Evet 2. Hayır

7. Evet ise, kooperatife / birlik / üretici organizasyonun adı; faaliyet alanı; üyelik süresi; yararlanılan hizmetler;

8. Kooperatife / birliğe / üretici organizasyonuna üyeliğinizde etkili olan faktörler nelerdir

1. TKB çalışanları	2. Diğer Üreticiler	3. Komşu veya akraba
4. Medya (Gazete, TV, vb.)	5. Diğer.....	

9. Hayır ise ileride bir tarımsal örgüte üye olmayı planlıyor musunuz?

1. Evet 2. Hayır 3. Bilmiyorum
4. Diğer Üreticilere Bağlı 5. Diğer(.....)

10. Kırsal alana yönelik bir kursa katıldınız mı?

1. Evet (Konusu 1.1. Tarım (Meyvecilik, Sebzeçilik, Hayvancılık, Seracılık,)
1.2. Turizm 1.4. Pazarlama
1.3. Çevre 1.5. Diğer
2. Hayır

11 Cevap evet ise kursu kim düzenledi?

.....

12. Cevap hayır ise neden katılmadınız?

1. Böyle bir kurs açılmadı 2. Gerek duymadım
3. Kurs açan kurum ile bağlantım yok 4. Diğer

.....

13. Bölgede bir kursun hangi konuda olmasını istersiniz ve katılırsınız?

1. Tarım (Meyvecilik, Sebzeçilik, Hayvancılık, Seracılık,)	2. Turizm	
3. Çevre	4. Pazarlama	5. Diğer.....

14. Bölgede verilecek kurs faydalı olması için nasıl olmalıdır?

1. Toplantı, Seminer vb. şeklinde	2. Konu uzmanı ile uygulamalı
3. Kısa film, slayt gösterimi şeklinde	4. Diğer.....

B. PROJE BİLGİLERİ

15. Projenin sektörü;

1. Tarım (Bitkisel / Hayvansal)
2. Turizm
3. Hizmet
4. El sanatları
5. Diğer.....

16. Projeyi bu alanda yapmanızın nedeni nedir? (önem sırasına göre sıralayınız)

1. (.....) Başka bir gelir kaynağım olmadığı için
2. (.....) İyi gelir getireceğini düşündüğüm için
3. (.....) Bölgenin ihtiyacı olan bir işleme olduğu için
4. (.....) Destek işletme kurmak için bir fırsat
5. (.....) Kırsal alana hizmet yapmak için
6. (.....) Diğer

17. Hangi etapta kabul edildi; 1. I. Etap 2. II. Etap 3. III. Etap 4. IV. Etap

18. Proje başvurusunu yapan birim;

1. Bireysel
2. Grup
 - b₁. Kooperatif (.....)
 - b₂. Kolektif şirket (.....)
 - b₃. Limited şirket (.....)
 - b₄. Anonim şirket (.....)
 - b₅. Birlik (.....)
 - b₆. Adi ortaklık (.....)
 - b₇. Üst Örgüt.....
 - b₈. Kamu.....
 - b₉. Diğer.....
3. Diğer.....

19. İşletmenin/Kooperatifin/Şirketin kuruluş tarihi

20. Yatırım şekliniz nedir?

1. Kapasite artırma
2. Teknoloji yenileme
3. Alternatif enerji üretimi
4. Yeni işletme kurma
5. Var olan işletmeyi tamamlama
6. Diğer.....

21. Önceki yıllarda bu gibi programlara, desteklere vb. başvurduğunuz mu?

1. Evet
2. Hayır

22. Proje yönetimi konusunda daha önce bir tecrübeye sahip misiniz?

1. Evet
2. Hayır

23. Cevap evet ise tecrübe kazandığınız Programın adı; Projenin konusu;

24. (Sulama ile ilgili ise) katılım payının finansmanını kim karşılayacaktır?

1. KHGB
2. Sulama kooperatifi
3. Kalkınma kooperatifi
4. Özel idare
5. Diğer

25. Proje il master planında belirlediği öncelikli projelerle ilişkisi nedir?

1. Birinci öncelikli
2. İkinci öncelikli
3. Diğer.....

26. Uygulamanın izlenmesi ve raporlandırılması için kimler çalıştı?

1. İşletme sahibi
2. İşletme yöneticisi
3. Özel danışman
4. İşletme personeli
5. Diğer.....

27. Daha önce bu proje başka bir yere sunuldu mu?

1. Evet (nerede.....)
2. Hayır

28. Kabul edilmedi ise neden kabul edilmedi?

1. Maliyetinin yüksek bulunması
2. Bölgeye yönelik bulunmadı
3. Destelemek için yeterli mali kaynak yoktu
4. Bu tür desteklemenin olmaması
5. Diğer.....

29. Destek hakkında bilgi kaynağınız nedir?

1. TKB İl Müdürlüğü tarafından yapılan toplantıları
2. Basın bültenleri - toplantıları
3. Elektronik medya - ilgili web siteleri
4. Yerel veya ulusal medya organları
5. Arkadaş çevresi
6. Akraba çevresi
7. Diğer.....

30. Desteğe başka başvurunuz oldu mu?

1. Evet (.....) 2. Hayır

31. Projeyi kim hazırladı

1. Başvuru sahibi 2. Özel danışman 3. Diğer.....

32. Proje için bölgedeki herhangi bir kamu kurum ve kuruluşu ile bağınız var mı?

1. Evet (Kurum.....) 2. Hayır

33. Projede ekonomik faaliyetlere yönelik yatırım uygulamalarının payları nedir?

		Alınan mal ve hizmetler ¹	Proje Kaynaklı (%)	Öz sermaye kaynaklı (%)
1	İnşaat işleri alım giderleri			
2	Mal (makine vb) alım giderleri			
3	Danışmanlık hizmetleri alım giderleri			
4	Proje yönetim giderleri			
5	Diğer.....			

¹ Alet, makine, teknik işler, mimar, STK v2. yazılacaktır.

34. Projenin özellikleri

Proje konusu	1. Depolanma 2. İşlenme 3. Paketlenme 4. Üretim 5. Ambalajlama 6. Alternatif enerji kaynakları seraların yapımı 7. Diğer.....
Projenin alanı	1. Ekonomik 2. Altyapı
Projenin etkili olduğu alan	
Yatırım süresi (ay)	
Faal çalışma süresi (ay)	
Yatırım yapılan işl. personel sayısı	1. 1-5 2. 6-10 3. 10+
Yatırım yararlanacak hane/birey sayısı	1. 1-10 2. 11-20 3. 21-30 4. 31+ hane / birey
Hibeye esas toplam proje maliyeti (TL)	
Program'dan talep edilen tutar (TL)	
Program'dan alınan tutar (TL)	
Aynı katkı (TL)	
Toplam proje maliyeti (TL)	
Proje başvuru tarihi	
Proje değerlendirme sonucunun bildirildiği tarih	
Proje sözleşmesi imzalanma tarihi	
Proje desteğinin verilmiş tarihi	
Proje değerlendirme sonucu alınan puanın	
Genel değerlendirmede alınan puan	
Nihai proje değerlendirme puan	

35. Bütçede revizyon yaptınız mı?

1. Evet (hangi kalemler arasında.....TL)
2. Hayır

36. Cevap evet ise revizyon yapma nedeniniz?

1. Yeterli olmadı 2. İnşaat malzemelerindeki fiyat artışı 3. Proje değişikliği yapıldı
4. Diğer.....

37. Proje ile ulaşmak istediğiniz hedefiniz nedir?

.....

38. Projeden sonra işletmenizin kapasitesini arttırmayı düşünüyor musunuz?

1. Evet (ne kadarnasıl.....)
2. Hayır

39. Proje konusu ile ilgili teknik elemanınız var mı

1. Evet 2. Hayır

40. Teknik elemanınız kimdir?

1. İşletme sahibi 2. İşl. yöneticisi 3. Koop. üyesi
4. Özel danışman 5. Diğer.....

41. Teknik elemanından

en çok hangi konulara destek aldınız?.....
hangi konularda size yardımcı olmaktadır?.....

42. Başvuru esnasında bir güçlükle karşılaştınız mı?

1. Evet

2. Hayır

43. Cevap evet ise ne tür güçlüklerle karşılaştınız?

1. Evrak eksikliği 2. Teknik elemanın yerinde olmaması - geç gelmesi
3. Teknik elemanın yeterli bilgi vermemesi 4. Teknik elemanın yardımcı olmaması
5. Fazla sıra bekleme 6. Diğer.....

44. TKB elemanları sizin sorunlarınızı anlamada ve çözüm üretmede başarılı olmuş mudur?

1. Evet ise nedeni:.....
2. Hayır ise nedeni:.....
3. Diğer:.....

45. Size göre Bakanlığın teknik elemanlarında bulunması gereken özellikler neler olmalıdır? (sıralayınız)

1. (...) Eğitiminin iyi olması 2. (...) Nazik olması 3. (...) Sabırlı olması
4. (...) Teknik bilgiyi iyi aktarabilmesi 5. (...) İlgili davranması 6. (...) Güler yüzlü olması
7. (...) Diğer.....

46. Size göre programın uygulanmasından sonra bölgede aşağıdaki kriterlerde ne gibi değişikliklerin olması beklenir?

	Unsurlar	Arttı	Değişmedi	Azaldı
1	Bölge nüfusundaki değişim			
2	Bölge halkının gelir durumundaki değişim			
3	Bölgedeki istihdam durumu	Erkek		
		Kadın		
4	Bölgeden diğer bölgelere yapılan göçteki değişim			
5	Bölgeye yapılan göç olayındaki değişim			
6	Kişiler arasında sosyal ilişkilerdeki değişim			
7	Bölgenin tarım alanındaki durum			
8	Bölgedeki hayvan sayısındaki durum			
9	Bölgedeki tarım dışı faaliyetlerdeki değişim			
10	Bölgede bulunan imalat sanayindeki değişim			
11	Bölgedeki ticari faaliyetlerdeki değişim			
12	Bölgedeki içme suyu kullanımındaki değişim			
13	Bölgedeki insanların sosyal güvenlikten yararlanma durumu			
14	Bölgede tarım alet-makine kullanımındaki değişim			
15	Üreticilerin tarımsal kredi kullanımındaki değişim			
16	Bölgedeki ulaşım olanaklarındaki değişim			
17	Bölgeye yapılan özel sektör yatırımlarındaki değişim			
18	Bölgede sektörler arası işbirliğindeki değişim			
19	Bölgede kamu yatırımlarındaki değişim			
20	Bölgedeki altyapı çalışmalarındaki değişim			

47. Projeden etkilenecek hedef kitleyi öncelik sırasına göre belirtiniz.

(1:Üretici, 2:Sanayici, 3:Tüketici, 4:Diğer.....)

48. Desteğin kullanımı ile ilgili devletten beklentileriniz nelerdir? (önem derecesine göre sıralayınız)

1. (.....) Faaliyet alanı genişletilsin 2. (.....) Desteğin parasal miktarı arttırılsın
3. (.....) Destek sektörler göre ayrı ayrı verilsin 4. (.....) Kapsamı genişletilsin
5. (.....) Diğer..... 6. (.....) Diğer.....

49. Sahip olduğunuz araziyi / işletmeyi ailenizin geçimi için yeterli buluyor musunuz?

1. Evet yeterli 2. Hayır yeterli değil 3. Proje sonrasında yeterli oldu
4. Proje sonrasında yetersiz oldu 5. Diğer (.....)

50. Önümüzdeki yıllarda işletmenizin faaliyetlerine devam etmeyi düşünüyor musunuz?

1. Evet 2. Emin değilim 3. Hayır 4. Diğer (.....)

51. Hayır ise nedeni

1. Karlı değil 2. Genç nüfus yok 3. Devlet desteği yok
4. Girdilere ulaşamıyorum 5. Diğer (.....)

52. İleride bu bölgeye başka yatırımlar yapmayı düşünüyor musunuz?

1. Evet (.....) 2. Hayır

53. Cevap hayır ise neden

1. Sermayem yeterli değil 2. Gerek görmüyorum
3. Üretimi bırakacağım 4. Yeterli işgücü yok
5. Bürokratik engeller fazla 6. Diğer (.....)

54. Sosyal ve kültürel açıdan projenin ne gibi faydaları olmuştur?

1. Toplu olarak karar almayı geliştirdi 2. Kooperatifçiliği geliştirdi
3. Sosyal dayanışmayı geliştirdi 4. Sorunlara ortak çözümü sağladı
5. Diğer (.....)

55. Sizce programın devam etmesi gerekiyor mu?

1. Evet ise nedeni:.....
2. Hayır ise nedeni:.....
3. Diğer:.....

C. ÜRETİCİ / YÖNETİCİNİN PROGRAM/İŞLETME YÖNETİMİ/DESTEĞİN KULLANIMI/KIRSAL ALAN/YASAL VE EKONOMİK YAPI İLE İLGİLİ DÜŞÜNCELERİ

56. Üreticinin / yöneticinin destekleme kullanımı ile ilgili düşünceleri?

	Destekleme Kullanımı ile İlgili Konular	Önem Dereceleri				
		1	2	3	4	5
1	Desteğin bölgeye uygun olması					
2	Desteklerin yazılı tarifelerle tanıtımı (kitap, broşür vb.)					
3	Desteklerin medyada duyurulması					
4	Destekler hakkında bilgiye sahip olmak					
5	Daha önce başka desteklerden yararlanma durumu					
6	Desteğin faaliyet alanları seçme hakkı					
7	Kırsal alana yönelik desteklemelerin artırılması					
8	Desteğe uygun projelerin hazırlanması					
9	Bölgeye uygun iş alanının seçimi					
10	Kırsal alanda yeni iş olanakları sağlama					
11	Çevreye uyumlu projelerin geliştirilmesi					
12	Çevrenin korunmasını sağlama					
13	Kırsal alanda iş olanaklarının artırılması					
14	Bölgede ekonomik faaliyet çeşitliliğinin artması					
15	Bölgede yatırımların artması					

1. Hiç önemi yok 2. Az önemli 3. Kararsızım 4. Önemli 5. Çok önemli

57. Üreticinin / yöneticinin işletme/kooperatif yönetimi ile ilgili düşünceleri

	Yönetim ile İlgili Konular	Önem Dereceleri				
		1	2	3	4	5
1	Büyük işletmeye sahip olmak					
2	Yeterli öz sermayenin olması					
3	Ortaklı işletmeye sahip olma					
4	Yabancı ortaklı işletmeye sahip olma					
5	Komşu ve akrabaların önerileri					
6	Tarım İl/ilçe Müdürlüğü elemanlarının önerileri					
7	Özel danışmanların önerileri					
8	İşletme faaliyetleri için borç alınması					
9	Piyasa fiyatlarının bilinmesi					
10	Üretim miktarının tahmin edilmesi					
11	Nakit akımının izlenebilir olması					
12	İşletmede nakit varlığının olması					
13	İşletmenin üretiminin riskli olması					
14	Üretilen ürünün/hizmetin sigortalı olması					
15	İşletme ekipmanın sigortalı olması					
16	İşletmenin kredi kullanması					
17	Üretim ile ilgili bilgi kaynakları okumak					
18	Medyanın kırsal kalkınma ile bilgiler vermesi					
19	Bölgedeki önder kişilerden bilgi almak					
20	Konuyu uzman kişilere danışmak					
21	Aynı tür işletmelerden bilgiler almak					
22	Kendi bilgi ve tecrübeleri kullanmak					
23	İşletme ile ilgili kararın ortak alınması (aile, kooperatif)					
24	İşletme ile ilgili kararları yöneticinin alması					
25	İşletme ile ilgili kararlarda özel uzman kişilerin alması					

1. Hiç önemi yok 2. Az önemli 3. Kararsızım 4. Önemli 5. Çok önemli

58. Üreticinin / yöneticinin desteğin kullanımı ile ilgili düşünceleri

	Destek Kullanımları ile İlgili Konular	Önem Dereceleri				
		1	2	3	4	5
	Destek miktarı (parasal) arttırılmalı					
1	Destek konu itibarıyla yaygınlaştırılmalı					
2	Destek miktarı yeterlidir					
3	Desteğin veriliş şekli değiştirilmelidir					
4	Destekle ilgili teknik elemanlar tarafından bilgili verilmelidir					
5	Destek ile ilgili yeterli bilgiye sahibim					
6	Destekle ilgili medyada bilgi verilmeli (TV, radyo)					
7	Desteğin teslim süresi uygundur					
8	Destek için verilen yatırım süresi uygundur					
9	Destek bölgede var olan yerel potansiyeli çıkardı					
10	Destek bölgede sosyal standartları geliştirdi					
11	Destek bölge altyapısına katkı sağladı					
12	Destek bölgede tarım-sanayi arasındaki uyumu sağladı					
13	Destek bölgedeki kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliğini arttırdı					
14	Desteği tanımlayıcı broşürler açıklayıcı olmalı					
15	Destek devam etmeli					
16	Destek gerçek kişilere verildi					
17	Bölgede destek tanıtımı iyi yapıldı					

18	Proje için belirtilen süre uygun					
19	Sürdürülebilir projelere destek verilmeli					
20	Destekten memnunum					
21	Destekte üretici ön plandadır					
22	Destekte işletme ön plandadır					
23	Destekte faaliyet ön plandadır					
24	Üreticinin istekleri ön planda					
25	İleride kredi kullanacağım					
26	İl/İlçe müdürlüğü elemanları proje öncesi teknik destek vermeli					
27	İl/İlçe müdürlüğü elemanları proje sırasında teknik destek vermeli					
28	İl/İlçe müdürlüğü elemanlarına kolay ulaşabiliyorsunuz					
29	İl/İlçe müdürlüğü elemanlarına destek ile ilgili bilgi düzeyinden memnunum					

1. Kesinlikle katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Kararsızım 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle katılıyorum

59. Üreticinin / yöneticinin bölgenin kırsal alanı ile ilgili düşünceleri

	Kırsal Alan ile İlgili Konular	Önem Dereceleri				
		1	2	3	4	5
1	Kırsal alanlar korunmalı					
2	Kırsal alanın eksiklikleri giderildi					
3	Proje ile kırsal topluma faydalı oldu					
4	Bölgede atıl yatırımlar değerlendirilmiş oldu					
5	Kamu tarafından yapılamayan hizmetler yapıldı					
6	Kırsal alanda bilgi eksikliği giderildi					
7	Kırsal alanda üretim ve verim düşüklüğü giderildi					
8	Kırsal alanda teknoloji kullanımı arttı					
9	Kırsal alanın yaşam biçiminde değişim yaşandı					
10	Proje ile bölge halkının ihtiyacı karşılandı					
11	Bölge insanına hizmet götürme olanağı arttı					
12	Destekte kırsal alan ön plandadır					
13	Destek bölge için faydalıdır					
14	Çevremi destekten yararlanmaları için teşvik ederim					

1. Kesinlikle katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Kararsızım 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle katılıyorum

60. Üreticinin / yöneticinin desteklemenin yasal yapısı ile ilgili düşünceleri

	Destegin Yasal Yapısı ile İlgili Konular	Önem Dereceleri				
		1	2	3	4	5
1	Destek için çıkarılmış yasa yeterli					
2	Yasa hakkında yeterli bilgiye sahibim					
3	Uygulama projeleri ile ilgili yasal düzenleme yapılmalı					
4	Desteklemenin veriliş şeklinde düzelleme yapılmalı					
5	Desteklemenin verilen faaliyet konuları hakkında düzenleme yapılmalı					
6	Bürokratik engeller fazla					
7	İstenen belgeler fazla					

1. Kesinlikle katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Kararsızım 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle katılıyorum

61. Üreticinin / yöneticinin ekonomik yapı ile ilgili düşünceleri

	Bölgenin Ekonomik Yapısı ile İlgili Konular	Önem Dereceleri				
		1	2	3	4	5
1	Proje ülke ekonomisine katkı sağladı					
2	Proje ile kamunun yükü azaldı					
3	Destek ile bölgeye alternatif iş olanakları sağladı					
4	Destek ile bölgede girişimcilik kapasitesi arttı					
5	Bölgede alternatif gelir kaynakları yarattı					
6	Kırsal alanda kaynaklar etkin kullanıldı					
7	Tarım dışındaki sektörler kırsal alanda yaygınlaştı					
8	Gelişmeye olanak sağlayan projeler desteklenmeli					
9	Destek bölgedeki topluma ekonomik etki yaptı					
10	Destek bölgedeki kamu hizmetlerin artmasını sağladı					
11	Destek bölgedeki özel sektör hizmetlerinin artmasını sağladı					
12	Bölgede tarım ürünleri Pazar buldu					
13	Bölgede sanayinin hammadde isteği karşılandı					
14	Destek bölgede ekonomik canlanmayı arttırdı					
15	Bölgede kırsal kalkınma çalışmalarına verilen önem arttı					
16	Yerel katılımı etkin kılacak projeler desteklenmeli					
17	Destek ile bölgede yatırımlar arttı					
18	Destek işletme için bir yatırım fırsatı					
19	Destek olmasa işletme faaliyetini gerçekleştiremez					
20	Yapılan faaliyet risk taşımaktadır					
21	Program gelecekte bu tip projeler yapılmasına olanak sağladı					
22	Bu tür desteklerden tekrar yararlanırım					

1. Kesinlikle katılmıyorum 2. Katılmıyorum 3. Kararsızım 4. Katılıyorum 5. Kesinlikle katılıyorum

62. Ulusal tarım politikasını takip ediyor musunuz?

1. Evet (Nereden.....) 2. Hayır

63. Tarımsal desteklemeleri takip ediyor musunuz?

1. Evet (Nereden.....) 2. Hayır

64. Bölgenizde kırsal alanda sizce hangi hizmetlere öncelik verilmelidir?

		Önem Dereceleri				
		1	2	3	4	5
1	Tarım					
	Bitkisel (.....)					
	Hayvancılık (.....)					
2	Turizm					
3	İmalat sanayi					
4	El sanatları					
5	Diğer.....					

65. TKB ile işbirliği içerisinde yapılması gereken çalışmaları belirtiniz.

.....

66. TKB'nın yaptığı hizmetlerin geliştirilmesine yönelik olarak önerilerinizi belirtiniz

.....

67. Bölgede TKB tarafından yapılan çalışmalar nelerdir?

.....

68. Bu çalışmalara katılım düzeyiniz nedir?

1. Çok aktif katılım 2. Aktif katılım 3. Katıldım 4. Katılmadım

69. Bölgede kırsal kalkınmaya yönelik neler yapılabilir?

.....

70. Siz kırsal kalkınmaya yönelik neler yapabilirsiniz?

.....

71. İşletmenizi hangi kurumlar denetliyor? (Birden fazla cevap olabilir)

1. TKB 2. Sağlık Bakanlığı 3. Belediye 4. Diğer.....

72. Tarım İl/İlçe müdürlüğü elemanları sizi ziyaret ediyorlar mı?

1. Evet 2. Hayır

73. Evet ise; Hangi sıklıkta ziyaret ediyorlar? / Yeterli mi

74. Tarım İl/İlçe müdürlüğü elemanlarına güveniyor musunuz? 1. Evet 2. Kısmen 3. Hayır

D. PROJE ESNASINDA ALINAN ENFORMASYONUN KULLANIMI

75. Üreticinin / yöneticinin bilgiyi kullanım durumu (önem derecesine göre sıralayınız)

1. (...) Kaynağından duyduğum bilgiyi doğrudan uygularım.
2. (...) Bilgiyi denedikten sonra uygularım.
3. (...) Bilgiyi kendime göre değiştirdikten sonra uygularım.
4. (...) Bilgiyi diğer çiftçiler deneyip başarılı olduktan sonra kullanırım.
5. (...) Bilgiyi uzmanlara veya bilenlere danıştıktan sonra kullanırım.
6. (...) Sadece kendi deneyimlerime dayanan bilgiyi kullanırım.
7. (...) Diğer(.....).

76. Diğer üreticilerle yapılan görüşmeler tarımsal uygulamalarınız üzerinde ne derece etkili olur?

1. Çok Etkili 2. Etkili 3. Orta Derecede
4. Az Etkili 5. Etkisiz 6. Diğer (.....)

77. Etkileşim olmamışsa nedenleri nelerdir?

1. Kişisel çatışmalar 2. Mezhep farklılıkları 3. Ulaşım sorunları
4. Gerek duymama 5. Geçmiş problemler 6. Diğer (.....)

E. İŞLETME SAHİBİNİN ÖNERİLERİ VE PROGRAM İLE İLGİLİ SORUNLARI

78. İşletmenizin başarılı olabilmesi için neler yapılmalıdır?

.....

.....

.....

.....

79. Proje öncesinde belirlenen sorunlardan hangilerinde iyileşmeler yaşanmıştır?

1. Evet ise nedeni:.....
2. Hayır ise nedeni:.....
3. Diğer:.....

- Altyapı Sorunları

1. Evet ise nedeni:.....
2. Hayır ise nedeni:.....
3. Diğer:.....

- Tarım Sektöründeki Sorunlar

1. Evet ise nedeni:.....
2. Hayır ise nedeni:.....
3. Diğer:.....

- İmalat Sanayindeki Sorunlar

1. Evet ise nedeni:.....
2. Hayır ise nedeni:.....
3. Diğer:.....

80. Size göre program ile ilgili sorunlar (önem sırasına göre sıralayınız)

(....) Değerlendirme süresi	(....) Yatırım süresi
(....) Yatırım konuları kısıtlı	(....) Desteği mali açıdan azlığı
(....) Desteğin kullanım amacının kısıtlı olması	(....) İstenen belgenin fazlalığı
(....) Teknik elemanların çıkardığı zorluklar	(....) Destek kurallarının katılığı
(....) Özkaynak miktarının fazla istenmesi	(....) Borç ödemlerinde kullanamama
(....) Kira vb. giderlerin karşılanamaması	(....) Nakliye giderlerini karşılayamama
(....) Bankacılık giderlerini karşılayamama	(....) Denetim giderlerini karşılayamama
(....) Arazi, arsa ve bina alım bedellerinin karşılanmaması	
(....) Bina yakıt, su, elektrik ve apartman aidat giderlerinin karşılanmaması	
(....) KDV de dahil iade alınan veya alınacak vergiler	
(....) İkinci el mal (makine, ekipman ve malzeme) alım giderleri	

81. İşletmenizde yaşadığınız sorunlar

Proje öncesi	1.	2.	3.
Proje süresince	1.	2.	3.
Proje sonrası	1.	2.	3.

82. Size göre programın aksayan yönleri nelerdir?

.....

83. Size göre programda aksayan yönler nasıl düzeltilmelidir?

.....

84. Size göre programda geliştirilmesi gereken yönler nelerdir? Nasıl geliştirilir?

.....

F. POLİTİKA TERCİHLERİ

Kart No	Destek Şekli	Destek Miktarı (oram %)	Destek Alanı	Yatırım Süresi (ay)	Vergi Muafiyeti
1	Makine	%50	Seracılık	12	Yok
2	Makine	%50	Hayvancılık	9	3 yıl
3	Nakit	%50	Hayvancılık	9	2 yıl
4	Bina	%75	Hayvancılık	15	Yok
5	Nakit	%25	Sulama	9	Yok
6	Nakit	%25	Seracılık	15	Yok
7	Bina	%25	Seracılık	9	3 yıl
8	Nakit	%75	İmalat	12	3 yıl
9	Nakit	%75	Seracılık	9	2 yıl
10	Makine	%75	Sulama	9	Yok
11	Bina	%25	Sulama	15	Yok
12	Makine	%25	İmalat	15	2 yıl
13	Nakit	%25	Hayvancılık	12	Yok
14	Bina	%50	İmalat	9	Yok
15	Nakit	%25	İmalat	9	Yok
16	Nakit	%50	Sulama	15	3 yıl

ÖZGEÇMİŞ

Yavuz TAŞÇIOĞLU, 1972 yılında Şanlıurfa Viranşehir'de doğdu. İlk öğrenimini Karadeniz Ereğli'sinde, orta öğrenimini Gümüşhane'de, lise öğrenimini Ankara'da tamamladı. 1990 yılında Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümüne girdi ve 1994 yılında mezun oldu. İki yıl özel sektörde çalıştıktan ve askerlik görevini yaptıktan sonra 2000 yılında Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak göreve başladı. Halen aynı bölümde görevine devam etmektedir.

Yavuz Taşcıoğlu, evli ve iki çocuk sahibidir.